

THE THEORY OF STUDYING SPIRITUALITY, WRITING, FEATURES OF LANGUAGES OF DIFFERENT PEOPLES AND GENERALIZATION OF ACQUIRED

Collective monograph

ISBN 979-8-88526-757-1

DOI 10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.1

BOSTON(USA)-2022

ISBN – 979-8-88526-757-1

DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.1

*The theory of studying
spirituality, writing, features of
languages of different peoples and
generalization of acquired
knowledge*

Collective monograph

Boston 2022

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

ISBN – 979-8-88526-757-1

DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.1

Authors – Kovalova T., Sushkova O., Kulyna O., Shpak Y., Stepanov A., Saifutdinova O., Ільїна О.В., Шепель Ю.О., Науменко Н., Сапарбаева Қ.Ж., Ибрагимов Г.Г., Бирюков В., Шляхова С., Omelchenko I., Skliarenko O., Turchyn I., Horodetska N., Havryshkiv N., Dubnevych N., Hunia L., Yakushko K.

Published by Primedia eLaunch

<https://primediaelaunch.com/>

Text Copyright © 2022 by the International Science Group(isg-konf.com) and authors.

Illustrations © 2022 by the International Science Group and authors.

Cover design: International Science Group(isg-konf.com). ©

Cover art: International Science Group(isg-konf.com). ©

All rights reserved. Printed in the United States of America. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required.

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe and Ukraine. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science.

The recommended citation for this publication is:

The theory of studying spirituality, writing, features of languages of different peoples and generalization of acquired knowledge: collective monograph / Kovalova T., Sushkova O., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2022. 283 p. Available at : DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.1

TABLE OF CONTENTS

1.	LINGUISTICS	
1.1	Kovalova T. ¹ , Sushkova O. ¹ СОЦІАЛЬНО-ЧУТЛИВА КОМУНІКАЦІЇ ЯК МОДЕЛЬ ТОЛЕРАНТНОГО ДІАЛОГУ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ ¹ Department of Journalism and Philology, Sumy State University	6
1.2	Kulyna O. ¹ WHY AND HOW ENGLISH LAST WILLS AND TESTAMENTS CHANGED SINCE 1837 ¹ Department of Applied Linguistics, Lviv Polytechnic National University	24
1.2.1	INTRODUCTION	24
1.2.2	METHODOLOGY	25
1.2.3	GENRE FEATURES OF ENGLISH LAST WILL AND TESTAMENT	26
1.2.4	COMPOSITION OF THE ENGLISH LAST WILL AND TESTAMENT	28
1.2.5	SITUATIONAL AND CULTURAL CONTEXTS	38
1.2.6	DYNAMICS OF CHANGES IN THE LAYOUT OF LAST WILLS AND TESTAMENTS	42
1.2.7	CHANGES IN THE LEXICAL CONTENT OF LAST WILLS AND TESTAMENTS	45
1.2.8	CONCLUSIONS	51
1.3	Shpak Y. ¹ ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ІНТРОДУКЦІЇ ІНТЕРТЕКСТЕМ У КОЗАЦЬКИХ ЛІТОПИСАХ ¹ Department of English Philology, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University	53
1.4	Stepanov A. ¹ , Saifutdinova O. ² SEMANTIC AND PRAGMATIC ASPECTS OF RHETORICAL QUESTIONS IN SPANISH ¹ Department of Foreign Languages, Lviv University of Trade and Economics ² Department of French Philology, Ivan Franko National University of Lviv	77
1.5	Ільїна О.В. ¹ АКСІОЛОГІЧНА МОДАЛЬНІСТЬ СВІТУ ЮРІЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО У ПОВІСТІ Ю. М. МУШКЕТИКА «ГЕТЬМАН, СИН ГЕТЬМАНА» ¹ Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	86

1.6	Шепель Ю.О. ¹ ЩОДО ПИТАНЬ ОПИСУ ОПОЗИЦІЇ «СВІЙ – ЧУЖИЙ» ¹ Факультет української й іноземної філології та мистецтвознавства, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара	106
2.	LITERARY STUDIES	
2.1	Науменко Н. ¹ СЕНСОРНА ОБРАЗНІСТЬ НЕОРОМАНТИЧНОЇ «МОРСЬКОЇ» ПОЕЗІЇ ¹ Національний університет харчових технологій, м. Київ	113
2.2	Сапарбаева Қ.Ж. ¹ , Ибрагимов Г.Г. ¹ БЕЙНЕЛЕУ ЯКИ ҚАЗІРГІ АҚЫННЫҢ «МЕНІ» ¹ Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті	123
3.	STRUCTURAL, APPLIED AND MATHEMATICAL LINGUISTICS	
3.1	Бирюков В. ¹ , Шляхова С. ² ДУХОВНОСТЬ КАК ПЛАТФОРМА МОРАЛЬНО- ЭТИЧЕСКИХ ПРИНЦИПОВ: КОНТЕНТ-АНАЛИЗ ¹ Кафедра педиатрии №1 . Одесский национальный медицинский университет, г. Одесса ² Одесский Христианский гуманитарно-экономический открытый университет,г. Одесса	132
4.	TRANSLATION STUDIES	
4.1	Omelchenko I. ¹ THE REALIZATION OF THE CONCEPT “THE WORLD” IN ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS AND WAYS OF TRANSLATION INTO UKRAINIAN ¹ National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”	145
4.2	Skliarenko O. ¹ TRANSLATION PECULIARITIES OF ADVERTISEMENT SLOGANS ¹ Department of Ukrainian and Foreign Philology, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav	178

4.3	Turchyn I. ¹ , Horodetska N. ¹ , Havryshkiv N. ¹ , Dubnevych N. ¹ , Hunia L. ¹ ARCHAISMS IN THE TRANSLATION OF UKRAINIAN DUMAS ¹ Department of Foreign Languages, Lviv National Environmental University	186
4.4	Yakushko K. ¹ STUDYING THE NESTING VARIETIES POTENTIAL OF THE BASIC AGROTECHNICAL TERMS ¹ Department of English for Technical and Agrobiological Specialties, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine	195
4.4.1.1	BLOCK 1 AGROTECHNICAL TERMS OBSERVATION	196
4.4.1.2	BLOCK 2 AND BLOCK 3 AGROTECHNICAL TERMS OBSERVATION	214
4.4.1.3	BLOCK 4 AND BLOCK 5 AGROTECHNICAL TERMS OBSERVATION	231
4.4.1.4	BLOCK 6 AND BLOCK 7 AGROTECHNICAL TERMS OBSERVATION	245
4.4.1.5	BLOCK 7 AND BLOCK 8 AGROTECHNICAL TERMS OBSERVATION	251
4.4.1.6	BLOCK 9 AND BLOCK 10 AGROTECHNICAL TERMS OBSERVATION	253
4.4.1.7	BLOCK 7, BLOCK 8 AND BLOCK 10 AGROTECHNICAL TERMS OBSERVATION	256
	REFERENCES	269

SECTION 1. LINGUISTICS

10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.1.1.1

1.1 Соціально-чутлива комунікації як модель толерантного діалогу в українському інформаційному просторі

Враховуючи те, що Україна прагне досягти правових, соціальних та економічних висот країн Європейського союзу згідно з положеннями «Угоди про асоціацію» [1], дослідження соціально-чутливої комунікації на сторінках українських медіа є сьогодні актуальним. Медійники, виконуючи роль четвертої влади, зобов'язані сприяти інтеграції громади, зокрема формувати толерантне ставлення соціуму до вразливих категорій населення.

Однак дуже часто на шляху до такого поєднання постають стереотипи, що в подальшому призводять до стигматизації чутливих соціальних груп. Етичний кодекс журналіста забороняє медійнику дискримінувати людину через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання [2]. Проте, як показує практика, журналісти, іноді самі того не усвідомлюючи, порушують положення Кодексу та закріплюють шаблонне мислення через свої медіатексти.

До соціально-чутливих тем прийнято відносити ті, що висвітлюють людей із інвалідністю; людей, що живуть із ВІЛ (ЛЖВ); різних етнічних груп; ЛГБТІК спільноти; літніх людей; внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) тощо.

Дослідженням соціально-чутливої тематики в матеріалах українських медіа займалося чимало науковців. Зокрема цю тему в своїх наукових працях розглядали С. Горещька, О. Михайлова, Т. Семигіна, І. Зубець, Д. Богдан, К. Шендеровський, М. Тарасова, В. Попович, Л. Василик, Г. Волощук, В. Грубич, Д. Дешевий, А. Карташева, А. Сандига, А. Хархаліс, М. Сокульський тощо.

Журналістська діяльність базується не тільки на професійних стандартах, але й на етичних. Також важливою складовою в професії журналіста є дотримання універсальних засад журналістики, які базуються на

загальнолюдських пріоритетах. Серед них звертається увага на такі: гуманізм, патріотизм, інтернаціоналізм, демократизм, правдивість, оперативність [3, с. 229–239]. Як ми бачимо, деякі з них перегукуються із загальними стандартами, що може свідчити про їх важливість у журналістській спільноті. Звернемо увагу на такий термін як гуманізм. Під ним І. Михайлин розуміє «позицію журналіста, яка сприяє розвитку людини, забезпеченню її матеріальних та духовних потреб, миру й злагоди, рівноваги в суспільстві, виходить з пріоритету прав людини, які мусять бути гарантовані державою» [3, с. 229]. На думку В. Здоровеги, гуманізм у журналістській діяльності базується на увазі та повазі до конкретної людини і її гідності. «Журналіст не тільки має право, а й зобов'язаний піддавати критиці неподобства, злочини супроти людини і суспільства в цілому, – пише фахівець. – Він за своїм суспільним призначенням має стояти на захисті правди і справедливості» [4, с. 60]. Зокрема дослідник Є. Дорошук звертає увагу на таке поняття як неогуманізм у журналістиці, тобто возвеличення людської особистості. Керуючись цією концепцією, до найбільш важливих тем, які висвітлюються в медіа, він відносить вдосконалення самої себе людиною; ставлення до «іншого», як до рівноцінного суб'єкту; захист навколишнього середовища; реалізація прав і свобод; підвищення ефективності економіки; розвиток культури; ліквідація правової нерівності. Тему боротьби гуманізму та християнства в журналістиці досліджував П. Александров. У своїй роботі він звертає увагу на таку ознаку гуманістичної журналістики як переважання прав людини над її обов'язками. «В сучасних масмедіа дуже часто чуємо про наші права і лише зрідка про обов'язки. Таким чином, концепція прав розглядається автономно, залишаючи людину поза контекстом», – стверджує автор [5, с. 201]. Фахівчиня А. Дерябіна в своєму дослідженні звернулася до теми правдивості, об'єктивності та гуманізму в сприйнятті журналістів різних ЗМІ [6]. Українська дослідниця О. Кузнецова в своєму науковому напрацюванні «Громадянський гуманізм – основа морального вибору журналістів України» розглянула місце людини в журналістській творчості. На думку науковиці, людина є не тільки об'єктом, а й суб'єктом у медіаматеріалі. Також вона виступає метою

журналістського твору, його адресатом та споживачем, а відображення її інтересів – це необхідна умова гуманістичного спрямування журналістських текстів. О. Кузнецова вважає, що треба закріпити засади громадянського гуманізму не тільки в статусі редакції та її редакційному кодексі, а й зокрема проводити редакційну політику. Також вона пропонує, «спираючись на міжнародні стандарти, конкретно означити в Законах України відповідальність авторів, журналістів, інших працівників редакцій за порушення моральних засад, прав і свобод людини в матеріалах ЗМІ» [7, с. 128].

Одним із порушень як етичних засад, так і загальнолюдських, є вживання журналістами некоректної лексики, а саме мови ворожнечі в медіатекстах. Як зауважує Г. Смірнов, мова ворожнечі – це складне правове явище. «У національному законодавстві відсутнє визначення цього терміну та водночас міститься заборона вживати лексику, спрямовану на приниження особи за релігійною, національною чи іншою ознакою», – наголошує він [8, с. 405]. Також фахівець зазначає, що найкраще це поняття висвітлено в Додатку до Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № 97(20). Згідно із ним, «мова ворожнечі (нетерпимості) – всі види висловлювань, які поширюють, підбурюють, заохочують чи виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм або інші форми ненависті, що ґрунтується на нетерпимості, що зокрема, виявляється як войовничий націоналізм та етноцентризм, дискримінація та ворожість стосовно меншин, мігрантів і осіб іноземного походження» [9].

Зі свого боку в ОБСЄ цей термін трактують як «різноманітні види висловлювань, засновані на ворожнечі, що демонструють чи розпалюють ворожнечу щодо групи осіб (чи окремої особи) з причини її приналежності до групи» [10]. Хоча в Україні це поняття не закріплено юридично, проте в медіапросторі під ним також розуміють «будь-які вислови, контекст чи візуальне зображення, що призводить до створення або ж поглиблення вже існуючої ворожнечі між відмінними за певними ознаками групами суспільства» [11].

Дослідники стверджують, що існування мови ворожнечі є негативним явищем у житті кожного суспільства. На думку В. Бокальчука, поширення мови ворожнечі призводить до дестабілізації політичної ситуації в Україні та може бути використане Російською Федерацією для руйнування громадянських зв'язків та підриву міжнародної позиції нашої держави [12, с. 11]. Науковиця Т. Ісакова в своїй роботі зазначає, що використання мови ворожнечі проти цілої країни або етнічної групи може засвідчувати наявність інформаційної агресії. «Основною ознакою мови ворожнечі є те, що вона провокує екстремальні негативні відчуття щодо окремої групи людей або конкретних представників групи», – пише дослідниця [13, с. 92]. Також стверджує, що «мішенями» мови ворожнечі можуть бути не лише люди певної етнічної приналежності, а й багато інших соціальних груп. «Сутність мови ворожнечі визначає найважливіший чинник: вона ґрунтується на таких явищах, як соціальні стереотипи, упередження і дискримінація», – підкреслює Т. Ісакова [13, с. 92].

Так, однією з груп, що постійно стикається зі стереотипними висловлюваннями в свій бік, є люди, що живуть із ВІЛ. Необізнаність медіафахівців є однією з вагомих причин посилення стигми цієї категорії населення. «Упереджене ставлення частково є наслідком неправильної поінформованості громадськості про ВІЛ/СНІД, у чому провідну роль відіграють засоби масової інформації, які часто дають безвідповідальні повідомлення про епідемію ВІЛ/СНІД», – стверджують Т. Семигіна, І. Зубець та І. Грига в своєму науковому напрацюванні [14, с. 78]. На думку дослідниць, журналісти часто не усвідомлюють своєї ролі у творенні соціальної стигми та закріплення шаблонного мислення щодо соціальних проблем.

Нематіан золбін Д. Х., дослідниця з Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, надає такі поради медіафахівцям щодо висвітлення теми ВІЛ: не можна прирівнювати ВІЛ до СНІДУ; закріплювати стереотип, що на ВІЛ хворіють лише люди з наркотичною залежністю та секс-працівниці; створювати враження, що передача ВІЛ здійснюється через поцілунок або рукостискання; писати, що ВІЛ-позитивні жінки не можуть мати

здорових дітей; наголошувати на смертності від ВІЛ [15, с. 152–153]. Зокрема в посібнику «Висвітлення теми ВІЛ/СНІДу в ЗМІ» підкреслюють, що «нехтування «політичною коректністю» у висвітленні епідемії ВІЛ / СНІДу породжує хибні уявлення та міфи, що заважають людям приймати правильні рішення, а в деяких випадках закінчується дискримінацією і людськими трагедіями» [15, с. 32]. Упорядники книги радять уникати таких виразів: «чума ХХ століття», «жертви СНІДу», «невинні жертви СНІДу», «ВІЛ-інфіковані», «пацієнти», «хворі на СНІД», «наркоман», «страшна хвороба», «біч» [15, с. 32–33]. Тож, як ми бачимо, висвітлення теми ВІЛ в медіа дійсно має свою специфіку.

Громадська організація «Інформаційно-аналітичний центр “Громадський Простір”» зазначає, що на початку 2020 року в Україні проживало понад 250 тисяч людей із ВІЛ-інфекцією, і понад 80 тисяч із них на той момент не знали про свій статус. Найбільша частка всіх померлих ЛЖВ за 2015–2019 рр. припала на Дніпропетровську (23%), Одеську (11, 9%) та Донецьку (11, 8%) області [16].

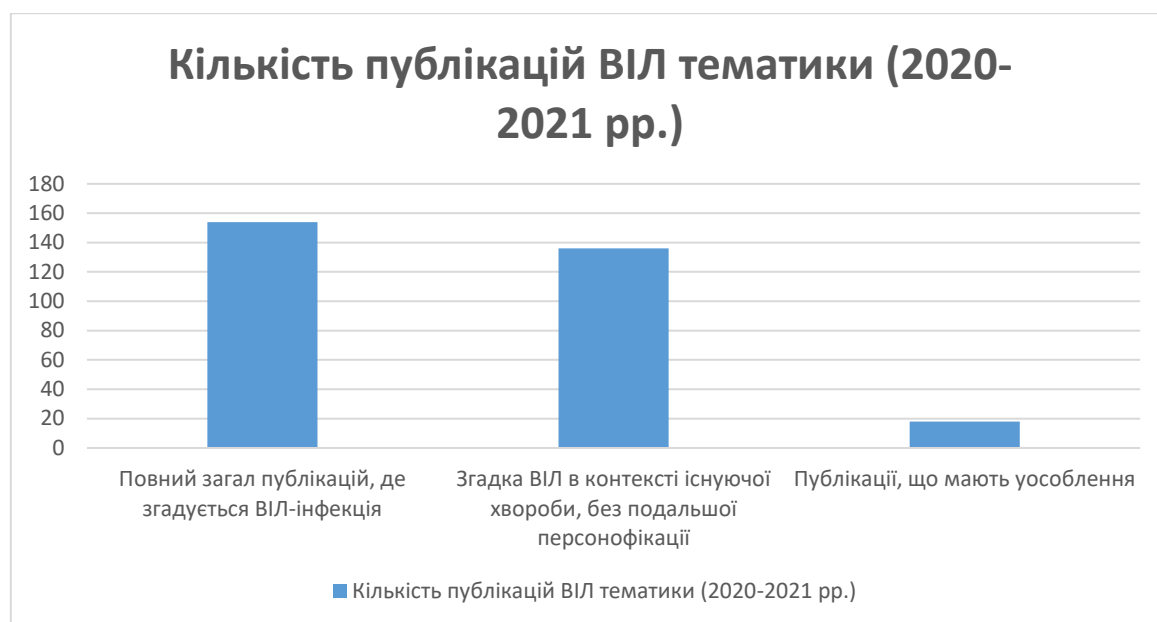
У лютому 2021 року, згідно з даними Центру громадського здоров'я, в Україні було зареєстровано 1395 нових випадків ВІЛ-інфекції [17].

Звертаючи увагу на масштаби поширення цієї проблеми, ми не можемо нехтувати нею. Сучасному медіафахівцю важливо вміти як правильно підносити інформацію про ВІЛ-інфекцію, так і готувати якісний контент про людей, що живуть із ВІЛ.

У ході нашого дослідження було проаналізовано матеріали українського щотижневого суспільно-політичного журналу «НВ», де побічно або опосередковано згадувалися люди, що живуть із ВІЛ (ЛЖВ) та сама ВІЛ-інфекція в контексті хвороби. До аналізу входили публікації 2020–2021 рр.

Зробивши кількісні розрахунки, ми отримали таку статистику кількості публікацій вибраної нами тематики, що було оприлюднено на сайті за цей час:

Усього матеріалів, де згадується ВІЛ-інфекція – 154. У 136 публікаціях її згадували в контексті існуючої хвороби без подальшої персоніфікації. Відповідно 18 матеріалів мали уособлення (див. малюнок 1).

Малюнок 1

Аналізуючи тематичний аспект висвітлення теми ВІЛ, ми помітили, що згадка самої хвороби посилилася під час поширення пандемії. Всього за весь період дослідження вона з'явилася в 63 (41%) матеріалах коронавірусної тематики.

Відстеживши хронологію розміщення публікацій, ми отримали таку тематичну картину еволюції «зацікавленості» ВІЛ-інфекцією в контексті COVID-19: причини появи нових вірусів (аналітична стаття «Коронавірус із незграбним прізвиськом. Звідки взялася епідемія і чому вона не буде останньою – NYT», ред. Анастасія Одінцева, 29.01.2020) – створення комбінації ліків від коронавірусу, які використовують для лікування ВІЛ та грипу (замітка «Лікарі з Таїланду заявили, що знайшли ефективну комбінацію ліків проти нового коронавірусу», ред. Ірина Кутелєва-Коваленко, 03. 02. 2020) – пошук «нульового пацієнта» (аналітична стаття «Нульовий пацієнт епідемії коронавірусу: хто він і навіщо його шукати», ред. Юлія МакГаффі, 02.03.2020) – порівняння термінів ідентифікації вірусів (аналітичний коментар «Коронавірус. Десять причин не панікувати через пандемію», авт. Ігнасіо Лопес-Гоньї, переклад НВ, 13.03.2020) – доказ неефективності використання при коронавірусі антиретровірусної терапії, яку приймають люди з ВІЛ та побічне торкання теми нестачі цих препаратів для ЛЖВ через безконтрольне використання людьми з

ковідом (аналітичний коментар «Протокол лікування COVID-19 в Україні. Що варто додати», авт. Уляна Супрун, 07.04.2020) – пояснення вченими зв'язку між коронавірусом та ВІЛ-інфекцією (замітка «Загроза імунітету. Вчені пояснили, як пов'язані коронавірус і ВІЛ-інфекція», авт. Костянтин Ценцура, 14.04.2020) – використання антитіл в лікарському лікуванні (замітка «Вакцина не потрібна? У Китаї випробовують нові ліки проти коронавірусу SARS-CoV-2», авт. Антон Ходоренко, 19.05.2020) – уразливі групи під ударом COVID-19 (спецпроект «#ДолаємоCovid19: як громадянське суспільство реагує на виклики сьогодення», авт. Ольга Коваль, 11.06.2020), – порівняння смертності (замітка «Може перевищити ВІЛ, малярію та вбивства. Ляшко спрогнозував рівень смертності від коронавірусу», ред. Дар'я Колесніченко, 13.07.2020) – взаємозв'язок вакцин від COVID-19 та хвилі зараження ВІЛ (замітка «Вакцини від COVID-19 можуть призвести до хвилі зараження ВІЛ», ред. Антон Ходоренко, 22.10.2020), – перебіг коронавірусу у пацієнтів з ВІЛ-інфекцією (замітка «Лікарка розповіла про перебіг коронавірусу у пацієнтів з ВІЛ-інфекцією», ред. Оксана Соломка, 01.12.2020) – використання неактивного білка ВІЛ у вакцині (замітка «Побічний ефект. Випробування австралійської вакцини від коронавірусу припинили після тестів на ВІЛ», авт. Антон Ходоренко 11.12.2020).

Отже, як ми бачимо, на початку висвітлення ВІЛ-інфекції в контексті коронавірусної хвороби мало суто наукове значення, проте згодом ця тенденція почала змінюватися людиноцентризмом, тобто приділенням уваги до людських проблем. Якщо на початковій стадії поширення пандемії матеріали ковід тематики із згадкою про ВІЛ з'являлися досить часто, то далі їх кількість суттєво зменшилася. Зокрема, дослідивши цей аспект, ми сформуваємо припущення, що апелювання до ВІЛ-інфекції в контексті COVID-19 можна, по-перше, пояснити прагненням людства міркувати аналогіями. Ще в травні 2020 року І. Кондратов, кандидат хімічних наук, старший науковий співробітник Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії ім. В. П. Кухаря НАН України, голова відділу медичної хімії НВП ЄНАМІН писав, що чим далі він спостерігає за ситуацією навколо епідемії коронавірусу, тим більше аналогій виникає з початком епідемії ВІЛ-інфекції

(«Громадське», «Чи справді «Ремдесивір» переможе Covid-19?», Іван Кондратов, 18.05.2020). А головний інфекціоніст уряду США Ентоні Фаучі на одній зі своїх конференцій використав метод порівняння щодо COVID-19 та ВІЛ-інфекції та навпаки наголосив на їх головних відмінностях [18]. Отож, так чи інакше ці питання виникають поруч один із одним у суспільному дискурсі й можуть і надалі досліджуватись науковцями.

Серед матеріалів, які ми проаналізували, кілька виконували просвітницьку функцію. Наприклад, в публікації «Анонімно і безкоштовно. Де в Києві зробити тести на ВІЛ – адреси» (ред. Марія Молодковець, 01.12.2020) міститься повідомлення від Київської міської державної адміністрації з адресами анонімних тестувань на ВІЛ. Ще раніше на сайті з'явилася публікація з картою України, де можна зробити ВІЛ-тестування: «В Україні з'явилася карта медзакладів, де можна зробити тест на ВІЛ та гепатит С» (ред. Оксана Соломка, 25.05.2020). Також до Всесвітнього дня боротьби з ВІЛ/СНІДом опублікували матеріал «День боротьби з ВІЛ/СНІДом. Що треба знати про масштаби хвороби в Україні» (ред. Анастасія Одінцева, 01.12.2020), де навели статистику захворюваності в Україні й світі та написали про основні шляхи зараження ВІЛ-інфекцією.

Окремо варто розглядати аналітичну кореспонденцію: «Підійти до межі. Мільйон тяжкохворих українців до осені можуть залишитися без ліків – НВ розбирався, що відбувається із закупівлями МОЗ» (авт. Дмитро Бобрицький, 26.05.2020). У матеріалі автор звертає увагу на нестачу ліків для підтримки життя тих людей, яким вони гарантуються державою. Зокрема в цій підгрупі перебувають люди, що живуть із ВІЛ. Під час аналізу ми звернули увагу на відсутність підтвердження фактів, тобто аргументів. Візьмемо як приклад наступні твердження: «Таких пацієнтів в країні 22 тис. Хворобу можна лікувати і не давати розвиватися, якщо вчасно отримувати ліки. Але приймати їх потрібно регулярно. На це тільки одній людині потрібно до 500 тис. грн. на рік». Автор не зазначає, де він узяв цю статистику та як робив кількісні розрахунки, тому істинність цих слів може піддаватися сумніву. Також у тексті присутня емоційна

лексика, на кштал «виявилися сам на сам зі смертельною загрозою», «питання не просто здоров'я, а й самого життя» тощо. Позитивними аспектами є те, що, по-перше, звертається увага на суспільно-значущу проблему. По-друге, є баланс думок, бо представлені коментарі як громадських активістів, так і МОЗ, зокрема Максима Степанова.

Окремо варто розглядати аналітичну кореспонденцію: «Підійти до межі. Мільйон тяжкохворих українців до осені можуть залишитися без ліків – НВ розбирався, що відбувається із закупівлями МОЗ» (авт. Дмитро Бобрицький, 26.05.2020). У матеріалі автор звертає увагу на нестачу ліків для підтримки життя тих людей, яким вони гарантуються державою. Зокрема в цій підгрупі перебувають люди, що живуть із ВІЛ. Під час аналізу ми звернули увагу на відсутність підтвердження фактів, тобто аргументів. Візьмемо як приклад наступні твердження: «Таких пацієнтів в країні 22 тис. Хворобу можна лікувати і не давати розвиватися, якщо вчасно отримувати ліки. Але приймати їх потрібно регулярно. На це тільки одній людині потрібно до 500 тис. грн. на рік». Автор не зазначає, де він узяв цю статистику та як робив кількісні розрахунки, тому істинність цих слів може піддаватися сумніву. Також у тексті присутня емоційна лексика, на кштал «виявилися сам на сам зі смертельною загрозою», «питання не просто здоров'я, а й самого життя» тощо. Позитивними аспектами є те, що, по-перше, звертається увага на суспільно-значущу проблему. По-друге, є баланс думок, бо представлені коментарі як громадських активістів, так і МОЗ, зокрема Максима Степанова.

Важливо зауважити, що під час моніторингу медіаресурсу ми помітили ще таку тенденцію, яка, скоріше, стосується гендерної тематики. За час нашого дослідження, тобто два роки поспіль, журнал готував спеціальні матеріали до 8 Березня про досягнення українських жінок: «Топ-100 успішних жінок України. Сто українок, які досягли вражаючих результатів у різних сферах» (ред. Інна Семенова, 06.03.2021), «Лідери суспільства. Найуспішніші жінки України в громадському секторі – рейтинг НВ» (ред. Олександр Стрельников, 08.03.2020), «Елегантні мільйони. 14 українок, які досягли найбільших успіхів у бізнесі»

(ред. Олександр Іванов, 07.03.2020), «Перші особи. 15 українок, які досягли вражаючих результатів у бізнесі» (авт. Катерина Шаповал, 07.03.2020). По-перше, з одного боку ці матеріали розвінчують стереотип про те, що «місце жінці – на кухні». Однак наскільки доцільно згадувати про досягнення жінок лише напередодні свята й наскільки взагалі «правильно» написано тексти – питання відкрите. Також ці публікації містять явні ознаки піару. Зокрема, два роки поспіль там є згадування Олени Пінчук, засновниці Фонду Олени Пінчук та голови наглядової ради StarLightMedia яка, начебто, допомагає ВІЛ-позитивним людям. Також в публікаціях за редакцією Інни Семенової та Олександра Шаповала міститься згадка Ольги Рудневої, директорки фонду Олени Пінчук, яка «багато уваги приділяє зламу стереотипів сприйняття хворих із ВІЛ». По-перше, ми вже раніше зазначали, що не прийнято вживати конструкцію «хворий із ВІЛ», тому що вона вже є стереотипною. По-друге, із цих публікацій випливає ще одна підтема – піар публічних осіб та благодійних організацій на ВІЛ-інфекції.

Так, у матеріалі «Інтелігентність і провокація. Історія бренду FROLOV від Ukrainian Fashion Week» (ред. Вероніка Шмітт, 18.08.2020) говориться, що частину прибутку дизайнер спрямовує на закупівлю швидких тестів на ВІЛ. Також цікавим є те, що сам матеріал марковано як «спецпроект». Як стверджують на сайті видання, матеріали з позначками «PR», «Спецпроект», «Позиція», «Новини компаній» публікуються на правах реклами. Проте в третій частині 9 статті Закону України «Про рекламу» говориться, що «інформаційний, авторський чи редакційний матеріал, в якому привертається увага до конкретної особи чи товару та який формує або підтримує обізнаність та інтерес глядачів (слухачів, читачів) щодо цих особи чи товару, є рекламою і має бути вміщений під рубрикою «Реклама» чи «На правах реклами»» [19]. Тобто використання інших позначень Законом України не передбачено, тому можна вважати, що цей матеріал опубліковано з порушенням законодавства.

Ще як приклад того, що спонсорство хвороби можна використати як привід для піару, може слугувати замітка «Розкол в сім'ї триває. Принц Гаррі і принц

Вільям ділять гроші благодійного фонду принцеси Діани» (ред. Юлія Найдено, 08.07.2020). У повідомленні йдеться про те, що «принц Гаррі попросив свою частку благодійного фонду імені його матері, щоб перенаправити кошти на благодійний фонд Sentebale, який займається просвітницькою діяльністю ВІЛ/СНІД». Як ми бачимо, така практика використовується не тільки в Україні, але і за її межами.

Варто зазначити, що на сайті журналу «НВ» при висвітленні ВІЛ тематики прослідковувалися такі основні тенденції: сім матеріалів розвінчували міфи та спростовували стереотипи щодо ВІЛ; у шести публікаціях були ознаки піару на хворобі або містились новини, що підтверджували існування такого явища; шість матеріалів закріплювали стереотипне мислення про ЛЖВ; три матеріали мали просвітницьку інформацію (див. малюнок 2). Серед жанрової палітри в ході роботи було означено замітку, аналітичний огляд, аналітичне інтерв'ю, аналітичну статтю, аналітичний коментар та аналітичну кореспонденцію.

Однак аби не створювати хибне уявлення через недостатньо глибокий аналіз про кількість публікацій того чи іншого жанру, ми не подаватимемо статистичну інформацію щодо цього аспекту.

Малюнок 2

Позитивним аспектом досліджуваних матеріалів, що висвітлюють ЛЖВ, є розвінчення міфів та спростування стереотипів щодо хвороби. Наприклад, у замітці «Медики тестують ліки проти ВІЛ, які потрібно приймати лише двічі на

рік, – як це працює» (авт. Костянтин Ценцура, 02.07.2020) наголошують на тому, що ЛЖВ є повноцінними членами нашого суспільства, а не смертельно хворими, як це вважалося раніше. «Зовсім недавно ВІЛ вважався смертельним і невиліковним захворюванням, який забрав життя мільйонів людей. Сьогодні цю хворобу можна лікувати за допомогою так званого «коктейлю» ліків, які потрібно періодично приймати перорально», – говориться в повідомленні. Також у публікації вчені стверджують, що наразі тестують препарат, який у подальшому може значно полегшити життя ВІЛ-позитивних людей завдяки зниженню рівню ВІЛ у їх крові. Таке повідомлення має породити в читачів роздуми про те, що в наш час ВІЛ-позитивний статус – це не вирок.

Іншим прикладом подолання стереотипів шляхом медіа-інформування може слугувати спецпроект, замаскований під аналітичну статтю: «Нічого особливого. Чого насправді хочуть ЛГБТІ в Україні» (ред. Дар'я Алтуніна, 08.06.2020). Цей матеріал є показовим, адже в ньому розвінчуються міфи не тільки щодо ЛЖВ, а й звертається увага на інші вразливі групи населення. Однак зупинимося на предметі нашої зацікавленості. По-перше, тут також спростовується стереотип про те, що ВІЛ – це не смертельна хвороба. Крім того, автор зазначає, що гомосексуальні стосунки не є причиною розповсюдження вірусу, адже «у багатьох країнах статевий шлях передачі ВІЛ у переважній більшості випадків притаманний гетеросексуальним парам». Проте якщо аналізувати цей медіатекст із фахової точки зору, то ми можемо побачити такі порушення як неправильне маркування та недостатність аргументації, тобто відсутність підкріплення тверджень експертною думкою, офіційними документами, статистичними даними тощо.

Ще одним із прикладів спростування стереотипу може бути матеріал у жанрі аналітичного огляду: «Французькі медики допомогли безплідній жінці народити дитину за допомогою унікальної технології» (авт. Костянтин Ценцура, 22.02.2020). У підрозділі «Діти з пробірки» автор підкреслює, що «сьогодні ВІЛ-позитивні люди можуть народити здорових дітей за допомогою технології

відмивання сіменної рідини», й тим самим руйнує стереотип, що ЛЖВ не можуть мати сім'ю.

Дійсно заслуговує уваги аналітичне інтерв'ю «Мене дістало мовчати. Чотири історії ВІЛ-позитивних молодих людей, які вже відкрили свій статус або збираються зробити це» (авт. Олександра Горчинська, 16.02.2020). Матеріал містить відеофрагменти. Також він насичений статистикою та думками експертів і експерток: є коментар Тимура Левчука, виконавчого директора громадської організації Точка Опори ЮА; Алли Мельник, експертки ВБО Конвіктус-Україна, керівниці проєктів профілактики для підлітків у Києві та Київській області; наведені дані ЮНІСЕФ; статистика Фонду АнтиСНІД; оцінка експертів UNAIDS. За проханням однієї героїні інтерв'ю, авторка приховала її особистість, дані трьох інших респондентів були розкриті за їх згодою. Позитивними аспектами цього матеріалу є привернення увагу до проблеми несприйняття ВІЛ-позитивних людей суспільством шляхом надання голосу ЛЖВ; доведення, що життя людей із ВІЛ нічим не відрізняється від інших; спростування твердження, що в них немає майбутнього. Як підтвердження можуть виступати такі цитати героїв та героїнь: «Так, ВІЛ – досить легке захворювання, якщо приймати терапію. Якщо ні, вірус сильно руйнує»; «Думаю, що коли відкриваєш свій статус, це класно. Це якийсь крок до себе»; «Для людей зі статусом закрито всього кілька сфер: поліція, армія, військові структури, також ми не можемо працювати хірургами і стоматологами. Решта сфер для нас відкриті. Я вже встиг попрацювати офіційно, в дитячому садочку, також працював у ресторані» тощо. Варто зауважити, що хоча в двох респондентів батьки вживали наркотики, на початку матеріалу відразу спростували думку, що спосіб зараження ВІЛ-інфекцією обов'язково має бути пов'язаний із наркотичними речовинами: «Як наслідок, на початку двохтисячних в Україні народилося чимало ВІЛ-позитивних дітей, які отримали свій статус від матері. Це та вікова група молодих людей, яким зараз по 16–20 років. Водночас, жінка – тобто матір таких дітей – не обов'язково могла вживати сама».

Щодо негативних тенденцій у висвітленні тем, де згадуються ВІЛ-позитивні люди, то поруч із розвінченням міфів у медіатекстах час від часу з'являються матеріали, які навпаки закріплюють за собою стереотипне мислення. Звернемо увагу на аналітичну статтю «Тотальна легалізація і не тільки. Як Португалія перемогла наркотики» (авт. Кирил Чеботарьов, 28.12.2020). Як приклад візьмемо такий абзац: «До кінця 1990-х 100 тис. португальців (це аж 1% усього населення країни) були наркозалежними. Багато з них вмирали не тільки від передозувань, а й через хвороби, пов'язані з внутрішньовенним вживанням наркотиків. У 2000-х пішло значне зростання заражень СНІДом – Португалія вийшла на перше місце в Європі за кількістю хворих людей. Серед наркозалежних реєструвалося близько 1000 нових випадків ВІЛ щороку – і це тільки офіційно».

По-перше, відомо, що можна заразитися лише ВІЛ, який впродовж 8–10 років переходить у стадію СНІДу [20].

По-друге, матеріал формує думку, що наркозалежність та ВІЛ – це дві тісно пов'язані між собою хвороби, тим самим він спотворює дійсний образ людини, яка живе з ВІЛ й закріплює стереотип, що ВІЛ-позитивні люди отримали свій статут внаслідок вживання наркотиків.

По-третє, цій публікації не вистачає об'єктивності, повноти та балансу думок: наведення статистики, скільки взагалі в Португалії за той час було нових випадків зараження ВІЛ; залучення більшої кількості експертів та статистичних даних для збалансування точок зору.

Замітка «У Канаді у колишнього безхатченка виявили хворобу часів Першої світової війни» (Оксана Соломка, 07.12.2020) взагалі нівелює людську гідність. Ми вважаємо, що немає ніякої необхідності вказувати на соціальний статус людини, тим паче, якщо вона вже його позбулася. Також пропонуємо звернути увагу на такий рядок: «За словами медиків, 48-річний ВІЛ-інфікований чоловік був госпіталізований до відділення швидкої допомоги з болями в грудях і задишкою». Тут є і лексичне порушення, і зайва деталізація, яка не містить

жодної інформаційної цінності та розглядає ВІЛ-інфекцію як хворобу людей, що мають, начебто, низький соціальний статус.

Узагалі зайва увага до подробиць – це поширена проблема в українському медіапросторі. На сторінках «НВ» вона також є в замітці «Пов’язали Сеть. Як в Росії катували лівих активістів, щоб призначити їх «терористами» і засудити від шести до 18 років» (ред. Діана Ковальова, 12.02.2020). «27-річного ВІЛ-інфікованого Армана Сагинбаева засудили на шість років загального режиму», – зазначено в матеріалі. На нашу думку, як і в попередньому прикладі таке згадування є недоречним та вказує на низьку професійність журналіста при висвітленні соціально-чутливих питань. Також матеріал закріплює стереотип, що ВІЛ – це хвороба людей, що мають низьку соціальну відповідальність.

Порушення стандартів та стереотипізацію також було помічено в замітці «Шостий день в реанімації: у акордеоніста Завадського виявили СНІД, він підозрює умисне зараження в СІЗО» (ред. Оксана Соломака, 16.07.2020). У цій публікації немає балансу думок, а є лише думка героя матеріалу Завадського. Показовою є така цитата: «Заслужений артист України наголосив, що єдине пояснення його ВІЛ-позитивного статусу полягає в тому, що йому «випадково або спеціально ввели ВІЛ у СІЗО», яка міфілізує появу ВІЛ насильницьким шляхом.

Цікавим з професійної точки зору є публіцистичний матеріал «Казка чи брехня. Чому історія принцеси Діани в серіалі Корона жахає, – автор The Guardian» (Ріаннон Люсі Косслетт, 27.11.2020). Серед роздумів письменниці Ріаннон Люсі Косслетт ми звернули увагу на таке: «Коли вона померла, мільйони жінок (не кажучи вже про геїв, до яких Діана проявляла величезне співчуття під час своєї роботи з ВІЛ-інфікованими), відчували не лише інстинктивне співчуття до цієї самотньої жінки, з якою погано поводитися, але і своєрідну скорботу». Попри те що публіцистові можна послуговатися емоційною лексикою, таке формулювання посилює стигматизацію відразу двох вразливих груп – геїв та ВІЛ-інфікованих, а також закріплює стереотип, що саме гомосексуали є причиною поширення ВІЛ-інфекції.

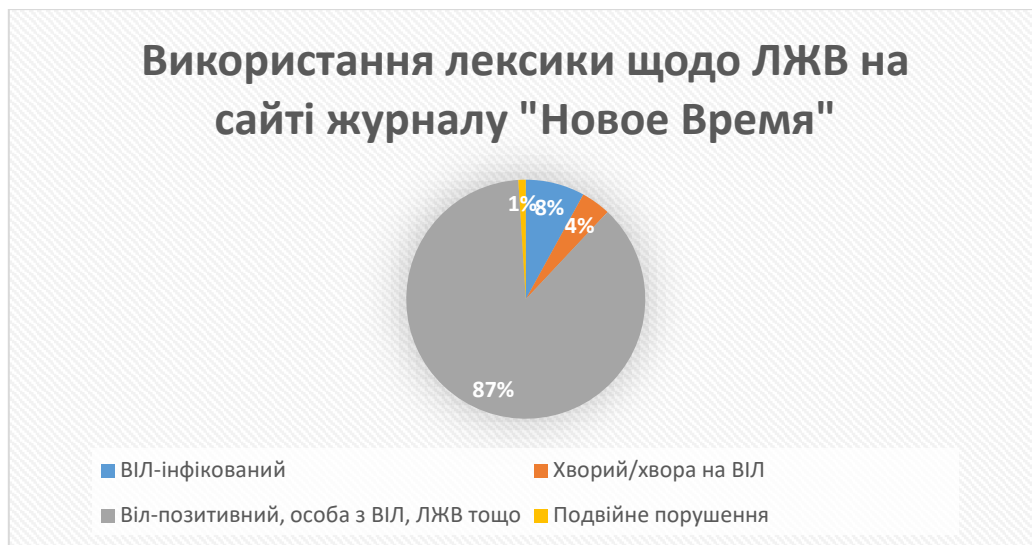
Ще однією тенденцією, яку ми помітили під час контент-аналізу медіатекстів, стало висвітлення новин, де люди долають ВІЛ-інфекцію. Одна з них є не зовсім вдалою та відноситься, скоріше, до породження стереотипу «безпорадності» ВІЛ-позитивних людей. Інформаційний заголовок викриває суть публікації: «Перша в світі людина, яка вилікувалася від ВІЛ, померла від лейкемії» (ред. Тетяна Габедава, 30.09.2020).

Однак інші матеріали мали більшу цінність, як із точки зору інформаційного приводу, так і самої ідеї, адже боролися зі стереотипом про те, що ВІЛ – це не вирок. Серед них були такі інформаційні замітки: «Англійський пацієнт. Друга людина у світі повністю вилікувалася від ВІЛ» (авт. Антон Ходоренко, 11.03.2020), «Медики повідомили про пацієнта, який повністю позбувся ВІЛ. Як це можливо?» (авт. Костянтин Ценцура, 08.07.2020), «Мешканка Аргентини стала другою людиною в світі, яка перемогла ВІЛ природним шляхом» (ред. Кирил Чеботарьов, 19.03.2021).

Досліджуючи тему висвітлення ЛЖВ на сторінках «НВ», хотілося б зазначити, що в публікаціях не завжди коректно послуговувалися термінами. У 8 % матеріалах вживався термін «ВІЛ-інфікований», який не можна використовувати згідно з етичними засадами. Ця форма утворена з пасивного дієприкметника, яка з лінгвістичної точки зору передбачає, що людину проти волі інфікували вірусом. Таким чином, вона закріплює за особою образ жертви [21]. У 4 % публікацій уживали конструкцію «хворий/хвора» на ВІЛ/СНІД. Однак загальносвітові тенденції стверджують, що людина завжди має ставитися перед подальшими характеристиками, тому таке використання є прикладом «некоректної лексики, яка поглиблює стигму» [22].

Приміром, можемо бачити таке порушення не тільки в змістовому наповненні матеріалу, а й у заголовку: «У Києві намагалися підірвати офіс організації, яка опікується хворими на ВІЛ. Під ним також залишили погрози» (ред. Діана Ковальова, 17.02.2020). 1 % матеріалів трансліював подвійне порушення. Варто зауважити, що в усіх інших випадках (87%) використовували

такі терміни як «ВІЛ-позитивний», «особа з ВІЛ», «людина, що живе з ВІЛ», «дитина з ВІЛ» тощо (див. малюнок 3).

Малюнок 3

Результати нашого наукового дослідження засвідчують, що масштаби поширення ВІЛ-інфекції в Україні досить великі, тому медіаспільнота, виконуючи роль четвертої влади, має не тільки звертати увагу на цю проблему, а й вміти правильно висвітлювати її, добираючи толерантну лексику, уникаючи стереотипів, навішування ярликів, мови ворожнечі.

За період дослідження на сайті журналу «НВ» було оприлюднено 154 матеріали, в яких побічно або безпосередньо згадувалась ВІЛ-інфекція. У 136 матеріалах про неї писали як про існуючу хворобу без подальшої персоніфікації, відповідно лише 18 матеріалів мали уособлення. Зокрема, в процесі дослідження ми помітили, що кількість медіаматеріалів ВІЛ-тематики збільшилась під час поширення пандемії COVID-19. Як з'ясувалося пізніше, суто наукове висвітлення проблеми в контексті коронавірусної хвороби поступово змінилось людиноцентризмом, що є позитивним аспектом при написанні журналістського тексту.

Ще однією з особливостей матеріалів щодо ВІЛ-позитивних людей є піар на хворобі та неправильно маркована реклама. Водночас є матеріали, що містять суто просвітницьку інформацію та виконують інформативну функцію.

У ході моніторингу нами було виявлено, що видання «НВ» публікує матеріали, які як розвінчують міфи й стереотипи про ВІЛ-позитивних людей (зокрема використовують факт подолання хвороби як інфопривід), так і навпаки закріплюють їх.

Однак варто наголосити, що в деяких текстах прослідковується використання мови ворожнечі, що посилює стигму щодо людей, які живуть із ВІЛ. Проте зауважимо, що більшість публікацій мають нейтральну лексику, яка не суперечить етичним засадам.

Отже, зроблений нами контент-аналіз дозволив окреслити реальну картину щодо специфіки висвітлення теми ВІЛ на сторінках сайту журналу «НВ» та наштовхнув на тематику подальших наукових досліджень, з якими можна буде ознайомитися в майбутніх роботах про соціально-чутливу комунікацію.

1.2 Why and how english last wills and testaments changed since 1837

Abstract: The research focuses on the multifaceted analysis of English Last Wills and Testaments as a social and communicative phenomenon. Wills are considered to be a constitutive genre of the testamentary discourse shaped in some definite situational and cultural contexts. Special attention is paid to changes which have occurred in the layout and lexis of Last Wills and Testaments since 1837 when the Parliament of the United Kingdom confirmed the power of every adult to dispose of his/her property and though the Will which is 182 years old this year yet it serves as the foundation for all wills made since, in England and Wales.

Key words: testamentary discourse, genre of Last Will and Testament, situational and cultural contexts, compositional structure, lexical features.

1.2.1 Introduction

Last Wills and Testament is a legal document of inheritance law and plays an important role in the life of any society. In England it has quite a long history. The article aims at tracing the changes that have occurred in the compositional structure and lexis of wills since 1837. The novelty is provided by the fact that the genre of Last Will and Testament has not been the object of the linguistic research yet and has not been studied as a communicative phenomenon generated in the situation of bequest.

The **subject** of the study is the changes in the compositional structure and lexis that the genre under study has undergone since 1837. These changes were caused by a number of reasons predetermined by social and cultural parameters, legislation rules and other impacts on social institutions in the flow of history. The texts of English Last Wills and Testaments offer insights into human social relationship. They contain information on social class, family group and religion of testators and can as well illustrate their individual experience, everyday life and personal relations. Wills can provide understanding of moral values in the society: right versus wrong, and is an invaluable source of judgements on different aspects of personal and social life that influenced decisions of testators. Thus the texts of Last Wills and Testaments are of great interest for scholars including linguists.

The conducted research illustrates that wills are usually written in institutionalized and fossilized language and have special devices for regulating social behavior.

The major tasks of this paper are to provide the interpretation of: a) genre peculiarities of Last Wills and Testaments; b) layout of Last Wills and Testaments; c) situational and cultural contexts of writing wills; d) dynamics of changes in the genre under study.

The corpus of the research is 400 English Last Wills and Testaments written between 1837 and 2015. Wills written before 1858 are housed in the National Archive www.nationalarchive.gov.uk. Wills written after 1858 are available on the United Kingdom Government website at www.gov.uk/search-will and a number of websites (<http://www.langhaminrutland.org.uk/wills&inventories/19thc-wills.pdf>, <http://www.sro.wa.gov.au/archive-collection/exhibitions-online/soldiers-wills-first-world-war>, <http://www.ancestry.com>).

1.2.2 Methodology

The composite method based on formal, functional and operational coordinate system has been used to carry out the research. The formal coordinate system studies the genre from the viewpoint of the compositional structure of texts and factors that determine this structure. The functional coordinate system deals with the analysis of functions of different textual components. The operational coordinate system takes into consideration socially important interaction which occurs in the form of expanded speech constructions which can be equated to speech acts.

The representatives of the formal approach interpret discourse focusing on lingual means if its encoding and particularly the hierarchy of structural units. They interpret discourse as “language above the sentence or above the clause” (Schiffrin 1994: 23; Макаров 2003: 86) and pay special attention to legal language as a special language code which is of great importance for jurisprudence (Hutton 2009: 4). Legal language is studied as means of formulating legally relevant principles which are converted (transformed) into an effective mechanism for regulating human behaviour due to formalization (Liubchenko / Любченко 2015: 36).

The vast majority of contemporary research in the field of legal discourse use functional approach that relies on the language functions which determine it. Functionalism involves the study of the structure and functioning of language in order to show the agreement between them (Makarov / Макаров 1998: 55).

It should be highlighted that in this research the analysis of situational and cultural context is considered to be of special importance for the study of Last Wills and Testaments. The research of the former is based on the theory of Robin Cooper and Hans Kemp's situational semantics and John Barwise's theory of discourse representation (Cooper & Kamp 1991). The notion of situation (situational context) is presented as an object in the theory of situation, which possesses certain referentiality and evaluative potential. In the situation of bequest, the text of the Last Will is generated, which besides the situational context is influenced by the cultural context. The latter is interpreted in this paper as social conventions of speech behaviour in the context of a particular situation.

1.2.3 Genre features of English Last Will and Testament

Last Wills and Testaments have always played an important role in the English legal system (Herbert 1901: §1). The first Statute of Wills passed by the Parliaments dates from 1540. However, it was so imperfect that it was modified and supplemented in 1542 and 1543 (Herbert 1901: § 15). There were other laws passed regarding land and property since then.

In 1837 the Parliament of the United Kingdom passed the Wills Act. By this document every adult could dispose the property to heirs. The provisions of this document are still valid in England and Wales. The document provides a clear interpretation of the terms *will*, *real estate*, *personal estate*. The law provides the equality of the rights to both men and women (Wills Act: § 1). A will must be written and signed by a testator or other person in his presence and under his directions and certified by at least two witnesses (Wills Act: § 9).

Wills Act 1837 is the main document of testamentary discourse in England which regulates the disposal of property from a testator to an heir. It is worth noting that Wills

Act 1837 is the coner stone of inheritance law not only in England but also in most states in the USA. Thus, in this research the year when this Act was passed is the starting point for compiling the corpus of texts to be used for discovering the dynamics of changes.

A central issue in this paper is the notion of *genre*. We consider genre to be a rhetorical category of communication which determines the content and the form of communication in a definite communicative situation generated by social needs of communicators.

In recent years, researchers have become increasingly interested in genre studies. Proceeding from the New-rhetorical concept of genre we consider it as a socio-communicative phenomenon which occupies an intermediate position in the hierarchy “from the micro level of natural language processing to the macro level of culture” (Miller 1994: 68). In such a model speech-driven social action generates typical linguistic content that is reproduced in specific communicative situations. Thus, a mechanism of communication between individual speech action and recurrent social situation is triggered.

K. Campbell and K. Jamieson draw attention to the fact that a genre does not consist of a series of acts in which certain rhetorical forms recur but a genre “is composed of a constellation of recognizable forms bound together by an internal dynamic” (Campbell, Jamieson 1978: 17). Therefore, the genre is identified not through lingual means analysis but through the analysis of the combination of such means which serve to express a reaction on the demand of the situation.

However, Last Will and Testament as a genre has hardly ever been researched as a genre or has even been mentioned in linguistic publications. This paper is an attempt to fill the gap and the research is based on the following definition: **Last Will and Testament as a genre of testamentary discourse is a recurring speech action that generates typical linguistic content to meet the socially conditioned needs of a testator in a situation of bequeath.** Primarily, this speech action is conditioned by legal culture. The situation of bequeath plays an important role in drawing a will. The approaching death, illness, conflicts in the family are the main incentives for writing a will. A testator aims at determining the heirs of his/her property and money. It is

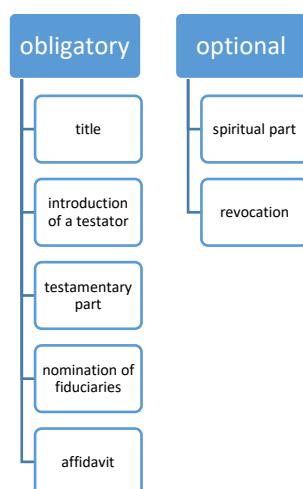
significant that all the wills in our corpus have a typical structure which includes the following obligatory components: title (*Last Will and Testament*), introduction of a testator, testamentary part, nomination of a fiduciaries (executor (trix), trustees) and self-proving affidavit. Spiritual part and revocation of previous wills are optional.

Another dimension for studying wills as speech action defined in terms of a speaker's intention is the pragmatic one. This genre can be viewed as a typical way of constructing speech in the form of a series of performative speech acts. They serve for achieving the communicative goal of a testator in the situation of bequeath. This has direct impact on: a) the communicative layout of genre fragments in the form of speech acts, b) their illocutionary characteristics of explicitness, c) proportionality of the content and d) the selection of means to render purposefulness and communicative intention of a testator and their motivated sequence of those means that move the reader toward accepting the position of the testator.

1.2.4 Composition of the English Last Will and Testament

The research focuses on the analysis of the study of compositional and lexical changes in English Last Wills and Testaments of the researched period (Fig. 1).

All studied wills have a typical composition: title, introduction of a testator, testamentary part, nomination of fiduciaries (executor(trix), trustees) and self-proving affidavit are obligatory. Spiritual part and revocation of previous wills are optional.

Fig. 1. Composition of Last Will and Testament

The analysis of wills shows that they have the common title *Last Will and Testament*. There are two explanations for the origin of this term. The first theory emphasizes the meaning of the words *will* and *testament*. The name was in use from the XVI century (Sneddon 2011: 694). *Will* was used to bequeath real estate while *testament* – personal property (A New English Dictionary on historical principles 1919: 694). Another theory emphasises the etymology of words and states that these words are synonyms. *Will* is derived from the Old English Word *willa* and means *desire, wish, longing, liking, inclination, disposition to do something, mind, determination, purpose, request, joy, delight*, and *testament* is its Latin synonym *testamentum* which means *last will, publication of a will*) (A new English Dictionary on historical principals, Vol. IX, part II: Su-Th). *Will* as a document which expressed a person's will to dispose his/her property after death was first recorded at the end of the XIV century, and *testament* in the same meaning was first dated in XIII century (ibid). It is worth noting that the term *testamentum* in the meaning of *treaty* and *will* was used collaterally in the Christian tradition (A New English Dictionary on historical principles 1919: 221–222). The Greek term διαθήκη, ης, ἡ denoted will (*covenant*) in early Christian Latin. This term means an official statement chiefly in writing expressing a person's desire to dispose the property after his/her death in the study of law (ibid). The term *testamentum* is not only a legal term. It is also used in theological texts as God's instruction and a part of Bible (*Old Testament ma New Testament*) (ibid).

C. Ferland called the first theory “historical” and stated that there was no focus on the differences in terms in the modern world but a word combination is used as an official title for naming a legal document to dispose real and personal property. The author also stated that *last* marks the last will of the testator and revokes the previous will (Ferland). K. Sneddon refuted such an explanation and believed that a three-word title was formed rather for sake of harmony and is one of the features of the Last Will and Testament genre (Sneddon 2011: 695–696). The author added that these words combined in the title in different ways by 1500s: *testament and will, testament and last will* and even *testament and latter will*. A treatise of Testaments and Last Wills by H.

Swinburne and J. Wake published in 1743 accepted that only the title *Last Will and Testament* has been preserved and is still being in use (Swinburne, Wake J. 1803).

Acts of the English Parliament now and past in history use the term *will*. The attribute *last* indicates the importance of the document, but it doesn't state that the will is final. A testator can revoke or change his/her will before the death. So, it is unknown which will is the last. We cannot agree with K. Sneddon on the question of euphonious since the term is a binominal construction which is common for legal texts.

Binominal constructions are represented by a sequence of two or more words or phrases that belong to the same lexical category and are linked by conjunctions *and* or *or*. M. Gustafson divided such constructions into synonymic (*last will and testament*), antonymic (*in person or by proxy*) and complementary (*shoot and kill*) (Gustafson 1984: 133). N. Andreichuk, a Ukrainian scholar, portions out these constructions into complementary and reinforcing ones and believes that they are means of implementation of logical argumentation and reflect pragmatic instruction to ensure accuracy of the utterance. Complementary constructions reflect a well established combination of different entities (*bodies and goods, credit and profit, form and effect*) and occur less frequently. Reinforcing constructions are more frequent and combine close or equal parts (*authority and power, good and loving, true and faithful*) (Andreichuk 2013: 263–264).

Therefore, Last Will and Testament is a reinforcing binominal construction which is common for legal language and is a title of the document.

The testator's presentation is submitted in two ways:

1) ***This is the last will and testament of (me)*** [name of the person] ***of*** [place] ***in the county of*** [area] with some slight variations, for example:

This is the last Will and Testament of me William Almond of Langham in the county of Rutland grazier made this eleventh day of December one thousand eight hundred and forty (William Almond, 1841);

This is the last will and testament of me John Innocent of Langham in the county of Rutland Miller and Baker made this twenty ninth of June in the year of our Lord one thousand eight hundred and thirty one (John Innocent, 1838).

2) *In the name of God, Amen ... I [name] of [place] in the county of [area],*

for example:

In the name of God Amen The sixth day of March one thousand eight hundred and thirty seven I George Fowler of the parish of Langham in the county of Rutland...

(George Fowler, 1846);

In the name of God Amen I James Hubbard the elder of the parish of Langham in the county of Rutland farmer and grazier... (James Hubbard, 1846);

In the name of God Amen. This is the last will and testament of me Francis Williamson of Langham in the county of Rutland farmer... (Francis Williamson, 1852).

Some Last Wills and Testaments contain a spiritual component *In the name of God Amen*, which is optional. However, all of them contain the time and the place of composing.

The testator's statement can be supplemented by the information concerning his/her age, sex, social status and even personality. A number of wills give information about testator's profession:

*This is the Last Will and Testament of me Charles Birchall of Nantwich Willaston in the parish of Nantwich in the county of Chester **Farmer*** (Charles Birchall, 1839);

*This is the Last Will and Testament of me Peter Barber of Crowley in the Parish of Great Budworth and county of Chester **Yeoman*** (Peter Barber, 1846);

*This is the last Will and Testament of me Raymond Edward Knight of Rhyl, Barnwood, Gloucester **Schollmaster** at present serving with the 3/5th Gloucester Regiment* (Raymond Edward Knight, 1916).

The following professions are mentioned in the researched wills: *accountant, bookseller, baker, brickmaker, butcher, solicitor, clerk, chemist, draper, farmer, grazier, hatter, innkeeper, miller, printer, shoemaker, schoolmaster, surgeon, tailor, veterinary, writer, whitesmith, and yeomen.*

Some wills indicate the testator's belonging to a certain social status:

*This is the Last Will and Testament of me Allen Beckett of Sutton Hill within Sutton in the Parish of Runcorn in the County of Chester **Gentleman*** (Allen Beckett, 1846);

*This is the true last Will and Testament of me James Wright **senior** of High Leigh in the County of Chester farmer* (James Wright, 1856);

*This is the Last Will and Testament of me the rifht **honourable Sir** Winston Leonard Spencer Churchill of Chartwell Manor Westerham in the County of Kent a **Knight of the Most Noble Order of the Garter Member of the Order of Merit Privy Councillor Companion of Honour and Member of Parliament*** (Winston Leonard Spencer Churchill, 1963);

*I Diana **Princess of Wales** of Kensington palace London W8 hereby revoke all former wills and testamentary dispositions made by me* (Diana Princess of Wales, 1993).

Spinster, singlewoman and widow were used to identify the female testators in XIX century:

*This is the Last Will and Testament of me Ann Blackshaw of Lymm in the County of Chester **Singlewoman*** (Ann Blachshaw, 1846);

*This is the Last Will and Testament of me Mary Yearsley of Sandiway in the Parish of Weaverham in the County of Cheshire **Widow*** (Mary Yearsley, 1845);

*I Eliza Wild of Water Street Newton in the County of Chester **Spinster** declare this to be my Last Will and Testamnet* (Eliza Wild, 1878).

This suggests that men, unmeried women or widows could have been the testators or testatrixes in the XIXth century. Married women could not dispose of the property because they didn't own one. However, the first paragraph of the Wills Act 1837 claims that all prescriptions apply to both men and women (Wills Act).

An insignificant number of wills contains the indication of the marital status of men-testators:

*This is the Last Will and Testament of me Thomas Henry Whalley Waller of Waldringfield, Stroud in the County of Gloucester, **Bachelor*** (Thomas Henry Whalley Waller, 1917).

Of special importance is the socially conditioned fact that only a capable citizen who is aware of responsibility for his/her actions can be a testator. Therefore, texts of wills usually contain a stereotypical phrase "*of sound mind and memory*". For example:

This is the Last Will and Testament of me Charles Birchall of Nantwich Willaston in the parish of Nantwich in the county of Chaster Farmer made and published when of sound and disposing mind memory and understanding in manner and form following whereby I give and bequeath.... (Charles Birchall, 1839);

In the name of God Amen I James Hubbard the elder of the parish of Langham in the county of Rutland farmer and grazier being weak of body but of sound mind and memory... (James Hubbard, 1846);

In the name of God Amen I Christopher Williamson of the parish of Langham in the county of Rutland farmer and grazier being somewhat indisposed in body but of sound mind memory and understanding praised be God well knowing the certainty of death and uncertainty of life and being desirous of setting all things in order in my lifetime and to avoid disputes and differences amongst my relations after my decease do make and ordain this my last will and testament in manner and form following that is to say (Christopher Williamson, 1839).

The testamentary part of a will as a rule begins with a binominal structure which introduces the disposal of property. These can be reinforcing structures: *I give and bequeath, I give and device, I give device and bequeath, I order and direct, I give and recommend:*

First I order and direct that all my past debts and funeral expenses to be paid as soon as conveniently may be after my decease out of my personal estate... (Francis Williamson 1852);

First I give and bequeath unto my beloved son George Fowler the sum of five pounds... (George Fowler, 1846);

I give and bequeath all my real and personal estate to my Trustees... (Elan John Smith, 2006).

A number of wills (39 texts, 9,7 % of the corpus) contain a spiritual part. Prior to a disposal of property, a testator commends his soul to God: *First I commend my soul into the hands of Almighty God...* (Christopher Williamsom, 1839). There are cases when a spiritual part is placed at the end of the will: *I commit my soul to the mercy of God through our Lord and Saviour Jesus Christ and exhort my dear*

children humbly to try to guide themselves by the teaching of New Testament in its broad spirit... (Charles Dickens 1869).

Here are some other examples of the spiritual part of different wills:

First I give and recommend my soul into the hands of almighty God that gave it and my body I recommend to the earth to be buried in decent Christian burial... (James Hubbard, 1846);

... and first of all I give and commend my soul into the hands of almighty God that gave it and my body I recommend to the earth to be buried at the discretion of my executrix nothing doubting but at the general resurrection I shall receive the same again by the almighty power of God, and as touching such worldly estate wherewith it hath pleased God to bless me in this life... (George Fowler, 1846).

The XIX century wills commonly contain the spiritual part. In the early XXth century wills it occurs quite rarely.

In Christian tradition it was common to leave behind a spiritual inheritance. For this purpose, testators used the ritual first phrase: *In the name of God. Amen*:

In the name of God Amen. I Christopher Williamson of the parish of Langham in the county of Rutland, grazier, being somewhat indisposed in body but of sound mind memory and understanding praised be God well knowing the certainty of death and uncertainty of life and being desirous of setting all things on order in my lifetime and to avoid disputes and differences amongst my relations after my deceased to make and obtain this my last will and testament in manner and form following that is to say (Christopher Williamson, 1839).

In particular, K. Sneddon notes that the phrase has been used in wills since Anglo-Saxon times: “In nomine domini nostril Iesu Christi” and “In nomine domini”, because in those days and in the Middle ages wills were the part of last confession of the testator and a confessor to whom he confessed often composed a will (Sneddon 2011: 696–697). The phrase was used less frequently in the late XIXth century and completely disappeared in the early XXth century (Sneddon 2011: 699). K. Sneddon explains this by the fact that the role of religion in society had become less significant. She also believes that “In the name of God. Amen” is an acknowledgement of death

inevitability and meeting God but also it is a kind of invocation to execute the testator's will and express the hope that the relatives and loved ones will honor his/her wish (Sneddon 2011: 699–700). A will could have been revoked by the testator at any time before his/her death. Thus, the great number of investigated wills have revocational part (268 wills, 67 %), for example: *And I do hereby utterly disallow revoke and annul all and every other former testaments wills* (George Fowler, 1846); *I hereby revoke and make void all former wills by me at any time heretofore made* (Ann Hubbard, 1840); *And lastly I rescind all former wills* (Charles Hubbard, 1850); *I do hereby declare that all other wills which may have been made by me to be considered null void* (Francis Williamson, 1852);

I hereby revoke all former wills and testamentary dispositions made by me under the law England and Wales (David Elan Jones, 1986).

In England executor is responsible for making sure that debts are settled and estate is distributed to those entitled to inherit it. The absolute majority of wills in our corpus contain the appointment of an executor:

I do appoint my dear wife Ann Mantle sole executrix (William Mantle the elder, 1837);

I appoint the said wife and son George joint executrix and executors of this my last will (William Snodin, 1855);

I appoint my said aunt sole Executor of this my Will (John Roy Smith, 1916).

According to the Wills Act 1837 all wills must be signed by a testator himself and witnessed by at least two persons (Wills Act 1837). A testator declares his/her will and witnesses testify it by their signatures.

Let's consider the most common types of testimony of testator's will:

I have hereunto set my hand this thirteenth day of May in the year of our Lord one thousand eight hundred and forty three signed by the said John Almond (John Almond 1855);

In witness whereof I have hereunto set my hand to the first sheet and my hand and seal to this last sheet this day and year above written (George Fowler 1846);

In witness whereof I the said Thomas Shuttlewood have to this my will contained in two sheets of paper set my hand the day and the year above written (Thomas Shuttlewood 1848);

In witness whereof I Francis Williamson the testator aforesaid do hereby affix my hand and seal this twenty second day of June in the year of our Lord one thousand eight hundred and fifty-two (Francis Williamson 1852);

In witness whereof I have subscribed the presence at Gloucester this seventh day of April nineteen hundred and seventeen (Harold Charles Organ, 1917);

In witness whereof I have hereunto set my hand 13th day of August 2015 (Boris Tony Jones, 2015).

Here are the most typical patterns of testimony:

In the presence of us who in his present at his request and in the presence of each other have hereunto set our names as witnesses (William Almond, 1841);

In the presence of us present at the same time who in his presence at his request and in the presence of each other have hereunto subscribed our names as witnesses (Philip Hayes, 1855);

Signed sealed and delivered in the presence of us who have hereunto attached our names and who hereby certify that to the best of our knowledge and belief the testator at the same time of such signing was of sound mind and we also certify that the interlining in the sixteenth line of the second page was made prior to the said signing (Francis Williamson, 1852);

Signed by the testator in the presence of us who in his and each other's presence at the same time subscribe our names as witnesses (Joseph Boulton Parslow, 1916);

Signed by the said Judy Ann Jones as her last Will in the presence of us both present at the same time who at her request and in her presence and in the presence of each other have hereunto subscribed our names as witnesses (Judy Ann Jones, 2015).

Table 1 provides a typical text of Last Will and Testament which contains all structural components.

Table 1

An example of Last Will and Testament structure

Last Will and Testament	← Title
<p>In the name of God Amen. I Christopher Williamson of the parish of Langham in the county of Rutland, grazier, being somewhat indisposed in body of sound mind memory and understanding praised be God well knowing the certainty of death and uncertainty of life and being desirous of setting all things in order in my lifetime and to avoid disputes and differences amongst my relations after my deceased do make and obtain this my last will and testament in manner and form following that is to say</p>	← Introduction of a testator
<p>First I commend my soul into the hands of Almighty God that gave it hoping for a happy resurrection in and through the merits and mediation of my blessed Lord and saviour Jesus Christ and my body I commit to the earth from whence it came to be decently interred at the discretion of my wife and executor hereafter named and as to worldly estate and effects which it has pleased Almighty God to bless me with</p>	← (Spiritual will)
<p>I give and bequeath unto Marry Ann my beloved wife all that copyhold messuage or tenements situate in Langham aforesaid and to her heirs or assigns and as to my personal property of whatsoever it hath pleased God to bestow on me whether in nature or quality I give and bequeath unto William Fowler of Whissendine in the said county grasier upon this special trust and confidence in him reposed and to the intent that the said William Fowler do and shall allow my beloved mother Elizabeth Williamson that which he may think proper and sufficient for her maintenance during her natural life. My further trust and will is that my executor do allow my wife Mary Ann Williamson the rest residue and remainder of my property with the profits arising thereof for the support of herself and my son John Williamson and my daughter Sarah Ann Williamson during her natural life providing she remain my wife and at her decease to be equally divided between my son and daughter aforesaid. But if my wife should marry again my further will is that my executor in trust do take immediate possession of my personal property and equally divide it between my son and daughter so soon as they attain the respective ages of twenty-one.</p>	← Testamentary part
<p>And I hereby nominate and appoint William Fowler aforesaid sole executor of this my last will and testament</p>	← Nomination of fiduciaries
<p>[and] hereby revoke all my former will or wills by me heretofore made</p>	← Revocation of previous will

In witness whereof I have hereunto set my hand and seal this twenty-eight day of August one thousand eight hundred and thirty nine. Christopher Williamson	← Testator	Self-proving affidavit
Signed by the said Christopher Williamson the testator in the presence of us present at the same time who in his presence have subscribed our names as witnesses. Charles Hubbard. John Smith. George Fowler.	← Witnesses	

Therefore, it is significant that all studied wills have the typical structure described above: title, introduction of a testator, testamentary part, nomination of fiduciaries and self-proving affidavit are obligatory. Spiritual part and revocation of previous wills are optional.

1.2.5 Situational and cultural contexts

Situational and cultural contexts provide the basis for researching the will genre as a socio-communicative phenomenon. The notion of *situation* is defined in the Dictionary of the Ukrainian language as “a set of relative conditions and circumstances with respect to relationship among people and surrounding (Dictionary of the Ukrainian language 1970-1980: 208). The English dictionary generally recognized as extremely reliable source provides several definitions of the term, in particular: 1) *the place, position or location of a city, country, etc., in relation to its surroundings*; 2) *the place occupied by something*; 3) *a place or locality in which a person resides or happens to be for the time*; 4) *the position in life or in relation to others, held or occupied by a person*; 5) *condition or state*; 6) *position of a person with regard to circumstances*; 7) *position of affairs; combination of circumstances* (A new English dictionary on historical principles 1919. Vol. IX). The definition in a Dictionary of the Ukrainian language actually encompasses the last four meanings in the English dictionary and draws attention to the connection between the notion of situation and relationship among people. Communication is always situationally-conditioned and performs a regulatory function in reference to relationships. The situation of bequeath is generated in legal culture and suggests various ways for the verbalization of legal norms.

Most scholars identify the notions of *situation* and *concept*. However, C. Mechkoor claims that they have different meanings (Mechkooor). In particular, text is viewed as a product generated in a particular situation not only by the laws of language but also by the cultural context. The research on situation of bequeth and cultural context are significant areas to study testamentary discourse.

A situation is a significant component of the communication scheme where it is regarded as a context. It seems appropriate to define it as a situational context with its conditions and circumstances which precede communication, affect it and determine its course. B. Malinowsky in 1923 initiated “ethnographic empiricism” and introduced the term “context of the situation” (Wolf 2001: 259). J. Firth notes that B. Malinowsky’s concept of the situation is rooted in F. Wegener who first developed the theory of situation (*Situationstheorie*) (Firth 2005: 93–118).

In the book “Coral Gardens and their magic” B. Malinowsky introduced the ethnographic theory of language. One of the most important postulates of the theory is the statement that utterances are related to other human activities and to their social and physical environment (Malinowsky 1935: 22). The study of the relationship between the language, activities and the interpretation of each utterance in a real context provides a new point of reference to consider linguistic reality (Malinowsky 1935: 9). The actual linguistic fact is the completed utterance in the context of the situation (Malinowsky 1935: 11).

J. Barwise and J. Perry substantiated the theory of situation which is based on the mathematical theory of meaning which serves to study situational semantics (Barwise, Perry 1983). This theory is multidisciplinary as it involves cognitive science, computer science, artificial Intelligence, linguistics, logic, philosophy and mathematics. Situational semantics aims at explaining the process of speech through semantic universals such as: 1) *external significance of language* (we use language to convey information which determines the course of events, the causes of their occurrence, the place and time at which speakers are); 2) *productivity of language* (we generate meaningful messages by using specific vocabulary); 3) *efficiency of language* (the same sentences can be used to tell different stories but the interpretation of the

sentences will depend on the situation they describe); 4) *perspectival relativity of language* (speakers get into different situations and have different visions of the world; therefore, the message that the utterance conveys will vary from person to person and its understanding will depend on interpretation); 5) *the ambiguity of language* (utterances usually have more than one meaning); 6) *the mental significance of language* (to what extent language affect our thinking) (ibid).

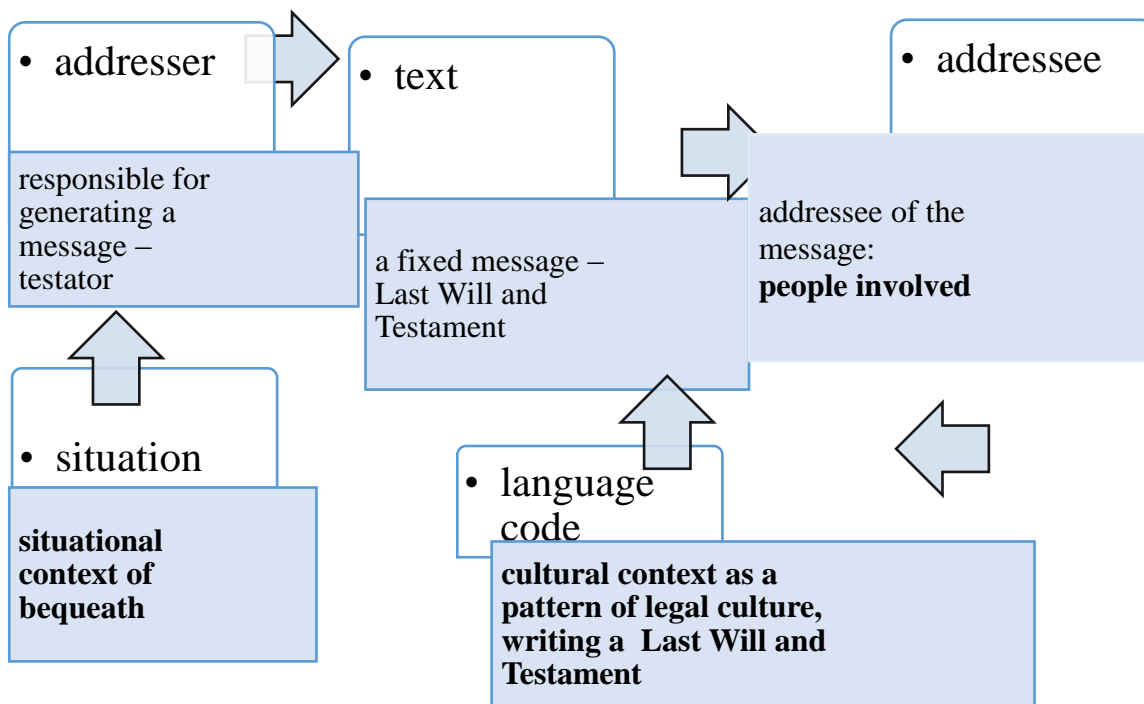
Language serves to convey information not only about the outside world but also about the inner world of a person (Barwise, Perry 1983: 42). S. Lingstrom who analysed in detail the work of J. Barwise and J. Perry, believes that the situation is one of the components of communication in situational semantics and the core of situational semantics are real situations, real circumstances and events which are clearly defined (Lingstrom 1983: 11).

S. Mechkoor defined the relation between the everyday life situation and the situation in the theory of situation. He noted that people often use the word *situation* to define *context* and vice versa (Mechkoor).

To investigate Last Will and Testament as the main genre of testamentary discourse in the article we use the analysis of situational context and cultural context. The first is considered with reference to Barwise and Perry's theory of situational semantics and Cooper and Kamp's representation theory. The notion of situation (situational context) is interpreted as an object in the theory of situation which determines the information that accompanies the situation and is characterized by a certain referentiality and evaluation (Barwise 1983: 314). Information is always about a particular situation. The content of information depends on the situation which explains the importance of the theory of situation in semantic and logical analysis of information (Devlin). K. Devlin states that the fundamental components of the theory of situation are persons, relationship, place, type and parameters; the last are not individuated but are determined by cognitive behavior of a person and point out important information links (Devlin). Situation theory addresses issues of how we perceive the world and what influences our behavior and communication in society.

The components of the situation of bequeath are: 1) people (testator, heirs, fiduciaries), their communicative goals and roles; 2) the availability of legal rules to regulate relationship; 3) common knowledge of these legal rules by all people involved; 4) the place of making a will (at home, at a hospital, at war etc.).

The situation of bequeath generates the text of a will which apart from situational context also has a cultural context which we interpret as social conventions on speech behaviour in the context of a particular situation. This particular situation is embodied in the text taking into account certain conventions and traditions that determine the structure and content of a document. A cultural context is of complex heterogeneous nature and in Last Will and Testament is characterized as a part of a legal culture. Therefore, situational and cultural contexts are important components of communication which also covers an addresser, an addressee and a language code (Fig. 2).

Fig.2. Communication scheme in the situation of bequeath

1.2.6 Dynamics of changes in the layout of Last Wills and Testaments

The number and contents of compositional blocks haven't changed during the investigated period. However, a number of changes have occurred in their layout, in particular, in graphical representation of the texts. Compositional blocks are presented in the form of separate paragraphs (in past a will was composed of one paragraph only). This tendency can be seen in the following example:

This is the last Will and Testamnet of me Ann Blackshaw of Lymm in the County of Chester Singlewoman

I direct the payment of all my just debts funeral and testamentary expences as soon as conveniently may be after my death and subject thereto I bequeath unto my niece Mary Blackshaw the daughter of Thomas ans Ellen Blackshaw late of Manchester deceased the sum of nineteen guineas...

I appoint my said son Samuel Blackshaw and John Thomason of Lymm aforesaid Shoe Maker Executors of my Will

And I hereby revoke every former Will In witness whereof I the said Ann Blackshaw have to this my Will subscribed my name this nineteenth day of December One thousand eight hundred and fifty six (Ann Blackshaw, 1846).

At the beginning of the XXth century, the enumeration of each block was introduced to Last Wills and Testaments especially big-sized ones.

This is the last Will and Testament of me Charles Frederick Robert Barnett of Cheltenham in the County of Gloucester, Clerk at Lloyds Bank Limited Cheltenham.

1. I appoint my wife Cicely Frances Barnett my father Francis Carew Charles Barnett and John Edward Manners at Clerk at Lloyds Bank Limited Cheltenham to be the Executors and Trustees of this my Will and...

2. I bequeath to my said wife absolutely all my wearing apparel jewellery ornaments of the person plate linen china glass books pictures furniture and all other household and indoor effect whether for use or ornament and all outdoor effects...

3. I bequeath the residue of my personal estate and devise all my real (if any) unto my Trustees upon trust to sell, call in and convert into money such parts thereof....

4. I declare that my trustees shall hold my capital trust estate in trust to pay the income thereof to my said wife during her life...

5. I declare that if my said wife shall marry again there shall be any issue of my marriage then living she shall upon the death of the survivor of my father and mother, the remainder of the income from my capital trust estate and two third of my capital trust estate shall go and be applied in the same manner as if my life were then dead...

I revoke all testamentary dispositions heretofore made by me in witness whereof I have hereunto set my hand this nineteenth day of June One thousand nine hundred and three

C.R.R. Barnett

Signed by the said testator in the presence of us both being present together at the same time who in his presence and in the presence of each other have hereunto subscribe our names as witnesses

W.H. Mellersh, Solicitor, Cheltenham

Chas Kingman, Clerk to Messrs Brydges, Mellersh and Mellersh, Solicitors, Cheltenham (Charles Frederick Robert Barnett, 1903).

Last Wills and Testaments of the XXth century have similar enumeration. In addition, some testamentary blocks may be presented in the form of marks f), b)..., for example:

.....4. (a) I give free of inheritance tax all my chattels to my Executors jointly (or if only one of them shall prove my Will to her or him) (b) I desire them (or if only one shall prove her or him (i) To give effects as soon as possible but not later than two years following my death to any written memorandum or notes of wishes of mine with regards to any of my chattels (ii) Subject to any such wishes to hold my chattels (or the balance thereof) in accordance with Clause 5 of this my Will (c) For the purpose of this Clause 'chattels' shall have the same meaning as is assigned to the expression 'personal chattels' in the Administration of Estates Act 1925 (including any car or cars that I may own at the time of my death) (d) I declare that all expenses for the safe custody of and insurance incurred prior to giving effect to my wishes and for packing transporting and insurance of the purposes of the delivery to the respective recipients of their particular chattels shall be borne by my residuary estate ... (Diana Princess of Wales, 1993).

Sections and sub-sections in Last Wills and Testaments of the XXI century are bolted and each compositional block receives a title. For example:

THIS IS THE LAST WILL AND TESTAMENT of me, Mr. John Peter Smith, of 123 Main Street, London, England, with respect to the disposition of only that property owned by me at the time of my death and situate in Canada, and I declare that I have prepared a separate Will disposing of all my other assets.

1. REVOCATION

I HEREBY REVOKE all former wills, codicils and other testamentary dispositions made by me, but only to the extent that they are inconsistent with, or relate to, the property covered by a Will from the same jurisdiction.

2. EXECUTORS

I NOMINATE, CONSTITUTE and APPOINT my wife, Jane Smith, of 123 Main Street, London, England, to be the Estate Trustee, Executor, and Trustee of this my Will, provided that there should be at all times one (1) Estate Trustee, Executor and Trustee of this my Will so that in the event that my above-named Estate Trustee, Executor and Trustee shall have pre-deceased me or shall survive me but die before the trusts hereof shall have terminated or shall be unable or unwilling to act or to continue to act, I appoint, in the following order of priority, such one of the persons hereinafter named as shall not already be acting and as shall be able and willing to act to fill the vacancy so created, namely, my friend, Cindy Jones, of 166 Bayview Avenue, Apt. A-43, Toronto, Ontario, Canada, and my brother, Albert Smith, of Minneapolis, Minnesota, U.S.A.. References to “my Trustee” in this my Will shall include each Estate Trustee, Executor and Trustee of my Will, my estate or any portion thereof who may be acting as such from time to time whether original or substituted and whether one or more.

3. PROPERTY TO TRUSTEE

I GIVE, DEVISE, AND BEQUEATH only that property of mine situated in Canada to my Trustee upon the following trusts, namely:

Debts, Expenses and Taxes

a. *To pay out of my general estate my debts, funeral and testamentary expenses.*

b. *To pay out of my general estate all income taxes, estate, inheritance and succession duties or taxes whether imposed by or pursuant to the law of this or any other jurisdiction whatsoever that may be payable in connection with any property passing on my death or in connection with any insurance on my life or any gift or benefit given or conferred by me either during my lifetime or by survivorship or by this my Will or any codicil hereto and whether such duties or taxes be payable in respect of estates or interests which fall into possession at my death or at any subsequent time... (John Peter Smith, 2006).*

The division of Last Wills and Testaments caused the less frequent use of such conjunctions as *also* and *and*.

Identified changes were formal and did not affect other significant genre features.

1.2.7 Changes in the lexical content of Last Wills and Testaments

Last Wills and Testaments written in 1837–2015 undoubtedly reflect some changes in the life of English society. These changes can mainly be traced on the lexical level. In particular, the wills of the XIXth century had a number of lexical features that disappeared by the middle of the XXth century. The XIXth century wills indicate the social status of the testator. The latter is rendered by lexical items that belong to lexicosemantic group of names of professions such as: *farmer, grazier, innkeeper, yeoman, hatter, tailor, draper, carpenter and joiner, shoe maker* etc. For example:

*This is the last Will and Testament of me William Mantle the elder of Langham in the county of Rutland **tailor and draper**... (William Mantle, 1837);*

*This is the last Will and Testament of me John Moore of Aston By Budworth in the County of Chester, **Yeoman**... (John Moore, 1864);*

*I John Wild of Newton in the County of Chester formerly **Hatter** but now out of business declare this to be my last Will and Testament (John Wild, 1859);*

*This is the last Will and Testament of me James Beckett of Oak Villa Cuddington in the parish of Malpas in the County of Chester retired **Innkeeper** (James Beckett, 1892).*

In a number of wills of the studied period a testator also mentioned the profession of an heir. An example is given below:

*This is the last Will and Testament of me Robert Spragg of Somerford Booths in the county of Chester **Farmer**... And I give devise and bequeath the whole of the rest and residue of my estate real and personal to the said Julia Royle Henry Hulme of Withington in the said County of Chester Farmer and John Shrigley of the Bent Farm near Astbury in the same County **Farmer** (Robert Spragg, 1901).*

123 (69, 1 %) of the 178 studied testaments written in the XIXth century indicate the profession of a testator. Almost half of them are farmer's wills (54 Last Wills and Testaments which is 43,9 %). A number of wills of this period indicate the testators' social status, such as:

*This is the last Will and Testament of me Allen Beckett of Sutton Hall within Sutton in the Parish of Runcorn in the County of Chester **Gentleman** (Allen Beckett, 1846);*

*This is the last Will and Testament of me Roger Banker of Newton in the Parish of Frodsham in the County of Chester **Gentleman**... (Roger Banker, 1846).*

Servants are often among the heirs in the XIX century:

*I give and bequeath unto Mary Wakefield late of Branston in Rutland my old and faithful **servant** at Exton for more than 17 years the sum of... (Stephan Massing, 1840).*

Such heirs are no longer mentioned in the Last Wills and Testaments of the XXth and early XXI centuries. This tendency was caused by the social order of the country after the World War I when farms with a staff of 40–50 people practically ceased to exist (Halliday 2000: 206–214). However, this does not mean that service personnel ceased to exist, it still exists nowadays. But wills of the later period do not indicate that the person is an attendant.

Some Last Wills and Testaments of the first half of the XXth century contain information about testators' profession:

*This is the last Will and Testament of me Charles Frederick Robert Barnett of Cheltenham in the County of Gloucester, **Clerk*** (Charles Frederick Robert Barnett, 1915);

*This is the las Will and Testament of me Raymond Edward Knight of Rhl, Barnwood, Gloucester **Schoolmaster*** (Raymond Edward Knight, 1916);

*This is the las Will and Testament of me Stanley Noel Priestley, Grammar School, Tewkesbury, **Officer in His Majesty's Forces*** (Stanley Noel Priestley, 1916);

*This is the las Will and Testament of me George Edmund Wilkins of Ivydene, Lower Slaughter R.S.O. in the County of Gloucester, **Miller, Baker and Farmer*** (George Edmund Wilkins, 1915);

*This is the last Will and Testament of me Gilbert James Wooles of the Riflemasns Arms, Lydney in the County of Gloucester, **Innkeeper*** (Gilbert James Wooles, 1912).

The decline of agriculture made obsolete the professions related to it. Instead, professions typical for the society of late XX – early XXI centuries came into being. Information on testators and heirs' social status was not mentioned in the second half of the XXth century, except in case of individuals of a very high social status, such as in wills of Princess Diana or Winston Churchill:

*I Diana **princess of Wales** of Kensington palace London W8 hereby revoke all foemer wills* (Diana Princess of Wales, 1993);

*This is the last Will and Testament of me **THE RIGHT HONOURABLE SIR WINSTON LEONARD SPENCER CHURCHILL** of Chartwell Manor Westerham in the County of Kent a Knight of the Most Noble Order of the Garter **Member of the Order of Merit Privy Councillor Companion of Honour and Member of Parliament*** (Winston Leonard Spencer Churchill, 1963).

The form of address also changed during this period. The XIX century wills contained the location where the testator or his heirs lived:

*I John Riley of **Langham in the county of Rutland*** (John Riley, 1837);

*This is the last Will and Testament of me Henry Haspell of **Hatley in the Lordship of Frodsham in the County of Chester*** (Henry Haspell, 1848);

This is the last Will and Testament of me Roger Banker of Newton in the Parish of Frodsham in the County of Chester... I give and devise unto my nephew Willian Bankes of Weston in the Parish of Runcorn in the said County (Roger Banker, 1848);

I John Wild of Newton in the County of Chester... I appoint my said son and my friend Aaron Haughton of Godley in the said county of Chester Builder and carpenter Executors of my last Will (John Wild, 1871).

The XX century wills provide detailed address, containing the name of the street and house number where the testator, heirs and executors lived:

Last Will of Ivan Richard Gibbs Captain 10th Glosters. In the event of my death I give 50 £ (fifty pounds) to Florence Norah Fryer, Spinster of 1 St John Villas, Berkeley Street, Cheltenham, England (Ivan Richard Gibbs, 1915);

I appoint .... and Commander Patrick Desmond Christian Jermy Jephson of St. James's Palace London SW 1 to be the Executors and Trustees of this my Will (Diana Princess of Wales, 1993).

In the XXI century wills an address is written in the official form accepted in the country. Another characteristic feature of the XIX – early XX century wills is that testatrixes indicated their marital status: widowed or unmarried. Only 27 wills of the XIXth – early XXth century in the corpus of the study were written by women (15 % of all wills of that period). 16 of them stated that women were single. The following lexical units were used to render it: *widow, spinster, singlewoman*. In XXth–XXI centuries the indication on the marital status of women disappears.

Changes in the life of the English society can be traced by analysing the lexis used to describe objects of bequeath (household items, furniture, clothes, accessories, types of houses, cattle and books) in the testamentary section of a will. In particular, natural wills prevailed in which the testator listed all the items of gifts:

I give devise and bequeath unto my said wife all and every my messuage cottages lands tenements and hereditaments whatsoever and wheresoever and also all and singular my household goods and furniture stock in trade plate linen china money and securities for money and all other my personal estate and effects... (William Mantle, 1877);

I give bequeath and device... my said wife to have the use and enjoyment of my live and dead farming stock and also of my implements of husbandry which shall be in and about the messuage farm and hereditaments occupied by me at my decease... (James beckett, 1844).

The development of industry in the XXth century opened up new prospects for citizens. As a result, most professions, buildings and items related to agriculture (*grazier, yeoman, implements of husbandry, messuage farm, hereditaments, copyhold, messuage, tenements*) went out of use. These words became archaic.

It is also worth mentioning that since the second half of the XX century the combination of words *real estate* (property in the form of land or houses (Longman Exam Dictionary 2006: 1271)) and *personal estate* (personal estate means movable property; the term should be construed to mean every species of property not of a freehold nature, including not only goods and chattels, but rights and credits also (Bullowa v. Gladding), *freehold estate* (a freehold estate is the exclusive right to enjoy the possession and use of a parcel of land or other asset for an indefinite period (Longman Exam Dictionary 2006: 606)) also went out of use and the terms *estate* (all of someone's property and money, especially everything that is left after the die (Longman Exam Dictionary 2006: 502), *property* (a thing or things that someone owns (Longman Exam Dictionary 2006: 1222) and *assets* (the things that a company owns that can be sold to pay debts (Longman Exam Dictionary 2006: 75) started to be used instead. For example:

*I give all my **property and assets** of every kind and wherever situate to my Executors and Trustees...* (Diana Princess of Wales, 1993);

*... all my **property** of every kind wherever located* (Sue Smith, 2015).

Characteristic feature of the military wills written during the First World War is the use of the term *property*:

*I give, device, bequeath and appoint **all property** of which I am now...* (Lionel Watson Moore, 1916);

*I give all my **property** to my mother Rosa Knight and appoint her sole executrix of this my Will* (Raymond Edward Knight, 1916).

From the second half of the XXth century the main items to bequeath are *monies* (law money (Longman Exam Dictionary 2006: 987), *legacies* (pl. money or property that you receive from someone after they die (Longman Exam Dictionary 2006: 869), *investment* (the use of money to get a profit or to make a business actively successful or the money that is used (Longman Exam Dictionary 2006: 808), *property* (the thing or things that someone owns (Longman Exam Dictionary 2006: 1222).

Наприклад:

1) *I give the following pecuniary legacies:*

To Anthony Montague Browne Five thousand pounds

To Anthony Forbes Moir Two thousand pounds

To Doreen Pugh Six hundred and fifty pounds ... (Winston Leonard Spencer Churchill, 1963);

2) *I give and bequeath any motor car owned by me at my death and the sum of one thousand pounds (£ 1000) to my newpew David Smith of 21 East Parade Lincoln Lincolnshire LN4 5LF for his own use and benefit absolutely* (Anthony Smith, 2011);

3) *I give the following Legacies absolutely with any tax due to be paid by my estate: 1. My yacht, "The Other Woman" to Ellen Janet Harrison of Beach House, Sandbanks, Poole, Dorset BH15 1HE 2. My Omega Seamaster Chronograph watch to John Lewis Morse of 11b Wellington Square, Oxford, Oxfordshire OX1 2JP* (Boris Tony Jones, 2015);

4) *The Trustees may make any kind of investment that they could make if they were absolutlyly entitled to be* (Paul Henry Simpson, 2006);

5) *I give all my property and assets of every kind and wherever situate to my Executors and Trustees* (Diana Princess of Wales, 1993).

The old forms to denote property are used parallely:

I give free of inheritance tax all my chattels to my Executors jointly (or if only one of them shall prove my Will to her or him) (Diana Princess of Wales, 1993).

The modern dictionary defines this term as *law old-fashioned* (Longman Exam Dictionary 2006: 235). Despite the fact that new terms had been used the old terms were still in use.

Thus, the analysis of the corpus of wills shows that during the period under study Last Wills and Testaments undergone very minor changes concerning the graphic design and lexical content of the texts. The wills began to be structured in blocks and numbered in paragraphs (both in numbers or letters) in the late XXth – early XXI centuries. This led to a decrease of conjunctions *and* та *also*. The development of technology in the XX century caused the change of the objects of bequeath. Thus, objects related to agriculture became obsolete. Money and real estate became the main objects of bequeath. New objects such as cars and yachts appeared.

The decline of agriculture decimated the professions associated with it. Instead, the professions typical of the late XXth – early XXI century came in sight. It should be noted that the verbs of bequeath (*give, bequeath, direct, leave, dispose, devise, will, advance, declare, further*) remained unchanged.

1.2.8 Conclusions

The research focuses on the analysis of the structural and lexical changes of English Last Will and Testament as a social and communicative phenomenon which reflects the socially determined needs of a testator in the situation of bequest. Last Will and Testament is defined as a repetitive speech act, which generates a typical linguistic layout of the content to meet the communicative needs of a testator on the issue of the inheritance of property and money after his/her death. Attention is paid to genre features of Last Wills and Testaments and their implementation in English wills of mid XIXth – early XXI centuries. The following features of the investigated genre were singled out: 1) social and cultural conditionality; 2) generation in the situation of bequest to perform the act embodied in performative texts; 3) stable composition; 4) typical linguistic content layout; 5) typical way of constructing speech in the form of a series of performative speech acts.

The features of the law system in England are reflected in the choice of compositional and lexical means to embody the communicative purpose of a testator in the English wills. Changes at the level of compositional layout and lexical content are observed in the wills of the mid XIXth – early XXI centuries. Compositional blocks

remain unchanged during the specified period. Namely, blocks are submitted in paragraphs, at a later stage they are divided into numbered blocks, and the last changes are concerned to the presence of points and sub-paragraphs in the block.

Some lexical changes have been discovered and analyzed: professions and objects of the bequest, related to agriculture, and indication of social status have become obsolete; the way of writing the addresses of testators, executors, heirs and witnesses have been changed; new professions and objects of bequest have appeared.

This research sheds some light on Last Will and Testament as a main genre of testamentary discourse. The notion of situation is presented as an object in the theory of situation which is characterized by certain referentiality. It is claimed that the texts of wills are generated in the situation of bequest and are accommodated to situational contexts, however they still have a cultural context which is interpreted as social conventions of speech behavior in the context of a particular situation. Such dynamics of changes are linked to cultural (legal requirements) and social (changes in society) contexts.

1.3 Лінгвальні засоби інтродукції інтертекстом у козацьких літописах

Увагу цієї наукової розвідки сфокусовано на літописах Самовидця, Г. Грабянки та С. Величка. Ці твори мають такі назви: Грабянка Г. Дѣйствія презѣльной и отъ начала поляковъ крвавшой небывалой брани Богдана Хмельницкого...Року 1710; Летопись самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник : Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического» (літопис Самовидця); Величко С. В. Лѣтопись событий в Югозападной Россіи въ XVII вѣкѣ...: в 4 т. Сукупно їх називають козацькими літописами, тому що усі вони присвячені висвітленню подій, у яких козаки грали безпосередньо головну роль, від подій другої половини 16 століття до початку 18 століття.

Козацькі літописи є безпосередньою ілюстрацією думки Р. Лахман, яка стверджує, що у процесі метаосмислення та метаопису створюється «діалогічність» літературних текстів. Ця «діалогічність» допомагає зрозуміти, що, коли двоїстість, подвійність стають органічними засобами інтертекстуалізації, то співвіднесеність тексту з іншими породжує «двійників» як на рівні сюжету, так і на рівні «текст-текст» (Lachmann, 1997).

Інтертекстуальність властива цим творам як особлива якість певних текстів, що взаємодіють у плані змісту та вираження з іншими текстовими цілими або їх фрагментами. Таким чином вони опинилися, так би мовити, майже двійниками як на рівні сюжетних ліній, так і на рівні інтертекстом/прототекстів та реалізації інтертекстуальних зв'язків.

У ході попереднього дослідження ми з'ясували, що ця певна схожість трьох творів уможливилася завдяки принципам літературного творення періоду бароко, з одного боку, та через використання певних спільних прототекстів, до яких автори мали доступ, з іншого. Другий фактор спричинив як їх схожі характеристики, так і відмінні, особливо літопису Самовидця від літописів Грабянки та Величка. Звичайно, це вплинуло на кількість і типи інтертекстом у літописах, а також на засоби їх інтродукції.

Аналіз інтертекстем у літописах Самовидця, Г. Грабянки та С. Величка дозволив визначити основні типи інтертекстем, завдяки яким реалізується інтертекстуальність цих текстів. Ці типи умовно можна поділити на наступні великі групи: 1) цитати; 2) алюзії; 3) ремінісценції; 4) репродукції; 5) перекази; 6) переклади; 7) тропи і стилістичні фігури 8) звуко-словесний і морфемний типи інтертекстем; 9) запозичення прийому; 10) засоби художньої образності. Тут треба зазначити, що, по-перше, реалізація інтертекстуальності може відбуватися на різних мовних рівнях (змістовному, лексичному, синтаксичному та стилістичному рівнях), по-друге, немає чіткого розмежування типів інтертекстем.

У ході дослідження інтертекстуальності літописів Самовидця, Г. Грабянки та С. Величка ми дійшли висновку, що з погляду інтертекстуальності літопис Самовидця відмінний від двох інших літописів, тому що домінуючою категорією цього текста є зовнішня інтертекстуальність, а літописам Г. Грабянки та С. Величка притаманна як внутрішня, так і зовнішня інтертекстуальність.

Зовнішня інтертекстуальність реалізується за допомогою алюзій, ремінісценцій, цитат. Внутрішня – за допомогою інтродукції інтертекстем, «чужий голос» яких, за І. Арнольд, фіктивний, тобто він належить тому ж авторові, але під іншим ім'ям (Арнольд, 1993, с. 346). Але у випадку з літописами до виявів зовнішньої інтертекстуальності також відносимо репродукції (копії) текстів документів різних типів (урядові листи, універсали, інструкції, договори, конституції та ін.) та інших жанрів, які належать іншим авторам.

Треба ще раз звернути увагу на те, що у літописі Самовидця ми практично не знаходимо інтертекстем, за допомогою яких реалізується внутрішня інтертекстуальність. Отже, інтертекстуальність цього тексту зовнішня, переважно немаркована, а літописам Г. Грабянки та С. Величка властива як зовнішня, так і внутрішня маркована та немаркована інтертекстуальність (Арнольд, 1993). Маркована інтертекстуальність, на думку дослідників, має місце тоді, коли автор навмисно тематизує взаємодію між текстами, робить її видимою для читача за допомогою особливих формальних засобів.

Думка про формальні засоби знайшла своє відображення у класифікаціях І. Арнольд (Арнольд, 1993) (типи маркування внутрішньої інтертекстуальності) та Н. Фатєєвої (Фатеева, 1998). (атрибутовані та неатрибутовані цитати та аллюзії). Існують класифікації типів зв'язку інтертекстом з авторським текстом. Отже, маркування інтертекстом та їх інтродукція може здійснюватися різними способами та на різних рівнях тексту.

Формальні засоби маркування інтертекстом. Маркованими інтертекстемами в Літописі С. Величка є листи (листування гетьманів і запорізьких козаків, з ханом та з польськими королями), універсали гетьманів, грамоти (гетьманів та монарха російського), статті (тобто пункти пактів та договорів), та тексти інших жанрів, наприклад: *Первая грамота Монаршая Хмельницкому, зъ старшиною енералною, зъ полковниками и зо всемъ войскомъ Запорожскимъ данная (по обиклой титуль Царской)* (Величко, т.1, с.177-180); *Вірш на смерть Іскри, Полтавского, назначеного Гетманом* (Величко, т.1, с.363-364); *Універсаль приватній Короля Яна Казьмьра* (Величко, т.1, с.294-296); *Пакта Подподгаецкіи, завартіе зъ Его Милостію Паномъ Дорошенкомъ, гетманомъ Запорожскимъ* (Величко, т.2, с.152-156); *«Эпітафійонь» на могилі Бруховецкого* (Величко, т.2, с.164-165); *Статті Коломацкія, отъ Великихъ Государей и Всероссийскихъ Самодержцовъ при обраню на гетьманство Мазепи войску Запорожскому и всему народу Малороссійскому даннія отъ сотворенія свѣта 7195, а отъ Рождества Христова 1687 іюля во 25 день* (Величко, т.3, с.23-53); *Трактъ земній и водній зъ Малія Росіи отъ Стародуба и Чернигова до Кролевца Прусского и до Риги лежачіи таковимъ порядкомъ* (Величко, т.3, с.551-552).

У літописі Г. Грабянки маркованими інтертекстемами, які є виявами внутрішньої інтертекстуальності, вважаємо такі: *Письмо Хмельницкого къ Владиславу IV отъ 2 Іюля 1648, послѣ двухъ первыхъ его победъ при Жолтыхъ водах и Корсунь, Письмо Яна Казимира къ Крымскому Хану и ответъ на него; Привилегіи Яна Казимира на потвержденіи Зборовскихъ договоровъ; Копія съ письма къ Алексію Михайловичу отъ Б. Хмельницкого, 17 февраля 1654;*

Суплька (скарга) до всей Ръчи Посполитой Польской отъ утѣшенного ляхами народа Русскаго поданная, не задолго до начала войны Хмельницкого, в 1632.

Маркування цих та подібних інтертекстем відбувається не тільки за рахунок обсягу, який, звичайно, менший ніж основний текст, але й за допомогою таких формальних засобів, як заголовки та інтродуктивні елементи лексичного рівня. Усі наведені приклади та інші, які не увійшли в список, подано за заголовками в текстах літописів Грабянки та Величка. Є група інтертекстем-репродукцій, яка не має окремих заголовків (наприклад, численні листи Мазепи до російських царів та їх відповіді у Величка чи статті Білоцерковської угоди 1651 р. у Грабянки), але інтродуковані за допомогою усіх інших формальних засобів, тобто 1) визначається обсяг інтертекстеми; 2) виконують ілюстративну, апелятивну та іноді референційну функції; 3) відносяться до зразків епістолярного жанру та офіційно-ділового стилю; 4) часто виділені графічно (інший шрифт, лапки) або іншою мовою. Інтродукція документів польською мовою характерна для Величка, наприклад: *Kopia listu Adel Gereja, Hana Krymskiego, do Króla Jm...* (Величко., т.2, с. 137-143).

Лінгвальні засоби інтродукції інтертекстем різних типів у козацьких літописах підтримуються графічним маркуванням за допомогою лапок та зміни шрифтів. Памятаючи про те, що рукописні оригінали цих літописів утрачені, а найбільш наближеними до оригіналів є друковані видання XIX ст., усе-таки ми можемо зробити певні висновки з цього приводу.

Так, у Літописі Величка спостерігається понад 30 випадків використання курсиву в авторському тексті, не враховуючи анонсування, які усі подані курсивом. У Самовидця – 8, у Грабянки – понад 20. Курсивом виділяються цитати різних видів та алюзії. Крім курсиву, у літописах Грабянки та Величка іншим шрифтом виділяються заголовки інтродукованих документів.

Способи та типи зв'язків інтертекстем з авторським текстом. Інтродукція інтертекстем у текст може здійснюватися за допомогою певних інтродуктивних елементів, які стають характерними показниками зв'язків між інтертекстемами та попередніми або наступними одиницями тексту.

Однією з класифікацій є класифікація типів зв'язків інтертекстем, виявів внутрішньої інтертекстуальності, із попередніми одиницями текстового членування, критерієм якої є ступінь залучення інтертекстеми до тексту. Інтродуктивні елементи стають характерними показниками цих зв'язків. Виходячи з цього, виділяються три основних способи зв'язку: 1) кореферентний (за рахунок синонімічного повтору, який складається зі слова в інтертекстеми і слова, яке зустрічається в контексті, що їй передує), наприклад: а) «...Хмельницькій...розослалъ во всю *Малоросійскую Украину, по обоихъ сторонахъ Днѣпра будущую*, свои Гетманскіе унѣверсали, виражаючи въ нихъ обширность границъ Рускихъ, Поляками поглощеннихъ и завладѣнныхъ, древніе права и волности ихъ, причини для которихъ повсталъ войною на Поляковъ; *заохочуючи теж и взиваючи всѣхъ тихъ, хто отчизну свою любить и добра ей зичитъ, ку себѣ до компанъи военной*, въ обозъ подѣ Бѣлую Церковъ...». Далі, в тексті інтертекстеми-універсалу, знаходяться такі ж самі слова: *Вамъ всѣмъ Украинскимъ по обоихъ сторонахъ рѣки Днѣпра, въ городахъ и селахъ обитающимъ Малоросіяномъ; до компанъи войсковой, Васъ взиваемъ и заохочаемъ* і так далі (Величко, т.1, с.80-90); б) «Інші ж радили *листовно звернутися до хана й підмовити його відкинутися від козаків*. На тому й порішили. І написали до хана ось такого листа». У тексті листа є такі слова: «*Іоаннь Казимеръ Кроль здравія жичитъ Кримскому Хану...І змужнівши, набравши сили, вони [козаки – Ю.Ш.], немов вовчата, що козу, яка їх вигодувала, з'їдять вас опісля...Інша справа з королем дружбу водити*, він має своїх підданих, може обійтися без допомоги та підтримки, але не карати недруги він не може...» (Грабянка, 1878, с.74-75).

Дослідження показало, що у Самовидця немає прикладів такого зв'язку, тому що в тексті його літопису, на наш погляд, є тільки 2 інтертекстеми, які є виявами внутрішньої інтертекстуальності. У Грабянки зустрічаємо 11 прикладів такої інтродукції, у Величка – майже 200 прикладів. Характерним для Величка є інтродукування двох типів інтертекстем поспіль: переказів документів та їх репродукцій. Таким чином, перший тип дозволяє кореферентно інтродукувати другий тип інтертекстем.

2) Асоціативний (за допомогою семантичної зв'язності слова у контексті, що передує, з інтертекстемою). Наприклад: «Гди зась притягнули до Кодаку, тогда Гетманичъ [син Самойловича – Ю.Ш.], Черняка назадъ отправивши, писалъ чрезъ него до милостивого пана Князя Голицина (*аще якоїсь отъ него ку себѣ сподѣваючися милости*) такой листъ свой...». У листі знаходимо такі слова: «...*Умилосердися милостивий и особливій мой добродію, и по своїй висоцебачной премудрой увазѣ...рачь въ такомъ нагломъ трафунку цѣлость здоровья милого родича моего и самой родительки зъ женами и дѣтми нашими, яко теперъ въ породненю зостаемъ своимъ зацѣти та патронствомъ и охороною, и не допусти злословимъ людемъ...*» (Величко, т.3, с.18).

У Літописі С. Величка також є вірш «*Змишляють поэтове, ижъ Дедалъ давній*» Івана Величковського, який як інтертекстема є виявом архітекстуальності та внутрішньої інтертекстуальності. Інтродукція цього елемента відбувається за допомогою асоціативного зв'язку, який, проте, складніший ніж у попередньому прикладі. Величковський написав вірш з приводу проїзду Івана Самойловича через Полтаву. Це було влітку 1687 року, перед Кримським походом Самойловича, яким закінчилося його гетьманство. Там «Величковській поднесль ему...въ дарѣ образъ патрона его Преподобнаго Іоанна Кушника, зъ приложеніемъ подъ нимъ своїй композитуры сицевихъ вѣршовъ...». У вірші Іван Кушник порівнюється з Дедалом, але його крилами є християнські добродієвості: «*Вѣру, Надѣю, Любовь, взялъ на бокъ единый, Чистость, послушаніе, убозтво, на ивній...*» (Величко, т.3, с. 10). І. Самойлович теж міг би досягти висот у державотворенні, якщо б наслідував приклад свого патрона та Дедала.

У літописах Грабянки та Самовидця нам не вдалося знайти прикладів інтродукції за допомогою асоціативного зв'язку.

3) Незалежний спосіб – таке включення інтертекстеми, за якого вона не пов'язана із попереднім контекстом ні лексико-граматичним, ні асоціативно-смысловим показниками зв'язку. Наприклад, у Літописі Величка у другій книзі «Повѣствованія...» у розділі ХLI на початку подається перелік подій, які

пов'язані з життям та творчістю Д. Туптала, після цього одразу читаємо: «Того ж року мѣсяця февраля по приказу гетманскомъ, а по сказцѣ купцовъ Стародубскихъ и Чернѣговскихъ описанъ зъ канцелярії енеральной трактъ земной и водній зъ Малія Росіи отъ Стародуба и Чернѣгова до Кролевца Прусского и до Риги лежачи такимъ порядкомъ...». Далі інтродуковано опис тракту та «водного пути до Кролевца» (Величко, т.3, с.552-553). Цікавим здається нам коментар Величка: «Для чого тотъ трактъ описанъ, о томъ въ канцелярії войсковой не было извѣстно». Після згаданої інтертекстеми йде розповідь про Кочубея та Мазепу. Таким чином, інтертекстема має зв'язок з контекстом тільки на рівні літописного текстотворення. Серед інтертекстем у текстах літописів Грабянки та Самовидця подібних прикладів не знайдено.

Специфічний комплекс мовних засобів застосовується як маркування інтродукції інтертекстем різних типів у текст-реципієнт. Автори використовують різні експліцитні маркери: графічні (розділові знаки, різноманітний шрифт) та лінгвальні. Лінгвальні маркери функціонують також як показники типів зв'язку між авторським текстом та інтертекстемами.

Інша класифікація зв'язків ґрунтується на визначенні формально-лінгвальних засобів інтродукції інтертекстем. За цією класифікацією такі зв'язки поділяються на катафоричні (що вказують на наступне інтродукування інтертекстеми) та анафоричні (що відсилають до попереднього інтродукування) зв'язки. Зазначені типи зв'язків спостерігаються при інтродукції інтертекстем внутрішньої та зовнішньої інтертекстуальності.

У Літописі С. Величка переважна більшість інтертекстем уводиться в авторський текст за допомогою обох типів зв'язку. Частіше за все між авторським текстом та інтертекстемою встановлюються катафоричні та анафоричні зв'язки одночасно.

Катафоричні зв'язки реалізуються в тексті за допомогою таких конструкцій у складі складнопідрядних речень з корелятивним зв'язком: 1) вказівний займенник (*тіє, такимъ, тоє, таковую, сію*) + іменник (*назва інтертекстеми*) + дієслово мин. часу. Порядок слів форм може бути інший

згідно з правилами синтаксису книжної української мови кінця XVII – початку XVIII століття. Вказівний займенник узгоджений з іменником за родом та числом. Наприклад: *...Войско Низовое...писали до него Виговского,...***таковій лист** *свой* (Величко, т.2, с.353); *...выполнилося прислове тое – еже человекское есть мислити, Божіе же дѣйствовати...* (Величко, т.2, с.59); *...Монархъ...повелѣлъ...такую* *свою* *потвержательную унѣверсалную видати грамоту:* ... (Величко, т.2, с.176); *...же Дорошенко Гетманъ тогочинїи отринувши протекцію Турецкую, склонился подѣ высокую руку его Монархи Російского, такую имѣлъ мову:* «цитата» (Величко, т.3, с.399); *...Петрикъ зѣ Калгою Солтаномъ прибувши до Самарии, заслалъ оттолѣ въ города крайніе Орѣльскіе свои прелестнїи...унѣверсали сіи...* (Величко, т.3, с.111). Дієслова в цих конструкціях називають дію, що супроводжувала ситуацію.

2) вказівний займенник (**тіє, такимъ, тое, такую, сіи**) + дієприкметник/дієприслівник (частина присудка) + іменник (**назва інтертекстемі**), наприклад: *...Зѣхавшиися засѣ и вдячне привитавшиися, предложени Полякомъ зѣ стороны Ханской сіи пункта и желанія...* (Величко, т.1, с.153); *...Хмельницкій...послалъ...тіи списки до Сѣчи Запорожской...написавши о томъ до Коша **таковій листъ** свой...* (Величко, т.1, с.182); *Але зѣ Гданска [Шведам – Ю.Ш.] **такій** учинено отвѣтъ...* (Величко, т.1, с.234); Брюховецького тіло було відвезено в Гадяч й там поховано, «**такій** *написавши ему епитафионъ...*» (Величко, т.2, с.164).

3) вказівний займенник (**тіє, такимъ, тое, такую**) + іменник (**назва інтертекстемі**) + дієслово теп.часу, наприклад: *И собистся тогда слово Божественного писанія...**такимъ** единого рифмотворца Малоросійского **подтверждается вършемъ:**...* (Величко, т.2, с.56); *Листи засѣ якіє и до кого тогда писал Хмельницкій, **тіє** для видѣнія тебѣ, любопытствующий чителнику, ретелне **тутъ** прилагаются* (Величко, т.2, с.32); *Якіи засѣ Хмельницкій при той виправѣ писалъ **листи** до Хана и до Кошового Атамана, **тіи** такъ ся въ себѣ **мають**...* (Величко, т.2, с.74). Дієслова в цих конструкціях передають значення 'міститися, знаходитися'.

Цікавим різновидом цієї конструкції є конструкція, яка включає в себе додатково вираз *отъ слова до слова*, яким автор намагається підкреслити автентичність та повноту інтродукованого фрагменту, наприклад: *...присяга, тая* **здесь прилагается**, *и отъ слова до слова такъ-ся въ себѣ имѣетъ...* (Величко, т.1, с.393); *и отъ слова до слова такъ-ся въ себѣ мѣючіеся, Его Царского Пресвітлого Величества статьи албо конституція Переяславскіе;...* (Величко, т.1, с.401).

У книзі другій Літопису Величка замість займенників *тіе, такимъ, тое, таковую* подекуди вживаються займенники *сице, сицевая, сицевіи*, наприклад: *...еже зъ копіи листа Римского до Короля Сицилійского, року 1660 писаного, показується сице...* (цитата-повідомлення про старців-пророків) (Величко, т.2, с.16); *...а статьи нижеизображенія [Коломацкіе – Ю.Ш.] сице въ себѣ содержатъ...* (Величко, т.3, с.29); *Потомъ августа 15 Святѣйшій Адріанъ Патріярхъ Московскій...писаль о висвобожденю ихъ [двох людей у кримському полоні – Ю.Ш.] до Гетмана Мазепи причиную свою сицевую грамоту...* (Величко, т.3, с.166); *...На которіе царскіе и патріяршіе писанія яко Гетманъ, такъ и Ясинскій митрополитъ до Царскихъ Величествъ и до Святѣйшого патріярхи Московского грамотами своїми сицевіе учинили отвѣти...* (Величко, т.3, с.227).

Таким чином, частіше за все між авторським текстом Літопису С. Величка та інтертекстемами внутрішньої інтертекстуальності, а також цитатами різних типів, встановлюються катафоричні зв'язки, які реалізуються у тексті за допомогою вказівних займенників, що виступають як слова-кореляти, та повтору одночасно.

Іншим типом зв'язку інтродукованих елементів з текстом автора є анафоричний. Анафоричні зв'язки реалізуються за допомогою таких конструкцій: 1) вказівний займенник (*тіе, такимъ, тое, таковую, оних*) + іменник (*назва інтертекстеми*) + дієслово мин. часу, наприклад: *...тіе предписанніе всѣх листи отправиль Хмелницкий...* (Величко, т.1, с.43); *Такихъ унѣверсаловъ 60 Хмелницкий...розослаль ихъ...* (Величко, т.1, с.90); *Хмелницкий*

зась...**разослалъ...такихъ** своихъ шестьдесят и осмь утьверсалоуь:...
(Величко, т.1, с.139); по одобраню **такого** непомисльного **респону** отъ
Запорожцоуь, завстидился он... (Величко, т.1, 313);

2) відносний займенник прикметникового типу (**який/якій, который**) +
іменник (**назва інтертекстеми**), наприклад: **За которихъ уньверсалоуь**
розосланемъ... (Величко, т.1, с.143); **Якіи уньверсали такъ въ себѣ имѣлись...**
(Величко, т.1, с.79); **якій трактатъ Шведъ въ Кролеуцу зъ княземъ Прускимъ**
заклучивши... (Величко, т.1, с.233);

3) дієприкметник "**вишписанный, предписанный**" + назва інтертекстеми,
наприклад: **Когда послы Хмельницкого...зъ жалованными вишписанными**
Монаршими...грамотами и статями...повернулися... (Величко, т.1, с.182);
особно зась на той комиссії Гадяцкой, кромѣ онихъ вишписанныхъ пунктоуь,
тое договорено и постановлено... (Величко, т.1, с.338).

Ще раз звертаємо увагу, що в багатьох випадках інтертекстеми, уведені за
допомогою катафоричних та анафоричних звязків, мають ще додаткову
атрибуцію або маркування у вигляді окремих заголовків: «Листъ отъ
Хмельницкого зъ Запорожя до Барабаша» (Величко, т.2, с.32-330); «Списокъ
печатной Монаршой ... грамоти» (Величко, т.2, с.378).

У літописі Грабянки спостерігаємо інтродукцію інтертекстем-
репродукцій, цитат, перказів за допомогою таких конструкцій: 1) На **сіе слово**
[польських послов – Ю.Ш.] Хмелницкій помолчалъ; таже вземъ на столѣ з подъ
ковра хартію дасть Воеводѣ, на ней же **бѣ написанъ сицевъ статній образъ:**
(катафора) ...**Сіи стати** Воевода прочеть стиснуль плечима...(анафора)
(Грабянка, 1878, с.64).; 2) **Посланіе же таковое имѣше образъ:** (Грабянка,
1878, с.74) (катафора); 3) и въ томъ вземъ Ханъ писаніе Лядское прочте, и **свое**
написалъ тако: (катафора) (Грабянка, 1878, с.77); 4) ...ихъ же **сицевъ образъ**
[відповідь Візира Полякам – Ю.Ш.] (Грабянка, 1878, с.74) (катафора) ...По **якой**
Хановой наболшую бѣду Христіяномъ **лести написане** и отъ себе Хмелницкій
статія сицевая (анафора + катафора) (Грабянка, 1878, с.77) **Сим статьямъ** не
возмогши обречи Ляхове мира ради, его же желяху, принуждени въ Збаражу и

подъ Зборовомъ, що потомъ и привимемъ на сейму утвердили (анафора) (Грабянка, 1878, с.78).

Особливістю інтродуктивних конструкцій у Грабянки є вживання вказівного займенника *сицевий* у більшій кількості прикладів. Це пояснюється тим, що автор написав свій твір складною, сильно стилізованою під церковнослов'янську, українською книжною мовою того часу.

У катафоричних конструкціях Грабянка часто вживає іменник «образ» на відміну від Величкового виразу «*отъ слова до слова*». Зустрічаються й односкладні речення типу *Тако бо о них пишеться*.. (Грабянка, 1878).

Отже, між авторським текстом та маркованими інтертекстами у більшості випадків встановлюються з'ясувальні відносини: інтертекстема розкриває зміст авторського слова.

Іншим засобом інтродукції інтертекстом є їх маркування за допомогою відокремлених предикативних конструкцій. Величко відсилає читача до прототексту за допомогою такої предикативної конструкції, як 'прізвище автора прототексту + дієслово теп.ч.': *прилагаєть Твардовскій и сіе* (Величко, т.2, с.337); *мовить Твардовскій* (Величко, 122, т.2, с.338); *яко свѣдчить Твардовскій на листѣ 263* (Величко, т.2, 343); *если то есть правда Твардовского* (Величко, т.2, с.369); *яко на листѣ 268 Твардовскій пишетъ* (Величко, т.2, с.481); *якъ Твардовскій пишетъ разнствуяй отъ правди* (Величко, т.2, с.437). Як бачимо з прикладів, дієслово у конструкції має семантику 'мовити, інформувати'. Ці конструкції виступають у ролі предикативного центру головного речення складнопідрядних та складносурядних речень, підрядних речень та вставних речень.

Ці посилення зустрічаються у тексті Літопису Величка в двох варіантах: 1) виокремлені комами згідно їх синтаксичної функції у реченні, наприклад: а) *и на тихъ добрахъ своихъ живучи, осадилъ слободу Суботовскою, – и значне – былъ началъ розживатися, яко и Твардовскій въ первой части книги своей наменяетъ* (Величко, т.1, с.13); б) *...повѣтъ Чигринский зъ Терехтемировскимъ, до того времени (до початка війни) найбарзѣ зоставалъ Козацкимъ прибежищемъ и*

жилищемъ; яко и Твардовскій въ книзъ своей: «Война Домова» названной, въ части первой, на листѣ пятомъ же свидѣтельствуеъ... (Величко, т.1, с.298); в) якую кончину Хмельницкого авторъ Твардовскій яковими воспоминаеъ слови, зри въ книзъ его на листъ 238... (Величко, т.1, с.302); г)...потомъ вскорѣ миръ зъ Шведомъ состоялся, и взятіи города Ливонскіи назадъ Шведомъ zostали возвращени, яко пишеъ Пуфендорфій, гисторикъ Нѣмецкій, на листъ 406... (Величко, т.2, с.97); д)...полагаю первѣе блаженную кончину Пресвѣтлѣйшого Государя Царя Алексѣя Михайловича всея Росіи Самодержца, которій отъ 1645, яко Пуфендорфій на листъ 66 свидѣтельствуеъ, до сего 1676 року преживши на царствѣ Російскомъ 30 чили 31 годъ, яко Козарскій лѣтописецъ показуеъ... (Величко, т.2, с.390); е) що даеъся во кратцѣ видѣти въ конституціяхъ Короля Яна Собѣского, на листъ 35-мъ, року 1677-го въ Краковѣ друкованнихъ (мова йде про підпис Ю. Хмельниченка як гетьмана) (Величко, т.1, с.401);

2) виокремлені дужками, наприклад: а) *(що и Твардовскій въ въ части первой книги своей – Война Домова – названной, свидѣтельствуеъ)...* (Величко, т.1, с.21); б) *а въ листъ своемъ чрезъ гонца посланномъ (пишеъ Твардовскій) виразилъ будто Хмельницкій такіе до Господара слова...* (Величко, т.1, с.117); в) *(якъ Твардовскій пишеъ разнствуяй отъ правди)* (Величко, т.1, с.437).

Вважаємо, що це вживання дужок пов'язано тільки з неусталеністю пунктуації в українській літературній писемній мові початку 18 століття.

У літописі Г. Грабянки конструкції, які вживаються для інтродукції трансформованих цитат або переказів, теж вміщують прізвище автора прототексту та дієслово з семантикою «свідчити, підтверджувати», наприклад: *Проте лѣтописецъ полскій Веспасіан Коховскій засвѣдчуеъ...* (Грабянка, 1878, с.23); *...Олександр же Гвагнѣн волѣ сицевую назву пояснюеъ...* (Грабянка, 1878, с.7).

Інший вид конструкції 'по + *свидѣтелств/глаголу* + прізвище', що спостерігається у Літописі Величка, має таке ж значення, що і попередня

конструкція, але замість дієслова вживається іменник,: а) *Того-жъ 1669 року, по свѣдѣтелству Пуфендорфіевомъ на листъ 406, повсталъ зъ Дону Козакъ и крамолникъ Стенка Разиновъ ...* (Величко, т.2, с.235); б) *по свѣдѣтелству Квагненову, въ кронъци Полской на листъ 98 ...* (Величко, т.1, с.23); в) Бояринъ Шереметь Поляками взятъ, и рукамъ бѣсурманскимъ ханскимъ отосланъ, и въ неволѣ Кримской, *по свѣдѣтелству Лѣтописца Козацкаго, сорокъ летъ неисходно знайдовался* (Величко, т.2, с.15); г) *...Певні козаки, що були прибічниками Виговського...тіи всѣ zostали побити и порозсѣкани, по глаголу Твардовскаго...* (Величко, т.1, с.436); д) *...Прилично было отцу Галятовскому, при той Бѣлоцерковской контроверсії, припомнити іезуитъ Пекарскому...силу-же отлученія и клятви православного вселенскаго Пахомія Патріархи Константинопольскаго: еже по свѣдѣтелству книги Турко-Греції, отъ листа 146, до листа 151, бысть въ року отъ рождества Господня 1500...* (Величко, т.2, с.77); е) *Отъ котораго напоенія, паче-же отъ умножившагася въ немъ [народі Козако-Руском – Ю.Ш.] Богопрогнѣвателнаго беззаконня, изъсякла въ немъ (по глаголу Господню) любви многихъ* (Величко, т.2, с.7); ж) *по глаголу Апостолскому* (Величко, т.3, с.348).

Аналіз текстів літописів Грабянки та Самовидця показав, що ці автори не використовують подібні прийменникові конструкції для інтродукції інтертекстем.

Третім різновидом конструкції, за допомогою якої С. Величко апелює до прототексту, є конструкція, що складається з прийменника польського походження 'подлугъ' або 'по' + ім'я автора або назва прототексту'. Ця конструкція характерна для першої книги Літопису «Сказаніє», очевидно, тому, що в ній виклад подій ведеться на підставі більшої кількості джерел історіографічного характеру, ніж у другій книзі. Приклади з прийменниковою конструкцією такі: 1) *подлугъ Кквагнѣна и Пуфендорфія; або по ином гисторику Кромеру 1336 году* (Величко, т.1, с.20); *подлугъ Кромера и Кквагнѣна* (Величко, т.1, с.20); *потомъ подлугъ помененнаго гисторика Пуфендорфія...а подлугъ Кромера гисторика Полскаго* (Величко, т.1, с.20); *Описуючи*

Твардовскій вършомъ Полскимъ войну Хмелницкого зъ Поляки на Батозъ въ року 1653, а подлугъ лѣтописцовъ Козацких въ року 1652 бывшую... (Величко, т.1, с.103); Беневскій по лѣтописцу Козацкому, чили Пневевскій енераль...в Чигринѣ был (Величко, т.1, с.334); ... любо мало уже стоялъ о Лядскую ку себѣ ласку, знаючи тое запевне, же якъ котамъ (подлугъ присловя) въ единомъ мѣху, такъ и двомъ Гетманамъ на одной тогобочной Украинѣ трудно и невозможно было поместитися... (Величко, т.2 : 239).

Самовидець та Г. Грабянка не користуються такими прийменниковими конструкціями для інтродукції інтертекстем, хоча прийменники *подлугъ* та *ведлугъ* ("згідно з чим; за, по") вживаються постійно.

Схарактеризовані конструкції виступають як засоби інтродукції інтертекстем-репродукцій, переказів, трансформованих цитат.

Засоби інтродукції цитат, алюзій та ремінісценцій у козацьких літописах. Статус цитати може отримати будь-яка інтертекстема, яку реципієнт сприймає як маркер цілого. Ю. Лотман ще у 1970-х рр. продемонстрував, що в "художньому тексті семантизуються усі формальні одиниці тексту. Цитатну функцію запозиченого елемента визначають як його здатність бути репрезентантом культурних смислів різного ступеня узагальнення/конкретизації в інтертексті" (Кузьмина, 2004, с.163). У практиці аналізу художнього твору, насамперед інтертекстуального, маємо справу з цитатами, які лише частково можна характеризувати подібним чином.

Цитати, як форми презентації "чужого слова" (Бахтін М. М.), можуть бути атрибутовані та неатрибутовані., графічно марковані та немарковані. Атрибуція може бути поширеною, точною та частковою. Графічно немарковані цитати здебільшого модифікуються автором, узгоджуючись із контекстом твору, актуалізуючи його поліфонію, при умові їх впізнання реципієнтом.

У текстах козацьких літописів спостерігається достатньо велика кількість цитат різних видів: атрибутованих/неатрибутованих, графічно маркованих/немаркованих. Зрозуміло, що з об'єктивних причин ми не можемо ідентифікувати усі можливі цитати у даних літописах.

Атрибуція цитат відбувається за допомогою схарактеризованих вище предикативних та прийменникових конструкцій, а також шляхом зазначення тільки назви прототексту, наприклад у Величка: 1) *...Исполнилось тутъ на Полякахъ тое прислове,...* (Величко, т.1, с.72); 2) *...а уважаючи слово, въ листъ Запорожскомъ вираженное сице:...* (Величко, т.2, с.35). Інший спосіб, який не є поширеним, за допомогою синтаксичної конструкції, яка складається з прізвища автора прототексту + назва прототексту + дієслово теп.часу: *...и гди взглядомъ збуреня Чигрина и остатка Украины свое [Царя Турецького – Ю.Ш.] Хмелниченковъ ознаймилъ намѣреніе, теди таковій отъ него (яко Александр Бучинский Яскольдъ въ своемъ Гетману Самойловичу, року 1678, приписанномъ, Чигринъ названномъ, Панегирику свѣдителствуетъ) одержалъ отвѣтъ: Naiasnieyszy Cesarzu, a niezwyciężeny Na Chrześciany gniew Bożiy, twoy miecz obnażeny...A Ukrainę pod miecz ze wszystkim Chrześciańswem Wziąwszy, trupem polżym łuny twey pod nogi Ostatek pod twą łaskę lubo pod gniew srogi* (Величко, т.2, с.409).

Додатковою атрибуцією у даному прикладі є те, що цитату інтродуковано мовою прототексту, а саме польською, відмінною від мови Літопису.

Наступний приклад ілюструє спосіб атрибутування цитати за допомогою дієслова у дужках, яке відсилає нас до попереднього контексту. У ньому знаходимо її атрибуцію: *Да и наши (мовить [Твардовський – Ю.Ш.]) Поляки не впредъ zostали шляхтою, але чрезъ кров и отваженное здорове, тое шляхетство собъ заробили* (Величко, т.1, с.21). Посилання на Твардовського тут контекстуальне.

Схожі приклади атрибуції цитат знаходимо у Грабянки: 1) и добре реченно турецькому царю на вопрос о количости казацкого войска: *в нас (рече), турецькій царю, що лоза то козак, а где байрак, то по сто и по двести козаков там* (курсив Грабянки). И всѣ тии на войнѣ зѣло храбри (Грабянка, 1878, с.15); 2) цитуючи слова Стефана Баторія, Грабянка пише: Но всегда король Стефанъ отъ храбрости Козаковъ поразумевая пророчески глаголаше: *„будетъ (рече) когдась отъ тихъ юнаковъ Речь Посполитая волная”* (Грабянка, 1878, с.31); 3)

Чаплинський...обнесе завистно: *Не достоит (рече) просту челоуьку села и подданных имѣти...* (Грабянка, 1878, с.45). На відміну від Величка Грабянка дублює атрибуцію за допомогою дієслова із значенням "говорити" у особовій формі теперішнього часу.

Наведені цитати є прикладами цитат у вигляді прямої мови з таким графічним маркуванням, як курсив та лапки (у окремих прикладах).

Пряма мова є одним з улюблених прийомів Грабянки. На відміну від Самовидця Грабянка часто подає виклад подій у вигляді діалогу персонажів. Наприклад, розмова Конєцпольського та Хмельницького біля фортеці Кодак; слова, сказані до Чаплинського та інші.

Цитати та пряма мова переплітаються й у Літописі Величка. Особливо у випадках слів гетьмана Б. Хмельницького. Наприклад, є трансформована цитата, частково атрибутована, подана як пряма мова, у лапках, але перша частина цитати не від першої особи, а від третьої особи, що вказує на запозичення інтертекстами: «...тогда Хмелницкий тимъ розятреній вхопившись за шаблю у бока его бывшую, *отповѣдилъ имъ: «если бы хто іній, а не они, его знаемци и други были къ нему зъ тимъ поселствомъ прислани, певне иначе би зъ ними могли поступити – вирекль теж къ нимъ и то – «не видите ли моей къ вамъ Полякамъ склонности и респекту, же знесии васъ тепер на Батогу, нетилко моглибъ васъ вконецъ знищити и разорити, але пославши многіе полки Козацкіе и Татарскіе могли бимъ васъ и за самій Римъ заганати»* (Величко, т.1, с.123). Далі йде продовження цитати, вже без лапок, але марковане відокремленим реченням у дужках: *(мовиль къ посламъ Хмелницкій)*. Слово-корелят «посламъ» вказує на єдність змісту.

Інші приклади, які ілюструють поширене вживання цитат як прямої мови, такі: а) У своїй відповіді Богдан Хмельницький каже Потоцькому про Бродську фортецю: *«Що рука людская здѣлает, то тая ж і зопсувати может»* (Величко, т.1, с.12) – цитата повна, маркована лапками, але атрибутована частково; б)...но кошовій Сѣрко и инніе старинніе атаманя и товариство прозбою своею отъ того завзяття [вбивства Мазепи – Ю.Ш.] войско погамовали, вимовивши пророчески

такові о Мазепѣ до всего войска слова: «*Панове братя, просимо васъ не убивайте сего чловѣка, можете он вамъ и отчизнѣ нашей впередъ згодитися*» (Величко, т.2, с.341). Ця цитата повна, частково атрибутована, графічно маркована.

Звертає на себе увагу, що в літописах і Грабянки, і Величка, набагато частотнішими виступають тут дієслова мовлення, які сприяють створенню псевдобіографічності творів. Найбільш вживаними є дієслово **мовити** у різних формах та його контекстуальні синоніми: *Хмельницький... **отповѣдилъ** имъ... **вирекль** тежъ къ нимъ и то...* (Величко, т.1, с.123) ***выразиль** будто Хмельницькій такіе до Господара слова; Вейзеръ Ханскій **вимовиль** до всѣхъ козаковъ такіе слова* (Величко, т.3, с.104). *но кошовій Стѣрко ... прозбою своєю отъ того завзяття [вбивства Мазени – Ю.Ш.] войско погамували, **вимовивши** пророчески такіе о Мазепѣ до всего войска слова* (Величко, т.2, с.341); *Хмельницькій йому **відказав*** (Грабянка, 1878, с.32); *Токмо **рек** [Хмельницькій]:...* (Грабянка, 1878, с.40); *король Стефанъ... пророчески **глаголаше**:* (Грабянка, 1878, с.16).

Із поданих прикладів видно, що Величко та Грабянка інтродукують трансформовані та повні цитати як без лапок, так і в лапках. Цитата у лапках легко розпізнається (у випадку спільності знань реципієнта та автора), а її значення розширюється та виходить за рамки певного стилю. Грабянка використовує лапки у 10 випадках, а Величко – у 41 випадку. Більшість інтертекстем, маркованих лапками, є цитатами у вигляді прямої мови, але інший тип – це інтертекстеми-репродукції документів.

На відміну від літописів Величка й Грабянки у Самовидця цитати неатрибутовані та графічно немарковані, тобто він зовсім не користується лапками. Наприклад: *Бо Турчинъ не позволялся сквапливе оного примати (посла Дорошенкового – Ю.Ш.), видячи нестатечность козацкую, же жадному монарсѣ слушного подданства не додержують, и то онимъ послалъ **вымовляль**, же я по вас не посылаемъ, а нѣ тежъ васъ барзе потребую; ежели щире жадаете помочи отъ мене, жебы васъ боронилъ отъ вашихъ непріятелей, тое на вашу просьбу могу учинити, але тое себѣ уважайте, же бысте вы додержали своєї*

вѣрности; бо я не король полскій, а нѣ царь московскій, а нѣ король венгерскій, которыхъ вы ошукивали и издрадили жь свою вѣру; на вашу пробу учиню, же вас приму, але же бы сте ся держали, бо ежели не додержите, сами обачите що зь вами чинитися будетъ. И такъ позволился дати Санджаки, съ которыми Санджаками при Бѣлогрудѣ Чауса посылаетъ (Летопись самовидца, 1878, с.54).

Серед знайдених цитат є одна цитата з книги «Жезль правленія» Симеона Полоцкого. Вона є частково атрибутованою, трансформованою, не маркованою лапками: *Того жь року [1676 – Ю.Ш.] и того жь дня узято монастир Соловецкій а чорнцовъ вистинали презъ роковъ шесть неотступно, а за такую вину, же не позволилися принять новопоставленныхъ речей на соборъ московскомъ при бытности двох патріархові, Александрійскаго и Антіохійскаго, першая рѣчь, же Духа Святаго не мовити у вѣрую, а знову зась, жебы не мовити Господи сыне Божій помилуй мя, але такъ мовити, Господи Іисусе Христе помилуй мя, а сына оставляти, и иншіе новіе рѣчи, которіе подруковано у книжицѣ, названой Жезль... (Летопись самовидца, 1878, с.66).*

У літописі Самовидця є цікавий запис, який дослідники вважають доказом того, що він був свідком майже усіх описаних подій та не користувався ніякими хронічками, тому ще він пише: «бо и самъ тамъ былъ и набраlemся страху немалого». Мова йде про поховання І. Золотаренка, якого назвали зрадником. Але звертаємо увагу на слова з титулою, які зустрічаються тільки в цьому епізоді: «...и на остатнемъ тижню попроважено оное [тіло Золотаренка – Ю.Ш.] до Корсуна, где предъ свѣти припровадивши, поставили въ церкви святого Николая за мѣстомъ не ховаючи, але межи свѣти съ тріумфомъ хотячи оное проводить оттоля въ городъ до церкви Рождества Христова, збудованого отъ того жь Золотаренка...». Там сталася пожежа, тому «отчинивши двери, обачить [ігумен Діонісій – Ю.Ш.], же стѣна загорѣлась, и заразъ ставши на царскихъ вратахъ, священникъ тоя же церкви крикнетъ на народъ: «Про Бѣгъ, церковь горить». Остання фраза з цього уривку є єдиним прикладом цитати у лапках та подана як пряма мови.

Слова з титлою, на наш погляд, є певним маркуванням, яке вказує на те, що уривок був запозичен з джерела, зафіксованого у письмовій формі. Таким джерелом могли бути й записки самого автора цього літопису, існування яких припускають деякі історіографи (Дзира, 1991, с.15).

Окрему групу за способом інтродукції складають цитати паремій, які вживаються як порівняльні звороти: *як двом котам (подлуг присловя) в едином мѣху; аки искру в попелѣ; як мухи до меду* (Величко,); *Аже не статечная пріязнь вовку зь бараномѣ, такъ християниновѣ зь бесурманиномѣ; якъ старая дѣвка хорошого жениха* (Летопись самовидца, 1878, с.16).

Аналогія з прототипами будується предикативними відносинами та метафоричною номінацією (Фатеева, 1998, с.36).

В інших випадках цитати з паремій не функціонують як порівняння. Запозичення елементів цих паремій зорганізовано таким чином, що вони є елементами скріплення семантико-композиційної структури тексту та речення, як його складової. Відновлення предикативних стосунків уведеного фрагменту в новому тексті ґрунтується на “пам’яті слова”: референційній, комбінаторній, звуковій та ритміко-синтаксичній. Наприклад: *Але предся фортель людській а лицини превротность найшла дѣру, которую бы мѣла влѣзти в тот уряд гетьманства* (Летопись самовидца, 1878, с.76); він своєю удачею, а їх невдачею охмелілий, думає тільки про *щастя, яке тим більше гордує, кому більше слугує* (Грабянка, 1878, с.55); Увидите, що з *твоей искри за огонь возгнѣтится»* (Грабянка, 1878, с.114); *Беда Украинѣ: и оттоль горяче, и отсель боляче* (Величко, т.2, с.15).

Маркованими можуть бути не тільки цитати, але й інші типи інтертекстем: репродукції (наприклад, документів), перекази, переклади, архітекстуальні типи інтертекстем (вірші, вставні новели та оповідання), гіпертексти, навіть алюзій та ремінісценції. Маркування здійснюється через графічні та текстотвірні засоби. Маркування алюзій може виступати допоміжним формальним засобом їх інтродукції. Проте, основним параметром алюзій є їх атрибутованість.

Атрибуція алюзій оптимізує умови сприйняття та інтерпретації тексту-приймача і забезпечується згадуванням імені автора відповідного прототексту, на який зроблена алюзія, чи назви такого тексту (часткова атрибуція) або їхньої комбінації (повна атрибуція). Ступінь атрибутованості алюзії, а також тип її атрибуції залежать від функціонального стилю тексту-приймача і важливості для нього параметру інформативності: науково-технічний стиль передбачає повну атрибуцію алюзій, публіцистичний стиль – часткову атрибуцію, стиль художньої літератури – нульову атрибуцію. Попри атрибуцію, кількість алюзій, що розпізнаються, залежить від обсягу читацького тезауруса прототекстів, а не від інтенцій автора тексту-приймача. Відсутність атрибуції алюзії заважає розумінню тексту-приймача й редукує його інтертекстуальний потенціал, спонукаючи реакцію здивування співрозмовника.

За формальною ознакою алюзії поділяються на номінативні, які виражаються іменем чи назвою, та вербальні, представлені у більшому відтинку тексту. У текстах козацьких літописів спостерігаємо велику кількість номінативних алюзій, але меншу кількість вербальних, зокрема у Літописі Величка.

З погляду структури, найпоширенішими алюзіями на прототексти у тексті Літопису С. Величка є алюзії-словосполучення, оскільки найбільш частотні алюзії (назви текстів й імена прецедентних персонажів) представлені саме цією структурою, наприклад: *Пресвятая Дѣва Богородица* (як назва чудотворної ікони), *Гадяцькіє пакта, заядлій Марсь Полскій* (є також і *Московскій*), *пакта Переяславскіє, Руно книга; Нендзя зь Бѣдою; яблока златого; Малтанскихъ кавалеровъ; Старій костел заходній, Мечъ, Мѣра, Лютня, Животи Святихъ, Книга рожая, Книга смерти; книга Твардовского*. Номінативні алюзії можуть складатися з одного слова: *Унѣя, Мечъ, Мѣра, Лютня, Катехизисъ*.

Частотними у Величка є вербальні алюзії, наприклад: Року отъ мірозданія 7166, а отъ плотского во мірѣ явленія Слова Божія 1658 лѣта, въ онъ же *бысть лѣтера пасхалная У, а въ руцѣ лѣто* (Величко, т.1, с.321) (алюзія на місяцеслов); Тогда въ другомъ семъ року, любо лѣтера пасхалная была П, однакъ не цѣлой

Малой Росіи покой принесла и тишину... (Величко, т.2, с.101) (алюзія на місяцеслов); Въ якой дорозѣ, въ неделю блудного сына, на трохи Святителей (алюзія на місяцеслов та біблійна ремінісценція) (Величко, т.1, с.364); *тылько на Украину зъ Полици оніе двѣ сестри, Нендзя и Бѣда...привендровали и загостили...* (Величко, т.2, с.7) (алюзія на згадану вище книгу); Гетманъ Иванъ Бруховецкій...возблагодарствующи [за гетьманство та боярський чин – Ю.Ш.] *и древніи волности Малоросійскіи безумно уничтоживши, допустилъ и позволилъ неразсмотрително быти воеводамъ Московскимъ по всѣхъ городахъ Малоросійскихъ...*(алюзія на так звані Московскі Статті від 22 жовтня 1665 р.) (Величко, т.2, с.96); *...еднакъ Богъ противъ человѣческаго хотѣнія иначе дѣйствуяй* (алюзія на прислів'я).

У літописі Самовидця зустрічаємо номінативні алюзії, наприклад: *Езуиты, Домгнѣканы, Бернадыны, Успеніе Богородицы* (релігійне свято та подія), *день Богоявленія Господня* (релігійне свято), *святый Семіонъ* (релігійне свято), *збаражские пункты, Силвестръ Коссов, Іосифъ Тризна*. За структурою вони переважно є словосполученнями, неатрибутовані. Вербальних алюзій нами не знайдено.

У Г. Грабянки поширеними є номінативні алюзії, які за структурою теж поділяються на лексеми та словосполучення. Приклади: 1) *Навуходоносор, Кир, Александр, Август, Димитрій, Мамаи*; 2) *кесарь Костянтин Великий, патріархи царгородські Фотій та Михайло Керуларій, папи римські Лев третій та Сергій, римські кесарі Тіт та Веспасіан, Олександр Великий та Август Римський, князь лонгобардів Агилуль, грецькій кесарь Маврикій, Приск (воєвода Маврикія), патріарх Костянтинопольський Бононій-Патрикій, цар персидський Хоздрой, кесар Іраклій, цар грецькій Лев Ісавранин, Карл Великий, Аскольд та Дір, князь Олег, князь Ігор Рюрикович, Святослав Ігорович*.

Вербальні алюзії представлені у невеликій кількості: а) *Но кто би сихъ временъ вѣдалъ Богомъ устроенного вожда Мойсея, родъ Еврейскій отъ Египетской работы чудеснѣ чрезъ море Черное по суху проведеншого, въ немъ Царя египетского со вои потопившего, аще не бы писаніе о томъ*

свѣдѣтельствовало... (Грабянка, 1878, с.ІІІ); б) Княгиня [Вишневецька – Ю.Ш.]
раздѣляючися за плачемъ поднесши зѣницѣ въ небо рекла: «*о каменніе! Коль
далече за Вислу границу намъ замѣраетъ?*» (Грабянка, 1878, с.57).

Як бачимо з прикладів, алюзії мають різну структуру: лексеми, словосполучення та речення. Структура словосполучення забезпечує алюзії як інтертекстемі оптимальну можливість атрибуції та інтеграції до тексту-приймача. Для алюзій інших структурних типів ці параметри невірні: алюзії-лексеми легко інтегруються до тексту, однак, їхня атрибуція утруднена через недостатність контексту, у той час як алюзії-речення та алюзії-тексти забезпечують однозначну атрибуцію, руйнуючи при цьому своїм обсягом текст-приймач.

Більшість алюзій реалізується в основному об'ємі тексту літопису, що забезпечує контекст, необхідний для атрибуції таких інтертекстем. Алюзії, інтегровані в основний об'єм тексту-приймача, крім інтертекстуальних, виконують функції тропів – метафоричного порівняння, метафоричної номінації або епітета, наприклад: 1) *Ибо всемогущій Богъ посла имъ яко Мойсея того, о немъ же пишемъ, Богдана Хмелницкого...* (Величко, т.1, с.31); 2) *А теперъ при постановленю его Гетманомъ якіе отъ Пресвѣтлѣйшихъ Монарховъ прислани и въ радѣ всему войску козацькому читани древнія права и волности (якъ было и за Хмелницкого) войска Запорожского и всего народа Малороссійского, ствержаючіе статьи, тїи zde полагаются* (Величко, т.2, с.31).

Алюзії тісно пов'язані з іншим типом інтертекстем – ремінісценціями. Послуговуючись визначенням О. Селіванової (Селіванова, 2008), що ремінісценція – це такий вияв інтертекстуальності, який передбачає уведення до певного тексту фрагментів, які нагадують адресатові події, факти, героїв, стилістичні прийоми, мотиви іншого тексту, знаходимо у тексті Літопису С. Величка дуже цікаві приклади: а) *И такъ бѣдній гетманичъ, що предъ тимъ предъ своїми людми хвалился (яко богачъ евангелскій о раззореніи старихъ и о созданіи новихъ житницъ пекшійся) ѣхати въ Украину по гетманску позлащенною каретою...* (Величко, т.3, с.21); б) ...для чого мощно реши: паде,

паде красная Козацкая Украина тогобочная, *аки древній оній Вавилонъ, градъ великій* (Величко, т.2, с.7); в)... ибо для сребра и злата нетилко зъ них кожній дальбы виколоты око, але брата и отца своего не пощадила бы; якожь мѣль бы жаловати матки погибающей Малой Россіи: *ученикъ и апостоль Іуда за денгы продалъ Іудѣомъ Христа Господа Учителя и Создателя своего, доволствуючы тимъ проданіемъ нравъ среблолюбія своего*; – але умовредія его и братіи нашої Козаковъ сицевая творившихъ, ко *матцѣ своей* нерадившихъ! (Величко, т.2, с.36); г) Такое злостливое и душевредное дѣйствіе [вбивство Сомка з товаришами – Ю.Ш.] Бруховецкій въ Борзнѣ оправивши, и же не имѣеть себѣ противника (*яко Иродіада по убіенія Крестителя*) обрадовавшись... (Величко, т.2, с.38-39); д) Прилично было отцу Галятовскому при той Бѣлоцерковской контроверсії, припомнѣти іезуитѣ Пекарскому ...силу-же отлученія и клятви православного вселенского Пахомія Патріархи Константинопольского...во царствованіе Баязетово... (Величко, т.2, с.77); е) ...Хан...восплакаль...яко волкъ (*подобіемъ Мамая древнего, отъ Росіянъ на полі Куликовъ и рецѣ Неправдѣ победенного*) возвиль... (Величко, т.2, с.362).

У наведених прикладах ремінісценції мають структуру словосполучень, частин речень або речень. Вони функціонують у тексті як тропи – метафоричні порівняння, що також передається завдяки сполучникам *аки, яко* та сполучниковому слову *подобіемъ*. Інтродукуються дані ремінісценції у текст як частини складних речень або як вставні конструкції, виділені дужками, що є графічним маркуванням цього типу інтертекстем.

Ще раз хочемо нагадати про ремінісценцію літописної композиції див. Розділ 3, яка реалізується за допомогою, по-перше, структурування тексту за роками, по-друге, відліком часу за старим стилем одночасно з новим.

Уривок з Передмови до книги першої Літопису С. Величка, що має ремінісценцію на давньоруські літописи, описує жахливий стан розруйнованої «тогобічної» України (Величко, т.1, с.4). Ця ремінісценція реалізується за допомогою використання дієслівних форм старослов'янської мови «видѣхъ,

рекохъ» та їх повторів, що у свою чергу створює піднесений стиль, патетику, при змалюванні найтрагічніших моментів української історії.

Таким чином, специфіка інтертекстуальної взаємодії заключається в тому, що цитати, алюзії та ремінісценції переважно репрезентують прототекст у стислому вигляді. Інтертекстеми створюються в результаті семантичної компресії прецедентного тексту за принципом метонімічного переносу від цілого (прототексту) до окремого (цитати, алюзії, ремінісценції).

1.4 Semantic and pragmatic aspects of rhetorical questions in Spanish

The development of communicative linguistics as a separate branch of linguistics leads to a growing interest of researchers in issues related to the peculiarities of the implementation and functioning of language units in speech. Describing the speech features of language units is one of the most important aspects of modern linguistics. The problem of communicative and functional characteristics of speech, of separate language units, including rhetorical questions, is increasingly considered in terms of the relationship between language and speech, language and thinking, language and objective reality. Particular attention is paid to the study of pragmatic orientation of expression, its semantic and syntactic features, the functioning of the basic elements of communication, as well as the communicative characteristics of the language situation. Rhetorical questions contain semantic, pragmatic and communicative potential, which is realized directly in speech.

The relevance of the research is determined by the need for a comprehensive study and in-depth analysis of semantic, pragmatic and communicative features of statements that include rhetorical questions. The fact that it belongs to anthropologically-oriented linguistic research also makes the problem relevant, which makes it possible to study the most effective language behaviour in a particular situation of interpersonal communication.

Despite the fact that the rhetorical question as a logical phenomenon in philosophy and rhetoric was studied by ancient Greek and Roman thinkers (Aristotle, Socrates, Demosthenes, Marcus Tullius Cicero), in linguistics the study of this unit of speech began in the second half of the twentieth century (I.R. Galperin, P.S. Popov, and other researchers). In domestic linguistics, the peculiarities of the functioning of rhetorical questions were described by V.I. Gorelov, A.A. Kalinin, Yu.M. Skrebnev, S.T. Shabbat. Studies of rhetorical figures as a means of enhancing the expressiveness of the text were carried out by I.V. Arnold, N.D. Arutyunova, I.R. Galperin, M.I. Zhinkin, Yu.M. Skrebnev, J. Greenstead, Ch. Han, N. Quirk and D. Greenbaum.

Pragmatic features of rhetorical questions in Spanish have been studied by linguists J. Gutiérrez-Rexach, F. Martínez-Hill, A. Cortés, K. Elijah, J. Villalba, and others.

The paper is devoted to the study of semantic and pragmatic aspects of the rhetorical question, which are realized in Spanish texts of different genres. An overview of different interpretations of the concept of “rhetorical question” is analysed, the content of rhetorical questions in connection with the communicative purpose of the speaker is investigated. A new pragmatic resource related to the use of rhetorical question has been identified in connection with the modifications in the communicative strategy of the author of the statement. The aim of the research is to study the peculiarities of the functioning of rhetorical questions in communication and identify their pragmatic characteristics depending on the communicative strategy of the speaker.

There are many approaches to defining the concept of “rhetorical question”, but all researchers agree on the fact that this type of question does not provide a simple unambiguous answer. Thus, I.V. Arnold notes that the rhetorical question is used not to encourage the listener to report new information for the speaker, but to attract attention, enhance impressions, raise emotional tone, and add sublimity to the message. “The answer is already suggested in it, and the rhetorical question only engages the reader / listener in thoughts or experiences, making him more active, as if forcing himself to draw a conclusion” [63, p. 167].

The main signs of rhetorical questions are the emotional saturation of the statement and the lack of convincing informational response. Therefore, a rhetorical question is considered as “a figure of heightened emotionality, which expresses the statement in the form of a question, as well as a question aimed at an unspiritual object, an animal, an absent person; a question that does not provide an answer” [64, p.174]. At the same time, the *Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language* defines a rhetorical question as “one of the stylistic figures of poetic language, which consists in using a question that contains an affirmative answer such as *isn't it?*” [65]. According to O.S. Akhmanova, a rhetorical question is used to give an exclamatory form to an affirmative or negative statement to the purpose of attracting the attention

of the listener, and raising the emotional tone [66]. This interpretation originates from Charles Bally's view that a rhetorical question is "not a question at all, and it has nothing to do with rhetoric, but it is an indirect means of expression that symbolizes a more or less definite group of feelings and uses expressiveness" [67, p. 308].

Being a figure of speech that consists of asking a question that does not expect an answer, a rhetorical question could be:

- a) a very broad question that cannot be answered;
- b) a question that we ask ourselves;
- c) a question aimed at guiding the answer by accepting as obvious the statement formulated in the interrogative form.

Thus, the communicative direction of rhetorical questions is totally the opposite of the actual interrogative sentence, because they are not aimed at the implementation of information retrieval. These sentences are interrogative in structure, although they convey announcements, messages, like narrative sentences. Rhetorical questions are key figures of language that take an active part in the construction of discourse, forming its logical and semantic structure and determining the degree of intensity of expression.

Classic rhetorical questions have been known to mankind since antiquity. Rhetoric is best reflected in Cicero's speeches: *¿Hasta cuándo, Catilina, abusarás de nuestra paciencia? ¿Cuánto tiempo hemos de ser todavía juguete de tu furor? ¿Dónde se detendrán los arrebatos de tu desenfrenado atrevimiento?* [68].

Ch. Han argues that the rhetorical question "expresses the illocutionary force of a categorical statement about the opposite polarity of what is obviously being asked" [69]. That is, a rhetorical question in its affirmative form possesses the illocutionary force of a negative statement, and a rhetorical negative question has the illocutionary force of an affirmative statement. For example:

- (1) *¿Te he dicho que montar el negocio será fácil?*
- (2) *¿No te he dicho que montar el negocio será fácil?*

The rhetorical understanding of these questions is as follows: "I did not tell you that it would be easy to start a business" (1), and "I told you that it would be easy to start a business" (2).

Rhetorical questions are similar in form to the questions asked for confirmation; however, they differ significantly: the confirmation questions present an opinion or proposal that is relevant to the speaker. The latter wants to confirm or verify whether his assumptions are true. The communicative purpose of rhetorical questions is the opposite: they present suggestions that are desirable to the listener. The presented opinion or proposal is a prerequisite in the information perception of the speaker [69]. For example, in the following controversial question, the speaker knows that Antonio is coming to dinner, but expects confirmation of this fact from the addressee (the interlocutor being on the receiving side), who apparently has more information about it:

¿No viene Antonio a cenar con nosotros?

The above question will be successfully used as rhetorical in a situation where the speaker is sure that Antonio will come to dinner, but wants to make this fact relevant to the listener. Therefore, according to J. Gutiérrez-Rexach (1997), if the question is rhetorical, it makes no sense answering it [70]. However, the speaker's reaction is not always unambiguous. It is the unpredictability of the expression of the participants of the communicative act in real speech situations that suggests the possibility of answering rhetorical questions.

The purpose of rhetorical questions, in our opinion, is to create an effect of tension, because these language figures retain the external features of the real question, and therefore evoke the same emotions and communicative expectations. We believe that these emotions are able to change the reality of the listener, which functionally brings rhetorical questions to the means of language play that is able to "create and change reality" [71, p. 29].

The rhetorical question would be of no interest as an interrogative structure. It is an indirect means of expression which makes it possible to symbolize a more or less determined group of feelings by an inflection of the voice. Thus, the sentence "*¿Te vas a callar por fin?*" – "*Will you shut up at last?*" shows impatience.

From a linguistic and oratorical point of view, the rhetorical question would serve to punctuate and give rhythm to a speech in which the speaker gives the answer

directly after having formulated his question. In this case, the role of the rhetorical question is to articulate the discourse, to attract the attention of the interlocutor and to convince him or her. To the above mentioned purposes, rhetorical questions are abundantly used in everyday speech: *¿Será posible? Pero, ¿cómo es esto posible? No, pero ¿cómo estás? ¿No ves que estoy ocupado? ¿Vale la pena hablar? ¿Que sé yo? ¿Quién lo conoce mejor que yo? ¿Cómo te atreves? ¿Cómo puedes pensar tal cosa? ¿Habrás visto? ¿Cómo que no me coges el móvil? ¿Estás loco? ¿Por qué todas las desgracias me ocurren a mí? ¿Tengo monos en la cara? ¿Cuántos años pasarán hasta que por fin pueda olvidarla? ¿Cuántas veces tengo que decirte que no quiero vivir aquí? ¿Puedes hacer un poco de silencio? ¿Quién habría de leer semejante mediocridad? ¿Cuándo terminará este calvario? Entonces me pregunto, ¿por qué a mí? ¿Cuándo lo vas a entender? ¿Quién me creará? ¿Tiene sentido todo esto? ¿Cómo pudiste hacerme algo así?*

As it is possible to observe in the examples given above, the scope of rhetorical questions is wide. Such techniques are used by authors to give more emotional colour to a particular expression, and therefore they occur in different functional styles of speech: in fiction (epic, poetry and drama), journalism, oratory, religious sermons, advertising texts, in everyday conversations, etc.

In the national epic of the Spanish people, *The Poem of the Cid*, the question to the rogue infants remains unanswered and it is a rhetorical one because it reflects an emotional appeal, a reproach, an insult, and it is lyrical in its essence: “*Cuando las non queriedes, ya canes traidores, / ¿por qué las sacávades de Valencia, sus honores? / ¿A qué las firiestes a cinchas e a espolones?*” [72]. In Spanish romances (narrative ballads written in vernacular Spanish dialects as opposed to poems in Classical Latin) of the late fifteenth century, there are many reproachful questions similar to those found in *The Poem of the Cid*:

–*¡Hija infame! – ruge el conde.*

¿Qué haces con este señor?

¿Dónde has dejado mi honor?

¿Dónde?, ¿dónde?, ¿dónde?, ¿dónde? (El romance del Conde de Sisebuto) [73].

However, it is quite common to come across the situations where a question may be or may be not considered rhetorical, depending on whether the addressee answers it:

*¿Mataré yo a Gerineldo,
al que cual hijo he querido?
Si yo mataré la infanta,
¡mi reino tengo perdido!* (Romance de Gerineldo) [73].

Undoubtedly, the unanswered question is rhetorical if the author of the question did not give the addressee an opportunity to respond:

*Ellos en aquesto estando su marido hélo aquí:
– ¿Qué hacéis mala traidora?
¡Hoy habedes de morir!* (La bella mal maridada) [73].

For the rhetorical question to be implemented in its fullness, the situation, the circumstances are of vital importance: as soon as the interlocutor answers the question, the rhetorical essence of the question fades away despite it seemed obvious until recently:

*– ¿De quién es ese caballo
que en mi cuadra siento yo?
– Ese es tuyo, dueño mío,
mi padre te lo mandó,
pa' que vayas a cazar
a los montes de León.* (La esposa infiel) [73].

The answer to a difficult question in the above quoted poem means not only overcoming verbal aggression, but also the opportunity to save lives. It makes the reader think that through such “victories” the romance teaches us to resist the enemy verbally.

In a modern novel, in one of the dialogues, which reflects everyday communication, we come across a rhetorical question, the purpose of which is to convey the interlocutor’s indignation or to offend the addressee:

Ocurrió que el camarero [...] al pasar junto a Manolo tropezó y volcó la taza de café sobre su traje nuevo. [...]

– *¡Animal! ¿Es que no guipas?* [74, p. 32].

Victims of verbal aggression expressed in the above way, as a rule, find it extremely difficult to answer insulting questions and find excuses:

¡Imbécil!, ¿dónde tienes la cabeza? [74, p. 10]

The emotionality of the speaker paralyzes the recipient, as well as the logic of the question:

¡Eh, usted, ¿no mira por dónde anda?! [74, c. 61]

Answering such a question directly is considered humiliating by the addressee, and formulating an original answer requires effort and time, which he does not have.

However, as we have already noted, in real speech situations it happens in certain cases that rhetorical questions are answered. The possibility of such answers creates a latent pragmatic resource that works only under certain circumstances. The phenomenon consists in the following: an unexpected, as a rule, answer to a rhetorical question can completely change the direction of communication.

It should be noted that the probability that one of the communicators will answer a rhetorical question is quite high and it is due to two natural features of the rhetorical question. Firstly, it is due to the fact that the “rhetorical nature” or “authenticity” of the question being asked in the dialogue is almost always situational. For example, here is a question that ceases to be rhetorical as soon as it is answered: “*¡Qué porquería has hecho! ¿Quién lo va a limpiar?*” – [“*¿Yo mismo lo voy a limpiar?*”]. Secondly, the answer to the obviously rhetorical question is typical of bold and ready-to-fight, communicators, since the answer itself allows for revenge: “*¿Qué has dicho? – Pichulita he dicho*” [75, p.15].

Thus, although the rhetorical question traditionally symbolizes conviction, irrevocability, fatality, doom or victory, verbal aggression, etc., and is the “edge question” that drives the adversary to a dead end, it is also used as a shield, as an island of solid ground underfoot, as a hook, holding on to which, the communicator can restart the whole dialogue.

Interestingly, in dialogic speech there are often situations when listeners sometimes answer a rhetorical question, but the question itself retains attributes of rhetorical nature. Thus, there is a need to find criteria for distinguishing between the actual questions *per se* and rhetorical questions to which the interlocutor answers. For example, in the Gospel of Luke, the owner of the vineyard asks the winemaker about the fig tree: “*¿Para qué inutiliza la tierra?*”, and receives the answer: “*Señor, déjala todavía este año, hasta que yo cave alrededor de ella, y la abone. Y si diere fruto, bien; y si no, la cortarás después*” (Lucas 13: 8-9) [76]. In essence, this remark is not an answer to the owner’s question. But if it is considered rhetorical, as if equivalent in content to the order: “Cut it down so that the tree should not occupy much land”, then the request of the vinedresser is a clear response to such an order. In this case, the answer of the interlocutor helps to determine whether the question is rhetorical, because the addressee does not answer the question itself, but he answers what was intended in it [77].

Therefore, it is necessary to distinguish between different types of answers given by interlocutors to the author of the question. The answer to one’s question usually contains the information for which the question was asked, while the answer to the rhetorical question is only the audience’s response to what the speaker actually meant, i.e. his statement, his order, etc., which are expressed in the form of a rhetorical question.

Unlike “real” questions, the main purpose of rhetorical questions is to communicate information or to draw attention to it. Rhetorical questions are formulated without waiting for an answer, in order to reinforce or reaffirm one’s own point of view, while encouraging the listener to reflect on an issue or to adopt a change in their behaviour. The essence of rhetorical questions is that with their help the author or speaker notes, remarks, emphasizes, stresses, underscores or highlights something.

An answer to the rhetorical question is also possible. We consider it an additional pragmatic resource that can change the communication strategy of one or more interlocutors. This resource works only in dialogue texts, which make it possible to be discovered. Monologue texts, such as official speeches, do not allow answers to

rhetorical questions. The traditional perception of rhetorical questions explains the previous lack of scientific interest in possible answers to it. Globalization processes involving the contamination of language cultures, democratization of speech, expansion of speech norms, acceleration of communication and increasing the frequency of communicative deviations can modify language communication processes. Further research should address these dynamics and characterize the functioning of certain elements of the communication code.

1.5 Аксіологічна модальність світу Юрія Хмельницького у повісті Ю. М. Мушкетика «Гетьман, син гетьмана»

Розглядаючи персональний світ, доцільно звернути увагу на аксіологічну, деонтичну, епістемну модальність героя, тобто на основні прагнення та життєві орієнтири, адже саме вони є структурним складником особистості. Деонтична модальність репрезентує концепти, особливо значимі для персонажа; аксіологічна модальність передбачає виокремлення авторського ставлення до дійової особи, ставлення до неї інших героїв та самооцінку. Метою поданої розвідки постає виокремлення мовних особливостей експлікації аксіологічної модальності у творі Ю. М. Мушкетика «Гетьман, син гетьмана» на матеріалі образу протагоніста твору Юрія Хмельницького. Задля цього варто виокремити авторську оцінку персонажа, самооцінку героя, його основні концепти, ставлення до нього інших дійових осіб. У межах оцінки письменника необхідно звернути увагу на портретні характеристики, оскільки вони зазвичай містять елементи авторського ставлення, та на характеристику внутрішнього світу героя. Для розкриття персонального світу важливо також охарактеризувати ставлення інших дійових осіб до героя, адже так ми здобудемо більш повне уявлення про персонажа. Це важливо тому, що, як зазначає К. Ю. Голобородько, «людина ідентифікує себе у світі через систему параметрів (часу, простору, оцінки, процесу, субстанції тощо) і через висвітлення механізму мовного відтворення цих ознак людського світобачення» [Голобородько 2010: 222]. До того ж, науковець підкреслює, що, розглядаючи персонажа – людину – необхідно звертати увагу на два основні складники: емпіричний та внутрішній: «Сферична структура концепту ЛЮДИНА розмежовується на внутрішній (основний, або ядерний) сегмент, під яким розуміються самоусвідомлення і соціо-духовний стан людини, та зовнішній (периферійний, або другорядний) сегмент, до якого зараховують такі атрибути, як “зовнішність і риси обличчя людини”, “голос”, “рух”, “дія”, “предмети”» [Голобородько 2010: 223].

У творі «Гетьман, син гетьмана», який сам автор називає чи то повістю, чи то белетризованим історичним нарисом, чи то белетризованою історичною хронікою [Мушкетик 2013: 5], здійснено спробу дослідити період розвитку української державності, що дістав назву Велика Руїна й пов'язаний із боротьбою різних осіб за булаву та зокрема з іменем Юрія Хмельницького. Саме цей гетьман і є головним персонажем повісті. У цьому, до речі, можна простежити особливості художнього ідіостилю Ю. М. Мушкетика – здебільшого персонажами його історичних творів є постаті, яких традиційно вважають неоднозначними; або ж автор подає зовсім новий погляд на усталених історичних осіб. Наприклад, Григорій Сковорода з повісті «Диявол не спить» уособлює не тільки мудрість українського філософа, а й постає людиною, що сумнівається в правильності обраного шляху, сумуючи за втраченою можливістю створити родину та жити як звичайний селянин. Або Іван Сулима – протагоніст роману «Гетьманський скарб», – який постає не типовим сміливим козаком, а слабким фізично хлопцем, який орієнтований на книжність, навчання, а не на ратні подвиги.

Неоднозначною постаттю є і Юрій Хмельницький в історії українського народу. Його в історичній науці трактували однозначно негативно, називали слабким, хворим, іменували зрадником, маріонеткою в руках різних політичних сил. Юрася Хмельницького вважають одним із винуватців загибелі української державності, який, по суті, зруйнував усе те, що так довго й важко здобував його батько. Ю. А. Мицик описує правління Юрія Хмельницького зі зневагою, так характеризуючи його присягу Речі Посполитій: «Вони віддали перевагу слабкому Хмельниченку, у якого булава вивалювалася з рук» [Мицик 2019: 106].

І. П. Крип'якевич більш стриманий у висловлюваннях, однак і він говорить про те, що Юрій Хмельницький не виправдав сподівань: «Якби Юрій Хмельницький був визначною індивідуальністю і якби була надія, що він стане продовжувати велике володіння батька: але поки що це був недосвідчений юнак, що ніяк не міг керувати державним кораблем серед розбурханих хвиль, які почали на нього бити» [Крип'якевич 1990: 187].

Ще більш жорсткі слова віднаходимо в роботі Д. І. Яворницького: «Умираючи, Богдан Хмельницький необачно дав гетьманську булаву своєму молодому й зовсім недосвідченому синові Юрію. Та за українською приказкою “до булави треба голови”, тим часом як Юрій, хоч і мав голову, але майже не мав здорового глузду й політичних міркувань. <...>. І справді, це був “від природи євнух, Юрась небіжчик”, злий за натурою, обмежений розумом, слабкий тілом юнак» [Яворницький 1991: 167].

Та й у художніх творах майстри слова ставилися до образу молодого українського гетьмана здебільшого негативно. Наприклад, у тетралогії В. Малика «Таємний посол» Ю. Хмельницький постає жорстокою та мстивою людиною. У романі «Юрась Хмельниченко» автор О. О. Пахучий намагається трохи відійти від одноплщинності, розкрити складність і суперечливість персонажа, однак урешті-решт, на переконання Т. Ю. Верби, подає гетьмана як чоловіка, що засліплений жадобою влади та страхом за своє життя: «Художню оповідь письменник часто зводить до декларативної констатації фактів, до повторень негативних характеристик Івана Виговського та Юрія Хмельницького радянською історіографією» [Верба 2021: 59]. А в роботі Л. І. Ромащенко вказано, що, судячи з назви роману, «розповідь про життя Юрія Хмельницького повинна була б стати стрижнем, навколо якого групуються всі інші сюжетні лінії. Проте іноді вона надовго сходить з авансцени сюжету – автор, захопившись Тетерею чи Дорошенком, ніби “забуває” про свого героя, що спричинює фрагментарність, послаблення зв’язку між сюжетними лініями, втрату цілісності твору» [Ромащенко 2006]; таким чином, О. О. Пахучий ніби підкреслює значущість і величність Тетері та Дорошенка й дріб’язковість Хмельницького. Власне, «Юрась Хмельниченко» є другою книгою з дилогії про синів Богдана Хмельницького, перша має назву «Тиміш, син Богдана». Навіть у назві видно ставлення автора до гетьманів, тобто за допомогою уточнення О. О. Пахучий стверджує, що Тиміш є продовжувачем справи свого славного батька, а Юрась – ні, про що свідчить зневажлива форма імені.

Рецепція Юрія Хмельницького Ю. М. Мушкетиком

У романі «На брата брат» (2007) Ю. М. Мушкетика натрапляємо на таку характеристику Юрія Хмельницького: *«Безвольного й нікчемного Юрія Хмельниченка, якого, наче пір'їну, підхоплювали й несли у свій стан то лядський вітер, то вітер-москаль, то знову лядський, а тоді закрутив жаркий, спопеляючий турчак, покориставши славне ім'я його батька, турки задушили його на мосту в Кам'янці-Подільському й тіло кинули у воду»* [Мушкетик 2007: 316]. Епітети *безвольний* та *нікчемний* свідчать про негативне ставлення автора до цього персонажа, порівняння з пір'їною тільки посилює образ безхарактерності Хмельниченка, а персоніфікація вітру покликана передати коливання Юрія Хмельницького між трьома силами: Росією, Польщею та Туреччиною. У романі «На брата брат» Ю. М. Мушкетик використовує пряме протиставлення Богдана Хмельницького та його сина, зазначаючи, що Юрій *мало схожий на батька*. Окрім того, письменник говорить, що Хмельниченко був *гетьманом і не гетьманом*. Ю. М. Мушкетик послуговується іменником *гетьманич*, тобто син гетьмана, який, однак, через свій вік і страх не може претендувати на звання справжнього керманіча. Тобто письменник прямо говорить, що в історії Юрій Хмельницький так і залишився лише сином славетного Богдана, а сам гетьманом так і не став: *«Гетьманич – гетьман і не гетьман: перед смертю гетьмана Богдана-Зиновія старшина ось у цьому самому домі на бажання самого Хмельницького просила його благословити на найвищий уряд сина, й він вволив її (свою) волю, благословив і благословила старшина, але остаточне слово мала сказати козацька рада, – озирався приголомшено й злякано: він і справді боявся цих дужих дядьків, боявся відповідальності, яка звалилася на нього, боявся самого себе. Довгоший, чубатий, мало схожий на батька, справляв враження спудея з вертепу. <...>. ...почував, що не має в душі твердості, що душа в нього хистка й крихка»* [Мушкетик 2007: 29]. В останніх рядках спостерігаємо прийом «оречевлення» душі, що досягається використанням епітетів *хисткий*, *крихкий* із семами «крихкість», «непостійність форми». Таким чином, у романі «На брата брат»

Ю. М. Мушкетик подає традиційний образ Юрася Хмельницького, який постає зляканим, безвольним чоловіком.

У роботі Н. О. Савчук справедливо наголошено, що «змальовуючи гетьмана жалюгідною постаттю, переважна більшість дослідників вдавалися до надмірних спрощень, не помічаючи його спроб розширити межі української автономії, виваженою соціально-економічною політикою запобігти соціальним вибухам в суспільстві, подолати відцентрові тенденції в державі та не допустити її територіального розколу» [Савчук 2001: 4], тому вже у більш пізньому романі «Гетьман, син гетьмана» (2013) Ю. М. Мушкетик намагається більш точно змалювати внутрішній світ Юрія Хмельницького, заглибитись у причини його трагедії.

Автор змінив своє ставлення до Хмельниченка. Про це свідчить хоча б назва твору, де письменник використовує уточнення, ставлячи знак рівності між двома історичними постаттями, – «Гетьман, син гетьмана». Ю. М. Мушкетик проголошує Хмельницького гетьманом, який гідний свого батька. Проте, слід зауважити, що ставлення автора до Юрія Хмельницького не однакове впродовж твору – ми можемо спостерігати його еволюцію від зневаги до співчуття та навіть захоплення. На початку повісті Ю. М. Мушкетик іменує персонажа не інакше як *Юрась*, що сприяє формуванню у свідомості реципієнта не надто приємного лінгвоментального образу: «Звісна річ – різав **Юрась**» [Мушкетик 2013: 6], «**Старшина** сиділа у великій світлиці, **Юрась** у малій» [Мушкетик 2013: 9], «**Юрась** сидів біля Чигирини в селі Борках, бо ж у Чигирині величався **Виговський**» [Мушкетик 2013: 14], «**Юрась** те побачив випадком, з-за кущів **глоду**» [Мушкетик 2013: 14]. Проте вже після того, як Хмельниченко взяв булаву, автор називає його *Юрій*: «**Юрій** ішов до берега. На лузі диміли вогнища, чорніли казани – козаки готували обід» [Мушкетик 2013: 17], «**Юрій** розумів, що не йдеться до доброго, що це перший крок на тернистій дорозі, на яку став» [Мушкетик 2013: 20], «**Пугукали** пугачі, яких була сила-силенна в старому лісі, **Юрій** дивився вгору – примеркли зірки у **Волосожарі**» [Мушкетик 2013: 23]. Ще далі письменник використовує повну форму імені та прізвища, називає його

Хмельниченком або використовує іменник *гетьман*: «*Всю надію покладали на зустріч з Юрієм Хмельницьким, з його військом*» [Мушкетик 2013: 35], «*Гетьман їхав містом у легкій колясці*» [Мушкетик 2013: 54], «*Довідавшись про все те, Хмельниченко вельми запечалився*» [Мушкетик 2013: 87], «*– Ми й короля з королевою положимо, правда ж, гетьмане? – обернувся до Юрія Хмельницького*» [Мушкетик 2013: 26].

У творі автор дуже мало говорить від себе про внутрішній світ Юрія Хмельницького: «*Він був слабким, Юрій, але не дурним, ще й добрим душею*» [Мушкетик 2013: 87], «*...Про що думав молодий хлопець з доброю душею, на якого впала така відповідальність*» [Мушкетик 2013: 46], «*Він був доброю людиною, хотів добра вітчизні, але не міг її визволити. Кидався в усі боки, метався, плив до одного берега, вертався назад. Ну, не мав міцної вдачі. То чомусь літописці ославили його, на когось треба покласти вину*» [Мушкетик 2013: 75]. Ю. М. Мушкетик, як бачимо, акцентує увагу на тому, що гетьман був добрим чоловіком, про це свідчать відповідні епітети. Окрім цього, письменник визнає, що Юрко Хмельницький був слабким фізично та слабохарактерним, тож характеризує його натуру за допомогою заперечної конструкції *не мав міцної вдачі*. Однак у цих рядках простежується співчуття автора, усвідомлення трагічності постаті сина Богдана Хмельницького. Зокрема, такі інтенції передано за допомогою метафори *впала відповідальність*. В українській мові доволі поширеними є контексти, у межах яких описано «падіння» на людину якихось неприємних подій. Доволі часто суб'єктами в конструкціях подібного роду виступають іменники із загальною семантикою «нещастя», «невдача», «біда», «горе», що мають синтагматичні зв'язки з дієсловами *впасти, звалитися*. Із фізичної точки зору із ситуацією падіння таку метафору зближує ідея несподіванки (адже неконтрольоване падіння передбачає несподівану ситуацію, так само як і нещастя виникають несподівано й падають на людину); також ідея падіння зіставна з уявленням про те, що долю людині посилають згори. Юрій Хмельницький не мав бути гетьманом – цю посаду повинен був обійняти старший син Богдана, однак він загинув, і єдиним

кандидатом залишився молодий, нерішучий, книжний молодший син. Тому за допомогою метафори *впала відповідальність* Ю. М. Мушкетик передає семантику відсутності вибору, що є наслідком негативної оцінки, яка притаманна іменникам подібною метафоричної моделі. Обставини, що «падають» на об'єкт, здебільшого сприймаються як небажані, неприємні для тієї особи, яка мусить їх виконувати. Цікаво, що нещасливим гетьмана називає й історик Є. М. Луняк, говорячи таке: «Серед українських гетьманів найбільш нещасливим був, мабуть, Юрій Хмельницький, який кілька разів брав до рук гетьманську булаву, проте жодного разу його правління не відзначилося славетними вчинками. Сходження Юрія на гетьманство радше зумовлювалося збігом обставин, аніж його особистими амбіціями та прагненнями» [Луняк 2012: 143].

Негативно ставиться Ю. М. Мушкетик і до тих літописців, які негарно відгукнулися про сина Богдана. Це впливає з використання автором дієслова *ославити*, яке має значення «поширювати погану славу (плітки, осуд, огуду і т. ін.) про кого-небудь; обмовляти, гудити, неславити» [Словник 1974, Т. 5: 770]. Також негативна оцінка літописців, які неславили Юрія Хмельницького яскраво простежується в таких рядках: *«Отож, як не міг він знайти захисту й правди в жодній із сторін, так і не знаємо, від рук якої сторони загинув. А ми можемо тільки сказати, що поламав цього зеленого клена життєвий вихор, розвіяв, як билину в полі, стоптав, як молоде жито. А тодішні літописці, які вірно служили Москві, ще й намагалися навести на Хмельниченка чорну тінь»* [Мушкетик 2013: 142]. Тут бачимо, що літописці намагалися *наводити* чорну *тінь*, тобто «наговорювати на кого-, що-небудь; ославляти когось, щось» [Словник 1979, Т. 10: 143]. Знову ж таки, Ю. М. Мушкетик за допомогою усталеної конструкції намагається постулювати думку про те, що Юрія Хмельницького обмовляли несправедливо. Колоративний епітет *чорний* містить негативний смисловий маркер, що у свідомості пов'язується з брудом, тому в основі метафоричної конструкції *навести чорну тінь*, що репрезентує фрагмент концептуального простору брехні, покладено образ неправди як бруду. Завдяки цій конструкції майстер слова увиразнює прагнення літописців ославити сина

Богдана, а підрядна конструкція *які вірно служили Москві* покликана пояснити такі інтенції істориків. Показово, що Ю. М. Мушкетик порівнює Хмельниченка із зеленим кленом. В українській лінгвокультурі клен виступає символом чоловічої краси й звитяги. Викликає інтерес інформація, яку розміщено в українській енциклопедії. Згідно з відомостями джерела, кленове листя використовують «для символізації відлучених від родини, беззахисних, битих долею дітей» [Мала 1959: 651]. Таке потрактування цілком збігається з описаною у творі долею Юрія Хмельницького. Окрім цього, різновид клену – явір – постає символом смутку. Таким чином, можна припустити, що порівняння Юрія Хмельницького з кленом, з одного боку, демонструє парубочу красу, а з іншого боку, указує, що цю силу було знищено. Епітет *зелений* також має два значення: натякає на молодість, недосвідченість юного гетьмана та розквіт, буяння сили, яку, однак, було «поламано». Метафорична сполука *життєвий вихор* також не є випадковою. Іменник *вихор* має семантику стихійного лиха, яке не залежить від людини, тобто Ю. М. Мушкетик знімає повну відповідальність за настання доби Руїни з Юрія Хмельницького. Висхідна дієслівна градація *поламав, розвіяв, стоптав* посилює експресивність висловлювання, кожне наступне порівняння передає підсилене інтонаційно-емоційне значення, що посилює драматизм, сприяє увиразненню трагічної долі Хмельниченка, який стає заручником долі.

Майстер слова зазначає, що Юрій не мав військової хоробрості та розуму: *«Так, не мав Юрій ні військової звитяги, ні глибокого розуму, плив у своєму човнику, куди гнали хвилі. Як гнали вони інших гетьманів, кращих чи гірших – Виговського, Многогрішного, Самойловича, Дорошенка, як женуть нинішніх, набагато гірших, підлих та зажерливих»* [Мушкетик 2013: 142]. Називаючи в одному мікроконтексті з іменем Юрія Хмельницького й інших відомих діячів доби Руїни, Ю. М. Мушкетик ніби ставить між ними знак рівності, підкреслюючи тим самим, що вони теж не впоралися із завданням об'єднати Україну.

Щодо внутрішнього світу, то тут майстер слова вибудовує художньо-семантичну площину *ЮРІЙ – У СТРАЖДАННЯХ*. Задля цього письменник

послугується прикметниками та прислівниками із семами «тривога», «пригнічення»: *«Юрій намагався триматися розкуто, а все ж почувався мультко»* [Мушкетик 2013: 55], *«Мультко, неспокійно було на душі у гетьмана. Не знаходив того пруга, обіпершись об який міг би зладнати справи»* [Мушкетик 2013: 70], *«По тому був банкет, схожий на учту. Юрій сидів похнюплений, пониклий»* [Мушкетик 2013: 43].

Серце, будучи центром фізичного життя людини, доволі часто осмислюється також умістилищем справжніх почуттів та бажань. Ю. М. Мушкетик апелює до загальновідомого фразеологізму *серце обливалося кров'ю* – тобто хтось дуже сильно переживає, страждає, однак замість іменника *кров* використовує лексему *гіркота*, постулюючи тим самим, що вся *кров* Хмельницького стала *гіркою*. Ці компоненти уособлюють метафору, у якій *гіркоту* уподібнено до *сліз*, а почуття співчуття – до *плачу* серця: *«Юрій обняв Настю, заспокоював її, а в самого серце наливалося гіркотою»* [Мушкетик 2013: 27].

Неспроможність і далі переживати негативні емоції спричинює метафору *скрижаніле серце*: *«Юрій слухав зі скрижанілим серцем, дві великі сльозини скотилися йому з очей»* [Мушкетик 2013: 113]. Такого роду конструкції Н. Д. Арутюнова пояснює тим, що відбувся перехід від бурхливих емоцій, адже «не випадково, коли людина перестає відчувати спонтанні емоційні реакції, говорять, що її серце *закам'яніло, здерев'яніло, закостініло, затвердло, стало жорстким, сухим* тощо, тобто ніби перейшло в той “стан матерії”, який позбавлений рухомої мінливості рідких речовин» [Арутюнова 1999: 390]. Душевний біль спричинює й біль фізичний, а оскільки центром духовних переживань здавна вважалося серце, то й біль переноситься на цей орган: *«Юрію стиснулось серце. Це ж і його вина в тім. Так чи так, але вина. І враз у його очах примеркло, в серце кольнуло»* [Мушкетик 2013: 140].

Портрет, що його подає Ю. М. Мушкетик на початку твору, також налаштовує на не дуже позитивне сприйняття головного персонажа – письменник використовує епітети *недоладний, сонний, понурий*, які вже у своїй

семантичній структурі позначені негативною оцінною конотацією: *«Юрась підтюпцем рушив до воріт. Одне плече нижче, друге вище, й сам якийсь недоладний»* [Мушкетик 2013: 6], *«Юрась зістрибнув на землю. Дивився знизу вгору на батька. І тому враз тонко-тонко зацеміло в серці: такий був схожий Юрась на його самого. Тільки якийсь мовби сонний, чи понурий»* [Мушкетик 2013: 6]. Указівка на недоладність посилюється описовою конструкцією, де автор прямо вказує на сколіоз хлопця (*одне плече нижче, друге вище*), що створює у свідомості образ хворобливої й незграбної людини.

Однак трохи згодом автор використовує порівняння з Богданом Хмельницьким і зазначає, що Юрій дуже схожий із батьком: *«Панувала одностайність: Хмельниченка кричали всі козаки. Він сидів на стільці з пенька, тримав у руці люльку. Чарував сам його вид – нестемений Богдан Хмельницький. Ті ж брови, ті ж карі очі, та ж усмішка, тільки було в ній щось надто дитинне. Але те мине»* [Мушкетик 2013: 16]. Письменник використовує метафору *чарував сам його вид* задля того, щоб підкреслити цю подібність. Люди були захоплені Юрієм, оскільки бачили в ньому Богдана Хмельницького й покладали на нього великі сподівання. Єдине, що відрізняє хлопця від батька – це дитинна усмішка. Епітет *дитинний* характеризує Юрія Хмельницького як наївного, молодого хлопця, який не знає, що робити з тією владою, якою його наділили. І в цих уривках бачимо, що Ю. М. Мушкетик ніби суперечить сам собі, адже в іншому романі він вказав, що Юрій Хмельницький *«довгошій, чубатий, мало схожий на батька, справляв враження студея з вертепу»* [Мушкетик 2007: 29]. Тут маємо негативний опис, адже гетьманич справляє враження лише студента, причому з вертепу – пересувного лялькового театру. Цей іменник підкреслює несерйозність молодого Хмельниченка.

Портрет юнака ми можемо побачити й очима ігумені Варвари – тітки Юрія:
« – Он який ти став – справжній гетьман.

Юрій зашарівся. Перед нею стояв темноволосий юнак з глибоко посадженими очима, гострим носом, маленьким ротом, скромний, соромливий.

– *І очі батькові, карі, – додала Варвара й витерла очі хусточкою*» [Мушкетик 2013: 66].

Тітка називає юнака справжнім гетьманом, знову порівнюючи з батьком, але при цьому за допомогою прикметників акцентуючи увагу на кольорі очей.

Ю. М. Мушкетик, описуючи Юрія Хмельницького, подає традиційний портрет українця: «*Вдома Юрій зупинився перед дзеркалом, що висіло на стіні між двома вікнами: смоляні дугасті брови, густий чорний вус, густий чуб “під макітру”. От тільки вид дитинний і ніс великуватий*» [Мушкетик 2013: 29].

Тут зазначено, що чоловік має традиційну зачіску, усталеним є й епітет *смоляний* щодо брів, а епітети *чорний вус* та *густиий чуб* належать до таких, що закріпилися в українській літературі й часто використовувалися при описів параметрів зовнішності козаків.

Відповідно, вдаючись до портретних характеристик Юрія Хмельницького, письменник актуалізує такі параметри, як колір очей, форма брів, наявність вусів, характер зачіски, розмір носа, схожість на Богдана Хмельницького. Указівка на вік Хмельниченка перетворюється в повісті на негативний аксіологічний маркер. Письменник постійно повторює, що гетьман був надто юним, коли взяв до рук булаву. Здебільшого автор послуговується епітетами *дитинний* та *молодий*. У принципі, така характеристика збігається з оцінкою більшості істориків. Так, М. І. Костомаров вважає Юрія Хмельницького молодим і недосвідченим [Костомаров 1891: 114] або взагалі називає неспроможним: «Богдан Хмельницький намітив своїм наступником свого сина, зовсім неспроможного юнака. Тільки щоб догодити гетьману та ще зі звички коритися його волі, козаки не перечили йому в цьому» [Костомаров 1993: 164]; Д. І. Яворницький також підкреслює, що Хмельниченко був дуже молодим [Яворницький 1991: 201].

До параметрів зовнішності належить і одяг. Здебільшого Ю. М. Мушкетик використовує номени на позначення поширених у той час речей, часто можна натрапити на історизми чи архаїзми: *броня, кирея, жупан, бурка, плащ*: «*Враз побачив на дорозі постать, чоловік важко біг, припадаючи на одну ногу. Оленько*

звернув увагу на ошатний одяг, на пера на шапці. Спершу подумав, що то поляк, але пригледівся й упізнав козацький **жупан** і козацьку **бурку**, яка віялась за плечима, а ще приглянувшись, у подиві впізнав і втікача: це був гетьман» [Мушкетик 2013: 97]; «Юрій їхав на буланому коні. **Козацький син і сам козак**, не знав, як це важко всидіти увесь день на коні. Боліли рамена, боліли ноги в стременах – хотілося поставити їх на якусь твердь, сонце, хоч і осіннє, пекло голову, він давно скинув **броню й кутався в бурку з золотою застібкою біля горла. Шапка на ньому була з двома соколиними перами, така, яку носив його батько**» [Мушкетик 2013: 30]. У цьому мікроконтексті автор знову використовує паралелі з Богданом Хмельницьким, підкреслюючи за допомогою лексем на позначення одягу подібність батька та сина. Епітет *золотий* з одного боку має пряме значення й підкреслює статус гетьмана. Прикметно, що в цьому уривку Ю. М. Мушкетик ніби апелює до назви твору – називає Хмельниченка *козацьким сином і козаком*, а в назві його названо *сином гетьмана і гетьманом*. У цій паралелі приховано оцінний елемент – козаки – це українські лицарі, борці за свободу, волю, таким чином, використовуючи епітет *козацький*, майстер пера надає Юрію Хмельницькому високу оцінку, прирівнюючи його до кращих людей українського народу.

Інколи при описі одягу автор апелює до внутрішнього стану свого персонажа. Наприклад, у рядках «*Вітер од дороги зносив пиліюку в правий бік, і гетьман їхав з лівого боку війська, вітер розвивав за його плечима бурку, як крило підбитого ворона*» [Мушкетик 2013: 92] порівняння бурки з підбитим крилом передає внутрішній розпач гетьмана – він розуміє, що не зможе реалізувати свою основну ідею – об'єднати Україну. У цих рядках порівняння з вороном зумовлене зовнішньою подібністю чорної бурки, яку розвивав вітер, із крилами птаха, однак, можна також припустити, що письменник використовує алюзію на символізм ворона як птаха смерті, хаосу [Мала 1959: 212].

На порівняння одягу з крилами натрапляємо й у такому мікроконтексті: «*Кінь зірвався з могили. Кирея на гетьманових плечах замайоріла полами, як крила кажана*» [Мушкетик 2013: 76]. Тут знову має місце метафоричне

зіставлення полів верхнього одягу за кольором та зовнішньою подібністю. Порівняння з кажаном – нічним птахом – також свідчить про настрій Юрія Хмельницького, адже саме в цей час від дізнається про зраду Якіма Сомка – свого дядька, який фактично проголошує себе гетьманом.

Таким чином, в оцінці Ю. М. Мушкетика Юрій Хмельницький постає сором'язливою, скромною, однак доброю людиною, яка волею долі опинилася при владі в найбільш неспокійний для України час.

Юрій Хмельницький у світогляді інших персонажей

Богдан Хмельницький

І тільки батько вважає, що Юрась міг би бути вправнішим у свої роки. Власне, завдяки внутрішньому мовленню Богдана Хмельницького ми дізнаємося про вік його сина – йому шістнадцять: *«Уже шістнадцять, а він... О-хо-хо-хо-хо! Тиміш у його віці вже шимував шаблюю. Той був воїн. Трохи розбишакуватий, неслух, але... А Юрась...»* [Мушкетик 2013: 6-7]. Показовим є використання підсилювальної частки *уже*, тобто Богдан Хмельницький констатує, що син досяг віку, коли міг би досягти такої ж слави, як і Тиміш; тобто не *лише шістнадцять*, як говорить історики, а *уже шістнадцять*. Видатний український гетьман протиставляє двох синів. Вигук *о-хо-хо-хо-хо* інтенсифікує жаль Богдана Хмельницького, розпач гетьмана, його розуміння, що молодший син не дуже годиться на роль гетьмана. Стан відчаю та безнадії передано також за допомогою уривчастих синтаксичних конструкцій. Такого роду конструкції називають апосіопезою – стилістичною фігурою вмовчання, коли автор свідомо не завершує думку, даючи змогу реципієнту домислити закінчення. У цьому випадку Ю. М. Мушкетик використовує апосіопезу задля того, щоб передати тривожні думки старого гетьмана про майбутнє молодого Хмельниченка.

Богдан Хмельницький звертається до сина виключно використовуючи зменшувально-пестливу форму *Юрась*, що закріпилася в історичній літературі як зневажлива. Таким чином, гетьман ніби ставиться до сина як батько, бо саме батьки здебільшого послуговуються демінутивними формами щодо своїх дітей, а з іншого боку, ця форма імені містить аксіологічний маркер, який доступний

сучасному реципієнту, тому ми розуміємо, що за цим *Юрасю* приховано ще й розчарування гетьмана. Наприклад, коли син переживає за батька, той намагається заспокоїти його так: « – *Юрасю, усе в світі має свій початок і кінець. Я своє прожив, як послав Бог. Ну, ну, не хлипай, а слухай уважно. Юрасю, ти будеш гетьманом*» [Мушкетик 2013: 9]. Показовим у цій ілюстрації є те, що, заспокоюючи Юрія, Богдан використовує вигуківу конструкцію *ну, ну*, звертаючись до сина, наче до маленької слабенької дитини.

Отже, для Богдана Хмельницького Юрій постає дитинним, він програє в порівнянні зі старшим братом та викликає в батька почуття ніцшеанської *amor fati*. Відповідно, формуються смислові площини *ЮРІЙ – ДИТИНА, ЮРІЙ – СЛАБКІЙ*.

Козацька старшина

Козацька старшина не задоволена вибором нового гетьмана, вони не вірять у можливість Юрія Хмельницького вирішити проблеми. Оскільки представників козацької старшини, які поділяли таку точку зору, було багато, то письменник використовує невластне пряму мову для передачі загальної ідеї та використовує риторичні оклики та риторичні питання, якими, вочевидь, задавалися козаки: «*Старшина ж була розгублена: ну не вартував Юрась гетьманського чину, найперше, триває війна з Польщею, ну як він поведе полки?!*» [Мушкетик 2013: 9]. Нездатність керувати старшиною репрезентують і такі рядки: «*а ось він, Юрій, торопіє перед власними старшинами, запобігає перед ними, корить себе, а інакше не може*» [Мушкетик 2013: 46], де майстер слова використовує дієслова *торопіє, запобігає*, а також *корить*. Таким чином, Хмельниченко усвідомлює свою нездатність керувати, за що й картає себе, однак нічого вдіяти із своїм характером не може. Козацька старшина також ідентифікує Юрія за смислом *ЮРІЙ – СЛАБКІЙ*.

Січові козаки

Натомість запорожці ставляться спочатку до нового гетьмана прихильно, про що свідчать прислівники *привітно, шанобливо*: «*На Січі його зустріли привітно, шанобливо. І Юрко розумів, що найперше те в честь його батька,*

запорожці завжди вважали Хмеля своїм» [Мушкетик 2013: 48]. Проте таке ставлення не є здобутком самого Хмельниченка – його шанують передусім через батька. Козакам не імпонує угода Юрія з поляками, це передано за допомогою прикметника *неприхильні*: *«Ходив по Січі, розглядався, дослухався до розмов, він здогадувався, що вони неприхильні о того, що він піддався полякам, але самі вони з делікатності про те йому не казали»* [Мушкетик 2013: 48], однак іменник *делікатність* дає змогу зрозуміти, що, незважаючи на загалом негативну оцінку дій гетьмана, січовики ставляться до Хмельниченка з повагою. Для козаків важливою площиною постає *ЮРІЙ – СИН ХМЕЛЬНИЦЬКОГО*.

Щоправда, таке ставлення зміниться, адже Юрій не виправдає сподівань запорожців.

Зокрема, запорожці, невдоволені політикою нового гетьмана, який шукав підтримки в Польщі, будуть писати йому листи. У роботі Д. І. Яворницького так описано цей період: *«Дії Хмельницького викликали страшне обурення з боку запорізьких козаків, і вони, зібравшись на раду, написали йому, не перебираючи висловів, від імені кошового отамана Івана Величка-Босовського листа, титулюючи Хмельниченка замість “явсновельможним” “явнобезбожним” гетьманом»* [Яворницький 1991: 207-208]. Саме цей епітет використовує і Ю. М. Мушкетик у повісті, передаючи зміст листа запорожців: *«...Запорожці писали Юрію: “Явно безбожний милостивий пане Юрасю Хмельниченку, гетьмане!” <...>. А коли не вийдеш з Чигирина, то ми невзабарі прийдемо до тебе і не тільки розкидаємо стіни твого дому як гвалтівника й руйнівника вітчизни нашої, але й душі твоєї в тобі не залишимо. Маємо певний спосіб, через який можемо тебе гарбати в наші руки і викинути як непотрібну п’явку з верші»* [Мушкетик 2013: 82]. Цей лист засвідчує негативне ставлення до Юрія. Зокрема, епітети *безбожний* та *милостивий* у синтагматиці з шанобливим звертанням *пане* після якого йде зневажлива форма імені та по батькові, творять бурлескную конструкцію, стає зрозумілим, що запорожці прагнуть дошкулити гетьману, висловити свою неповагу. Далі козаки погрожують гетьману, називають його гвалтівником та руйнівником України та порівнюють із п’явкою,

яка п'є кров з усього народу. Завдяки таким мовним засобам можна виокремити художньо-семантичну площину *ЮРІЙ – НІКЧЕМНИЙ ГЕТЬМАН*.

Тож в очах запорожців реноме Хмельницького змінюється від гарного до абсолютно негативного.

Борис Шереметьєв

Із певною зневагою ставляться до Юрія Хмельницького представники російської влади, зокрема, Борис Шереметьєв говорить про гетьмана так: « – *Цьому гетьману ще гуси пасти*» [Мушкетик 2013: 27]. Тут натяк на молодість та недосвідченість Хмельниченка. Викликає інтерес той факт, що ці слова фактично взяті Ю. М. Мушкетиком із літопису С. В. Величка, де наведено таку фразу боярина Б. П. Шереметьєва: «Годилося б цьому гетьманеняті ще гуси пасти, а не гетьманувати» [Величко 1991: 10]. Бачимо, що Ю. М. Мушкетик трохи пом'якшив висловлювання, наведене С. В. Величка, уникаючи принизливого оказіонального іменника *гетьманеняті*. Тож формується смисл *ЮРІЙ – НІКЧЕМНИЙ ГЕТЬМАН*.

Олелько

Олелько – один із провідних персонажів повісті – вважає гетьмана доброю людиною, однак безпорадною, про що свідчать відповідні епітети: «*Так, він вірний гетьманові й бачить, який той безпорадний, але добрий, чуйний, і його, Олельків, обов'язок слугувати йому, оберігати його*» [Мушкетик 2013: 30]. Пізніше хлопець використовує епітет *нещасний*, адже розуміє всю трагічність постаті Юрія Хмельницького, розуміє, що час панування гетьмана припав на складну добу: « – *Не можу, Несторе. Там гетьман. Я йому присягав. Нещасний він. Може, ще від чогось вбережу*» [Мушкетик 2013: 130].

Отже, можемо зробити висновок, що Олелько ідентифікую Юрія в таких смислах: *ЮРІЙ – ДОБРИЙ, ЮРІЙ – БЕЗПОРАДНИЙ, ЮРІЙ – НЕЩАСНИЙ*.

Іосиф Тукальський

Завжди з прихильністю ставився до Юрія Хмельницького Іосиф Тукальський – митрополит. Доволі часто молодий гетьман вів із ним філософські розмови. Саме Тукальський відзначає, що Юрій змінився та порозумнішав.

Точку зору Тукальського Ю. М. Мушкетик передає за допомогою невластивої прямої мови: «*Тукальський уважно подивився на Юрія: виріс він, став значно мудріший. Але не дав Бог талану*» [Мушкетик 2013: 89]. Тукальський вважає, як бачимо, що не в розумі та не у віці проблема Юрія – йому просто не пощастило. Про це свідчить конструкція *не дав Бог талану* – щасливої долі.

Саме Тукальський використовує епітет *невільний* щодо Юрія Хмельницького, натякаючи на його гетьманство та зовнішню політику: «*Ніхто чужий нам добра не хоче. Я знаю, я чув, ти також прихилився з неволі. Ти такий же невільний, як і інші. А світ жорстокий, суєтний і ненадійний*» [Мушкетик 2013: 56].

Таким чином, у свідомості Іосифа Тукальського Юрій Хмельницький виступає в таких смислових площинах, як *ЮРІЙ – МУДРИЙ, ЮРІЙ – БЕЗТАЛАННИЙ, ЮРІЙ – НЕВІЛЬНИЙ*.

Іван Богун

Іван Богун ставиться до Юрія Хмельницького як до гідного сина Богдана. Він прямо говорить, що він *тієї ж породи*, що й батько, тобто такий самий гідний гетьман: «*– Вже хіба мало парили канчуками хлопські і козацькі спини, – блиснув з-під лоба жаринами очей Богун. Ті очі буравили, вертіли й на дуби брали. – Вже забули Хмеля, його науку. А тут його син, він тієї ж породи. Але просить миру*» [Мушкетик 2013: 38]. Іван Богун, використовуючи метафору *парити канчуками спину* – бити нагайками, намагається закликати підтримати Хмельниченка заради кращого майбутнього. Для Івана Богуна важливими смислом залишається *ЮРІЙ – СИН ХМЕЛЬНИЦЬКОГО*.

Петро Дорошенко

Із захопленням описує Ю. М. Мушкетик Дорошенка, добираючи метафори з позитивною семантикою: «*Увійшов Дорошенко. Од його постаті віяло силою, рішучістю, вітри степів навіяли йому в груди хоробрості, а силу мав свою. Ось хто міг узяти булаву. Але чар Богданового імені, чар присяги діяли й на нього*» [Мушкетик 2013: 71]. Майже із сумом письменник у складі генітивної метафори *чар Богданового імені* говорить, що Дорошенко підтримував Хмельниченка. Так

формується смислова площина *ЮРІЙ – СИН ХМЕЛЬНИЦЬКОГО*, адже, як наголошує Є. М. Луняк, постать Хмельниченка, як «очільника України завжди розглядалась крізь призму величі його батька» [Луняк 2012: 143].

Настя та Нестор

Одна з героїнь повісті дуже позитивно ставиться до Юрія, адже він викупив невільників, щоб визволити її чоловіка. Щоб висловити свою повагу, вона та її чоловік низько схиляється перед гетьманом: «...*На поріг вийшла Настя з дитиною на руках. Маля хапало її за носа, вона сміялася. Привіталася, вклонилася низько*» [Мушкетик 2013: 121], «*Нестор також упізнав Юрія, гречно вклонився, скочив з воза*» [Мушкетик 2013: 120]. Прислівники *низько* та *гречно* імплементують глибокий пієтет простих людей до Хмельниченка.

Нестор – чоловік Насті – також поважає гетьмана. Він послуговується шанобливими формами, звертаючись до Юрія: « – *А ви, ваша вельможносте... – подивився на рясу Юрія. – Чи як вас зараз величати – ваше превелебіє? Була чутка, що ви в тюрмі, в далекій*» [Мушкетик 2013: 120]. Отже, маємо такі смисл, як *ЮРІЙ – ЛЮДИНА, ЯКУ ПОВАЖАЮТЬ*.

Духовенство в монастирі

Із пошаною ставляться до Юрія й у монастирі. Це передає прислівник *поштиво*: «*Він пішов ченцем в Ординський монастир біля Корсуня. Незабаром його висвятили в архімандрити. <...>, У монастирі до Юрія всі ставилися поштиво*» [Мушкетик 2013: 111].

Турки

Турки прагнуть використати ім'я Юрія Хмельницького на свою користь – аби прихилити до себе українців, саме тому ставляться до гетьмана доброзичливо: «*На Юрія султанська немилість не впала, йому була декларована повна султанська ласка, запропоновано жити в Немирові, яко в своїй столиці*» [Мушкетик 2013: 132].

Немирівці

Після угоди з турками «*Юрій обрав своїм осідком Немирів. ...Ріденькі дзвони блукали над Немировом. Не вельми бучно стрічали немирівці руського*

сарматського князя Гедеона-Юрія. Крихка мідь дзвонів падала під ноги коням, зависала над парканами, слалася по брукові. І натовп був ріденький, і вівати поодинокі» [Мушкетик 2013: 138-139]. У цих рядках описано повернення Юрія Хмельницького на Батьківщину. Загальне невдоволення рішенням гетьмана пристати до турків передано за допомогою лінгвоментального образу дзвонів, виражено в метонімічній конструкції *крихка мідь дзвонів*. Епітет *крихкий* експлікує той настрій, який панував серед людей, тобто радість від повернення Хмельницького легко могла «розкришитися» – зникнути. Прикметник *крихкий* містить сему «який може легко зруйнуватися», «нестійкий». Художнє означення *ріденький*, використане щодо натовпу, має семантику малої кількості й може сприйматися як оксиморонна сполука, адже лексема *натовп* передає значення великого скупчення людей [Словник 1974, Т. 5: 214], натомість *ріденький* свідчить, що людей, які прийшли привітати Юрія, було вкрай мало. У наведеному уривку Хмельниченка названо сарматським князем Гедеоном. Титул *сарматський князь* був дарований Юрію турецьким султаном, який сподівався, що за сином Хмельницького підуть козаки, а ім'я *Гедеон* Юрій отримав, коли «на пораду зичливих до себе людей, а найбільше зятя свого Павла Тетері, зібрав він старшину, деяких ближчих полковників і сотників, здав їм свій гетьманський уряд та, відкланявшись їм, у перших числах жовтня зовсім виїхав із Чигирин до Києва і по якомусь часі прийняв там на себе чернечий габіт і був названий Гедеоном» [Величко 1991: 25].

Метонімічна епітетна сполука *поодинокі вівати* також свідчить про те, що людей, які вітали гетьмана було дуже мало. Сам Ю. М. Мушкетик порівнює слова вітання з насмішкою: «...Тільки якийсь захриплий голос вигукнув: “*Слава нашому Гектору!*”, – але це *пролунало скоріше як насмішка. Немає справжніх Гекторів на Україні, немає вождів, лишилися дрібні вождики, славолюбні людці»* [Мушкетик 2013: 139]. Використаний перифраз *наш Гектор* і справді містить конотацію сарказму й зневаги. Тут письменник використовує алюзію на видатного троянського наступника престолу – сина троянського царя Пріама та його дружини Гекуби. Юрій теж є ніби наступником гетьманства, однак це

гетьманство в Немирові йому фактично подарували турки й татари. Окрім того, Гектор був надзвичайно могутнім і відважним воїном Трої, чого, звичайно, не можна сказати про Хмельниченка. Тож доцільно говорити про смислове наповнення *ЮРІЙ – НІКЧЕМНИЙ ГЕТЬМАН*.

Таким чином, аксіологічна модальність Юрія Хмельницького, що виявляється в оцінках автора та інших дійових осіб твору, доволі суперечлива й варіюється від негативних оцінок, що здобувають вираження в смислових наповненнях *ЮРІЙ – НІКЧЕМНИЙ ГЕТЬМАН*, *ЮРІЙ – БЕЗПОРАДНИЙ*, *ЮРІЙ – СЛАБКИЙ*, до співчутливих *ЮРІЙ – ДИТИНА*, *ЮРІЙ – БЕЗТАЛАННИЙ*, *ЮРІЙ – НЕВІЛЬНИЙ*, *ЮРІЙ – НЕЩАСЛИВИЙ* та захопливих *ЮРІЙ – ДОБРИЙ*, *ЮРІЙ – СИН ХМЕЛЬНИЦЬКОГО*, *ЮРІЙ – МУДРИЙ*. Такі оцінки цілком збігаються з історичним образом гетьмана й відповідають його рецепції як тодішніми діячами, так і сучасними істориками.

1.6 Щодо питань опису опозиції «свій – чужий»

Постановка проблеми. Відношення «свого» й «чужого» пронизують усі сторони життя спільноти й багато в чому визначають її свідомість: люди майже постійно вибудовують свої взаємовідношення, керуючись уявленнями про «свого – своїх» і «чужого – чужих». Отож опозиція «свій – чужий» є однією з багатьох культурно-психологічних опозицій, яка формує як оцінку, так і ціннісну систему знань, відбиває унікальність сприйняття та інтерпретації картини світу, яка обумовлюється особливостями культури.

Контактуючи з представниками інших культур, людина швидко переконується в тому, що ці люди дещо по-іншому реагують на ті чи ті явища навколишнього світу, що у них є власні системи цінностей і норми поведінки, які чимало різняться від прийнятих в його рідній культурі. Отож, у ситуаціях розбіжності яких-небудь явищ «іншої» культури з усталеними у культурі «своїй» виникає поняття «чужий», яке виступає однією з центральних категорій міжкультурної комунікації. Отак спільнота вдається до визначення таких основних смислів, що перетинаються з поняттям «чужий», як от: *нетутешній, іноземний, дивний, незвичайний, недоступний для пізнання, надприродний та зловісний, що несе загрозу для життя*. Проте межі між «своїм» і «чужим» не є постійними як у межах однієї епохи, так і в історичному процесі. На цей час проблема «своїх – чужих» не стала менш актуальною, а лише набула нової форми, в основу якої поклалася національна ідея. Спочатку вона не передбачала переваги однієї нації над іншою, а припускала існування «розшарування всередині єдності». Однак образи «чужого», вкорінюючись у свідомості та підсвідомості людей, стали упередженнями. Здавна образ «чужого» перетворювався в образ «ворога». У подальшому національна ідея знайшла своє втілення в націоналізмі. У контексті сьогодення опозиція «свій – чужий» набула ще й політичного відтінку.

Отже **актуальність** теми дослідження є актуальною та соціально вагомою, оскільки вона орієнтована на виявлення новітніх наукових результатів у галузі

лінгвістики та перекладознавства, а їхнє впровадження у науковий обіг та суспільну практику сприятиме розв'язанню 1) теоретичної проблеми мовного вираження опозиції «свій – чужий» в англійській мовній картині світу та 2) практики зіставлення лексичного і семантичного змістів англійської мови в умовах сучасності. У наш час у мові ця універсальна культурологічна опозиція реалізована на всіх системних рівнях, але одиниці, які її репрезентують, не проаналізовано на достатньому рівні, у зв'язку з цим актуальність дослідження визначена також необхідністю вичерпного достовірного концептуального опису цих одиниць на рівні моделювання відповідного фрагмента англійської мовної картини світу. У сучасній лінгвістиці мовну картину світу тлумачать як відображення в одиницях, категоріях і формах мови уявлення певного етнічного колективу про будову, елементи й процеси дійсності як цілковите позначення мовою всього сутнісного в людині та навколо неї, як реалізоване засобами мовної номінації відображення в людині її внутрішнього та навколишнього світу. Мовна картина світу відображає дійсність крізь призму культури нації, виступаючи водночас засобом її фіксації, збереження та об'єктивації, актуалізації.

Основна мета дослідження полягає в аналізі мовних засобів (лексичного, морфологічного та синтаксичного рівнів), які беруть участь у реалізації концептуальної опозиції «свій – чужий», описати специфіку концептуальної опозиції «чужий – свій» як базового регулятивного фрагмента англійської мовної свідомості в єдності його образного, інформаційного та ціннісного компонентів.

Виклад основного матеріалу. Протиставлення «свій – чужий» історично обумовлено первинністю психологічної категорії «вони» («інші», «чужі» в цьому випадку ми розглядаємо як синоніми) і вторинністю категорії «ми» як «вони» (Б. Ф. Поршнев). Очевидно, об'єктивне існування «свого – чужого» і його суб'єктивне відображення в свідомості людини – паралельні, одночасні процеси. Формування своєї програми регульованих відношень «свого-чужого» є рефлексією над змістом власної свідомості. Прагнення людей до об'єднання зі «своїм / своїми» і дистанціювання від «чужого / чужих» передбачає усвідомлення відповідних відносин.

Протиставлення «ми – вони», «я – інший» і под. є питомими для будь-якого людського суспільства у будь-яку історичну епоху, адже в їхній основі – властива людині егоцентрична позиція, а також універсальні механізми тотожності та розрізнення «свого» і «чужого». Народ ідентифікує себе і визначає межі свого етнокультурного простору, який сприймається як «безпечний», «наш» і якому протистоїть «їхній-простір», «чуже» і «небезпечно» [102]. На сучасному етапі наукові тенденції в лінгвістиці характеризуються аналізом мовних явищ з позицій антропоцентризму, тобто з точки зору носія мови і культури. У зв'язку з цим у центрі уваги перебуває вивчення зв'язку мислення, культури та мови, а також комунікативної діяльності, яка є не тільки засобом передачі інформації, але й умовою самовизначення мовної особистості [99]. Так, у дисертаційному дослідженні Г. О. Гераніної соціально-філософський аналіз проблем формування релігійної ідентичності здійснюється із залученням опозиції «свій — інший — чужий». Маркування кордонів та актуалізація «чужого» у цьому дослідженні представлені одним із кластерів поняття «релігійна ідентичність». Користуючись при цьому порівняльно-історичним методом соціальної філософії у поєднанні з методами аналізу, порівняння, узагальнення, автор акцентує увагу на тому, що релігійна ідентичність формується й в той самий час задає межі релігійного співтовариства через опозицію «свій — чужий». Вивчення питання про обізнаність школярів і студентів у релігійній проблематиці виявило зв'язок їх уявлень не з протиставленням «свого» та «іншого», а з перевагою інтересу до «іншого» (магії, наприклад) на відміну від «свого» (православ'я та християнства) [100, с. 20]. Опозиція «свої – чужі» відіграє вирішальну роль у політичній комунікації. П. Канчани вважає, що саме завдяки реалізації цієї дихотомії за допомогою включення у політичний дискурс мовних і немовних засобів (паролів, маркерів, гасел) «політик домагається найсильнішого ефекту, який дозволяє згуртувати своїх прихильників і налаштувати їх на боротьбу з політичними супротивниками — чужими» [101, с. 9].

Оскільки відношення «свого» й «чужого» пронизують усі сторони життя, то О. В. Баляснікова наводить низку варіантів, в яких ця опозиція може бути представлена. Серед них дослідниця називає такі: пряма конкретизація (*ми – вони, людина – не людина*), оцінні опозиції (*гарний – поганий*), просторові відношення (*близький – далекий*), якісні (*живий – мертвий, білий – червоний, християнин – нехристиянин*) і т. ін. [98].

Також розглядуваний феномен часто аналізують з позицій епігенетичної теорії психосоціальної ідентичності, теорії соціальної ідентичності, теорії самокатегоризації у різних соціально-психологічних контекстах: у психології міжетнічних відносин, гендерної психології, політичної психології, організаційної психології та психології кар'єри (Е. Еріксон, Р. Теджфела, Дж. Тернер, Р. М. Андреев).

У соціальній психології спостерігаємо низку досліджень, присвячених опису й аналізу різних типів соціальної ідентичності: етнічної (О. А. Гулевич, В. А. Кольцова, Н. М. Лебедева, Ю. П. Платонов, Г. У. Солдатова, В. А. Соснін, Т. Р. Стефаненко), гендерної (В. С. Кон, Л. Н. Ожигова, О. А. Кудінов, А. В. Левченко, Т. Е. Соколова, Н. Е. Харламенкова), політичної (Р. Р. Дилігенский, Е. Б. Шестопап), економічної (С. А. Хашченко), професійної (С. Т. Джанерьян, Н. Л. Іванова, М. Д. Петраш, К. Б. Шнейдер), організаційної (Т. Ю. Базарів, М. Ю. Кузьміна) та ін.

У психології соціального пізнання розроблено зміст феномену «стереотип» (Р. Теджфел, У Ліппман, О. Клайнберг, Дж. Тернер), функції і властивості етнічних стереотипів (О. А. Гулевич, Ю. П. Платонов, Л. Р. Почебут, Т. Р. Стефаненко), заснованих на бінарній опозиції «ми — вони», «свої – чужі», «друг – ворог» (В. А. Лабунська), дискримінаційну поведінку, ставлення до інших людей (Н. М. Лебедева, М. І. Левін). Когнітивно-емоційний компонент цих опозицій, які відіграють головну роль у процесах категоризації своєї та чужої групи, себе, соціально-психологічної реальності складають образи, уявлення про іншу людину в різних іпостасях, відповідно, як про друга / ворога, своє / чуже і т. ін. (В. А. Лабунська, Т. П. Скрипкіна,

Д. Н. Тулінова.). Партнеру по спілкуванню, який виступає у такому соціально-психологічному контексті «своїм» для суб'єкта, найчастіше приписують статус *свого*; партнеру, який є «чужим», – в основному статус *ворога*. Автори зазначених розвідок доводять, що етнічні стереотипи й етнічна дискримінація багато в чому спираються на функціонування в індивідуальній і колективній свідомості бінарних опозицій «ми – вони», «свій – чужий», «друг – ворог». Відзначається також, що образи, уявлення про іншу людину в категоріях «свій – чужий», «ворог – друг» визначають взаємодію з ним, дружні або ворожі відносини, категоризацію партнера по спілкуванню. Вітчизняні науковці (О. А. Гулевич, Н. М. Лебедева, М. І. Левін, Т. Р. Стефаненко) аналізують дискримінаційне ставлення до іншої етнокультурної групи як позитивне або негативне, що виражається у приписуванні її членам певних особистісних властивостей у взаємодії з нею як з (не)бажаною.

У сучасному соціальному знанні альтернатива «свої / чужі» розглядається на основі концепту соціальної ідентичності. Значення образу «чужого» для формування групової ідентичності розкривається в теорії соціальної ідентичності Р. Теджфела і Дж. Тернера [106]. Уявлення про «свою» і «чужу» групи є результатом категоризації й ідентифікації, які, будучи необхідною складовою частиною процесу сприйняття реальності, як правило, ґрунтуються не на особистому досвіді взаємодії з членами різних груп, який часто-густо відсутній, а на вже готових схемах, що існують у колективному дискурсі [105].

У науковому дискурсі переважають два підходи щодо пояснення соціальної категоризації. У рамках першого з них соціальну категоризацію тлумачать як пізнавальний механізм, який спрощує і прискорює переробку індивідом різноманітної та суперечливої інформації (С. Московічі). У рамках другого підходу вона витікає з притаманного людській психіці прагнення до позитивної самооцінки, заснованої на груповому порівнянні (Р. Теджфел).

Отже, розуміння організації соціальних відносин, використовуючи конструктивістський підхід, на основі антагоністичної опозиції «свої – чужі» дозволяє нам виокремити його основні характеристики:

1. Бінарність у конструюванні соціальних відносин. Прагнення розподіляти світ на «своїх» і «чужих» є однією з базових настанов процесу ідентифікації.

2. Негативізм по відношенню до «чужих». Соціально-психологічні дослідження свідчать про те, що за сприйняття чужого як невідомого, незнамого, незважаючи на характерну амбівалентність почуттів, переважно має місце зсув емоційного сприйняття швидше у негативну, ніж у позитивну сторону.

3. Ворожість по відношенню до «чужих» [104].

Отак підхід до вивчення феномену «свій – чужий» полягає у філософському та психологічному аналізі проблем самосвідомості (Аристотель, Т. Гоббс, Д. Юм, Р. Гегель, К. Маркс, Б. Ф. Поршнев, У. Джеймс, Д. Дьюї, В. Гофман, П. Бергер і Т. Лукман, Н. А. Курнаєва та інші).

Самосвідомість розглядають як таку, що обумовлена соціальною взаємодією «Я-образу», який залучає різні особистісні риси й статуси (У. Джеймс); соціальною роллю, що пов'язана з очікуваннями «інших» — «своїх» і стратегіями поведінки особистості (Дж. Мозс, Т. Шибутані); поведінковими патернами й стратегіями (А. Бандура, Р. Келлі, Д. Тібо), які засвоєні за взаємодією із «своїми» і «чужими»; способами організації інформації про себе (Ф. Хайдер); мотивами й інтенцією «самості» і «Я-ідеалу» (Ж. Лакан, З. Фрейд); усвідомленням уявлення про себе та інших людей в якості «своїх» і «чужих» і пов'язаними з цим життєвими сценаріями (К.-Г. Юнг); інтеріоризуванням вимоги *інших* і прагнення особистості втілювати ці прагнення до самоактуалізації, «справжності» (Р. Бернс, К. Роджерс).

Часто наголошують, що «в основі категоризації є бінарне сприйняття світу, яке завжди має відношення до опозиції «свої – чужі».

Дихотомію «свої – чужі» відносять до універсальної, архетипної формули колективної ідентичності будь-якої спільноти, коли люди сприймають

навколишній світ і визначають своє місце в ньому. Такий принцип біполяризації науковці вважають дуже стійким [103].

Висновки авторів розглядуваних нами наукових розвідок указують на те, що в психолінгвістичних дослідженнях феномени «свій» — «чужий» досліджують здебільшого як образи *іншої людини, групи*. Універсальні глобальні категорії їхнього оцінювання на рівні індивідуальної й масової свідомості відіграють ключову роль у формуванні та підтримці систем індивідуальної й колективної ідентичності, самосвідомості особистості, розвитку міжособистісних і міжгрупових відносин. З одного боку, на їхнє змістовне наповнення впливають макросоціальні фактори (громадська ідеологія, ЗМІ), з іншого боку — мікросоціальні фактори індивідуального досвіду буденної взаємодії з партнерами по спілкуванню, міжособистісні відносини між ними.

Концептуальну обумовленість концептів «свій – чужий» відзначали в своїх розвідках А. Вежбицька, Є. В. Васильєва, Р. М. Гайсіна, Р. Ф. Гачев, С. А. Дроздова, Є. П. Лісицька, В. І. Невоїт, Ю. О. Шепел та ін. У наукових працях цих авторів викладено низку цікавих спостережень над сутністю та властивостями мовної картини світу, природою і специфікою утворення та функціонування концептів, надано докладні порівняння концептів з близькими поняттями, зазначено їхнє спільне та різне, окреслено специфіку використання цих концептів, є цікаві спостереження і приблизні схеми для аналізу концептів, представлено різні точки зору на роль концептів у мовній картині світу.

Висновки. Отож сприйняття чужої культури спирається на стереотипи — образи-уявлення, які акумулюють соціально-психологічний досвід спілкування людей, виведений зі стандартизованих оцінок та очікувань і які спираються на етноцентризм, що являє собою тенденцію орієнтуватися на свою культуру, яка інстинктивно уявляється кращою порівняно з чужою, обумовлює упередженість оцінок побаченого. Суб'єктами, носіями етноцентризму як конфліктної етнічної самосвідомості є різні спільноти, які різняться від інших за етнічними, релігійними, соціальними та іншими ознаками і можуть розглядати себе як «ми», а всіх інших — як «вони».

SECTION 2. LITERARY STUDIES

10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.1.2.1

2.1 Сенсорна образність неоромантичної «морської» поезії

Серед системи образів поетичного твору, написаного у неоромантичному ключі, на одне з перших місць, безумовно, виходить образ **моря**. Іноді саме він зумовлює не лише емоційну, а й версифікаційну специфіку поезії: зокрема, це стосується творів, написаних дольниками, акцентним і особливо вільним віршем, уподібнення якого до руху морської хвилі спостерігається як у літераторів, так і в науковців [109,с. 229; 113,с. 339].

Ґрунтовним культурологічним концептом неоромантизму стає корабель – символ Землі, що пливе у безмежному океані Космосу. У сучасних наукових дослідженнях побутує напівофіційний термін «корабель-символ»: виникаючи як деталь конкретного художнього твору, він уособлює певне абстрактне поняття, відчуття. Наприклад, Ноїв ковчег – порятунок живої природи та людини; Арго – непростий шлях до досягнення заповітної мети; «пурпурові вітрила» – здійснення мрії; «Летючий голландець» – таїна морів.

Своєрідним кораблем-символом останньої третини XIX століття – символом сум'яття душі митця – став «П'яний корабель» **Артюра Рембо**. Винесений у заголовок мотив сп'яніння – це, з одного боку, забуття нудної буденності, сірого й нецікавого життя, а з другого – відчуття припливу нестримної фантазії та енергії. У «Народженні трагедії з духу музики» Ф. Ніцше ототожнював стан сп'яніння із творчим натхненням: «Чи то через вплив наркотичного напою, чи то при могутньому, повному втіхи наближенню весни, що пронизує всю природу, пробуджуються діонісійські почування... У чуді діонісійського не тільки відбувається зв'язок між людьми. Відчужена, ворожа чи упокорена природа знову святкує своє примирення з її втраченим сином – людиною» [116, с. 44].

Майже тими самими словами й у той самий час, але незалежно від Ніцше цю ідею декларував А. Рембо:

*Там, раптом синяві підфарбувавши вири,
Повільні ритми й шал у днину осяйну,
П'янкіші від вина, потужніші за ліри,
Витворюють гірку любовну рябизну!* [118, с. 94].

Море у вірші Рембо виступає багатозначним неоромантичним символом – почуттів, примхливої життєвої долі, поезії. За визначенням Д. Царика, неоромантичному символі притаманний колорит таїни, однак він не співвідноситься з непізнаваним, а, навпаки, для свого розкодування вимагає роботи свідомості [123, с. 26]. Кольоровими символами сподіваного віднайдення «небаченого й нечуваного» стали зелена й синя барви з усіма їхніми відтінками.

Відомо, що важливою особливістю кольористичного символу є його здатність до творення асоціативних полів. За своєю морфологічною структурою такий образ переважно є прикметником, тому вельми часто він стає «невидимим» у тексті, часто відчутним лише при називанні предмета чи явища [111, с. 115]. Так, у поезії Рембо образ корабля породжує асоціацію «море» та її кольорові виміри «блакитне, синє», а з цих останніх твориться більша низка уявлень, які стають уже поетичними образами: вода – «солодка, як кисличний сік», «зелена синь», «Морська Поема» тощо.

Ліричного героя французького поета п'янить розмаїття його почуттів, і саме це зумовлює багату сенсорику, зокрема кольористику, твору. «У «П'яному кораблі» справжнє шаленство барв і відтінків... Тут і багряне небо, і чорні морські коники, і білі очі птахів, і «гірка любовна рябизна», й сині потоки води, і зелена ніч, і смарагдові або сіро-зелені хвилі, й ультрамаринові небеса, й золоті риби. Цією поліхромністю нібито підкреслюється розмаїтість (і мінливість. – Н.Н.) форм зовнішнього світу» [117, с. 185-186].

Головна тема вірша – мандри душі ліричного героя у світі власної уяви. Образ корабля, який нарешті звільнився, символічно відбиває прагнення до пошуку іншого, відмінного від звичайного, світу, а також самого себе – теж іншого, вільного у своїй фантазії, думках, мріях [115, с. 100-101]:

*За течією Рік байдужим плином знаній,
Я не залежав більш од гурту моряків...
На вантажі свої я не звертав уваги, –
Чи хліб фламандський віз, чи з Англії сукно,
І, ледь урвався крик матроської ватаги,
Я вирушив туди, куди хотів давно [118,с. 93].*

Уже перші рядки дають змогу твердити, що у творі закладена потужна рушійна сила, яка викликає до життя багато думок, емоцій, уявлень читача, пов'язаних із досвідом як власним, так і письменницьким. Виявити особливості цього вельми важливо для порівняльного дослідження, аби згодом установити точки дотику творчості різних авторів, осмислення поетики творів на рівні інтертекстуальному. Той факт, що «оповідачем» поезії є нежива істота – корабель, зумовлює багату, «очуднену» образність твору, зокрема такі несподівані, науково-культурологічні за змістом порівняння:

*Буруни злі, немов актори драм античних,
Віконничний свій дрозж котили вдалечінь...
На берегах Флорид мені траплялось зріти
Квітки, подібні до пантерячих зіниць... [118, с. 94];
Воно (море) несло мені свої тінисті квіти,
А я, мов дівчина навколішках, затих... [118, с. 95].*

Очевидною є й контрастність часопростору поезії. У ній переплітаються, за М. Епштейном, елементи «ідеального» та «бурхливого» пейзажу. Ідеальний, для якого характерне відображення у воді [124, с. 133], викликає асоціацію із *дзеркалом*, яке є символом уяви (або свідомості) в її здатності відбивати зовнішню реальність видимого світу. Або ж, у нашому випадку – теперішнє, в якому відбивається минуле п'яного корабля:

*За європейською сумуючи водою,
Холодну та брудну калюжу бачу я,
Де вутлий корабель, як мотила весною,
Пускає в присмерку засмучене хлоп'я [118, с. 96].*

І в цьому виявляється важливість цього образу для розуміння неоромантичної семантики морської поезії.

Що ж до бурхливого пейзажу, то у його змалюванні зорові концепти зазвичай доповнюються звуковими (а іноді протиставляються їм [124, с. 145]). «Не протиставлення, а зіставлення» сенсорних образів проілюструємо прикладом:

*Я, жахом пройнятий, бо округ потойбічний
Тремтів об ревища Мальштремів та Биків,
Ясних застиглостей вивідувач одвічний, –
Я за Європою прадавньою тужив [118, с. 96].*

Експерименти А. Рембо цілком логічно стали відправною точкою творчих шукань модерністів, які у царині сенсорних образів намагалися знайти нові шляхи осягнення дійсності. Не оминув цей процес і українську літературу кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст., однією зі знакових стильових парадигм якої є неоромантизм, або, за Лесею Українкою, – «новоромантизм». У його поезиці сполучаються первини рідного фольклору та сміливі пошуки західноєвропейської модерної поезії.

Український неоромантизм вирізняється стихійністю, життєствердженням, драматизмом, патетикою, фантастикою й гумором [114, с. 158]. Зокрема, цим визначається інтерес тогочасних літераторів до синтезу мистецтв. Підґрунтям цього став і трактат «Із секретів поетичної творчості» І. Франка, у якому наголошувалося на особливій ролі чуттєвих образів у пізнанні довкілля: «Дуже часто поет послуговується грою кольорів у природі, щоб

характеризувати зміну людського чуття» [122, с. 264]. Іншими словами, коли живопис звертається лише до зору, то поезія апелює як до зору, так і до слуху, а далі – за допомогою художніх образів – і до інших чуттів, творячи такі асоціативні комплекси, які не можуть викликати ні живопис, ні музика, ні пластичні мистецтва самі собою.

Синтез різних мистецтв у літературному творі – це один із виявів яскравого й важливого процесу модернізації красного письменства, що постав у результаті глибинних світоглядних змін [111, с. 130]. Чи не найплідніше цей процес реалізується в мариністиці. Так, за визначенням О. Рисака, для Лесі Українки море – істота багатоліка. Морські вірші Лесі – картини, виконані у пленері, вщерть напоєні переливами сонячного проміння, ніжними пастельними тонами, «бо це – країна світла і злотистої блакиті». У Лесиних «Уривках з листа», до того ж, море виступає чинником образотворення та віршотворення, – таку естетичну роль отримує цей символ у парадигмі неоромантизму [113, с. 339], а також символізму та імпресіонізму.

«Співцем моря» у 20-ті роки ХХ століття став **Олекса Влизько** – «неоромантик без роздвоєння і песимізму», як його називав М. Неврлий [114, с. 200]. Морські вірші, вміщені в однойменній із шедевром А. Рембо збірці «П'яний корабель» (1931), С. Гординський визнає найцікавішими в доробку поета [108, с. 290]. «Морський бурецьвіт» пульсує в енергійних, наснажених рядках», – писав Яр Славутич [120, с. 320].

Перефразовуючи вислів Берти Корсунської, «почуття колориту – ось що, зокрема, надає художньої цілісності творам Влизька, в яких відчувається повітря, гра світла й тіні» [110, с. 181], що й дає підставу твердити: в індивідуальному стилі українського митця-мариніста неоромантизм органічно сполучається із символізмом і, що найголовніше, – імпресіонізмом. Тому вельми часто їм надано відповідних жанрових визначників: «*Іронічна увертюра*», «Доки» (віршований пейзаж. – Н.Н.), «Матроси» (віршований портрет. – Н.Н.), «Безпутинна пісенька», «Баляда про честь матроса», «Баляда про Летючого Голландця».

Домінантним жанром «П'яного корабля» є балада. Український її різновид із самого моменту свого виникнення – переважно невеликий сюжетний твір, заснований на незвичайній пригоді; таким він є й у творчості Олекси Влизька. Оригінальним обробленням легенди про корабель-привид є «Баляда про Летючого Голландця». Як твердять знавці морського фольклору, навіть за повного штилю цей корабель мчить на всіх вітрилах; зустріч із ним смертельно небезпечна. Одна з версій сюжету легенди говорить: капітан «Летючого Голландця» Ван дер Страатен побився об заклад із дияволом, що дійде на своєму судні з Європи до Вест-Індії за три місяці; за те диявол перетворив вітрила корабля на некеровані залізні листи.

Звуки заліза відлунюють у фонічному оформленні балади Влизька:

Важкий // броненосець // відходить // в рейс.

Відходить земля, // мов іржавий дах.

Місток. // Капітан. // На злих устах

Тринадцять чортів, // а на носі // цейс [107, с. 30].

Чимало подібних звукових (а також дотикових) асоціацій у подальшій оповіді: дуло гармати – «крицевий дзьоб», «гуркоче даль», «цвірінька... теплий крап», трап «скрегоче в холодну сталь». Wenderpunkt балади позначений злиттям звукових і зорових образів:

Мовчить океан // у блакитній млі...

І раптом наказ: // – Повернуть! // Вест!

Над обрієм щогла // здіймає хрест

та прапор // кривавий // на синім тлі... [107, с. 31].

Корабель-привид описаний цілком за легендою: обдерті ванти, на яких розвішано трупи; тінь судна, крізь яку проходить броненосець, – символістичне «щось», непідвладне й вороже людському розумові, здатне зчитувати думки та

набувати тієї форми, якої йому надають очевидці. Цим можливо пояснити кольористичне обрамлення твору: на початку та наприкінці його – *«над обрієм сонце і синій чад»*, *червоний* же – контрастний цим двом відтінкам – знаменує появу містичного корабля (як кажуть мореплавці, «з іншого часового виміру»). На перший погляд у цьому контрасті помітний і політичний підтекст, зокрема у тих словах, де капітан розгадує загадку «Летючого Голландця»: *«Та це ж комунарів розстріляний бриг...»*, що, власне, й стали його останніми словами.

Неоромантична за звучанням оповідь містить і суто символістичну фігуру недомовленості. З подальших слів оповідача невідомо, що сталося з екіпажем броненосця; застається лише краєвид початку балади, хоча й з деякими змінами: «сонце», вельми символічно, матеріалізується в «золото», «теплий крап» стає «хмарним»; трап, який скреготів «тихенько», отримує «олюднене» звукове забарвлення – «глузливо». Тут, як у Рембо, ідеальний пейзаж також поєднується з бурхливим, не протиставляючи зорові та звукові асоціації, а, навпаки, вмонтовуючи їх в образи ліричного героя, персонажів балади та їхнього морського довкілля.

Своєрідний символічний «п'яний корабель» постав і на початку століття XXI-го. Так, наприклад, у композиціях неоромантичного за стилістикою альбому **Стінга** «The Last Ship» (2013) доволі чітко помітні типологічні ознаки кельтської (ірландської та шотландської) музики, передусім жанру шанті [121, с. 78] – моряцьких пісень, котрі супроводжують конкретні дії: підняття якоря, підняття або спуск вітрил, відкачування води з трюмів, риболовлю або й просто розвагу після напруженої роботи.

Інтерес щодо жанрової домінанти (зокрема синтезу кількох шанті в одному тексті) та неоромантичної сенсорної образності викликає пісня «Ballad of the Great Eastern» («Балада про Великого Східняка»). Згідно з її сюжетом, напівлегендарний інженер Ізамбард Брунель, кораблебудівник (за іншими даними – також мостобудівник), задля спорудження найбільшого у світі судна та підкорення морської стихії укладає угоду з дияволом:

*In 18 hundred and 59, the engineer Brunel,
Would build the greatest ship afloat,
and rule the ocean's swell.
Nineteen thousand tons of steel they used to shape the mighty keel,
Forged inside the smelter where they made the gates of Hell...
And the name upon the contract, Isambard Brunel [125].*

*(Вже півтораста літ мина, як інженер Брунель
Насмів пустити в океан найбільший корабель.
Та тонни сталі взять звідкіль, щоб був міцнішим потужний кіль?
Її наплавляли майстри з пекельних підземель,
Ім'я на протоколі – Ізамбард Брунель... Переклад авторки статті)*

Алітераційний вірш, характерний для давньоверхньонімецької, скандинавської [119, с. 240], а також англійської поетичної традиції, знайшов належне місце у структурі сучасного пісенного тексту. Чимало подібних звукових асоціацій спостерігається в подальшій оповіді. Майже фізично відчутний морський пейзаж, окрім багатой сенсорики, твориться й завдяки довгим ямбічним рядам, помежованим затактами, скороченнями та внутрішніми римами, які й посилюють відчуття тривоги не лише оповідача, а й персонажів:

*An explosion on the lower deck, would take the souls of five,
With a growing superstition 'mong the sailors still alive.
The captain and his boy are lost while rowing to the shore,
The crew will threaten mutiny and say they'll work no more,
They began to say the ship was cursed, they hadn't even seen the worst,
They'd signed on able-bodied men, but they wouldn't sail to Hell...
When the name upon the manifest is Isambard Brunel [125].*

*(Лиш палуба завалиться – і враз п'ятьом амінь:
Такий одвічний забобон моряцьких поколінь.
І зникли двоє у човні – і хвиля йде страшна! –
І моряки вчинили бунт: Не станем до стерна!
Так, сильний, мужній наш загін – але ж кінець усім один:
Затягне нас на дно морське заклятий корабель,
Таж ім'я на маніфесті – Ісамбард Брунель!..)*

Не випадково найчастотнішою римовою парою до прізвища кораблебудівника «Brunel» є слово «Hell» – «пекло». Поряд із ним уживається також і анаграма – відмінне на один голосний звук «Hull» (трюм) як його, тобто пекла, символічний синонім [112, с. 175]. Корабель-привид (за словами Стінга – «монстр») плавав по відкритому морю без стерничого впродовж 14 років; знайдений по тому у запечатаному трюмі людський череп – архетипний атрибут для ворожіння – вивершується у символ містичного «щось», невідданого й ворожого людському розумові, здатного зчитувати думки та набувати тієї форми, якої йому надають очевидці.

Тому можна говорити й про те, що в цій пісні найбільший у світі корабель – символічний аналог не лише «Летючого Голландця», а й «Титаніка».

*In 18 hundred and 59, the engineer Brunel,
Would build the greatest ship afloat, and rule the mighty swell.
The final shift was over, and the breakers' hammers fell,
And the name upon the manifest, the contract signed in Hell,
Was the same as on the draftsman's chart... one Isambard Brunel [125].*

Узагальнюючи, наголосимо:

З урізноманітненням поетичних форм кінця XIX – початку XXI століття співвідноситься перевідкриття хронотопічного образу моря як важливого символу нескінченності, свободи й дива, морського узбережжя – як місця просвітлення й філософських роздумів, а корабля – як аналога людської душі, яка постійно перебуває у стані пошуку та стривоженості.

У творчості А. Рембо отримала вираз ідея встановлення відповідностей між кольорами, звуками та психологічними станами, явищами природи. Глибокими ці відповідності є у морській ліриці, передусім у «П'яному кораблі». Задані на початку зорові (кольористичні) образи набувають рис дотикових, слухових, смакових, і такий синтез дозволяє митцеві ставити й вирішувати актуальні екзистенційні проблеми співвідношення реального та ілюзорного, буття та творчості, добра та зла, взаємин людини та природи.

До збірки «П'яний корабель» О. Влизько з першотвору Артюра Рембо запозичив назву, яка й задає загальний образний та емоційний тон усій книзі. Символ цей присутній у кожному вірші, він привносить у них неоромантичний дух пошуку «іншого, відмінного від звичайного, світу, а також самого себе» (за висловом Ольги Ніколенко). Саме тому сенсорика, у поєднанні з незвичайним графічним оформленням вірша, дозволяє Влизькові показати рух душі людини ХХ століття, спрямований на пошук своєї сутності та свого місця в довкіллі.

Неоромантичний вимір образу корабля по-своєму актуалізується в сучасній пісенній ліриці, передусім у творчості Стінга. За творчою інтенцією пісняра, у межах окремого тексту взаємодіють не лише ліричні жанрові концепти. Оповідь виходить на складний рівень синтезу лірики, епіки й драми, про що свідчить альбом 2013 року – «The Last Ship» із його оперним оркеструванням, розмаїттям дійових осіб та історій, у які вони потрапляють. Зокрема, у «Баладі про Великого Східняка» (Ballad of the Great Eastern) сенсорика – передусім звукова та зорова – увиразнюється не лише вербальними образами та сюжетними ходами, а й музичним аранжуванням теми.

Море являє собою одну з іпостасей образу води – однієї з чотирьох першооснов світу. Уведення в канву неоромантичного вірша мариністичної символіки визначається як спроба акцентувати розвиток загальнокультурного символу в літературах різних епох і країн, вивести його з зацікавленості авторів у відтворенні прадавньої світоглядної картини, де чільними постають образи природи – предковічні архетипи Батьківства і Материнства.

2.2 Бейнелеу яки қазіргі ақынның «Мені»

Қазақ әдебиетінде бейнелеу, яғни метафора жайында алғаш сөз қозғаған – әдебиеттанушы Ахмет Байтұрсынұлы. «Әдебиет танытқыш» еңбегінің «Тіл көрнектілігі» бөлімінде көрнекі тіл әдістерін үшке бөліп (көріктеу, меңзеу, әсерлеу), бейнелеуді меңзеу әдісіне жатқызып: «Бейнелеу – бір нәрседе болмайтын күйді екінші нәрседе болатын күйді көрсететін сөзбен айту», – деп айтады. [126, с. 27]

Ғалым жеті түрлі мысал келтіреді. Нұржан Наушабаевтың, Сүгір мен Шернияз өлеңдерін және «Ер Тарғыннан» алынған мысалдардан бейнелеудің «метафора» екендігіне көз жеткіземіз:

«Науша би Есенғазы жаңа тауым,
Сүбіқанқұл сұнқар еді алған бауын.
Қожамжан Жантемір мен төсін ашып,
Билікке салушы еді омырауын»;
«Анаңыз қиналады кетеді деп,
Қайсы қыз шырағыма жетеді деп.
Көшкенде, көштің көркі – көгершінім,
Қадірі кетсе мұның өтеді деп». [126, с. 28]

Айта кететін бір жайт, Ахмет Байтұрсынов бейнелеу мен бернелеудің ұқсас екенін айтып: «Бейнелеу де, бернелеу де екі ұқсас нәрсенің бірін-бірінің орнына айтудан шығады», – деп, бейнелеу ұлғайса бернелеуге айналатынын ескертеді. [126, с. 31]

Метафора «Сөз өнерінде» де тілге тиек етілген. Зейнолла Қабдолов көркемдеуіш құралды ауыстыру деп атап, оған «сөз мәнін өңдендіре өзгертіп айту, суреттеліп отырған затты не құбылысты ақындай, ажарландыра түсу үшін оларды өздеріне ұқсас өзге затқа не құбылысқа балау; сөйтіп, суреттеліп отырған заттың не құбылыстың мағынасын үстеу мазмұнын тереңдетіп, әсерін күшейту» деген анықтама береді. [127, с. 219]

Мысал ретінде Махамбет атамыздың толғауын келтіреді:

«Мен – тауда ойнаған *қарт*

Марал

Табаным тасқа тиер жеп,
Сақсынып шыққан қиядан...

...Мен бір шарға ұстаған

Қара балта едім:

Шабуын шаппай кетілдім,
Қайрасаң тағы жетілдім...»

Зәки Ахметов те бейнелеу құралы жайында өз пікірін айтқан екен. Ғалым метафораның кейбір түрлері теңеуге жақын екенін айтып: «Бірақ метафорада теңеудегідей екі нәрсені теңеп, салыстырудан гөрі олардың арасындағы ұқсастық-жақындықты, сезім-әсер жалғастығын тірек ету басым болады», – деп, мысалды Абай, Мағжан аталарымыздың өлеңдерінен келтіреді:

«Көздің жасы, жүректің қаныменен

Ерітуге болмайды ішкі мұзын»;

«Ақын – жел, есер, гулер жүйрік желдей,

Ақын – от, лаулап жанар аспанға өрлей.

Қиялы, жан, жүрегі – ойнаған от,

Ақынды аласұртар, тыныштық бермей». [128, с. 227-228]

Ғарифолла Есімнің метафора жайында мына бір сөзі бір мақалада келтіріледі: «Қазақ халқының философиясы – метафоралық философия. Метафораның философиялық мәнісі – әлі жете зерттелмеген мәселе. Метафоралық философияда мынау ақ, мынау қара деп ашып айтпайды. Мұнда сөз тұспалдап білдіріледі». [129]

Жоғарыда келтірілген ғалымдардың пікірін оқи отырып жасайтын түйініміз – метафоралы поэзия қазақ әдебиетінде бұрыннан келе жатқан өзіндік өрнегі, ұлттық нақышы бар ерекше бір көркем дүние.

Рымғали Нұрғали Махамбет атамыздың «Мен тауда ойнаған қарт маралына» талдау жасап: «Тұтас суретті бөлшектеп көрейік: тау, қарт марал, табан. Тау – биіктіктің, өрлеудің, мәңгіліктің тұлғасы, табиғаттың өзі. Қарт марал

– тіршілік еңкейген шақтағы адам өмірін еске түсіреді. Марал – сұлулық іспеттес. Қарт марал дегенде жаңа ұғым туғандай: сфинкс, кентавр сияқты. Перзент десе ішкен асын жерге қоятын қазақтар кейбір сәтте сәбидің табанынан сүймей ме? Қысқасы, құбылыс пен бейне арасындағы қат-қабат күрделі байланысты көргендейміз. Нақтылықтан абстракцияға, абстракциядан нақтылыққа өту жолы аңғарылады», – деп «қарт марал» метафорасы өлеңдегі рөлінің қаншалықты маңызды екенін көрсетеді. [130]

Қазіргі қазақ поэзиясында метафора әуелгі рөлін жоғалтпай, керісінше дәстүр бойынша дамып, дәуіріне қарай жаңарып та жатқанын байқауымызға болады. «Күрделі жасалған әдемі метафора, суреттелген әр бейне, сипат өз мағынасының шеңберінен шығып, айтылған, көрсетілген жайлар арқылы тасада тұрған, туралап айтылмаған көп жайларды айқын андап сезінуімізге мүмкіндік береді», – дейді Зәки Ахметов [131, с. 20].

«Ақын деген – жауатын қар тамызда.

Ақын деген – атылған оқ ауыздан.

Ақын деген – халқы қажет еткенде,
өзін өзі құрбандыққа бауыздау.

Бізді ақын деп ойлайды-ау ел, сірә, осы.

Ақын деген – жұлдызданған Түн Есі.

Ақын деген – талма тұсы ғаламның.

Адамзаттың ең сұрапыл күресі.

Ақын деген – жұмақта да мұң кешу.

Ақын деген – тылсымданған үббе-су.

Ақын деген –

– Ойдың көзі арқылы

бар тіршілік иесімен тілдесу.

Ақын деген – қайыршының мұндасы.

Ақын деген – Дүниенің Күн-Басы.

Ақын деген – ғарыштан да тым қашық.

Ақын деген – Тәңірінің құрдасы!» – деп Тыныштықбек Әбдікәкімұлы ақынға бейнелі бағасын беріп, әрі қарай тағы:

«Бізді ақын деп ойлайды-ау ел...

Бәрі – аңыз.

Ақын деген мүлде бөлек Сана-Абыз.

Біз – өз тілін қаламұшқа айналтқан қаламсабы ғанамыз...» деп астарлы көп нүктесін қояды. Дәл осы жерде де Рымғали Нұрғали айтқан нақтылықтан абстракцияға ауысуды көріп тұрмыз: ақын ақынға нақты-нақты метафоралы анықтама беріп, соңғы шумақта бұл ақынның ел білетін ақын емес, басқа, яғни Сана-Абыз екенін айтып «біз соның қаламсабы ғанамыз» деп аяқтайды. Өлеңдегі метафоралы тіркестер ақынды жекелеме де, жалпылама да жан-жақты сипаттап, бірін-бірі толықтырып, тұтас бір бейнені құрайды.

Қытай жерінде жаңашыл ақын ретінде мойындалған Мұрат Шаймаран өз өлеңінде мынадай бір бейнелеуді қолданады:

«Жұлдыз – үтір,

Күні – нүкте жыраудың;

Қиылған ай арасынан мұнардың,

Белгісіндей көрінеді сұраудың».

Не үшін үтір, нүкте, сұрау белгісімен бейнелегенін ақын: «Қай сауалың қинамады, енді өмір, // Жауап іздеп байланады шер көңіл, // Жапан кезген диуанамын мен де бір...», – деп түсіндіреді.

Ал, ақын Нұрлан Мәукен бейнелеуді жыраулар дәстүріне сай қолданады:

«Әйтеуір бір өтіп жатқан өмірмін.

Сәті келсе өртейтұғын көмірмін,

Нәті келсе қаритұғын темірмін»;

«Өзен бол да, теңіз бол.

Жалқы бол да, егіз бол...

Теңіз бол да, терең бол.

Болат бол да, берен бол...»;

I жақта айтылатын, II жаққа арналатын бейнелеудің мұндай түрлері жыраулар поэзиясында көптеп кездесетіні белгілі. Ақын Нұрлан Мәукен сонау жыраулар дәуірінен келе жатқан бейнелеу үрдісін ұтымды пайдаланып, өзіндік «Менін» айрықша сипаттайды: алдымен, адамның бір өмір екенін айтып, соңынан өмірдің қалай өтетінін бейнелегендей.

Ал Серік Ақсұнқар «Ұзан» өлеңінде:

«Мен Отпын, өртпін ғой мен лапылдаған,

Лебіме жан шыдамас жақындаған.

Болғанда өзім жерде,

Тәңірім Көкте,

Шерімді Саған айтып, лақылдағам...», – деп, өзіндік «Менін» отқа балап, ал, отты «өртпен» перифраздап түрлендіреді. Ақын басқа бір өлеңінде «өлең» көмегімен өзіндік «Менін» түсіндірмек:

«Алладан жоқ басқа түк мында.

Алашым, сабағы ем көгіңнің, –

Арыңнан өксіп боп шықтым да,

Аузыңнан өлең боп төгілдім». Ақын басқа бір өлеңінде «Менді» тұлғалайды:

«Түбім – Күлтегін.

Төңірегім – Біржан сал.

Қаным – Қасым-ды».

Ақын Ақберен Елгезек өзіндік «Менін» былай жеткізеді:

«Жапырағындай еменнің,

Әріптеріндей Өлеңнің...

Ұлы Нұрдың

Сұп-сұлу

Ұшқынымын!

Өренмін!»

Өзін еменнің жапырағына, өлеңнің әріптеріне теңеген ақын келесі тармақтарында Ұлы нұрдың көркем ұшқынына балап, әуелгі екі тармаққа

ұйқастап «өренмен» түйіндейді. «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде» «өреннің» екі мағынасы көрсетілген екен: ұрпақ және үздік. [132, с. 657] Ақын екеуін де бірге пайдаланып үздік ұрпақпын дегендей.

Қайрат Сабырбаев «Ақындық міндет» өлеңінде бейнелеуді ой мен сананы метафоралау үшін пайдаланады:

«Бірде бұлай, бірде олай күй кешіп,
Көңіл – ұшқыр, ой – нәресте, ми – бесік.
Көкіректі керней түсті көп сұрақ,
Өлеңменен кетпейінше үйлесіп».

Ақынның «ойды» сәбиге балап, «миды» бесік ретінде бейнелегені өте ұтымды: түрлі ұғым һәм түрлі жағдаят ақынның оқырманға жеткізбек болған ойын дәл түсіндірмек.

Рафаэль Ниязбек «Махамбет» сериясында жариялаған «Махамбет майданында» көптеген бейнелеулерді пайдаланып, Махамбет жыраудың образын сомдайды:

«Қараулықпен мен туғам алысқалы,
Алқымында шеңгелім қарысқалы.
Елім – садақ болғанда,
мен – жебемін,

Атылғанда ұшатын алысқа әлі». Бұл шумақтарда кезінде қазақ елінің «депутаты» болмыш жырауға ақын дәл келетін бейнелі анықтама келтіреді: елдің мұң-зарын, шағымын хан-сұлтанға жеткізу жыраулардың борышы екенін «садақтың жебесіне» көркемдеп көшіреді. Ал, мына бір өлеңінде Махамбет ақынның өзіндік «Менін» бейнелемек:

«Мұзға салсаң –
Мұз жаратын кемемін.
Құзға салсаң –

Құз жаратын жебемін». Кеме мен жебе ұйқасып қана қоймай, ақынның жыраулық мінезін мүмкіндігінше айқын анықтамақ.

Ақын Ерболат Баят «Ұмытпаса болды мені елім» немесе Үмбетей жыраудың соңғы сөзі» өлеңінде де көптеген бейнелі сөздерді байқаймыз:

«Мен –

Бөріден туған азулы арлан қасқырмын.

Қара нөсер, қабарған бұлтпын, тасқынмын...

Мен –

Туада біткен тумысы бөлек тұлпармын.

Қиядан ілер қырғидан бетер сұңқармын...

Мен –

Қарашада жауар қағынған қарлы нөсермін,

Тас төбеңді әлі тамшыдай сөзбен тесермін...»

Ақын әрі қарай жырау атынан «өткір алдаспан», «алтын жебе» екенін айтып, соңғы шумағын «Ұмытпаса болды, ұмытпаса болды мені Елім» деп аяқтайды. Ақын Үмбетей жыраудың мінезін ғана емес, әділетшіл де аршыл, ерлік-елдікті ту еткен жыраулардың барлығына тән қайсар да батыл болмысты әр түрлі құбылыстарға балап сипаттағандай. Өйткені «қасқыр» мен «тасқынға», «тұлпар» мен «сұңқарға», «нөсер» мен «бұлтқа» баланған мінезді жырау біткеннің бойынан таба аламыз.

Индира Кереева да метафораны қолданудың ерекше жолын тапқандай:

«Біз екеуміз.

Әлемдегі қос нүкте,

Қосылдық та леп белгісін құрадық».

Қос нүктенің де, леп белгісінің де – екеуінің қызметі де, міндеті де басқа-басқа, бірақ ақынның өлеңінде қос адамның арасындағы сезімді, байланысты білдіру үшін қызметтес бола салғаны – көркем тапқырлықтың жемісі.

Айқындау мен теңеу, бейнелеу мен психологиялық параллелизм жыраулық дәстүрдің негізгі құралдары болса, аталмыш көркемдеуіш құралдар қазіргі қазақ

поэзиясында өз маңызын жоғалтпай, керісінше ерекше құбылтудың, өзгеше салыстырудың бірден-бір көркем жолы іспеттес.

Жер-су, тау-сай... Кеңістіктің бәрі-бәрі де ақын үшін метафора. Ақын ұлттық «Менді» түсіндіру үшін үшін кеңістікті метафоралағанын да байқаймыз:

«Мен көшпенді ұлымын,
Қара жер – шаңырақ,
Көк аспан – түңлігім.
Тамырымда тасиды
Қара Ертіс,
Қара Алтай – кіндігім.
Жаурыным – дештінің даласы,
Жон-жотам – Қаратау сағасы.
Маңдайым – күн сүйген Сарыарқа,
Таңдайым – домбыра шанағы.
Орақ ай – от садақ,
Найзағай – жебесі,

Көкше мен Хантәңір – көбесі...» Ақын Ұмтыл Зарыққан «көшпенді ұлын» кеңістік көмегімен көркемдеп бейнелейді: қара жерден бастап көк аспанға дейін – барлығы ұлттық «Менді» жан-жақты сипаттауға жұмылдырылғандай. Ақынның соңғы шумағы да түркі болмыспен, түркіге тән тұрмыспен метафоралы аяқталғаны да өзгеше бір әсерлі:

«Көк Тәңір – панасы,
Көк Түрік – анасы.
Мен көшпенді баласы».
Мұрат Шаймаран мына бір өлеңіне назар аударайық:
«...Мен де сенің бөлтірігің, (сене бер)
Жанарыңның жасыл отын бере гөр!
Өтер ме едім, кетер ме едім мәңгүрт боп
Өзіңді ембей, доңызды емсем мен егер?..

...Ұлымын мен, анам – бөрі (бар шыным!)

Бар күдіктің тұманынан аршылып,

Қалар менің ащы, азалы дауысым,

Қара аспанның көкірегіне шаншылып...», – деп ақынның өзін «бөлтірік» деп бейнелеп, көнетүркілік аңызды мотив ретінде қолданып, дәуіріне қарай жаңғырта қолданғанын байқаймыз. (Рафаэль Ниязбек «Маймылдан Дарвин тараса, // Қасқырдан өзім тарағам...» десе, Мұрат Шаймаран доңыз ембегеніме шүкір, мәңгүрт болып кетер ме едім, деп айтады.)

Қазіргі қазақ поэзиясындағы бейнелеудің қалай қолданғанын зерделеп жасаған қорытындымыз: қазіргі кезең ақындары жаңашыл ақын деп аталса да, көнеден келе жатқан дәстүрді сақтап бейнелеуді тек сөзді әсерлі етіп, ажарландыра жеткізу үшін ғана емес, ақындық парызын, өзіндік «менін» өзгеше түсіндіру үшін қолданбақ.

SECTION 3. STRUCTURAL, APPLIED AND MATHEMATICAL LINGUISTICS

10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.1.3.1

3.1 Духовность как платформа морально-этических принципов: контент-анализ

Обращение украинского государства и системы образования к идее духовно-нравственного воспитания как основного условия возрождения современного общества и человека не случайно. Бездуховность, низкая нравственность, а также грубость, преступность, наркомания, алкоголизм и многие другие пороки нашего времени – все они разрушают человека, общество и государство, свидетельствуют о духовном кризисе общества и утрате духовного здоровья личности.

Озабоченность в выборе правильного направления в формировании гармоничных межчеловеческих и межгосударственных отношений заставляет экспертов ООН и ЮНЕСКО обращаться к правительствам стран и межправительственным организациям с инициативой развития, имплементации и поддержания в обществе идеалов основных свобод человека, его достоинства, идеалов мира и согласия [133,134].

С этой точки зрения, провайдерами указанной высокой политики, могут быть высшие учебные заведения, способные повлиять на такие триггерные факторы воспитания студентов, как духовность, мораль, профессиональная этика. Управление студенческим движением особенно важно в международных университетах, собирающих в Alma mater представителей различных государств и конфессий с присущими им культурными запросами.

Необходимость изучения данной регуляторной триады межчеловеческих отношений вызвана также быстро изменяющейся системы общечеловеческих ценностей, взаимно проникающих и ассимилирующих национальных культур, формированием плюралистического социума.

Вместе с тем, система воспитания и имплементации жизненных идеалов требует большой созидательной работы и применения специальной методологии воспитания, развития нужных человечеству качеств личности и их четкой дефиниции.

Юношеский возраст является наиболее восприимчивым к формированию будущей жизненной позиции. Следовательно, он наиболее уязвим для недобросовестного управления поведением молодежи, для манипулирования «зомбированными» или фанатичными группами людей. Нельзя не согласиться с мнением Н.А. Коваль [135] о том, что «именно в системе образования и воспитания образуется то "духовное" пространство, откуда будущий специалист черпает духовные ценности, наполняет их конкретным содержанием, обогащает свой духовный опыт и в виде духовно обновленной позиции возвращает его и вузу, и обществу в целом».

Эти требования особенно актуальны при подготовке студентов к медицинским и парамедицинским специальностям, требующим особой социальной пластичности, толерантности и адаптации к условиям работы в среде, полной стресса, жалоб, завышенных ожиданий больных людей, высокой юридической ответственности и необходимости принятия решений в условиях ограниченной информации.

Сложный внутренний университетский мир, безусловно, накладывает неизгладимый отпечаток на мировоззрение студентов. Однако для правильного управления процессами воспитания необходимо досконально знать особенности студенческой среды, мировоззренческие точки зрения, ожидания духовного и профессионального роста со стороны студенчества.

В настоящем исследовании сделана попытка определения сущности категории «духовность» в формировании моральных качеств медицинских работников и парамедиков.

Работа проведена в два этапа. На первом этапе проведен литературный обзор, включающий контент-анализ понятия «духовности». На втором этапе проводилось изучение элементов представлений студентов гуманитарного

профиля о духовности, морали и профессиональной этике. Материалом исследования послужили данные социологических исследований с помощью анкетирования и изучения контента мини-сочинений студентов на этические темы.

Исследование проводилось на базе Одесского национального медицинского университета (ОНМедУ) и Одесского христианского гуманитарно-экономического открытого университета (ХГЭУ) в 2018-2021 гг. В исследовании приняло участие 86 отечественных студентов и 78 иностранных студентов ОНМедУ из Индии, Сирии, Турции и 112 отечественных студентов ХГЭУ.

Учитывая гуманистическую направленность обучения в указанных вузах, из информационных источников выбрано 300 статей, в которых якорным сочетанием терминов было «духовность и медицина». При анализе содержания этих статей 124 (41,33%) из них были исключены из дальнейшей разработки, поскольку не содержали информации о методах определения духовности или самой дефиниции «spirituality/духовность». Эти работы относились к декларативному типу информирования. Остальные 176 работ (58,67%) были изучены на предмет вариаций сочетаний термина «spirituality/духовность» с другими терминами, придающими различные смысловые нагрузки. Всего выявлено 5632 сочетания терминов. Их распределение по частоте представлено в таблице №1.

Таблица 1

Контент-анализ термина «spirituality/духовность» в литературе, отражающей проблему «духовность и медицина».

№ п/п	Характер сочетания терминов		Количество выявленных сочетаний	Удельный вес сочетаний
	Английский язык	Русский перевод		
1	Spiritual space	Духовное пространство	1218	21,63%
2	Spiritual field	Духовное поле	1197	21,25%

3	Spirituality of the individuals	Духовность личности	783	13,90%
4	Spiritual growth	Духовный рост	751	13,34%
5	Spirituality	Духовность	733	13,02%
6	Spiritual development	Духовное развитие	465	8,24%
7	Spiritual development	Духовная зрелость	355	6,30%
8	Spiritual Potential	Духовный потенциал	38	0,67%
9	Spiritual formation	Духовное становление	29	0,51%
10	Spiritual lifestyle	Духовный образ жизни	25	0,44%
11	Spiritual wealth	Духовное богатство	22	0,39%
12	Spiritual space of the individual	Духовное пространство индивида	17	0,30%
Всего сочетаний			5632	100,00%

Полученные данные свидетельствуют, что наиболее распространенными понятиями в изученной литературе являются «духовное пространство» (Spiritual space) и «духовное поле» (Spiritual field), составляющие 21,63% и 21,25% всех словосочетаний.

При этом под духовным пространством понимается внешняя среда, полная гармонии, одухотворенности, отвечающая замыслам Творца, куда предстоит войти подготовленному человеку. Духовное поле – признак степени духовности самого индивидуума. Оно может быть незрелым, слабым и потому нуждается в дальнейшем своем развитии, чтобы войти в духовное пространство и слиться с ним.

Необходимо отметить существующее разнообразие в определении термина «духовность». Можно выделить пять основных групп дефиниций, существенно отличающихся смысловым содержанием. Духовность как:

- психическое явление, специфическое свойство личности;
- постепенный процесс духовного развития;
- отражение внешнего совершенного мира, созданного Творцом;
- процесс самопознания;

– ассимиляция и последующая продукция новых духовных ценностей

Множество сайтов, посвященных духовности, описывают её как индивидуальную структуру человеческой психики и допускают её различные типы. В частности, в работе [136] приведены примеры 5 типов духовности:

– *Мистическая духовность*, основанная на интуитивном восприятии действительности, как результате воздействия нематериальных сил или сущностей.

– *Авторитарная духовность*, присущая людям, убежденным в наличии существующей иерархии различных материальных и метафизических сил, подчиняющих себе обыденную жизнь. Подобная форма духовности лежит в основе фундаменталистских религиозных учениях и практиках.

– *Интеллектуальная духовность*, которая свойственна людям, постоянно работающими над собою в освоении новых концепций сущности человеческого бытия, духовной сущности человечества.

– *Духовность служения*. Этот вид духовности наиболее популярен и доступен большинству людей. Она проявляется в оказании бескорыстной помощи нуждающимся людям, ничего не требуя и не ожидая взамен.

– *Социальная духовность* свойственна экстравертным типам личности, стремящимся к общению с другими людьми. Она формируется в результате общения человека с другими людьми или группами, объединенными общностью восприятия мира.

Таким образом, духовность предстает как многоликая субстанция, присущая человеческой душе и раскрывающая её.

Подобная концепция порождает логичное предположение о необходимости подбора разнообразных методов, способствующих индивидуальному духовному росту и возрождению личности. Действительно, для различных типов духовности в литературе представлены различные модели её формирования.

Первая модель основывается на широко распространенном представлении у работников высшей школы ближнего и дальнего зарубежья о возможностях

вуза формировать необходимую степень духовности у студентов в процессе обучения [137,138,139,140,141,142]. При этом сложные, многосторонние и разнообразные отношения, присущие неповторимой для каждого вуза студенческо-преподавательской и научной среде, формируют определенный тип духовности, который поддается сознательному формированию.

Такая модель предполагает, что носителями высших духовных ценностей являются именно сотрудники вуза, которые, наподобие служащих в «храме Науки» священнодействуют, формируя необходимый социальный облик будущего специалиста.

Отзывы студентов Христианского гуманитарно-экономического открытого университета однозначно подтверждают выше сказанное.

«Пребывая в стенах университета, я действительно ощутил благоприятную атмосферу для получения знаний и развития своего духовного мира, научился понимать себя, обогащая свой духовный мир, открывая свое сердце перед Богом, научился быть христианином» (Вогнистый Юрий).

«Христианское просвещение в ХГЭУ позволяет как студентам, так и преподавателям получать духовные знания. Наш мир очень нуждается в таком сочетании. Я бы сравнивала ХГЭУ с маленьким островком в будущем жизненном море. Может, он и не многими замечен, но в нём есть обилие всего, что не может не привлекать утомленных бесконечными просторами воды путников. Благоприятно влияющая духовная атмосфера сделала наш университет особенным и в какой-то степени неповторимым» (Громадская Анастасия).

«Многое из того, что преподают в ХГЭУ, пригодится в жизни. Изучение философии и религиоведения помогает развитию самосознания. Это очень важно для людей, которые стремятся учиться и развиваться в личностном отношении. Здесь отличные преподаватели. Лекции очень интересно слушать, а, главное, материал понятно излагается. На высоком уровне преподаются иностранные языки. Учиться тяжело из-за высоких требований, но приятно

получать знания от умудренных опытом преподавателей, волонтеров и служителей церквей» (Родославова Мария).

Как отмечается в аннотации к журналу «Духовно-нравственное воспитание», педагог должен:

- осознанно стремиться к собственному духовному росту и оказывать помощь своим воспитанникам в духовном взрослении;
- глубже понять себя, свое предназначение – в семье, роде, профессии, Отечестве;
- найти путь к своему подлинному «я»;
- жить, следуя своей природе;
- различать пласты человеческой жизни
- физический, душевный, духовный, помочь в этом своим ученикам;
- внутренне приобщиться к национальной духовной традиции – религии, фольклору, архитектуре, искусству, литературе, философии;
- осознать серьезность и неповторимость каждого дня и всякого дела;
- обрести реальную радость бытия.

Безусловно, перечисленный ряд требований требует значительных усилий для их воплощения. Решение таких социально значащих задач предполагает использование в педагогическом процессе методов, апеллирующих не только к мышлению, но и к эмоциональному миру человека. При таком подходе появляется возможность перехода от абстрактных понятий нравственности к реальным проблемным ситуациям ценностного выбора, диалога и дискуссии, которые обеспечивают духовно-нравственное восприятие явлений жизни и культуры, актуализируют эмоциональную память и повторное чувствование, развивают способность к сопереживанию, создают условия для рефлексии своих внутренних состояний.

Необходимо признать, что существующая ранее высокая миссия вузов в воспитании молодежи существенно пошатнулась из-за развития дистанционного обучения, внедрения тестовых методик опроса, при которых нет места эстетическим или этическим оценкам проходящих событий в обществе.

Социальные сети заменили и упростили язык межлического общения, создавая удобные для пользования и передачи информации свои клише в виде самых разнообразных «смайликов» и картинок. По этой причине старые методы воспитания через кураторскую сеть становятся малоэффективными и вузам необходимо найти новые методы в формировании заданной духовности.

Таким образом, планируя и организуя воспитательную работу, необходимо, прежде всего, оценить качество духовной атмосферы ВУЗа, её привлекательность для студентов, её реальную возможность облагораживать духовную сущность будущего врача или парамедика.

Вторая модель самопознания опирается на представление о том, что существует независимое *духовное пространство (Spiritual space)*, к которому необходимо стремиться. Наличие у каждого человека своего индивидуального *духовного поля (Spiritual field)* является ключом, позволяющим открыть внешнее духовное пространство и обогатиться его новыми духовными ценностями или полностью слиться с ним

При таком подходе подразумевается, что духовная составляющая окружающего нас бесконечного мира существует вне нашего желания или представления, а задана Творцом. Необходимо помочь человеку, на определенном этапе его развития, самостоятельно раскрыть таящиеся в нем способности восприятия гармонии, красоты и взаимообусловленности явлений окружающей среды вплоть до галактических или вселенских масштабов.

Многовековая духовная практика различных народов собрала ряд эффективных методов самопознания и самоусовершенствования. К ним можно отнести каббалистическое учение, включающее поэтапное освобождение человека от 620 мешающих восприятию духовности телесных факторов [143]. Самопознанию способствуют и разнообразные «духовные практики», раскрывающие скрытый в человеке духовный потенциал: психо-физические процедуры, медитация, дыхательные упражнения, буддизм, раджа-йога, нада-йога, пение молитв, спиричуэл, мантры, воспитание и укрепление веры [144, 145]. Они помогают бессмертной человеческой душе гармонично закончить свой

жизненный путь познания мира, освободиться от бренного тела и вернуться обогащенной к Творцу.

С помощью указанных методов достигается особое состояние человека, которое может быть охарактеризовано как кратковременное ощущение полета, невесомости, счастья, всеобщей гармонии, неземной любви.

Является ли это кратковременное состояние счастья истинной духовностью? Или это эффект возбуждения центров удовольствия, существующих в нашем мозгу? Понятно, что эти состояния «просветления», позволяют людям подняться над проблемами обыденной жизни, духовно укрепиться в желании преодолеть препятствия на своем пути.

Каким образом, выше перечисленные представления о духовности, проявляются в мировоззрении студентов гуманитарного направления? Для студентов ОНМедУ были предложены темы: «Каким должен быть настоящий врач?», «Лучшие качества хорошего врача», «Врач – глазами пациента». На гуманитарном факультете ХГЭУ, в рамках подготовки парамедиков, для раскрытия темы духовности были использованы следующие темы: «Божий дар: экология языка сквозь призму духовности», «Язык и чистота речи: христианский взгляд», «Смерть и жизнь – во власти языка (Пр.18:21)», «Культура речи современного евангелиста», «Подаяние для меня (о духовном бескорыстии)», «Благословен будь ХГЭУ!» (как Христианский университет изменил духовную жизнь студентов).

Анализ представлений 164 студентов 6 курса ОНМедУ об «идеальном враче» показал их большое разнообразие, отражающее различные аспекты этой специальности.

Так, первая группа респондентов 57 студентов (34,78%) сконцентрировала своё внимание на основных профессиональных качествах: «высокая квалификация, компетентность, постоянная работа по совершенствованию своих знаний, способность быстро принимать решения в неотложных ситуациях, широкий кругозор в области экономики, биологии, общей культуры; юридическая грамотность; умение объяснить пациенту трудные вопросы, знание

современных методов лечения и диагностики, знание психологии, высокая ответственность за здоровье пациента».

Другая категория респондентов - 71 студент (43,48%), главными чертами идеального врача обозначила его коммуникативные способности «доброту, внимательность, доброжелательность, приветливость, умение найти контакт с ребенком и взрослым, быть веселым, умеющим сохранить врачебную тайну, сочувствующим горю, желающим выздоровления пациента; думающем о пациенте, а не о деньгах; быть нежным, скромным, искренним, заботливым, терпеливым».

Третья группа из 36 студентов (21,74%) главными атрибутами назвала: «опрятный вид врача, белизну врачебного халата, ухоженный вид, спокойствие, уверенность в себе, обладание хорошими манерами, приверженность здоровому образу жизни».

Необходимо заметить, что качества, указанные студентами *первой* группы, относятся большей частью к профессиональным навыкам и корпоративной дисциплине в лечебно-профилактических учреждениях,

Выделение этих качеств как ведущих, отражает современный менеджерский подход к подбору кадров, способных поднять престиж лечебного учреждения. Поскольку все указанные ожидания наличия качеств у «идеального врача» направлены на совершенствование врачебной деятельности, создания психологического комфорта для пациентов, уменьшение социальной напряженности, связанной с бременем болезней, то, считаем правомерным определить формирование подобных человеческих качеств как *прагматический* тип духовности.

Качеств личности врача, обозначенные *второй* группой студентов, отразили как идеалистические, так и морально-этические характеристики личности. Они могут быть отнесены к обязательным биоэтическим и деонтологическим требованиям, обязанность соблюдения которых сотрудниками лечебных учреждений установлена приказами МОЗ Украины.

Наиболее сложными для интерпретации понятиями, во время обсуждений результатов анкетирования со студентами, оказались понятия «доброта» и «правда». Должен ли быть врач добрым? Должен ли он всегда говорить правду пациенту? От врача всегда ждут обнадеживающей, позитивной информации, ассоциирующей с ожиданием всемогущества современной медицины. Но как сказать правду пациенту, что срок его жизни резко укорочен и данное заболевание неизлечимо на данный момент? Возможна ли обнадеживающая ложь, в этом случае. Не является ли «доброта» помехой в принятии необходимых, но жестких решениях радикального хирургического вмешательства?

Это сложные вопросы морали и биоэтики. Они остаются нерешенными до конца, не смотря на попытки этической регуляции взаимоотношений мед-работников и пациентов.

Стойкая вера в силу добра, правды, доброжелательности и других нравственно-моральных качеств, выявленных второй группой студентов, позволяют отнести их к духовно-романтическому типу духовности.

Ценности *третьей* группы респондентов сфокусированы на внешних характеристиках личности и отражают ожидания этих студентов, какими они станут, получив диплом врача. Подобное ожидание внешнего блеска, способного произвести «нужное» впечатление на пациента, но лишенное требования врачебного профессионализма, позволяет отнести подобный блок ожиданий к эгоцентричному типу духовности. Сопоставление особенностей ценностного восприятия студентов с типами духовности, позволяет выделить три модели духовного роста, отображённые на рисунке 1.

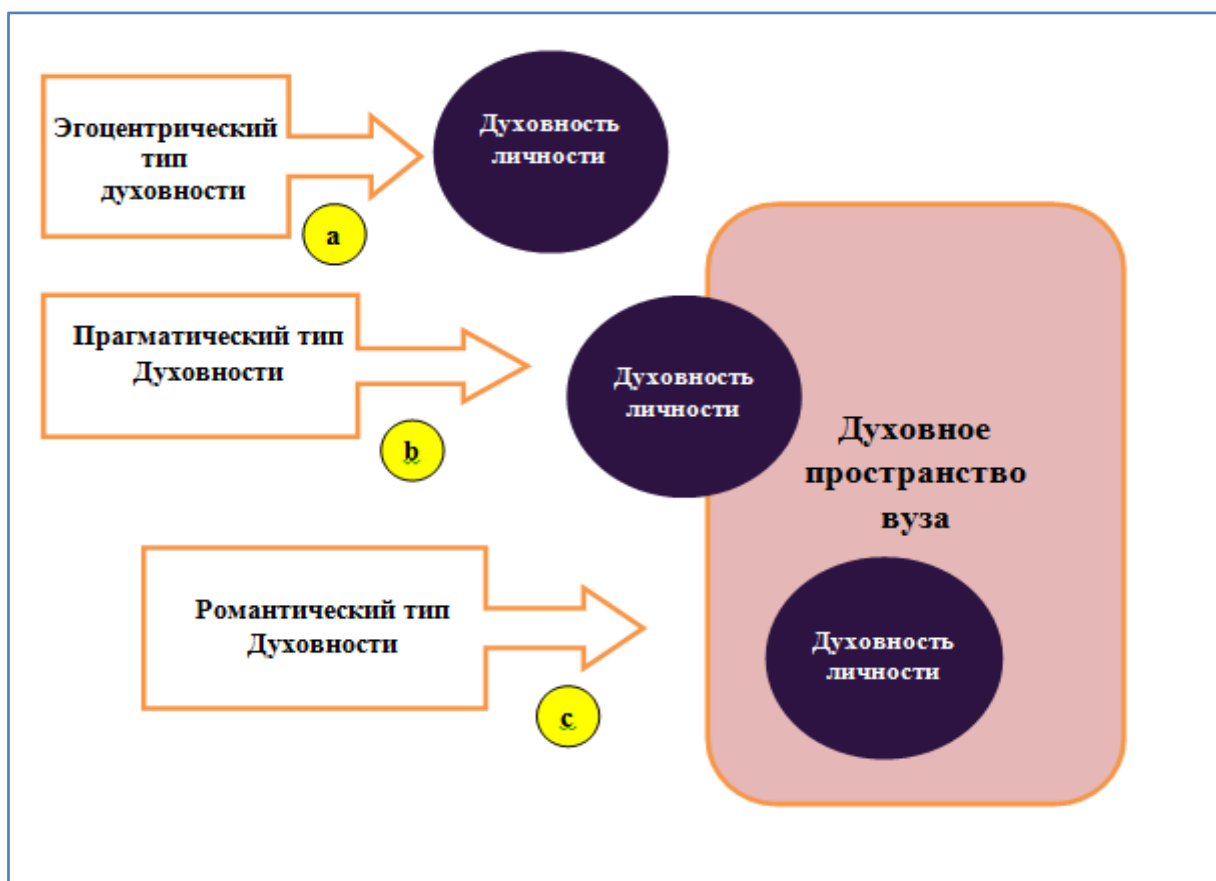

Рисунок 1. Типы духовности показаны по их взаимоотношению к духовной среде вуза: а- изолированность; б- частичная погруженность, прагматичность; с- полная погруженность духовности личности в духовное пространство вуза.

Подробности в тексте

Если религиозная традиция чаще всего рассматривает духовное бытие как трансцендентный выход человека за пределы своей реальной жизни, то светская включает в нее всю сферу духовно-практической жизнедеятельности личности: поиск и обретение смысла жизни, своего призвания; духовное самосовершенствование и обогащение внутреннего мира посредством приобщения к культуре, духовного общения между людьми; духовно-практическую деятельность, направленную на служение и помощь окружающим.

Нравственная составляющая духовно-нравственного воспитания формируется преимущественно воздействиями на сознание и влияет на внешнее

поведение человека, на его отношения к миру природы и миру людей и является результатом воспитания *направленности*, отражая при этом ценностные ориентации личности.

Наш опыт подсказывает, что хорошие результаты могут дать следующие методы: методы экспертной оценки, где экспертами выступают учителя, преподаватели, родители, товарищи по классу или по студенческой группе; методы самооценки доминантных качеств различных участников образовательного процесса; тестирование, когда респонденты ставятся в ситуации свободного выбора; большие возможности имеются у методов оценки доминантных отношений; методы фиксации и оценки поведения учащихся и студентов в реальной ситуации выбора (в трудных педагогических или конфликтных ситуациях); в качестве инструментов обобщения фактов используются письменные опросы, интервью, групповые дискуссии, исходя из сложности стоящих задач.

Сравнение полученных результатов поможет установить приоритеты в духовно-нравственном становлении личности молодого человека. Сформулированные положения позволяют говорить о духовно-нравственном воспитании как о ведущем направлении воспитания подрастающих поколений, которое находится в стадии становления.

SECTION 4. TRANSLATION STUDIES

10.46299/ISG.2022.MONO.PHILOL.1.4.1

4.1 The realization of the concept “the world” in English phraseological units and ways of translation into Ukrainian

The concept is one of the basic notions of modern linguistics. It serves as a centre of a culture in the mental world of a man. Concepts carry important cultural information, i.e. they provide information about the structure of the world, since different nations perceive this world differently. The role of the concept is important and conceals the mechanisms that encompass the human intelligence, soul, consciousness, sensory space, thinking and perception of reality.

It is the most sensible to study a certain concept with the help of phraseological units or phrasemes, as they serve as a key to understanding the mentality of the nation. That's why we have taken into account English phrasemes and their translation into Ukrainian. Therefore, the study of the concept “the world” and how it is realised in English phrasemes is a main task in this paper. In short, the purpose of this work is to characterize the conceptual sphere of the concept “the world” through the conceptual sphere of the outside (external) and inner (internal) world.

To achieve these goals, the following tasks will be solved: to provide a theoretical understanding of the concept “the world”; to highlight the views of scientists on the definition of concept; to identify the main approaches to the definition of a phraseological unit and classification; to study the phraseological implementation of the concept “the world” in English on the basis of two sub-concepts: the external and internal world; to establish the main characteristics of this concept in the English-speaking environment; to establish the features of translation of phraseological units denoting the concept “the world”; to investigate the frequency of usage of certain methods of translation of English phraseology into Ukrainian.

The basic materials for this paper are works of domestic and foreign scholars, as well as 1002 phraseological units selected from the English-Ukrainian phraseological dictionary edited by K. Barantsev [185]. We decided to investigate the phraseological

units of English in the most universal printed source: a dictionary. But if we needed to investigate the concept, for example, of the certain period, we could take works of writers this period. Comparing the idioms of Ukrainian and English, we can observe how our main concept “the world” and its small concepts “the inner world” and “the outside world” are represented. As English and Ukrainian are not close languages, we can observe a lot of similarities in the composition and structure of a phraseological unit.

We have applied the methodology, which allowed us to study the actual material: generally scientific (observation, systematization, generalization, induction) and empirically theoretical methods (analysis, synthesis, method of comparison and classification); method of component analysis for the division of the concept “the world” into small concepts; the method of distributive analysis, which is used to select phraseological units to denote this concept; comparative analysis of translations of these units; elements of quantitative analysis, which allowed to identify the frequency of use of methods of translation of phraseological units in the Ukrainian language, the frequency of use of phraseology, denoting a certain small concept.

First of all, let's determine what the notion of concept is. The word “concept” is of Latin origin. It is a “bunch” of culture in the human mind; that enters the culture of the mental world of a human and vice versa: a human also enters the culture, and sometimes human influences on it, these are ideas that come up to people's mind throughout its development [146].

The concept is one of the leading notions of modern linguistics. As a rule, linguists pay attention to the concepts that are most closely connected with the culture of the people and most vividly reflect the specifics of its collective consciousness. Despite the fact that the term “concept” is used by the representatives of various areas of linguistics, there is still no single definition. This indicates the richness of its features and properties rather than the lack of uniformity of views on the nature and functions of the concept [147].

The linguist T. Radziyevska identifies five functional properties of the concept in human speech: to act as a correlate of a certain discursive practice; to be an

accumulator of culturally significant meanings; to function as a means of interpretive reality; to act as a condensed cultural scenario; to act as a determinant of the psycho-mental state [148]. It should be emphasized that it has the following characteristics: the concept is an ideal object; the area of localization of the concept is human consciousness; the concept does not exist in isolation, it is closely related to other concepts; the concept is characterized by national and cultural specifics; the concept is implemented by language; the concept has a rather complex multilevel structure; the type of the concept and the method of its description depends on the phenomenon that compares it with the world. According to everything said above, we consider the definition of S. Vorkachov to be the most successful. He believes that the concept is a unit of collective knowledge and consciousness that has a linguistic expression and a certain ethnocultural specificity [149].

The term “concept” in Eastern European linguistics occurred in the late 80's of the XXth century due to the expansion of semantics and its interaction with other sciences, including logics, psychology, anthropology, sociology. This led to the shift in orientation: from the interpretation of meaning as an abstract entity, the formal representation of which is separated from the author and his/her addressee, to the study of the concept primarily as a mental entity [148].

In our terminology, mastering the term “concept” is accompanied by overcoming a stable association that persists in the linguistic consciousness of a native speaker that usually equals the word “concept” with the term “notion” [150].

The concept is the main centre of culture in the mental world of human. In culturology, the term concept is used when one abstracts from the cultural content, and means only the structure. The full definition of the concept has been proposed by P. Babushkin, who believes that the concept is any discrete meaningful unit of collective consciousness that reflects the object of the real or ideal world and is stored in the national memory of native speakers in the verbal form. The concept is verbalized, denoted by a word or word-combination, otherwise its existence is impossible [151].

The concept is the main centre of culture in the mental world. It has a huge impact on people, it is the subject of emotions, likes and dislikes. The concept has a

multi-layered structure, and different layers are the result, a reflection of the cultural life of different eras. Concepts in different cultures are different imaginations about the world order. The way of conceptualization of reality (worldview) inherent in language is universal, national-specific, as speakers of different languages can see the world in a slightly different way, through the prism of their languages [152].

The main research of modern conceptual analysis can be considered the work of A. Vezhbytska, which allows to penetrate into the culture and into the way of thinking of different people. This approach to language learning is based on anthropocentrism: firstly, a language is anthropocentric since it is designed for human, and the whole linguistic categorization of objects and objects of the external world is focused on human, this is a common feature of all languages. Secondly, each language is nationally specific. Thus, in language not only features of natural conditions or culture, but also originality of national character of its carriers are reflected [152].

Concepts pierce the lexical, word-forming, phraseological and grammatical systems, being like “a brick” between them. Thus, in the process of passing through the systems around the concept, a conceptual field is formed, the conceptual sphere, which is a global invariant image of the world, which underlies the worldview of the bearers of a culture. Conceptual sphere, according to D. Lihachov, is a set of basic elements of culture of this ethnic group, reflected in its language. D. Lihachov believes that the concept is a basic concept of cognitive linguistics (studies the processes of saving and transmission of knowledge through language). One of the main ways to study cognitive linguistics is the analysis of the concept, which makes it possible to trace the course of cognitive processes in language on the example of one object. One of the most important processes of cognitive human activity is conceptualization, which consists in the formation of the conceptual sphere, i.e. concepts and conceptual structures. The information that comes to a person is understood, and this leads to the formation of certain ideas about the world in the form of concepts recorded in the human mind. This is how concepts form their space, called the conceptual sphere. D. Lihachov considers the conceptual sphere to be a set of concepts [153].

Within the conceptual sphere, super-concepts, macro-concepts, basic concepts and micro-concepts are distinguished. For example, the integrating super-concept is the concept of “man”. The macro-concepts underlying the conceptual sphere of the “inner world of man” are the concepts “soul” and “spirit”. They themselves unite the sphere of the inner world (the concept of “feeling”), the mental (the concept “mind”), the imperative (the concept of “will”), the moral spheres (the concepts of “good” and “evil”) into a single entity. Macro-concepts have the longest semantic connections within the conceptual sphere formed by them [154].

Currently, the term “concept” is actively used in two main areas of modern linguistics: cognitive linguistics and linguo-culturology. In both areas, the term receives its own interpretation, so in recent years there has been a tendency to distinguish between cognitive and linguistic and cultural concepts. Such differentiation is present, in particular, in the works of V. Karasyk. In the cognitive approach, the concept is considered within the concepts of “knowledge” and “consciousness”, understood as mental formation, a cognitive structure that includes units of consciousness. In interpretations of this kind there is a problem of correlation between language and consciousness. In the linguo-cultural approach, the concept is considered within the concepts “language - culture”. Here the concept also acts as a localized object in the mind, but the focus is on its national and cultural identity [155]

The concept, according to O. Selivanova, is a fragment of knowledge, personal experience, which includes both linguistic and extralinguistic information. Therefore, it is understood as a mental prototype (indivisible idea of the object), the idea of the concept and even the concept itself. It has a dual essence - mental and linguistic. On the one hand, it is an ideal image, or even a prototype that embodies the culturally conditioned ideas of the speaker about the world, on the other hand, it has a certain name in the language [156].

Yu. Stepanov considers culture as a set of interconnected concepts. It follows that the concept is the main element of culture in the mental world of human, so the content of the concept, which is of great importance for culture, is called a concept. In modern works, the definition of the concept suggested by Yu. Stepanov is often used.

According to this scholar, the concept is a semantic bunch, in which it converges with the terms of the general semantics of “significance”, “intentional”, “meaning”. Thus, the concept is understood as a certain mental formation, a common denominator between units close to the lexical meaning of one or different languages [146].

One of the first linguistic content of the concept has been defined by A. Vezhbytska, who claims that it is an object from the world of “ideal”, which has a name and reflects certain culturally conditioned ideas of human about the world of “reality”. However, currently in linguistics the term concept is associated with quite different theoretical constructions, which greatly complicates the mutual understanding between the authors of certain publications [157].

Analyzing the concept from the point of view of cognitive linguistics, A. Kubriakova defines it as a means of explaining the “mental resources” of human consciousness; she draws attention to the nature and functionality of the concept, emphasizing its key role in shaping the “conceptual system and language of the brain”, and hence the linguistic picture of the human world [158].

A similar view is held by V. Maslova, who considers concepts as “mental entities”. In this regard, in her opinion, at the turn of the millennium, the concept of mentality comes to the fore. The researcher is convinced that the explication of the content of the concept is available only to the linguist, who is a native speaker of this language. V. Maslova considers the action of the following factors necessary for the concept: the selection of certain features, objective actions with objects, their ultimate goals and evaluation of such actions. However, she admits that even recognizing the role of all these factors, cognitologists cannot yet explain the origin of concepts, they only generalize the process of meaning formation [159].

V. Maslova identifies three approaches to the interpretation of the concept in modern linguistics. The first approach in considering the concept focuses on the culturological aspect, when the whole culture is understood as a set of concepts and relationships between them. With this understanding of the term “concept”, the role of language is secondary, it is only an auxiliary means, i.e. giving language form to the culture of the concept (Yu. Stepanov, V. Teliya). The second approach considers the

semantics of the language sign as the only means of forming the content of the concept (N. Arutiunova). Proponents of the third approach believe that the concept does not arise directly from the meaning of the word, but is the result of the collision of the meaning of the word with personal experience, popular experience and general human experience, i.e. the concept is a mediator between words and reality [159].

Z. Popova develops a cognitive approach to understanding the concept, defining the concept as a discrete mental formation, which is the basic unit of human mental code, has a relatively orderly internal structure, is the result of cognitive activities of the individual and society and carries comprehensive, encyclopedic information about the displayed object or phenomenon, about the interpretation of this information by public consciousness and the attitude of public consciousness to this phenomenon or object [160].

The representative of linguo-culturology V. Karasyk considers the cultural concept to be the basic unit of this branch of linguistics, namely multidimensional semantic formation in which value, figurative and conceptual sides are allocated. He believes that it is possible to speak about the existence of the names of concepts only if the conceptualized sphere is understood in the linguistic consciousness and receives a one-word definition. Conceptualization of reality is realized as designation, identification and description. Designation is the selection of what is relevant for a given linguistic culture, and assigning to this fragment of reality a special sign. Concept discovery is the whole set of linguistic and non-linguistic means that directly or indirectly illustrate, clarify and develop its content. The researcher emphasizes that the concept can have a detection, even without a special verbal designation. The description of the concept is special research procedures of interpretation of the meaning of its name and the nearest meanings [161]. V. Karasyk defines the concept as a cultural formation, the expression of the objective meaning of words, which makes sense and therefore is translated into various spheres of human life, in particular in the sphere of mostly conceptual (science), mostly figurative (art) and mostly active (domestic life) mastering the world [161].

I. Shtern looks at the concept from the standpoint of psycholinguistics, calling it a mental prototype. The researcher considers it one of the key concepts of several disciplines including sociolinguistic analysis of changes in value of approaches to the perception of concepts in various historical contexts. Considering the concept as a “dual” mental entity, we can say it has two sides: mental and linguistic. I. Stern notes that mental and linguistic aspects branch out as follows: in the psyche it is an object of ideal nature, an image that embodies certain culturally conditioned ideas of the native speaker about the world and at the same time is a prototype, “idea” of a group of derived concepts; in language the concept has a certain name, because reality is reflected in consciousness not directly, but through language. According to the researcher, the concept as an ideal object that exists only in the human psyche, may correspond to completely different mental formations. Therefore, the scholar believes: not only different languages “conceptualize” the world in different ways, but behind the same word of this language it can be completely different concepts [150].

From the point of view of the psycholinguistic approach, a concept is something that cannot be directly observed. We look at the same object from different positions, and therefore each of us sees only a part of the picture, but not a picture as a whole. Concept and meaning are equally a reflection of reality. Both phenomena, meaning and concept, are of cognitive nature, both are the result of reflection and cognition of reality by human consciousness. Distinguishing between concept and meaning, scientists contrast them as mental units that stand out, respectively, in cognitive and linguistic cognition of human and form the very content of this type of knowledge. The concept is a product of human cognitive ability, the meaning is a product of language cognition [161].

O. Yefimenko understands the concept as “localized mental formation that reflects the objective world” and also believes that the concept does not coincide with notion and meaning of the word, but has a broader meaning, covering the various connections of the phenomenon in pictures of the world and words in the language system [162].

The concept is a holistic entity capable of evolving, changing and reflecting people's experiences. The concept has a complex logically organized dynamic structure consisting of a basic element and related derivative elements due to the prototypical value. The structure of a concept can be revealed through the means of its representation in language. The basis of the concept is the primary prototypical model of the basic meaning of the word [163].

Thus, the concept is a category that is broader than the concept and meaning, because it combines elements of both of the above categories and has additional characteristics of subjectivity (associative and emotional content). Despite the variety of definitions and approaches to the notion of “concept”, most researchers agree that the concept is an operational unit of consciousness, mental formation that has figurative and emotional potential, ethnocultural specificity, and is the basic unit of universal subject code. Therefore, the concept should be understood as a set and configuration of meanings behind the linguistic unit, i.e. the unity of the plan of expression and the plan of content as a series of meanings covering different meanings. The role of the concept in language activities is quite diverse and hides such mechanisms that cover the various incarnations of human intellect, soul, consciousness, sensory space, thinking and perception of reality [162].

In this paper, we will consider the concept on the basis of phraseological units, so we will learn more about the basic definitions of the concept of phraseological unit. So, it would be sensible to analyse the notion of the phraseological unit and then turn to idioms that denote the certain concept.

The notion of concept in our understanding is both an idea and a concept, and the image as an inseparable whole. It is impossible to separate from each other; so, everything is intertwined and interdependent. It is known that language stereotypes, which reflect certain ideas of society, are not only words, but also, above all, phraseology. Phraseological material (we mean all kinds of stable verbal complexes from idioms to paremias) creates ample opportunities due to the specificity of phraseological meaning, contained in phraseology, content related to the concept or inference as an emotional (expressive-emotional-evaluative, imprint of objects)

situations of reality. It is quite natural that in the nominative inventory of language systems vocabulary and phraseology take a prominent place [163].

According to R. Zorivchak, phraseological units are special formations of language. They are most often used in fiction and nonfiction, in oral language. They make the language figurative, intelligible, convincing, that is, give emotionality. The ability to distinguish in the text and adequately translate the phraseological unit is one of the most important tasks of the translator. Phraseology is one of the universals of language. In them we find a reflection of the history of the people, the uniqueness of its culture and way of life. The human factor plays a huge role in phrase formation, because the vast majority of phraseology is associated with man, various areas of his activity. R. Zorivchak emphasizes that the phraseology of each language, for all its grammatical and semantic originality, does not exist in isolation from the whole system of language. Since phraseology is a part of a language, one of its subsystems, it cannot but be associated with the system as a whole, cannot but retain all its basic features and characteristics. Actually, the phraseological subsystem is the area of language where all its specifics are concentrated. The history of the people, customs, culture, civilization, literature, even the weather and food intake – everything is reflected in the phraseology [164].

This opinion is shared by O. Kunin, who argues that phraseology is an extremely complex phenomenon, the study of which requires its own method of research, as well as the use of data from other sciences such as lexicology, grammar, stylistics, phonetics, history, language, philosophy, logic and country studies. Therefore, when translating phraseologies and idioms into the native language, it is necessary to select expressions and language clichés that correspond to the mentality and culture of the language of translation. After all, the phraseology concentrates and consolidates people's ideas about myths, customs, rituals, habits, morals, behaviour, as well as stereotypes and socio-historical facts [165].

V. Teliya calls the phraseological structure of language a mirror in which the linguistic and cultural community identifies its national self-consciousness [166].

In turn, J. Retsker notes that phraseology has not only cultural and national specificity and colour, they are also characterized by cultural and national connotations. Even stylistically-neutral phraseologies differ in national originality and can acquire expressive meaning in the context [167].

The term “phraseological unit” introduced by V. Vynogradov had to be used to denote those compounds that are not formed in the process of speech, but are reproduced by tradition. It is reproducibility, according to V. Vynogradov, that is the main feature of phraseology [168].

In linguistics, there are many definitions of a phraseological unit. According to M. Shansky 's definition, a phraseological unit is a reproducible unit of language from two or more stressed components of a verbal character, fixed (constant) in its meaning, composition and structure [169].

I. Halperin emphasized that, like many other linguistic phenomena, some phraseological units cannot be clearly distinguished from free phrases. Boundaries are mobile to such an extent that in some cases the combination of words can also be attributed to the usual free words and phraseology [170].

A similar definition is given by R. Zorivchak, who argues that phraseology is a semantically related combination of words, which, unlike similar in form syntactic structures (expressions or sentences), does not arise in the process of speech in accordance with the general grammatical and semantic regularities of the combination of lexemes, and is reproduced in the form of an established, indivisible, integral structure [164].

V. Arkhangelsky gives a slightly different definition. He defines phraseology as a constant combination of verbal signs: boundary and integral. It is reproduced in the speech of its speakers and is based on the internal dependence of the members, consisting of at least two strictly defined units of the lexical level, which are in a known sequence; grammatically organized according to existing models of phrases or sentences; having a single meaning, to varying degrees combinatorial in relation to the meanings of conjugated elements, but more stable in relation to the denoted or expressive elements [171].

Unlike V. Arkhangel'sky, O. Kunin formulates the definition concisely: a phraseological unit is a stable combination of words with completely or partially figurative meaning [165].

The main problem was the theory of equivalence at the level of "phraseology-word". Based on it, researchers were divided into two camps: supporters of "narrow" and "broad" understanding of the scope of phraseology. Representatives of the "narrow" understanding of phraseological unit consider the object of study only those phraseological units that perform a nominative function, which is semantically equal to the function of the word. They do not include stable phrases in the phraseological fund that perform the function of communication, such as proverbs and sayings. In particular, N. Amosova says that these are autonomous independent both in structure and content of the sentence, which are not part of the language system. She notes that such units as periphrasis inversions, descriptive names and fixed phrases with a fixed nomination should be analyzed separately and be the subject of context and, in part, stylistics [154].

However, most researchers, in particular O. Reformat'sky, insist that phraseology should study proverbs, sayings, winged expressions and aphorisms. Some of them even include quotations from works of art, slogans and metaphorical words used in the phraseological fund [172].

Having analysed the definitions of the phraseological unit, we can say that it is a complex unit of language, which has a certain set of features that distinguish it from free phrases. The use of phraseology in speech is a feature of thinking and consciousness, in which a person uses an already prepared form of thought expression precisely because he/she cannot find the necessary equivalent at the word level. R. Zorivchak notes that each phraseological unit as a poly-lexical construction consists of a combination of lexemes of a certain structure and grammar. From the meaning of each of these lexemes, separate semas appear, which become components of the image with a certain denotative meaning, on the basis of which a connotative meaning appears, which coincides with the subject-logical meaning of the whole phraseological unit [164].

There are many classifications of phraseological units. We relied on V Vinogradov's classification as it is considered to be one of the most successful. His work had a great influence on the further study of phraseological units, especially in English. The researcher identifies three main groups of phraseology:

1. Phraseological conjunctions – absolutely indivisible phrases, the meaning of which does not depend on their lexical composition and meanings of components. They have certain features: they may include necroticisms and archaisms; they are syntactically indivisible; in most cases, rearrangement of components is impossible; adding new words to them is also impossible.

2. Phraseological unities – phrases in which the principle of semantic separateness of components is preserved, there is a hint of motivation of general significance. Characteristic features of such phraseology are: possibility of coincidence with existing phrases; saving the values of individual components; impossibility to replace one component with another; emotionally expressive colouring; the presence of synonyms among other phraseologies or individual words.

3. Phraseological combinations – phraseological units formed due to the realization of phraseologically related meanings of words. They have a certain independence between their components and have the following features: variance of one of the components is allowed; possible synonymous replacement of the core word; possible addition of definitions; permutation of components is allowed; one of the components can be freely used independently of the other [168].

Professor M. Shansky tried to supplement this classification by adding a fourth type - phraseological expressions. They do not contain components with phraseologically related meaning, but the words in these expressions cannot have synonymous substitutions. Thus, they are close to free phrases, but have a constant lexical structure [169].

V. Vinogradov's classification is quite criticized by scientists. The researcher is accused of not naming the criteria by which a distinction could be made, and O. Kunin even says that Vinogradov's too broad understanding of the scope of phraseology does not allow to establish its boundaries and separate phraseological units from related

formations [168]. However, this division is one of the main ones in modern phraseology, so in the following part of our work we will rely on it.

In our study we will consider phraseological units that present the concept “the world” in the “broad” sense of the phraseological unit, namely we will explore the phraseological realization of this concept, considering not only idioms but also proverbs and sayings, winged expressions and stereotypes.

Let's move on to analysing how phraseological units denoting various concepts are translated into Ukrainian and what methods and means are used. To begin with, let's analyse what translation is.

Translation is a great art. In order to achieve an adequate translation, in our case the translation of phraseological units, several conditions are necessary. To adequately reproduce the meaning of phraseology, one must have not only a perfect command of the original language and the language of translation, but also the idea about the country's ethnolinguistic factors, the level of cultural development of native speakers, their thesaurus, geographical and living conditions, their material culture. Phraseology is not only a metaphorical expression of thoughts, but also a reflection of the consciousness of the whole nation, its spiritual achievement and heritage, habits and traditions, priorities and preferences. That is why the ability to reproduce phraseological units indicates a high level of qualification of the translator, his/her comprehensive development and ability to use language as a tool [164].

Of course, there are cases when a translator transmits English phraseology with the help of a similar structure of Ukrainian phraseology, and sometimes simply uses a lexical unit that conveys the meaning of phraseology. Therefore, it is appropriate to give the point of view of V. Komissarov, who distinguishes 5 levels (types) of equivalence between the translation and the original, since translating phraseology different types of equivalence can be observed: 1) the purpose of communication; 2) description of the situation; 3) statements; 4) notification; 5) language signs [173].

According to scientists S. Vlahov and S. Florin, the basic skills and knowledge required for a translator are: knowledge in the field of phraseology; ability to recognize

phraseology in the text; the ability to translate phraseology, saving not only the semantics but also the stylistic and expressive function.

The ability to recognize phraseology in the text is quite important. If the translator is unable to recognize phraseology, he/she will translate it as a free phrase, define it as a literary feature of the author's style or give to a free phrase metaphorical meaning and translate it at the level of phraseology [174].

According to J. Retsker, the context that can be both an invaluable helper and a major obstacle for a translator has a great influence on the translation of a phraseological unit. J. Retsker notes that no dictionary is able to predict all the possibilities of phraseology in the context [167]. Therefore, contextual analysis is an integral part of translation. In general, there are two main ways to translate fixed phrases or idioms: phraseological and non-phraseological ones.

The phraseological method of translation includes translation by equivalent and translation by analogue. The best way to translate figurative phraseology is to use the appropriate phraseology in the native language. The use of this method of translation provides not only the transfer of content, but also the reproduction of imagery and expressiveness of the English expression. Translation by equivalent is possible when there is a full-fledged, context-independent equivalent in the language of translation. E. Soloduhov defines the equivalent as a unit of language capable of performing the same function as a unit of another language. That is, figurative phraseological units in the native language, which fully correspond to any English phraseology and which are based on the same image, are translated by equivalents (international expressions of biblical-mythological or literary nature) [175].

The full equivalents include the material content and functional commonality of the compared units. If in intralingual relations this is the result of linguistic affinity, then at the interlingual level it indicates the presence of cultural and historical contacts. The full equivalent is the similarity of the structural organization of the form of language units, as well as the commonality of their meanings and functions. As for partial equivalents, they are often used in translation. The meaning of phraseology is conveyed through an expression similar in structure and lexical set. If the equivalent in

the language of translation has other connotations, the translation of the phraseological unit is carried out using an analogue. The number of figurative phraseological units that coincide semantically and figuratively in English and Ukrainian is relatively small. More often the translator needs to use Ukrainian phraseology, similar in content to English, but based on a different image [166].

The phraseological method of translation also includes the case when the translator, not finding a match, creates his own, “artificial” equivalent, which reflects both the semantic-stylistic and functional meaning of the unit and differs from true phraseology in that it does not have such feature as reproducibility, so it is “one-time” and is used only in a specific text of the translation. Among the non-phraseological methods of translation, the most common are lexical translation, calquing (loan translation) and descriptive translation. Lexical translation occurs when the phraseological unit of the original language is replaced by a word in the language of translation. This way of translation may be adequate, but the result is a loss of stylistic and emotional colour, national specificity, connotations, etc. [176].

Calquing is used in cases where it is impossible to find a counterpart in the language of translation. Sometimes a translator, trying to save the imagery of the original in the translation of phraseology, which has no equivalent or analogue in the native language, turns to the literal transfer of the image in foreign phraseology. This technique can be used if after calquing we get an expression whose imagery is easily perceived by the Ukrainian reader and does not give the impression of inconsistency with the generally accepted norms of the Ukrainian language. Sometimes in the literal translation of English phraseology inserted words can be used, e.g. “as they say”. Literal translation is not a phraseological translation, because it does not use ready-made phraseological units that are in the language of translation, and each time a translator creates a new figurative phrase, foreign to the native language, yet understandable [177].

To make calquing possible, a certain motivation of the meaning of phraseology is required. Then the recipient will be able to establish a connection between imagery and context and understand the meaning of the unit.

Although, on the one hand, calquing doesn't indicate a high level of translation, R. Zorivchak notes that this technique is quite important because it preserves all the national specifics of phraseology, illustrating the way of thinking of another ethnic group, because a reader must constantly feel that he/she reads a work written in another language, associated with another culture, with the realities of another life [164].

Descriptive translation, in fact, is an interpretation and explanation of the meaning of a phraseological unit. This is the final loss of imagery and stylistic colour, so this means of translation is used only when no other seems possible. Most often phraseological units are reproduced descriptively, which are the product of the peculiarities of the Ukrainian language and, thus, the absolute lingual gaps on the English phraseological map. Descriptive periphrases reproduce the meaning and sometimes stylistic functions of most phraseological units, which arose due to semantic shift caused by different types of tropization. Phraseological units that have arisen as a result of complete lexicalization are almost always reproduced in a descriptive way, except when they have stylistic and semantic equivalents in the phraseological foundations of the recipient language. When reproducing phraseological units that have arisen due to partial or complete lexical weakening (phraseologized comparisons, proverbs, sayings), descriptive translation is very rarely used [176].

Regarding the imagery of phraseology, J. Retsker defined the following means of its transmission: full saving of the image; partial saving of the image; complete replacement; image removal [167].

Of course, the first tool is the most successful, because the figurative component of the phraseological unit is quite important, and without it it loses much of its pragmatic meaning.

M. Shansky emphasizes that when translating phraseological units, the translator should pay attention to the following factors:

1. Understanding that the translator deals with phraseological unit, because there are phrases that in one context can be free phrases, and in another – phraseological units, and the translator may miss the fact that it is necessary to translate the phraseological unit. Phraseological units that are easily distinguished from the text

include: ones taken from the Bible, myths, legends and historical events; ones that have the wrong grammatical structure; ones that begin with the word like; ones that express information that does not correspond to real conditions. In other words, the harder it is to understand an expression in a given context, and the less meaningful it is in this context as a free phrase, the easier it is for the translator to find out that he/she deals with a phraseological unit. And the more phraseological unit resembles a free phrase in its structure and meaning, the harder it is to identify its correct meaning.

2. Lack of equivalent in the language of translation. In this case, you need to choose one of the non- equivalent translations, and the main task here is to choose the right one;

3. The presence of several equivalents in the language of translation, then you need to decide which one is better to use in the appropriate context;

4. Phraseological units can carry national and cultural aspects, and the most important task in this case is to preserve the national colour and not to replace the phraseology equivalent, which carries completely different cultural realities.

5. Phraseological units may have an equivalent in the language of translation, and the context of its use does not allow to make such a substitution [169].

The use of phraseological combinations is a matter of style. But the translator's task is to maintain this style. Therefore, despite all the difficulties of translating phraseology, in particular phraseological units with the concept “the world”, they must be translated in one way or another.

A translator may also encounter some mistakes that can be made when translating phrases. One such mistake is literalism. Literalism, like calquing, is a literal translation. But literalism is fundamentally different from calquing. Calquing is a justified literal translation, and literalism is an unjustified use of a literal translation that changes the meaning of the translated phrase, copies the grammatical and lexical structures of a foreign language and translates them into the language of translation, and is the kind of violence towards the language of translation [176].

According to our research, we will choose phrasemes that denote the concept “the world”, i.e. “internal and external world”, we will indicate what technique the

translator used to convey the meaning in Ukrainian: phraseological equivalent (full or partial); phraseological analogue; calquing (literal translation); descriptive translation; lexical translation.

The phraseological composition of the language reflects the national-specific ways of conceptualizing the world around. Phraseological units form a picture of the world of native speakers, because they directly focus on the results of cultural experience of the people. The meaning of phraseological units is anthropocentric, because phraseologies are created by man, aimed directly at man, reflecting his nature, characterizing and evaluating him. On the other hand, the meaning of a phraseological unit is ethnocentric, so they are focused on a particular ethnic group. Phraseological units are a kind of key to understanding the ethnocultural mentality, the linguistic mentality of the nation. Thus, the phraseological unit is a vivid figurative expression (idiom, proverb, saying) with rethought semantics of its components, the originality of which is based on various grammatical, lexical, semantic relationships between them, and the specificity of phraseological meaning is due to the properties of phrases, units, and internal phraseological connections [164].

Phraseological units are a means of accumulating and transmitting standards and stereotypes of national culture. They reflect and accumulate all the material and spiritual values produced by mankind over the centuries and are characteristic of the culture of a particular community. Between the external world around man and his internal world lies the third world – language. In the course of contacts with the world a person has a picture of the world, subjective image, interpretation of the world. Representatives of different ethnic groups perceive the world differently. The language of society is an important channel for transmitting the mentality of representatives of a particular ethnic group, a culture [166].

Phraseological units accumulate and carry cultural information about society and the world. They record how a person navigates in the world around him/her, how he/she understands it. Phraseological units, which are called “micro-folklore”, preserve and reproduce the mentality and culture of the people, its creator. Phrasemes reflect traits of character, worldview, way of life of representatives of a particular ethnic group. At

the heart of the imagery of phraseology there is not a single element of reality, but a certain fragment of the world. Idioms are a kind of microtexts, linguistic signs that denote a complex denotation of reality, which is often the whole situation. To understand why a person uses this or that phraseological phrase, it is necessary to identify the language situation, communicative intentions and background knowledge of the speaker [177].

Human in the process of life perceives the world emotionally, information about the relationship to the object, he/she can convey it through the use of a phraseological unit. The language consolidates and “phraseologizes” precisely those aspects of reality that most fully express the peculiarities of the national mentality. Phraseological units, which are passed down from generation to generation, “impose” native speakers national understanding of the world through the prism of their culture. Thus, the phraseological fund of language is a reflection of the culture of the nation, a kind of “code of culture” [166].

In our research, we considered the concept “the world”. We have found that it is a complex concept that encompasses a number of concepts or sub-contexts. Since this concept means all living things, the whole world, humanity, life and time, so we will focus on sub-contexts that are directly related to man, consider phraseological units that reflect the external (outside) and internal (inner) world of man. The external world in our understanding is all that is connected with man in society, his life, way of life, time. The internal world of man is a psychological state and is associated with his soul, mind, heart, mood, character, memory, emotions.

It is traditionally believed that man lives simultaneously in two worlds: external (objective) and internal (subjective): two worlds are united in man and man is the link between these worlds. This view is shared by many psychologists, philosophers, anthropologists. Thus, I. Kant pointed out that there are two realities: One reality - everyday, with its real, material actions people, where each person acts as an external person. Another reality is directly unobservable, higher, purified from material particulars, where the inner man acts mentally [178].

N. Arutyunova's concept of “internal world” includes mental constants, character, inclinations, tastes, ideas, desires, intentions, thoughts, abilities, object and objectless feelings. The inner microworld may narrow. The range of meanings is specified by an additional determinant that indicates the components of the mental structure of man (mind, heart, soul, conscience, etc.). The inner world of man is modelled in language like the outside world. The multifaceted typology, which represents concepts through systemic-taxonomic identities and interpretations of the inner world, reflects the naive classification of this world, one way or another expressed in language [163].

The inner world of man due to its special nature (inability to observe), in the conceptual system of naive linguistic picture of the world appears in the form of a mirror (but not identical) reflection of the physical world. Thus, what is united by the common prototype name “internal man” in English and Ukrainian languages is conceptualized through complimentary, anthropomorphic, divided into emotional, mental and social characteristics [177].

The functional aspect of the linguistic representation of the inner world of man and its components in the linguistic naive picture is the use of such types of metaphorical transfer between the general spheres of extralinguistic reality. When describing the inner world, often the semantic subject of the action (actually acting) in the grammatical design appears as the object of this action in situations of uncontrollability and surprise of its manifestation. For the conceptual system “inner world” such oppositions as “external/internal”, “visible/invisible”, “explicit/implicit”, “mastered/unexplored”, “mastered/unmastered”, “human/inhuman”, “open/closed”, “known/unknown”, “controlled/uncontrolled”, “purposeful (volitional)/spontaneous”, “present/absent”, “actually existing/mythological”, etc. The internalization of the human personality is based primarily on the ability to realize themselves as subjects and objects of knowledge, to separate and distinguish functionally opposite aspects of their “inner world of man” and their self-reflection organs, which arise only in the relevance of one or another assigned, appropriate

function. In the work of M. Pimenova, the comparison of concepts of the inner world of man in languages is considered [178].

The features of the concepts of the inner world are realized according to the model of the outer world (macrocosm): the model “sun and the whole world around it” corresponds to the cognitive model of the microcosm “soul and the whole inner world around it”, in English – “spirit / soul” and the whole inner world around. When describing certain aspects of the inner life of man (in the form of concepts) specific cognitive models, implemented in the relevant language schemes, are also used. In the English language picture of the world, the conceptualization of inner peace and harmony is expressed through a special cognitive model “inner world / peace - money calculation/redemption”. This cognitive model is realized in the accepted language schemes inherent in the concept of conscience. The functions of moral censor are attributed to the concept of the ideal body of self-reflection mind (mind), i.e. conscience in the English language picture of the world is mental, not emotional as in Ukrainian, where this function is attributed to the concept of “heart” and “soul” [177].

The conceptual system related to the sphere of “human inner world” reflects the national and cultural identity of the people. Currently, due to the increased interest in the study of the linguistic picture of the world in different nations, both ancient and modern, the focus of scientists is a range of issues related to the expression of certain concepts in different languages. The concept “the world” is key in any picture of the world. It can consist of several sub-concepts (space, time, the world of the living, the world of the dead) [180].

In English, there are many lexemes that have in their semantics meaning, common or close to the meaning to our lexeme “soul”. The main lexemes in this series are the soul, mind, then synonymous “heart” as well as “spirit”, “will” (freedom), “emotions” and others. [179].

By the concept of external world, we mean first of all life. There are a number of examples of living and inanimate nature in the literature, but the diversity and variety of the concept of “life” is seen when it comes to man, so it is very important subjective interpretation, which is associated with individual human interaction with the world.

This reflects the anthropocentrism of the concept of “life”. Understanding of life by native English speakers is determined by the biological principle, very important for the definition of life, is the place of residence of the language speaker, his/her habitat. Purpose in the life of English speakers also determines a person's life. It is very important what values a person chooses as a dominant (work, love, family and home, personal or social life), which confirms the opinion of V. Karasyk that the linguistic study of cultural concepts should be filled with data from other disciplines such as culturology, history, psychology, geography [161].

The ability to combine “life” with an infinite number of attributes, predicates, etc. shows the depth, multidimensionality and complexity of this concept. “Life has a thousand faces”. Life compatibility is very high. This concept can be used with many synonymous series, such as purpose in life, aim in life, to ruin life, to kill life, to rob life; intimate life, personal life, private life; to come back to life, to spark to life, cough to life, to kick into life, etc. The concept of “life” can be divided into social life, private life, business life, religious life, etc. However, compatibility may include not only an assessment, but also an indication of other additional characteristics, such as social status “orphan's life”; other definitions indicate social status and in the sense of assessment can be both plus and minus, e.g. “married life”. Attributes may include a moral and ethical assessment of life “usless life”, “honest, laborious life”. “Home life”, “family life” express not only the assessment, but also the social status, the attitude to which depends on the living conditions in the house, family, etc. An important role is played by the personal experience of the individual, in one case, “married life” is synonymous with a prosperous life. Marriage as a chance to regulate one's life: “quiet life”, “to regularize her life”. Otherwise, married life has a negative assessment: “married life is a bad habit “. “The good or ill of a good or ill life”. “Natural metaphors” are widely used to describe living conditions: “the wind of life”, “snow and gloom of life”, “roar of life”. Some metaphors are possibly universal: “road of life, river of life”, etc. In the phraseological units of the English language, folk wisdom emphasizes the complexity of life in general: “life is a difficult business” [181].

Also, the concept of “outside world” includes concepts such as “time”. The problem of time arises in the linguistic categories of grammatical time, a type of modality that is directly related to the study of different forms of verbs, because temporal meanings are represented by different parts of speech. The conceptual sphere “time” is represented by different lexical units, in particular: hour, month, year, day, epoch, age, eternity, minute, moment, moment, present, future, present [148].

From the great variety of approaches to the study of the concept of “time”, we chose the approach of Yu. Stepanov, because he pays considerable attention to the culturological side of the concept. The scientist identifies the current, historical layers of the concept and internal form, actual real for all representatives of culture and users of this language. The historical layer deals with some social groups that are associated with the emergence of this concept in culture. Regarding the internal form, it is available only to researchers of this concept [146].

The word “time” comes from the Old English word “tima”, which means a limited space of time, i.e. time was understood as a segment of life on earth or as a segment necessary for a particular activity [146].

An important characteristic of time in English is the presence in the semantic structure of the concept of “time” meaning “rhythm, tact”. The correlation is visible in the following meanings: “in time” and “out of time” (not timely, the one who was late - arrhythmic). Therefore, the expression “beat time” (reflect the rhythm) and “keep time” can be successfully applied to time in the following expressions: “knock sb out of time” [181].

Considering English phraseology and proverbs, we can be sure that existence consists of different times, each of them is suitable for a particular activity. Therefore, a key meaning of the Anglo-Saxon perception of time is the concept of “timeliness” which was formed over many centuries. Time in English culture is seen as a great value and as an object that can be manipulated [182].

Now, let's move on to analyse the phrasemes of English and their translation into Ukrainian. We picked up examples from English-Ukrainian dictionary of idioms by K. Barantsev, separately for inner and outer world subconcepts. We concluded that

the frequency of use of these phraseological units is almost the same, namely from 1002 phraseological units, we selected 525 units denoting the concept of “the inside world” and 477 units to denote “the outside world”.

If we analyse groups of phraseological units with each concept separately, we observe the following tendency, the largest number of phraseological units is presented to denote the concept of “time”, related concepts in their meaning. Namely, we have identified 5 groups of such phraseological units, let’s give examples for each group:

1. feelings, emotions, soul, spirit, character, heart, will - 175 units: e.g. “be lower than a snake’s belly”, “Cool as a cucumber”, “Have a worm in one’s tongue”;
2. mood - 217 units: “Be in the blues”, “Be steamed up about sth”, “Cross as a bear”;
3. mind (lack of mind), memory, thought - 133 units: “Dumb Dora”, “Have a slow wit”, “Lad of wax”;
4. time - 267 units: “Autumn of life”, “Bear one’s age well”, “Cap and feather days”;
5. life, world - 210 units: “Carry one’s life in one’s hands”, “Cat-and-dog existence”, “Get on like a house on fire”.

Considering this ratio, it was found that most of the phraseology denotes the concept of the outside world “time” - 267 units (27%). Why is this trend observed? In our language, of course, the word “time” is ambiguous, but the English “time” has greater potential for meaning. Even taking into account the grammatical category of time, it is known that in English the category of time is represented by more tenses than in Ukrainian. In addition, the English-speaking community values time, views it as a value – “Time is money”, which cannot be traced in our society. The English concept of time covers the following system of meanings: time interval, measured in minutes, hours, the possibility of certain actions: a long period of time ; some of the time available: to have all the time in the world (=have plenty of time); epoch, a certain period in history: Golden times; convenient or inconvenient, a good time for something: happy times , hard times . Therefore, in English, the concept of the outside world “time” is represented by a large number of phraseological units.

Now let's analyse the type of translation of selected phraseological units and levels of equivalence. Each of the phraseologies is unique and has its own set of techniques and means of translation, even the type of translation is different. Therefore, it is necessary to consider the classification of translation types according to A. Parshin [183].

According to the form of presentation of the translated text and the original text, our units are written translation, namely written translation of written text. According to the second parameter of the classification, it is difficult to say which translation, because the appendices contain phraseology of artistic, everyday styles, phraseology of military and legal issues.

According to the main pragmatic function, the English-Ukrainian dictionary, from which we chose phraseological units, is a practical translation, as it is intended for practical use in order to search for information, namely published translation (practical or educational translation, translation used to train translators or as one of the methods of learning a foreign language, in our case).

In terms of completeness and type of transmission of semantic content, this translation is incomplete, namely aspectual, because the author translated only parts of the original text, namely an idiom.

It can be argued that the translation of all phraseologies in relation to the types of translation language and the original language is interlingual, because interlingual translation is the transformation of a message expressed by one sign system into a message expressed by another sign system. In turn, interlanguage translation is divided into binary translation, intersemiotic translation and transmutation. Our units are binary translations, i.e. made from one natural language to another, from English to Ukrainian.

By the nature of the correspondence of the translated text to the original text, we are dealing with interpretation. Interpretation is a type of translation that is based on extracurricular activities, i.e. to translate phraseology, you need to know the realities of the language of translation, in order to translate phraseology and convey the main idea to the recipient of information.

By the nature of the subject of translation activity and its relation to the author of the translated text, this translation is a translation made by a translator who is not at the same time the author of the original text.

Taking into account such aspect of classification as the primacy of the original text, it is difficult to say what type of translation our selected units are, because when compiling the English-Ukrainian phraseological dictionary the author used the English-Russian phraseological dictionary, so it is possible that some phraseologies were translated from Russian into Ukrainian, because the dictionary contains a large number of russianisms, so it is appropriate to say that this is a mixture of primary and secondary translation.

According to the type of translation segmentation and the method of processing the translated material, this translation is phrasal, i.e. performed at the level of individual sentences or phrases that are translated sequentially, taking into account semantic, syntactic and stylistic connections between words.

As for the type of adequacy, in our case it is a pragmatically (functionally) adequate translation – a translation that correctly conveys the main (dominant) communicative function of the original [183].

G. Miram notes that the word “adequate” means “identical”. So, the term “adequacy” in general began to be avoided, using instead the term “equivalence”. In both cases it is the same - the degree of conformity of the texts, the original and the translation, which ideally should be identical, but in practice this is almost not achieved. Both the adequacy and equivalence of translation are never complete. The concept of equivalence is one of the main tasks of the translator, which has to fully convey the content of the original, and, as a rule, the actual commonality of the content of the original and the translation is very significant [184].

Equivalence in the theory of translation should be understood as maintaining the relative equality of substantive, semantic, stylistic and functional-communicative information contained in the original and translation. It is worth emphasizing that the equivalence of the original and the translation is primarily a common understanding of the information contained in the text, including that one which affects not only the

mind but also the feelings of the recipient and which is not only explicitly expressed in the text but also implicitly attributed to the subtext. The equivalence of the translation also depends on the situation of creation of the original text and its reproduction in the language of translation [184].

According to V. Komissarov's theory, the equivalence of translation depends on the maximum identity of all levels of content of the original and translated texts. The units of the original and the translation may be equivalent to each other on all five levels or only some of them. In the process of translation, the translator solves the complex problem of processing and proper use of the necessary elements of the system of equivalent units, taking into account what creates communicatively equivalent statements. As it was said earlier, V. Komissarov distinguishes 5 levels (types) of equivalence of translation and original. [173]: the purpose of communication, description of the situation, expression, message and language signs.

For analysis of means of translation we selected 1002 English phraseological units and their Ukrainian equivalents from the dictionary by K. Barantsev [185]. It is known that phraseology can be translated in two ways: phraseological and non-phraseological. Of course, translation by means of a phraseological method is more expedient, but the translator is not always able to find an equivalent or analogue of a certain English phraseology, so he/she uses lexical, descriptive or literal translation (calquing). Therefore, in our work, there are more phraseological units translated into Ukrainian using the non-phraseological method. The ratio of phraseological and non-phraseological methods of translation of phraseological units is the following: 47% - non-phraseological method of translation, 53% - phraseological one.

For example, the idioms that were translated non-phraseologically are the following:

- Beat the schedule – досягти чогось раніше встановленого строку;
- At one's last gasp - що помирає;
- Cheat death – залишитися живим [185].

The idioms that were translated into Ukrainian phraseologically are as follows:

- Life is great if you don't weaken - Життя чудове, якщо людина не занепадає духом;
- Follow the dictates of one's heart – робити щось за покликом серця;
- Unlock one's heart – відкрити свою душу [185].

Let's consider in detail each of the methods of translation of phraseology. Examining the nature of the use of these tools, it was found that when translating phraseological units with the concept of "the world" most often descriptive translation was used, namely in 316 (32%) cases, i.e. the translator explained the semantic and connotative meaning, giving an interpretation of phraseological unit. Descriptively, the following phraseological units were most often transmitted, which do not contain analogues in the Ukrainian language and which would not be understandable in literal translation. The following idioms were translated descriptively:

- Have one's heart in the right place – бути доброзичливою людиною;
- Dirty dog – погана, підла людина;
- Come captain Stiff over one – ставитися високомірно [185].

The Ukrainian language has a large number of analogues of English phraseological units. After all, both nations have different cultures, background knowledge, so the same concept is transmitted by different combinations of words. Thus, in second place in terms of frequency of use - analogue - in 255 cases (25%). We would like to give the examples of English phrasemes that have analogues in Ukrainian:

- Contended mind is continual feast - Кому легко на серці, до того увесь світ сміється.
- Bring home to one's heart - Зворушити до глибини душі;
- Wear a mask – напускати пиху [185].

In many cases, the translator used full or partial equivalents. Of course, there were very few complete equivalents. And this is due to the difference between two nations, whose culture and worldview are significantly different from each other. Only

in 53 (5%) cases was the full equivalent used to convey the meaning of English phraseology in Ukrainian. Let's give examples of full equivalents:

- Iron will/will of iron – залізна воля;
- Broken heart – розбите серце;
- The eye is the mirror of the soul - Очі – дзеркало душі [185].

In contrast to full equivalents, partial equivalents are more numerous in the Ukrainian language. Therefore, in terms of frequency of use, partial equivalents occupy the third place. In particular, partial equivalents were used in 163 cases (16%). The following examples of translation are partial equivalents:

- Heart bleeds – Серце кров'ю обливається;
- Speak to the heart - Доходить до серця;
- Angry man opens his mouth and shuts his eyes - Розлючена людина втрачає розум і дає волю язика [185].

Lexical translation was used in 140 cases, which is 14% of the total. That is, in most cases, the translator, not being able to find a phraseological equivalent, conveys the meaning of units in one word. Such a translation usually occurs with a loss of stylistic colour and pragmatic potential. Almost every time there is neutralization. These are the idioms that were translated lexically:

- Be on the wobble – вагатися;
- Be out of one's mind – збожеволіти;
- Like a bear with sore head – засмучений [185].

Calquing (literal translation) was used in 75 cases, which is 8%. This is due to the fact that the translator, trying to preserve the imagery of the original in the translation of phraseology, which has no equivalent or analogue in the native language, resorted to the literal transfer of the image in foreign phraseology. As a result of calquing, we get an expression whose imagery is easily perceived by the Ukrainian reader and does not give the impression of inconsistency with the generally accepted norms of the Ukrainian language. Let's give the examples of calquing:

- Black year – чорний рік (нещасливий);

- Had seen better days – бачив кращі дні;
- All men are mortal – Всі люди смертні [185].

Thus, when translating phraseological units, descriptive translation, analogue, partial equivalent or lexical equivalent are used, and less often full equivalents and calquing come to the rescue. However, to translate the phraseology to denote each of the concepts, namely the soul, spirit, character, heart, feelings, emotions, mood, mind (lack of mind), memory, thought, time, life, world, different frequency of use was observed.

All in all, all means of translation have right to exist, and different translators may translate the same phraseme in a different way. For example, one translator will use phraseological unit for conveying the meaning of the phraseme, but the other translator will turn to lexical means of translation. And both means will be appropriate.

In conclusions, we would like to review the main information of this work. So, this work was devoted to the theoretical and practical understanding of the concept “the world” on the basis of works of our and foreign scientists. It was established that there is no universal definition of concept. The concept is a mental entity that can provide information about the perception of the world by a nation, it is a product of cognitive activity. It is the basic unit of the human mental code and carries comprehensive information about the displayed object or phenomenon.

Considering the concept, we turned to the phraseological treasure of language. The phraseological structure of the language provides information about the culture and mentality of the people. Phraseological units are stable combinations of words with completely or partially rethought meaning. Phrasemes concentrate and consolidate the ideas of the people of the world. We also considered the basic techniques of translation of phraseological units.

In our opinion, the concept “the world” covers both the external and internal world of man. It is established that man lives simultaneously in two worlds: external (objective) and internal (subjective), which are united in man. The concept of inner world of man includes mental constants, character, thoughts, abilities, feelings, etc. We

traced the inner world of man through such concepts as “soul”, “mind”, “heart”, “spirit” and others.

As for the concept of outside world, it includes primarily such concept as “human life” and “time”. The phraseology of the English language emphasizes the complexity of life in general. The conceptual sphere of “time” is represented by different lexical units, in particular: hour, month, day, minute, moment, present, future, past. A sign of the English mentality is that it emphasizes the value of time, its correlation with rhythm, pace. The main feature of this concept is timeliness.

The practical part of our study is based on the comparison of English phraseological units to denote the concept “the world”, selected from English-Ukrainian phraseological dictionary of K. Barantsev, with their Ukrainian counterparts. We compared the phraseological units of both languages and determined the methods of their translation. The result of the study was a selection of phraseology, consisting of 1002 units. We considered the concept of world as a combination of external (outer) and internal (inner) world.

In turn, both the inner and outer worlds have their own small concepts. In particular, the external world includes such concepts as life and time, and the internal world – such concepts as soul, spirit, heart, will, mind, emotions, feelings, character, mood, thought.

Based on the processed material, we are convinced that the translation of phraseological units is a rather complex task, which is often performed with great semantic and stylistic losses. Both methods of translation: phraseological and non-phraseological ones were used. Phraseological means equals 53 % of all idioms, and non-phraseological – 47 %. As we know, different methods of translation can be applied. The ratio of translation techniques is as follows: descriptive translation – 316 (32%), analogue – 255 (25%), full equivalent – 53 (5%), partial equivalent – 163 (16%), lexical translation – 140 (14%), calquing (literal translation) – 75 (8%). We have concluded that phraseology is most often conveyed through descriptive translation.

As a result of the study, we concluded that the concept “the world” is represented by a large number of phraseological units, and most of our chosen phraseological units are the concept denoting “time”, which denotes the outside world (267 units or 27%). Such concepts of the inner world as “soul, spirit, character, heart, will” number 175 units or 17%. Among the selected units, 217 units or 22% indicate the concepts of feelings, emotions, mood. Phraseological units to denote the concepts of the inner world “mind (absence of mind), memory, thought” equal 133 units or 13%. As for the concept of the external world “life”, it is expressed in 210 units or 21%.

So, after investigating the concept “the world”, we can point out that this concept is rich and consists of various small concepts. A lot of English phraseological units represent this concept, they are translated with the help of different translation techniques, what helps to understand foreign culture, attitude to certain subjects that relate to the concepts of outside and inner world. Undoubtedly, a translator must have not only an expertise of language, but also a sound knowledge of the cultural aspects, only then a translator is able to transmit the meaning of the phraseological unit. So, for adequate translation of the idiom we shouldn't underestimate the work of translators.

4.2 Translation peculiarities of advertisement slogans

Advertising is omnipresent, multifaceted and diverse. It is closely connected to the mass media, which serve as carriers of specific advertising texts. At the same time, one should not forget that advertising is not only a mass communication, but also a compulsory kind of communication as well. [187, p. 10].

At present, our country has increased interest in advertising due to the developing international relations in the field of trade and tourism. For this reason, it is important to study advertising texts written in one of the most widely used international languages - English - and to study the problems that arise in the translation of English-language advertising slogans and texts and to find ways to solve them. Moreover, such research is important for the development of advertising science and for the improvement of advertising education.

Translation of an advertisement text, unlike translation of fiction, in which the translator is obliged to convey the artistic and aesthetic qualities of the original, is somewhat different in form, language means, as well as a pronounced communicative orientation. In the process of translation of such texts, the translator has to solve both purely linguistic problems caused by the differences in the semantic structure and peculiarities of using the two languages in the communication process, and problems of sociolinguistic adaptation of the text.

Translation of advertising slogans differs from other types of translation in form, linguistic means, and communicative orientation. We can distinguish three stages in the process of RT translation:

- 1) identification of characteristic features of DH language;
- 2) understanding their impact on the emotional level of consciousness of the target audience;
- 3) elimination of linguistic and cultural barriers between communicants.

The peculiarity of translating advertising texts is that with a small volume of text a lot of time is spent on preparation. The translator must have a thorough knowledge of the subject matter, understand the exact message of the text and how it is supposed

to affect the intended recipients. When translating an advertisement, the following factors must be taken into account: ethical norms, psychological characteristics of the audience, their behavioral stereotypes, which may differ from country to country.

Another important thing that the translator of advertising texts must take into account is the national laws on advertising. Advertising laws may differ in many countries, and the translator must take these differences into account. For example, British law restricts the use of female imagery in advertising, so advertising created in this country is characterized by a number of prohibitions. The rules of Ukrainian advertisement process may be found on the official governmental cite [186].

When translating from English into Ukrainian and from Ukrainian into English, you should also take into account that typologically these languages differ from each other. For example, English is analytical and Ukrainian is synthetic. This means that in English, meaning is expressed through combinations of word meanings, and in Ukrainian - through changes in word forms. Therefore, literal translation of a phrase is often impossible, and even if it is possible, it cannot convey the exact meaning intended by the copywriter. When translating advertising slogans, different transformations are used in order to make them understandable for English- and Ukrainian speaking customers.

One of the mandatory components of advertising is expressivity, as it largely determines the extent to which the communicative, aesthetic and pragmatic functions of advertising are realized. The most accurate definition of expressivity can be found in a Handbook of Pragmatics and it is seen there as a property of a text or its part, which conveys a speaker's inner state and has an emotional or logical enhancement in the process of its development [187, p. 10]. Creating expressiveness is a long and painstaking work. Without the use of lexical, phonetic, and lexical-stylistic techniques, an advertiser would not be able to achieve such success in promoting his advertisement. It is the effective choice of the means of expression that determines the success of the advertising text. The most effective expressive means at different linguistic levels include: 1) lexical: loanwords, words with positive semantics; 2) phonetic: alliteration, phoneme repetition, rhyme; 3) lexical and stylistic: metaphor, epithet, comparison,

rhetorical question. The use of the above-mentioned means is an integral part of creating expressiveness in advertising texts in both English and Russian. All of them are intended to make the addressee pay attention to the product. The task of the translator is to try to keep them in the target language (TTS).

So, let's have a closer look at the examples of advertising texts and their translations into Ukrainian and English to identify the translational transformations that translators used to preserve the communicative value of the source text.

Let us analyze the translation of English-language advertising slogans.

1. Life's better – the Milky Way [196] – *Молоко вдвічі смачніше, якщо це Milky Way*. When translating the advertising slogan, the lexeme «better» is concretized into the lexeme «смачніше» and the word «life» is replaced with the word «молоко» in order to focus the consumers' attention on one of the main components, which is included in the chocolate bar; the use of different concepts is also due to a different world perception of Ukrainian- and English-speaking cultures. The translator manages not only to adapt the RT for Ukrainian-speaking consumers, but also to preserve the epithet, thus making it more expressive and memorable.

2. Maybe she's born with it, maybe it's Maybelline – *Всі в захопленні від тебе, а му від Maybelline* [190]. Modulation is used in the translation. The translator decides not to translate the slogan verbatim, but to put into it a meaning that is understandable and close to the Ukrainian consumer. In the English version, there is a play on words «Maybe – Maybelline», which, unfortunately, cannot be conveyed in Ukrainian. However, the expressiveness is achieved at the same linguistic level as in the original: phonetically. The translator uses assonance through the repetition of such phonemes as [o] and [e]. The translated slogan is very successful, which confirms its popularity.

3. Gillette. The best a man can get - Gillette – *Найкраще для чоловіків* [194]. When translating the advertising slogan, the antonymic translation is used. This transformation helps to focus the attention on the advantages of the advertised product. In addition, the *modus operandi* category of the advertising contributes to the preservation of such techniques as the rhymes «Gillette/get - Gillette/no».

4. Whiskas: «Treat your cat with Whiskas and make the Christmas magical. My cat loves Whiskas. I love my cat»– «*Наближається Новий рік. Таке бажане та улюблене свято для кожного. Та що за свято без подарунків? І що за Новий Рік без Whiskas? Whiskas – найбажаніший подарунок для Вашої киці!*» [196]. A holistic transformation is used in the translation of the RT. Comparing the English and Ukrainian advertisements, it should be noted that the cause-and-effect relationship is built differently. The translator changes the structure of the original text, but retains the meaning of the text. In the first case, the author induces the buyer to act, using an incentive construction. In the second case, the translator focuses primarily on the festive atmosphere, in order to make the customer buy the product in question, thus making his or her pet happy.

5. «Skittles. Taste the rainbow» [195] – «*Skittles. Святкуй веселку*» [195]. The translation of the RT uses such techniques as borrowing «Skittles» and calquing «taste the rainbow – святкуй веселку». In this case, the translator uses borrowing in order to preserve the graphic image of the word and to convey the authenticity of the product. The literal translation helps to retain the meaning implicit in the original: the colorful candies are associated with the rainbow. As a result of translating this advertising slogan, the translator manages to retain the causative structure, which contributes to preserving the expressiveness of the above-mentioned RT.

It is difficult to answer unequivocally which translation strategy is the best to follow when translating the advertising texts, but it should be noted that literal or literal translation is very rarely used, because it is the imagery, not the form of the text, that is important in advertising.

If the slogan for the Bounty candy bar «A taste of paradise» were translated literally as «Смак раю» or «Смак, як у раю», we note that these versions are not as striking as «Баунті – райська насолода». Here, the translators chose the emotive and expressive word «delight» instead of the more common «taste». Such words-amplifiers are an essential part of successful advertising.

More often than not, free translation or adaptation is used when translating advertisements, especially slogans, because it is important to consider the national and cultural characteristics of the audience. An example of adaptation in advertising:

The slogan of Carlsberg beer: «Carlsberg - probably the best lager in the world» in Ukrainian sounds like this: «Карлсберг – імовірно найкраще пиво у світі». In this example, the form of the slogan has been retained, but the word «lager» has been replaced by «пиво» because «lager» (the name the English use for light beer) is quite rare in our country, and not everyone knows the meaning of the word.

In some cases, the slogan is left untranslated in its original language. This is necessary to emphasize the foreign origin and, consequently, the quality of the product. For example:

«Volkswagen. Das Auto», «Nike. Just do it» or McDonalds – every time a good time».

It should be noted that English-language advertisement texts have distinctive features, knowledge of which can help in developing translation strategies:

- The frequent use of imperative verbs in the imperative mood.

The study of English advertising slogans shows that the most frequently used imperative verbs are: *buy, try, ask, get, see, feel, taste, watch, find, listen, drive, let, look, drink, do, enjoy* [187, p. 27]. For example:

Relax, it's Holiday Inn – Забудь про справи в Холідей Інн.

The analysis of Ukrainian advertising slogans shows approximately the same number of imperative verbs. Despite the fact that in the two languages the ratio of imperative verbs is relatively equal, the sounding of such verbs as «to have» or «to love / like» in Russian analogues will not be quite adequate. For the sake of harmony and to avoid double meaning in such cases, translators prefer to find substitutions depending on the meaning of the slogan:

Have a break, have a Kit-Kat – Відпочинь, з'їж *Kit Kat*.

- A large number of emotionally colored adjectives and adverbs.

In the process of creating and translating advertising texts, adjectives and adverbs are used to describe various properties of the product being advertised - shape,

size, quality of cost, sensations the product evokes. In English-language advertisements, adjectives that indicate the authenticity of a brand are common: genuine, authentic and original. The adjective «new» is used more often in English-language advertisements - it is found in almost every second advertising text. And it is not always possible to translate it with its basic meaning:

The new truth for sensitive skin: Estee Lauder invents Verite – Веріте від Есте Лаудер – відкриття для Вашої шкіри.

- An appeal to the buyer.

Translators of English-language advertisements pay attention to the special nature of the use of personal and possessive pronouns in advertising slogans. The persuasive tone of the advertising address (which is also characteristic of Ukrainian advertising texts) is often based on the following communicative model: «we, our» - to refer to the advertiser, «you, your» - to refer to the potential buyer, and «they, their» - to refer to possible competitors [187, p. 24]. Also in both languages personal and possessive second-person pronouns are often used, as they reinforce the advertising appeal. For example:

At Hampton, We Love Having You Here – Поки Ви у ХемптонІнні, ми турбуємося про Вас. (Hampton Inn).

- Research of different stylistic devices.

Translating stylistic means of expression that carry the image charge of an advertising text often causes difficulties for translators because of the national peculiarities of the stylistic systems of different languages. All linguists emphasize the need to preserve the image of the original in translation, rightly believing that, above all, the translator should strive to reproduce the function of the reception, not the reception itself.

It is difficult and not necessary to preserve the alliteration, which is more characteristic of the English language, in translation. But still, if the entire text of an English-language advertisement is built on this very device, and it carries a certain stylistic meaning, it makes sense to convey this peculiarity. If «sound to sound» is not

possible, you can use unusual rhythm, word order, rhymes and repetition in various combinations instead. For example:

Tour to Turkey!!! – Вигравай Тур до Турції!!!

The translation of anaphora, epiphora or phonetic repetition does not cause much difficulty. Most often these techniques are transmitted by equivalent or variant correspondences, since the main task of transcribing such stylistic means is to preserve the positional relation of the units.

Know music. Know the beat – Знаєш музику! Знаєш ритм!

Don't dream it, drive it – Не мрій про неї, кермуй нею!

It gives you wiings! – Ред Бул надає крила!

Of particular interest is rhyme. Rhyming slogans are better placed in the minds of consumers, resulting in increased acceptance of the product on the market, but it is very difficult to translate a rhyming slogan from one language to another, preserving all the lexical and semantic nuances of the original and not distorting the main meaning. The ideal way to translate a rhyming text is to create a new rhyming text, preserving the meaning and style.

Gillette – the best a man can get! – Джилет – найкраще для чоловіків!

In many cases, translators are able to convey the linguistic basis and function of expressive means with an equivalent or variant correspondence. Sometimes it is not possible to find a similar equivalent in the system of another language, and the translator has to resort to using transformations such as differentiation and concretization; generalization of meaning; semantic development; holistic transformation; compensation.

Hair comes alive in our hands – Мистецтво пробуджувати красу волосся!

One of the most difficult cases of translating stylistic means of expression is wordplay or puns, and here, as a rule, it is not without losses. When translating, one must decide whether to convey the content by abandoning wordplay or to preserve the pun by replacing the image. Sometimes translators manage to keep the wordplay in the text:

For some the essence is to see, for others to see the essence – Для декого – ГОЛОВНЕ – побачити, для декого – побачити – це ГОЛОВНЕ!!

In this Pilsner Urquell beer slogan, in the second case the word «main» emphasizes the peculiarity of the brand - its focus on people who look deeper than others.

However, when translating the wordplay, one must be wary of an unintended pun in translation, lest one get ambiguous.

As a result of scientific research the following conclusions are made.

1. In translation expressiveness is achieved at the level of speech, all means of language are considered in totality.

2. Translation transformations are necessary to preserve communicative and expressive function of advertising slogan; if in the process of translation expressiveness is lost, it is achieved at the expense of language means of the CPR. In this case, the following changes are observed: shift of metaphor, absence of translation of the graphic image of the word.

3. Translation-transformations are oriented on adaptation of interpretation, laid down by copywriter in the advertising slogan, for recipients of translation.

Thus, advertising slogans are considered to be the dominant feature of the translation process.

We can also conclude that an advertising text is a very special type of text, for the translation and adaptation of which the translator has to put a lot of effort. The choice of one or another translation method or technique depends on many factors: the nature of the text to be translated, the audience of the consumer of advertising products, the peculiarities of the translator's psychology, his or her adherence to a particular literary tradition. It all depends on each and every case. However, keep in mind that literal or literal translation can rarely be used.

4.3 Archaisms in the translation of Ukrainian Dumas

Introduction. Since Ukrainian Dumas appeared long ago, there is particular lexis in it because the majority of words in Dumas are examples of passive vocabulary; they are archaisms, historicisms, etc. The performers used such archaic words as “*перст*”, “*слава*”, “*рече*” to add the feeling of solemnity; however, they were acquainted with the modern corresponding words. We can come across the specific forms of the verbs “*підоймали*”, “*заходжайте*”, “*камінная*”. They are used in order to express poetics and melody. Archaisms are old forms of words or phrases in poetic works, especially in folk songs or in solemn speech.

Ukrainian Dumas contemplate a sad picture of Ukraine when people suffered much and wanted freedom and happiness. They render people’s reactions to their lives, conditions as well as show their ideas and dreams for the future.

George Tarnawsky and Patricia Kilina translated original texts of Dumas. George Tarnawsky wrote fiction, poetry, plays, translations, and criticism in both Ukrainian and English. He and his wife Patricia Kilina made a great contribution to the development of Ukrainian literature, rendering Ukrainian Dumas into English.

Results and discussion. Archaisms are “(Greek *ἀρχαῖος* – ancient) words, grammatical forms, syntactic constructions that came out of active language use. Archaisms are phonetic, morphological, syntactic, and lexical ones [197].

Ilko V. Korunets provides two distinguished groups of poetic words:

(a) words/word-groups displaying their poetic nature at the language level. Thus, the following English words and word-groups are always poetic: affright (frighten), Albion (England), etc. In Ukrainian poetisms are sometimes distinctly marked by their slightly archaic nature or by their Old Slav origin: *вольний*, *враг*, *злото*, etc.

(b) words/word-groups acquiring their poetic tinge only in a micro- or macrocontext. They may often be traditional in a national language. Thus, in English stylistically marked poetic word-groups can be found in Shakespeare’s works: swept love (Sonnet 56). A considerable number of word-groups have also acquired a similar

traditionally poetic flavor in Ukrainian due to our folk songs: *гора крем'яная, літа молодії, орел сизокрилий and others* [198, p.137-138].

We cannot imagine Ukrainian Dumas without this lexical layer and that is why it is significant to reproduce them faithfully in the target text. We provide several examples of archaisms and an explanation of their translation.

Example 1

- *На тихі води,
На ясні зорі,
У край веселий,
У мир хрещений,
В города християнські!* [199, p.22].
- *Let them reach the quiet waters,
The bright stars,
The merry homeland,
The Christian people,
The Christian cities!* [199, p.23].

These words express the main idea in all Dumas, which extol the virtues of freedom and proclaim that it is the most desirable thing on earth. A lot of writers allude to them because of their power of the words. It is not just the description of Homeland, but love shown by Ukrainian people who were in the foreign land and wanted to come back.

Here we can observe an example of the lexical archaisms such, as “город” which is the obsolete synonym to the word of the modern language such, as “місто”. Concerning its meaning, we can trace its etymology. Thus “*город (заст. розм.) місто*” [200, p. 570]. There is also an interesting example of an obsolete word such, as “*мир*” which means “*3. іст. те саме, що громада || Взагалі громада; народ (про селян)*” [201, p.667], and we also need to provide the definition of “*громада*”. Therefore, it means “*група людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів і т. ін.*” [201, p. 262]. The translators tended to be quite modern in the selection of their

vocabulary and they used the neutral word, however, in the original there is an obvious example of the historical word.

Example 2

- *То вже козак молодий отця й неньку споминає:*
“Поможі мені, отцева й матчина молитва, на колінцях стати,
Семип'ядную пицаль у руки достати,
По три мірці пороху підсипати,
По три кульки свинцевих набивати,
Орлам-чорнокрильцям,
Козацьким дозірцям,
Великий подарунок посилати” [199, p.96].
- *Then the young Cossack remembered his father and mother:*
“Oh, prayers of my parents, help me get up on my knees,
Take my seven-foot musket in my hand,
Pour three charges of powder,
Load three lead balls,
And give a great gift
To the black-winged eagles,
To the Cossacks' guardians.” [199, p. 97].

There is an example of such Cossack's weapon as “пицаль” which is “старовинна вогнепальна зброя, схожа на рушницю” [201, p. 945]. In addition, it is also “один з давніх видів ручної вогнепальної зброї. По-чеськи піштляль – «труба», «дудка». Це був «родоначальник» аркебуза, мушкета, фузеї, рушниці. Пицаль ще не мала приклада, при стрільбі тоді користувалися спеціальною приставкою” [202, p. 187]. In English, it is rendered as “*musket*” with the meaning of “*hist. an infantryman's (esp. smooth-bored) light gun, often supported on the shoulder*” [203, p.539]. Both source and target words are historicisms, so the colouring can be felt in the translation, but the English word is still recognized in the target culture

but the original “пицаль” is rarely used in Ukraine. To add more, there is difference concerning the types of weapon as there is also “мушкет” in the Ukrainian language, which means “старовинна гнотова рушниця великого калібру” [201, p. 697]. It can cause problems only for the readers who are not aware of how to differentiate guns. The very weapon is “семип’ядная” which presupposes “заст. який має довжину сім п’ядей” [201, p.1305] and “п’ядь” means “давня східнослов’янська міра довжини, що дорівнювала відстані між кінцями розтягнутих великого і вказівного пальців; чверть аршина” [201, p. 1193]. Cossacks used these items a lot of years ago. In English, it is translated as “seven-foot” so as to render at least the sense, but it is difficult for English-speaking people to grasp it if they do not know anything about the period of Zaporizhian Sich.

Furthermore, there is an interesting profession as “козацький дозирець”, which means “1. той, хто перебуває в дозорі. 2. заст. наглядач” [201, p. 312]. In English, it means “1. a protector or keeper, 2. a person having legal custody of another” [203, p. 360]. The translators rendered the sense.

In addition, the original noun “молитва” has the singular form but in translation it acquires the plural one.

Example 3

- *Ой прийшла мати додому,*

Та гляне на стіну:

“Нема музької ружини,

Нема й моєї дитини!”[199, p. 114].

- *The mother came home*

And looked at the wall:

“My husband’s sword is gone,

And so is my son!”[199, p. 115].

Here we have such an example of the weapon as “ружина” which means “діал.

рушниця” [201, p. 1278]. It is translated as “*sword*” which has the meaning as “*a weapon usually of metal with a long blade and hilt with a handguard*” [203, p. 840]. In the original, the general meaning is considered, but in the translation the specific one is introduced. This Ukrainian type of the weapon does not mean “*sword*” as it is rendered.

The word “*музька*” can be interpreted both as the man and the husband, but taking into consideration the context the translators made a right choice. In the source text, there is the diminutive suffix, which is peculiar only for the Ukrainian language.

Example 4

- *Каже: «Татарко!*

Я те бачу: в чистім полі не орел літає,—

То козак Голота добрим конем гуляє.

Я його хочу живцем у руки взяти

Да в город Килію запродаати,

Іще ж ним перед великими панами-башами вихваляти,

За його много червоних не лічачи брати,

сукна не мірячи пощитати» [199, p.106].

- *He said: “O Tatar woman,*

This is what I see: it is not an eagle flying over the open fields –

It is Cossack Holota riding his fine horse!

I want to capture him alive,

And sell him in the city of Kylyia,

And I want to show him off before the great lords, the pashas,

And I want to get so many gold coins for him that I couldn't count them,

And collect so many expensive cloths that I couldn't measure them” [199, p.107].

The word “баша” means “*іст. у Туреччині та Єгипті – титул найвищих урядовців, вельмож і генералів*”[201, p.64] and is fully reproduced in the target text as “pasha” which is also a historicism and means “*hist. the title (placed after the name)*”

of a Turkish officer of high rank” [203, p. 596]. Therefore, it is the best solution when there is the full correspondence.

In addition, the archaic word “*мнозо*” with the meaning as “*заст. багато*” [201, p. 681]. The translators of Dumas added particle “so” before “many”, however it does not exist in the original. In such a way, they added expressiveness in the translation.

It is an interesting rendering of money “*червоні*” as “gold coins”. The very word “*червоний*” means “*у знач. ім. червоний, заст. червінець*” [201, p. 1597] which is “*іст. загальна назва іноземних золотих монет, що були в обігу в донетровській Росії*” [201, p. 1597]. Concerning the fact that this word is not known in the target culture taking into account its meaning, it is difficult to render it. The translators reproduced the meaning of money but without all connotations connected with it.

The word “*сукна*” which is translated as “*expensive cloths*” means “*cloths are the things that people wear such as shirts, coats, trouser, and dresses*” [204, p. 275]. In the target text, they used a neutral word just to render the meaning but it is stated that it is not cheap . The ending in the epithet “*сукна*” is a feature of the Ukrainian language and acquires the poetic tinge so as it cannot be preserved in the English text. Although the translators added “*so many*” in the description of the cloths but there is no information about the number in the original.

Moreover, one of the figurative meanings of the verb “*гуляє*” is “*швидко, з великою силою рухатися в різних напрямках*” [201, p. 226]. The translation renders the sense of the original so as “*when you ride a horse, you sit on it and control its movements*” [204, p. 1332]. Thus, it is the only possible version as the English language lacks such a lexical layer.

The participle phrases “*не лічачи брати*” and “*не мірячи поштитати*” are rendered as relative clauses and the pronoun “I” is introduced. It is just the choice of the translators.

Example 5

- *“Якби отець або мати видали, -
Білу кошулю на смерть би твою прислали,
Або сестра найменшя видала,
То в неділю б рано-раненько уставала,
Жалібненько оплакала,
Так, як би зозуля окувала” [199, p. 104].*
- *If your father or mother knew,
They would send a white shirt for your death,
Or if your youngest sister knew,
She would rise early on a Sunday morning,
And would mourn sorrowfully,
She would coo like a cuckoo [199, p. 105].*

The verb “*видати*” is rendered as “*know*”. To show whether it corresponds translation, the explanation of this word is needed. So it has the meaning as “*те саме, що бачити*” [201, p. 132]. To add more one of the meanings of the last verb is “*добре розуміти, усвідомлювати*” [201, p. 64]. Concerning the English counterpart “you can say that someone knows that something is happening when they become aware of it” [204, p. 859]. We have come to the conclusion that the sense is reproduced and it is understandable for the audience.

There are examples of the solemn ending of the adjective “*-ая*” and the diminutive suffix of the adverb “*жалібненько*”. In Ukrainian, such word-groups have acquired a poetic flavor in our folk songs. As the English language lacks them, so they are reproduced according to the rules.

Example 6

- *Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали:
На славній Україні всі козацькі торги заорендували;
Та брали мито-промито:
Від возного по півзолотого,
Від пішого-пішениці по три денежки мита брали,
Від неборака старця
Брали кури та яйця,
Та іще питає:
“Ци нема, котик, ще цього?” [199, p. 162]*
- *But the Jewish merchants did not stop there.
They rented all the Cossack markets in glorious Ukraine,
And they demanded as tax
Half a gold coin from each wagon,
And from a man on foot they took three small coins,
From a poor beggar they took chickens and eggs,
And then they asked,
“Dear fellow, do you not have anything else?” [199, p. 163]*

The description of the people of Jewish nationality as “жиди-рандарі” is more vivid in the source text. The both words are archaic: “жид” means “заст. те саме, що євреї ” [201, p. 367] “рандар”– “заст. орендар, шинкар” [201, p. 1201]. The first one is also an offensive name and it is well-known among Ukrainians. The translators opted for the neutral version, however “merchant” is “a person who owns or runs the shop, store, or other business” [204, p. 968]. To add more, here is an example of the archaic word as “торги” which has the meaning “ринок, базар” [201, p. 1463] which is reproduced in the target text as “market”. Therefore, the readers can grasp the meaning of this ordinary notion.

The peculiar Ukrainian word “неборак” has the meaning of “людина, становище або вчинки, дії якої викликають співчуття” [201, p. 748]. The English version “poor” renders the meaning, however, it can be interpreted differently.

The last line “Ци нема, котик, ще цього?” is the dialectal one and gives the peculiar sounding. The translators just reproduced the meaning but it was impossible to preserve the expressiveness of the original. Therefore, the readers of the target text do not have the same vision of this example but they understand the context perfectly well.

Conclusions. All in all, people do not immediately stop using obsolete words. Initially, these lexemes or their individual meanings become parts of the passive vocabulary and after a long time, they are gradually forgotten by native speakers. High archaic color, expressiveness, temporal timing distinguish obsolete words among other stylistic categories. Concerning stylistics, archaisms in the literary text are more relevant than historicisms, because their unusualness and expressiveness seem more vivid [205]. As L. Wisner states “archaism thus aims to represent the historical past, the historicity it models differs significantly from the realism of the classical historical novel. Instead, archaism portrays a social-historical experience in which text becomes the key signifier of historical ideologies and modes of production” [206, p. 9].

In conclusion, certain words help to recreate the period in history or events in the works and readers can feel the atmosphere. Writers and poets use archaisms to saturate the artistic space with emphatic images. Their syntactic richness will enrich the semantic content. Distinguished translators George Tarnawsky and Patricia Kilina translated Ukrainian Dumas into English, taking into account the peculiarities of Ukrainian culture and language. Rendering archaic words is essential in Ukrainian Dumas. Ukrainian Dumas mean a lot for Ukrainians and that is why it is vital to have them rendered properly for other nations to feel our spirit.

4.4 Studying the nesting varieties potential of the basic agrotechnical terms

Nowadays it's important to develop soft skills to develop future professional mobility of every student. We consider involvement of linguistic studies while studying professional purpose foreign language for all non-philological directions of training in general to become important factor to develop skills of data representing their selecting and analyzing.

Our aim is to represent the results of the adequate pedagogical experiment while training future power agricultural engineers as well as mechanical agricultural engineers concerning agrotechnical branch of knowledge itself on the basis of the linguistic work by technical faculties students within the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine during the first semester of 2021-2022 curricula.

The background of investigation was focused on our previous surveys ([209], [210]) as well as adequate dictionaries [207],[208], [211] usage.

There was previous division of agrotechnical terms representatives into thirteen blocks ranging terms within 10 more words groups: Block 1 previously dealt with agrotechnical terms with the 5-15 nesting varieties potential, Block 2 at first dealt with agrotechnical terms with the 16-26 nesting varieties potential, Block 3 previously dealt with agrotechnical terms with the 27-37 nesting varieties potential, Block 4 was firstly regarded to agrotechnical terms with the 38-48 nesting varieties potential as well as Block 5 previously dealt with agrotechnical terms with the 49-59 nesting varieties potential or Block 6 was related to agrotechnical terms with the 60-70 nesting varieties potential. Besides, Block 7 at first look dealt with agrotechnical terms with the 71-81 nesting varieties potential as well as Block 8 concerned with agrotechnical terms with the 82-92 nesting varieties potential or Block 9 dealt with agrotechnical terms with the 93-103 nesting varieties potential. Moreover, Block 10 was firstly considered to include agrotechnical terms with the 104-114 nesting varieties potential and Block 11 dealt with agrotechnical terms with the 115-125 nesting varieties potential. In addition, Block 12 firstly dealt with agrotechnical terms with the 126-136

nesting varieties potential and Block 13 dealt with agrotechnical terms with the 137-147 nesting varieties potency. Mentioning the wide range of agricultural terms blocks we were tending to shorten the proposed list having searched the features concerning nesting potency do it as well to distinguish parallel specific structural features and adequacy of translation.

The additional parameters to be reviewed dealt with students' soft skills of data storage and exchange as well as competitive spirit of subgroups' tasks fulfillment in order to enrich team building activities while future mechanical and power engineers' dealing with linguistic studies. The background of observation involved the technical terms stable word-combinations dictionaries being devoted to the noting of terms concerning agricultural mechanics as well as agricultural power engineering or agricultural automation.

4.4.1.1 Block 1 agrotechnical terms observation

At the first stage we observed the agrotechnical terms with the 5-15 nesting varieties potency. The results of such observation were introduced into table 1.

Table 1

The agrotechnical terms with the 5-15 nesting varieties potency

Number of item order	Block 1 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
1	air	6
2	agricultural	6
3	all	5
4	to allow	7
5	amplitude	5
6	analog	7
7	analysis	10
8	application	10
9	artificial	5
10	atomization	5
11	bearing	13
12	cell	9
13	constant	8
14	converter	14
15	cooler	8

Continuation of Table 1.

Number of item order	Block 1 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
16	crane	9
17	bearing	13
18	cell	7
19	draft	5
20	forces	8
21	eliminator	8
22	evaporator	8
23	gang	5
24	heater	12
25	grinder	15
26	key	8
27	machine	13
28	mixer	12
29	modulus	4
30	ignition	5
31	implement	9
32	stainer	6
33	working	6
34	worn	6

The table 1 represented the existence of thirty four types of Block 1 generally involving word compounds among which such morphemes as *grinder*, *converter*, *machine* and *bearing* obtain more nesting potency than other thirty representatives.

The provement for the represented table 1 were noted in the following statements.

Nesting basic word “Air - повітряний” was distinguished in six varieties compounds: 1) *air gap in fuel flow to be removed by means of automation* – *повітряна прогалина у потоці палива, яку можна усунути засобами автоматики*, 2) *air-operated controller* – *пневматичний регулятор*, 3) *air traffic automatic control* – *автоматичне управління потоком повітря*, 4) *airtight case for digital sensor* – *герметичний кожух для цифрового датчика*, 5) *airborne multispectral and hyperspectral remote sensing* – *бортовий мультиспектральний та гіперспектральний пульт дистанційного керування*, 6) *aircraft use in agriculture* – *використання аерофотоапарата у сільському господарстві*.

The structural features of morpheme “Air” compounds are the different number of structural elements varying from seven components structures either with preposition *in* or prepositions *by* as well as preposition *of* exempling “*air gap in fuel flow to be removed by means of automation*”, five components structures with conjunction “*and*” (exempling *air borne multispectral and hyperspectral remote sensing*), three components structures only with preposition *in* (exempling *aircraft use in agriculture*), four components stable terminological statements only with preposition *for* (exempling *airtight case for digital sensor*) and four components compounds without preposition and conjunctions (*air-operated controller* and *air traffic automatic control*).

Specific structural features are the dominancy of Nouns, Adjectives or Participle 2. Besides, adequacy of Ukrainian translation is clear excepting some parts *airtight case* - *герметичний кожух* or *airborne* - *бортовий*.

Nesting basic word “Agricultural - віднесений до сільського господарства” was distinguished in six variants: 1) *agricultural development through improved information and communication processes – розвиток сільського господарства завдяки вдосконаленим інформаційно-комунікаційні процесам*, 2) *agricultural equipment automatic control – автоматична регуляція сільськогосподарського обладнання*, 3) *agricultural experiment station automatic systems – автоматичні системи сільськогосподарського дослідної станції*, 4) *agricultural machinery automatic control – автоматичне управління сільськогосподарським обладнанням*, 5) *agricultural needs in automatic installations – потреби сільського господарства в автоматичних установках*, 6) *agricultural production automation – автоматизація сільськогосподарського виробництва*.

The structural features of morpheme “Agricultural” compounds are the different number of structural elements varying from seven components structures like *agricultural development through improved information and communication processes*, five components structures (exempling *agricultural experiment station automatic systems*), four components structures (like *agricultural equipment automatic*

control) or three components structures (taking into consideration *agricultural production automation*).

Specific structural features are the dominance of Adjectives and Nouns without additional Prepositions or Conjunctions.

Nesting basic word “All – всі” was distinguished in in five varieties: 1) *all necessary calculations according to program based on the purpose of research – всі необхідні розрахунки згідно з програмою, відповідною меті дослідження*, 2) *all-operated controller – пневматичний регулятор*, 3) *all-or-nothing relay – реле туну «все або нічого»*, 4) *all-purpose controller – універсальний регулятор*, 5) *all-regime controller – всережимний регулятор*.

The structural features of morpheme “All” compounds are two numbers of structural elements the first of which is eight components compound (exampling *all necessary calculations according to program based on the purpose of research*) and the majority of others is three components compounds with the dominance of Nouns and Pronouns obtaining clear adequate translation.

The morpheme “To allow – дозволити” nesting potency was selected in seven varieties: 1) *to allow for automated oil-based or rotary pumps – дозволено для використання у автоматизованих масляних або роторних насосах*, 2) *to allow the operator low latency contact over the RP – дозволити оператору знизити прояви нез’ясованої поведінки дрона*, 3) *to allow the pilot to operate the RP – дозволити оператору літальних установок управляти дроном*, 4) *to allow the pilot to use a powerful ground station software to control the RP – дозволити оператору літальних установок використати потужне програмне забезпечення для керування дроном із землі*, 5) *to allow solving the problem on the PC – дозволити вирішення проблем за допомогою комп’ютера*, 6) *to allow the unit to fit any working conditions by means of automation – пристосувати агрегат до роботи за будь-яких умов засобами автоматики*, 7) *to allow xy-z positioning – дозволити експлікацію по векторах x, y та z*.

The structural features of morpheme “to allow” compounds are nine elements word combination (*to allow the pilot to use a powerful ground station software to*

control the RP), seven elements word combination (*to allow the unit to fit any working conditions by means of automation*) or four elements word combination (*to allow solving the problem on the PC*), etc. The structural features are focused in obtaining the Verbs and the Gerund forms.

The morpheme “Amplitude – амплітуда” nesting potency was admitted in five varieties: 1) *amplitude-frequency – амплітудно-частотна корекція*, 2) *amplitude lag – запізнювання по амплітуді*, 3) *amplitude limiter – обмежувач амплітуди*, 4) *amplitude modulation – амплітудна модуляція*. 5) *amplitude-pulse modulation – амплітудно-імпульсна модуляція*.

Such word combinations are characterized mostly of two components elements word combination majoring in Noun existence and clear adequate translation.

The morpheme “Analog – аналог” nesting potency was defined in seven varieties: 1) *analog control – управління за допомогою моделюючого пристрою*, 2) *analog correction of set parameters – безперервна корекція встановлених параметрів*, 3) *analog input auxiliary – допоміжна спроможність аналогової вхідної клеми*, 4) *analog of robotic systems – 1. аналог робототехнічних систем 2. модель робототехнічних систем, 3. моделюючий пристрій робототехнічних систем*, 5) *analog-to-digital controller – регулятор перетворення неправильних даних в дискретні*, 6) *analog-to-digital conversion – аналогово-цифрове перетворення*, 7) *analog-to-digital converter – перетворювач аналогової інформації у цифрову*.

The abovenamed morpheme structural features mainly include mostly three components compounds without additional prepositions and compounds and four elements word combination with preposition “of”. The adequacy of translation for this morpheme is clear excepting *analog input auxiliary – допоміжна спроможність аналогової вхідної клеми* or some different Ukrainian meanings of such statement as *analog of robotic systems*.

The basic nesting morpheme “Analysis – аналіз” nesting potency was selected in ten varieties: 1) *analysis and image processing of agricultural crops to evaluate the plants nitrogen nutrition – аналіз та обробка зображень сільськогосподарських*

культур з метою оцінки стану їх підживлення азотними добривами, 3) *analysis of the dependence between the values of color components – аналіз взаємозалежності значень кольорів об'єкту*, 4) *analysis and forecasting of outside air temperature and solar radiation intensity – аналіз і прогнозування зовнішньої температури повітря та інтенсивності сонячної активності*, 5) *analysis of RP image data carried out in the following sequence – аналіз даних зображень дрону, представлених у наступній послідовності*, 6) *analysis of international experience in the field of automation of control processes in agriculture – аналіз світового досвіду у сфері автоматизації та процесів управління у сільському господарстві*, 7) *analysis of optical image of objects using wavelet transform – аналіз оптичного зображення об'єктів з використанням вейвлетперетворень*, 8) *analysis of optical images of plantations objects using wavelet transform – аналіз оптичних зображень висаджених рослин з використанням вейвлетперетворень*, 9) *analysis of tomato images using wavelet transform – аналіз зображення томатів з використанням вейвлетперетворень*, 10) *analysis of the input digital data distribution – аналізуючи розподіл вхідних цифрових показників*.

This morpheme includes the range of components varying as eight element word combination (*analysis and forecasting of outside air temperature and solar radiation intensity*), seven element word combination (*analysis of optical image of objects using wavelet transform*), six elements word combination (*analysis of tomato images using wavelet transform*), five elements word combination (*analysis of the input digital data distribution*), etc.

The structural feature of this morpheme is major in Nouns existence, using preposition “of” and obtaining almost clear, adequate translation.

The morpheme “Application” – застосунок, лаштування, програма” nesting potency was selected in ten varieties: 1) *application of robotic installations - прикладна програма робототехнічних установок, система робототехнічних установок, застосування робототехнічних установок, використання робототехнічних установок*, 2) *application generator – генератор прикладних команд*, 3) *application in the area of seeds growing level observation – застосування*

в аспекті спостереження за рівнем пророщування насіння, 4) *application in practical areas of agriculture* – практичне застосування у сільському господарстві, 5) *application of information and communications technology (ICT) in agriculture* – застосування інформаційно-комунікаційних технологій у сільському господарстві, 6) *application of machine vision in agriculture* – застосування апаратної візуалізації об'єктів сільського господарства, 7) *application of power cable to order automatic installation-* застосування силового кабелю для запуску в дію автоматичної установки, під'єднання шнура живлення для запуску в дію автоматичної установки, 8) *application program* – прикладна програма, 9) *application software* – прикладне програмне забезпечення, 10) *applications for agro-industrial complex* – програми для АПК.

The structural feature of this morpheme is varying mainly in two components compound like *application program*, four component compounds (examplng *application in practical areas of agriculture*), five components agrotechnical terms statements (*application of information and communications technology (ICT) in agriculture*). Concerning this morpheme it's difficulty in translation meaning different Ukrainian variants of translation of the same English word combinations examplng *application of robotic installations* noting Ukrainian content in such variants as *прикладна програма робототехнічних установок, система робототехнічних установок, застосування робототехнічних установок or використання робототехнічних установок.*

The structural feature of this morpheme is major in Nouns existence, using preposition *of, for, in* with clear and adequate translational equivalents.

Morpheme "Artificial – штучний" nesting potency was observed in five variants: 1) *artificial environment*– *середовище, створене завдяки штучного інтелекту*, 2) *artificial hooklike hands* – *штучні гачкоподібні кінцівки*, 3) *artificial intelligence* – *штучний інтелект*, 4) *artificial neural network* – *штучна нейронна мережа*, 5) *artificial pollution test* – *випробування штучно забрудненої ізоляції.*

The structural feature of this morpheme is major in existence of not multicomponent but only three or two component technical terms word combinations

without additional conjunctions or prepositions basing upon Nouns and Adjectives usage.

Morpheme “Atomization – дрібнокраплинне розпилювання” nesting potency was defined in five varieties: 1) *centrifugal atomization* - відцентрове розпилювання, 2) *gas atomization* - газове розпилювання, пневматичне розпилювання, 3) *hydraulic atomization* - гідравлічне розпилювання, 4) *pneumatic atomization* – пневматичне розпилювання, 5) *pressure atomization* - гідравлічне розпилювання.

The structural feature of this morpheme is major in only two elements word compositions basing upon Nouns and Adjectives usage without additional prepositions or conjunctions. The special feature of translation include the unpredictable structural component *atomization* to be previously mostly regarded to more wide spread word *automation*.

Morpheme “Bearing – підшипник” is the nesting morpheme from which it was selected basic thirteen varieties: 1) *ball bearing*- шарикопідшипник, 2) *cone bearing*- конусний підшипник, 3) *collar bearing* – гребінчастий підшипник з упорним кільцем, 4) *collar step bearing*- гребінчастий підшипник, 5) *collar thrust bearing*- гребінчастий упорний підшипник- п'ятник, 6) *coarse bearing* - курсовий пеленг, 7) *crank-haft bearing*- корінний підшипник, підшипник колінчастого валу, 8) *cup-and-cone bearing*- роз'ємний упорний підшипник кочення, 9) *divided bearing*- роз'ємний підшипник, 10) *double-row bearing*- дворядний підшипник, 11) *drop-hanged bearing*- підшипник на підвіску, 12) *end bearing* – кінцевий підшипник-підшипник для кінця цапфи, 13) *end thrust bearing* – кінцевий упорний підшипник.

The structural feature of morpheme *bearing* is majoring in two or three components word combinations with Verb origin Noun, Participle 2 as well as adjectives with rear usage of the conjunction *and*.

Morpheme “Cell – елемент, ізольована гільза, секція, комірка, клітина, елемент (акумуляторної батареї), камера, датчик” nesting potency was admitted in seven varieties: 1) *drying cell*- сушильна камера”: 2) *force cell*- датчик зусилля, месдоза, 3) *hydraulic cell*- гідравлічна (рідинна месдоза, 4)

load-measuring cell - навантажувальна месдоза, 5) *pressure cell*- датчик тиску, 6) *seed cell* - жолобок висівної катушки, 7) *soil-pressure cell*- датчик тиску ґрунту.

The structural feature of this morpheme is major in existence of only two or three components adequate word combinations like *hydraulic cell* or *soil-pressure cell*. The special feature of translation is the previous different Ukrainian meaning even of the basic nesting morpheme itself.

Morpheme “Constant – стабільний, постійний” nesting potency is in six varieties of following word combinations: 1) *constant pace with minimal machine idle time* - постійний темп з мінімальним часом прогону апарата , постійний темп з мінімальним часом пробігу машини, 3) *constant current regulator– регулятор постійного струму* 4) *constant speed floating* – астатичний регулятор з постійною швидкістю, 5) *constant speed regulator* – регулятор з постійною швидкістю, 6) *constant voltage regulator* – стабілізатор напруги, 7) *constant time lag* - постійне запізнення, постійна затримка часу, 8) *constant voltage regulator* – стабілізатор напруги.

The structural feature of the abovenamed morpheme is major mainly in three components word compounds with Adjectives and Nouns without additional conjunctions or propositions. The most difficult for morpheme *constant* perception to be noted within content are *constant speed regulator* and *constant time lag* which are considered to be translated into Ukrainian either as *постійне запізнення* or *постійна затримка часу* *постійний темп з мінімальним часом прогону апарата*, *постійний темп з мінімальним часом пробігу машини* etc.

Morpheme “Converter – конвертор, перетворювач, трансформатор” nesting potency was admitted in fourteen varieties of word combinations: 1) *d.c. to a.c. converter*- інвертор, 2) *d.c. to d.c. converter- converter- перетворювач постійного струму*, 3) *frequency converter* - перетворювач частоти, 4) *fluid converter* - гідротрансформатор, 5) *frequency-to voltage converter*- перетворювач частоти напруги, 6) *phase converter*- перетворювач числа фаз, 7) *pulse converter*- перетворювач імпульсів, 8) *rotary converter*- одноякірний перетворювач, 9)

armature converter- одноякірний перетворювач, 10) single- stage torque converter- одноступінчастий гідротрансформатор, 11) static asynchronous to synchronic converter- перетворювач асинхронних сигналів у синхронні, 12) torque converter - перетворювач крутного моменту, 13) two-stage converter - двостадійний перетворювач, 14) fan-convector – перетворювач з вентилятором.

The structural feature of this morpheme is major mostly in two components word compounds obtaining Adjectives and Nouns without additional conjunctions or propositions. The difficulty in such morpheme compounds is in difference in the amounts of English and Ukrainian version to translate such agricultural terms word combinations as *d.c. to a.c.converter* and *d.c. to d.c. converter*.

Morpheme “Cooler – охолоджувач” nesting potency was admitted in eight variants: 1) *air cooler - повітреохолоджувач*, 2) *drip-round cooler- зрошувальний охолоджувач*, 3) *surface spray cooler- зрошувальний охолоджувач*, 4) *fan cooler- охолоджувач з вентилятором*, 5) *oil cooler - маслоохолоджувач*, 6) *spray-type cooler - струйний охолоджувач*, 7) *stage cooler - поясний охолоджувач*, 8) *tower cooler - градирня*, 9) *trumpet cooler - трубчастий охолоджувач*.

These varieties mostly include two elements and are mostly of several Nouns in their composition. The difficulty in translation is appeared mostly for *drip-round cooler, stage cooler, tower cooler* and *trumpet cooler* because of its unpredictable dictionary translating version.

Morpheme “Crane – кран” nesting potency was selected for nine varieties of adequate compounds: 1) *cantilever crane - кронштейнний кран*, 2) *gantry crane - порталний кран*, 3) *jib crane - поворотний кран із стрілою*, 4) *truck- crane- автокран*, 5) *crawler crane - автокран*, 6) *self-propelled crane - самохідний кран*, 7) *floating crane - плавучий кран*, 8) *tower crane - баштовий кран*, 9) *overhead crane- мостовий кран - порталний кран*.

The structural features of the abovenamed word combinations are in two elements mostly Noun-Noun composition with rare usage of Participle 1 (*floating crane*) or Participle 2 (*overhead crane*) within their structures. The difficulty in

Ukrainian translation deals with such expressions as *cantilever crane*, *gantry crane*- or *jib crane* to be remembered.

Morpheme “Drier – сушарка” nesting potency was selected for fifteen varieties: 1) *air drier* - повітряна сушарка, 2) *blast drier*- повітряна сушарка, 3) *apron drier* - стрічкова сушарка, 4) *batch drier*- сушарка періодичної дії, 5) *blast drier*-повітряна сушарка, 6) *cabinet drier* сушильна шафа, 7) *compartment drier*-сушильна камера, 8) *continuous drier* - сушарка неперервної дії,-9)*cylinder drier*- барабанна сушарка, 10) *funnel drier*- сушарка тунельного типу, 11)*rotary drier* - барабанна сушарка, 12) *steam drier* - паросушарка, 13) *tea drier*- сушарка чайного листя, 14) *vacuum tray drier* - полична вакуумна сушарка, 15) *waist-heat drier*-сушарка з підігрівом.

The structural features are in mostly in usage of two components Noun-Noun compounds (like *steam drier*), two components Adjective-Noun compounds (exampling *continuous drier*) with rare application of three components agrotechnical word combinations of Noun origin exampling *vacuum tray drier* or *waist-heat drier*.

The difficulty concerning morpheme *drier* word combinations translation is related to the more number of Ukrainian version elements within such statements as *сушарка періодичної дії*, *сушарка тунельного типу*, *сушарка неперервної дії* being adequate to *batch drier*, *funnel drier* or *continuous drier*.

Morpheme “Draft – тяга, сила тяги, зусилля стискання, тяговий опір” nesting potency appeared in five varieties of adequate word compounds: 1) *average draft* - середній тяговий опір, 2) *harrow draft* - зчіпка для борін, 3) *plow draft* - тяговий опір плуга, 4) *side draft* - поперечна складова сили тяги, бічна складова тягового опору, 5) *unit draft* - питомий опір ґрунту.

The structural features of this morpheme include priority of two components Noun-Noun statements (like *harrow draft*), Adjective-Noun compounds (exampling *average draft*).

The difficulty in translation is related to three factors at once. The first factor concerning morpheme *draft* is the difficulty in perception of the different meanings concerning the basic nesting word itself being associated with four Ukrainian version

variants like *тяга, сила тяги, зусилля стискання, тяговий опір*. The second factor is the existence of more variants of Ukrainian version elements within such statements as *середній тяговий опір, зчіпка для борін, тяговий опір плуга, питомий опір ґрунту* for *average draft, harrow draft, plow draft, unit draft*. The third factor concerning morpheme *draft* is the difficulty in perception of the different meanings concerning statement *side draft* in such versions as *поперечна складова сили тяги* or *бічна складова тягового опору*.

Morpheme “Еvaporator – випарник” nesting potency is detected in eight varieties: 1) *basket evaporator* - *камерний випарник*, 2) *batch vs continuous evaporator*- *випарник перервної дії*, 3) *fruit evaporator* - *плодосушарка*, 4) *single effect evaporator* - *однокорпусний випарник*, 5) *multi-effect evaporator*- *багатокорпусний випарник*, 6) *pressure evaporator*- *випарник із застосуванням тиску*, 7) *single effect evaporator* - *однокорпусний випарник*, 8) *spray evaporator*- *випарник з розпилом рідини*.

Its structural features are concerned with Adjective and Noun compositions without additional pronouns or prepositions. The difficulty in morpheme *evaporator* compounds translation is associated with the more amount of English variant *single effect evaporator* comparing to Ukrainian version *однокорпусний випарник* or the more amount of Ukrainian variant *випарник з розпилом рідини* comparing to English version *spray evaporator*.

Morpheme “Forces – сили” is appeared in eight varieties of adequate word compounds: 1) *concurrent forces* - *одночасні співпадаючі сили*, 2) *distributed forces*- *розподілені сили*, 3) *external forces*- *зовнішні сили*, 4) *internal forces*- *внутрішні сили*, 5) *forces of shear*- *сили на розрив*, 6) *forces of bending*- *сили на згин*, 7) *electromotive forces*- *електрорушійні сили*, 8) *influence of forces*- *вплив сил*.

The structural features of the previously described morpheme deal with two elements statements without additional conjunctions and prepositions in general but noting in some cases preposition *of* within such compounds as *forces of shear, forces of bending* or *influence of forces*. The English-Ukrainian translation for this morpheme is

clear and adequate excepting such Ukrainian version as *одночасні співпадаючі сили* to translate the statement *concurrent forces*.

Morpheme “Eliminator – відокремлювач, очисник, сепаратор” nesting potency is selected in eight varieties: 1) *clod eliminator* - відокремлювач грудок, 2) *cull eliminator* - сортувальний стіл, 3) *leaf eliminator* - пристрій для відокремлення листя від плодів, 4) *metal eliminator* - магнітний сепаратор, 5) *stone eliminator* - каменевідокремлювач, каменевидаляч, 6) *trash eliminator* - сміттєвидалювач, видалювач бур'янів і пожнивних залишків, 7) *weed-seed eliminator* - відокремлювач насіння бур'янів, решето для виділення сміття, 8) *wheelmark eliminator* - слідорозпнушувач.

The structural feature of this morpheme is noting two elements Noun-Noun English version compounds without additional prepositions or conjunctions. The difficulty of translation is in much more amount of elements concerning Ukrainian version to translate shorter English variant especially for such statements as *leaf eliminator* to be translated as *пристрій для відокремлення листя від плодів*, *trash eliminator* to be understood as *сміттєвидалювач, видалювач бур'янів і пожнивних залишків* or *weed-seed eliminator* to be translated as *відокремлювач насіння бур'янів, решето для виділення сміття*.

Morpheme “Gang – батарея, секція” nesting potency is detected in five varieties of relative word combinations: 1) *cultivator gang* - секція культиватора, агрегат з декількох культиваторів, 2) *disk gang* - дискова батарея, дискова секція, 3) *floating gang* - самовстановлювальна секція, 4) *hoe gang* - секція просапного культиватора, 5) *seeder gang* - секція сівалки.

The structural features is the dominancy of Noun-Noun relations or Participle 1 meaning more amount of elements in Ukrainian equivalent translation for English *disk gang* to be reviewed as *дискова батарея* or *дискова секція* as well as *cultivator gang* to be translated as *секція культиватора* or *агрегат з декількох культиваторів*. Another difficulty of translation is different amount

of translation concerning shorter English variant *hoe gang* to be translated into Ukrainian as *секція просапного культиватора*.

Morpheme “Grinder – шліфувальний верстат, точильний камінь, дробарка, жернов” nesting potency in appeared fifteen varieties: 1) *automatic sizing grinder* - шліфувальний верстат з автоматичним калібруючим пристроєм, 2) *belt grinder* - стрічково-шліфувальний верстат, 3) *bone grinder*- кісткодробилка, 4) *caterpillar continuous grinder* - дефибрер непервної дії, 5) *centre grinder* - верстат для відточки центру, 6) *circular grinder* - круглошліфувальний верстат, 7) *coffee grinder* - кавомолка, 8) *contour grinder*- фасоношліфувальний верстат, 9) *corn-and cob grinder*- зернокачанодробилка, 10) *cutter grinder* - заточний верстат, 11) *drill grinder* - верстат для заточки свердел, 12) *feed grinder* - коренедробилка, 13) *internal grinder* - внутрішньошліфувальний верстат, 14) *rocket grinder* - пресовий дефибрер, 15) *long grinder* - дефибрер для повздожнього дефібрування.

The structural feature is existence of three or two elements agrotechnical terms Noun-Noun or Participle 1 compounds.

The special feature of translation is the existence of more elements either in English version like *corn-and cob grinder* to be translated as *зернокачанодробилка* or *feed grinder* to be translated as *коренедробилка* or vise versa existence of shorter variant in English version like *long grinder* to be translated as *дефибрер для повздожнього дефібрування*.

Morpheme “Heater- обігрівач-нагрівач” nesting potency is associated with twelve varieties of adequate word combinations: 1) *convention direct-fired heater*-нагрівач з прямим обігрівом, 2) *direct contact heater*- змішуючий підігрівач, 3) *electrical water heater*- конвектомат, 4) *electronic heater*- високочастотний генератор індукційного нагрівача, 5) *engine heater*- нагрівач генераторів, 6) *exhaust heater*- обігрівач, який працює на відпрацьованій парі, 7) *induction heater*- індукційний обігрівач, 8) *gas heater* - газовий обігрівач, 9) *pipe heater*-трубчатанапіч, 10) *steam heater*- паровий обігрівач, 11) *trace heater*- сітьовий обігрівач, 12) *wave heater*- хвильовий обігрівач.

The structural feature is existence of three or two elements agrotechnical terms Noun-Noun compounds. The special feature of translation is existence of more elements either in English version like *electrical water heater* to be translated as one Ukrainian term- *конвектомат* or reversible dependence in more elements for Ukrainian version *високочастотний генератор індукційного нагрівача*, to be translated as *electronic heater* or *обігрівач, який працює на відпрацьованій парі*, to be translated in two English words as *exhaust heater*.

Morpheme “Key – ключ, клавіша, шпонка” is associated with eight varieties of word combinations: 1) *access key*- *ключ доступу*, 2) *attention check key* - *ключ контролю регістра*, 3) *access key* – *ключ доступу*, 4) *break key* - *клавіша переривання*, 5) *feather key* - *напрямна шпонка*, 6) *spline key* - *напрямна шпонка*, 7) *shift key* - *ключ переключення*, 8) *tapered key* - *клиновидна шпонка*.

The structural feature is existence of mostly Noun-Noun two elements compounds without additional conjunction and pronouns. It's clear adequate translation except of the different perception of basic nesting morpheme to be reviewed either as *ключ* or *клавіша* and one variant more mentioning usage of the word *шпонка*.

Morpheme “Mixer – змішувач ” is represented in twelve varieties: 1) *arm mixer* - *лопасна мішалка*, 2) *audio mixer* - *звуковий змішувач*, 3) *balanced mixer* - *збалансований змішувач*, 4) *batch mixer* - *змішувач періодичної дії*, 5) *continuous mixer* - *змішувач неперервної дії*, 6) *dough mixer*- *тістозамішувальна машина*, 7) *gravity mixer* - *ступінчастий змішувач*, 8) *jet mixer*- *струмовий змішувач*, 9) *raddle mixer* - *лопатевий змішувач*, 10) *rotating mixer* - *змішувач з оберненим барабаном*, 11) *tilt mixer* - *перекидний змішувач*, 12) *transit mixer* - *рухомий змішувач*.

The structural feature of abovenamed morpheme is existence of mostly Noun, Adjectives or Participle 1 two elements compounds without additional conjunction and pronouns.

The specific feature of morpheme *mixer* compounds translation is related to more elements in Ukrainian version *змішувач періодичної дії*, *змішувач неперервної*

дії or *змішувач з оберненим барабаном* to translate such English equivalents as *batch mixer*, *continuous mixer* or *rotating mixer*.

Morpheme “Ignition – запалювання, спалахування, запальник, запалювач” nesting potency is represented in five varieties: 1) *ignition circuit* - ланцюг запалювання, 2) *ignition point* - точка запалювання, 3) *electric furnace ignition* - пристрій для електричного запалювання точки (зерносушарки), 4) *safety-switch ignition*- пристрій для запалювання із запобіжником-вимикачем, 5) *spark ignition* - іскрове запалювання.

The structural feature of the represented morpheme two elements compounds without additional conjunction and pronouns.

The specific feature of translation is more elements in Ukrainian version like such compounds as *пристрій для запалювання із запобіжником-вимикачем* to translate *safety-switch ignition* or *пристрій для електричного запалювання точки зерносушарки*.

Morpheme “Implement – знаряддя виробництва, прилад, інструмент, машина ” nesting potency is found in nine varieties: 1) *agricultural implement*- сільськогосподарське знаряддя, сільськогосподарський інвентар, 2) *attached implement*- начинне знаряддя, 3) *broad-gang implement* - широкозахватне знаряддя, 4) *coupled implement* - зчіпка для знарядь, 5) *cultivating implement* - ґрунтообробне знаряддя, 6) *disk implement* - дискове знаряддя, 7) *draft implement*- причинне знаряддя, 8) *drawn implement* - причинне знаряддя, 9) *earth working implement* - ґрунтообробне знаряддя.

The structural feature is existence of two elements compounds basing upon usage of Adjectives, Nouns, Participle 2 or Participle 1 in their composition exempling such statements as *agricultural implement*, *disk implement*, *cultivating implement* or *drawn implement*.

The state of morpheme *implement* statements translation is clear except of *agricultural implement* to be translated at once either as *сільськогосподарське знаряддя* or *сільськогосподарський інвентар*.

Morpheme “Machine – машина, механізм, верстат, транспортний засіб,

здійснювати механічну обробітку, обробляти на станку, обробляти різанням” nesting potency is shown in thirteen varieties: 1) *abrasiontesting machine* - машина для випробування на абразивне зношування, 2) *abrasive machine* оббивальна машина, 3) *agricultural machine*- сільськогосподарська машина, 4) *air-seeding machine* - пневматична сівалка, 5) *atomizing machine* - розпилювач, дрібнокраплинний обприскувач, 6) *automatic weighing machine*- автоматичні ваги, 7) *bagging machine*- машина для пакування у мішки, 8) *baling machine*- прес-підбирач, сінний прес, 9) *banking machine* - підгортач, 10) *bean picking machine* - машина для збирання бобових культур, 11) *beet topping machine* - буряковий гичкоріз, 12) *beet washing machine* - бурякомийка, 13) *belt machine* - стрічковий шліфувальний верстат.

The structural feature is existence mostly of two elements compounds without additional pronouns or prepositions.

The specific feature of translation is more elements of Ukrainian equivalents in such structures as *машина для випробування на абразивне зношування, стрічковий шліфувальний верстат, машина для збирання бобових культур, машина для пакування у мішки* to be such English shorter versions as *belt machine, bean picking machine, bagging machine, abrasiontesting machine*, etc. Such adequacy is also relative to other shorter Ukrainian variant *бурякомийка* to be translated as *beet washing machine* or *підгортач* to be translated as *banking machine*.

Morpheme “Modulus– модуль, коефіцієнт” nesting potency is shown in four varieties: 1) *modulus of resilience* - модуль пружності, 2) *fineness modulus- середньоарифметичний показник поперечного розміру часток*, 3) *moistener modulus* – зволожувач, 4) *spindle modulus* - зволожувач шпинделів.

The structural feature is existence of two elements English version Noun, Adjective compounds mostly without additional conjunctions and prepositions excepting using preposition *of* within such expression as *modulus of resilience*.

The specific feature of such morpheme translation is much longer Ukrainian variant *середньоарифметичний показник поперечного розміру часток* comparing to English translating *fineness modulus*.

Morpheme ‘Stainer – сито’ nesting potency is represented in six varieties: 1) *feed stainer*- *сітка для очищення поживної води*, 2) *fuel stainer* - *паливний фільтр*, 3) *gauze stainer* - *сітчастий фільтр*, 4) *oil stainer* - *масляний фільтр*, 5) *oil-line stainer* - *фільтр для маслопровода*, 6) *steam stainer* - *пароочисник*.

The structural feature is existence of two elements of Noun-Noun compounds without additional pronouns and prepositions /clear translation except of one longer Ukrainian variant *сітка для очищення поживної води* comparing to English translating *feed stainer*.

Morpheme ‘Velocity – швидкість’ nesting potency is shown in seven varieties: 1) *velocity ratio*- *передаточне співвідношення*, 2) *discharge velocity* - *швидкість на виході*, 3) *forward velocity* - *поступальна швидкість*, 4) *steady state velocity*- *швидкість витання*, 5) *suspension velocity* - *швидкість витання*, 6) *terminal velocity* - *кінцева швидкість*, 7) *whirl velocity* - *швидкість завихрення потоку*.

The structural feature is existence of two elements of Noun-Noun compounds without additional pronouns and prepositions and clear translation being adequate in amount of elements.

Morpheme ‘Wire–дріт’ nesting potency is found in eleven representatives of adequate word combinations: 1) *baling wire* - *в'язальний дріт*, 2) *checkrow wire* - *мірний дріт для квадратно-гніздового посіву*, 3) *conspave wire* - *пруток підбарабання*, 4) *fencing wire* - *дріт електроогорожі*, 5) *guide wire* - *мірний дріт*, 6) *knotted wire* - *мірний дріт з вузлами*, 7) *measuring wire*- *мірний дріт*, 8) *planting wire* - *мірний дріт*, 9) *removable wires* - *змінні прутки підбарабання*, 10) *wire-bending machine* – *згинальний станок для дроту*, 11) *wire-brush* - *дротяна щітка*.

The structural feature of morpheme *wire* word combination is existence of two-three elements Participle 1, Noun, Participle 2, Adjective compounds exempling *fencing wire*, *wire-brush*, *knotted wire* or *removable wires*.

It's a clear translation except of one longer Ukrainian variant *мірний дріт для*

квадратно-гніздового посіву comparing to English translating *checkrow wire*.

Morpheme “Working– робота, дія, експлуатація, обробка” nesting potency is represented in four varieties: 1) *working knowledge* – *практичні знання*, 2) *working stress* - *допустиме напруження*, 3) *second working*- *вторинна обробка* 4) *soil working* - *грунтообробіток*, 5) *working load* - *робоче навантаження*, 6) *working piece* - *деталь, що обробляється*.

The structural feature is existence of Gerund, Participle 1, Noun elements compounds without additional conjunctions and prepositions. It is different perception of the basic nesting morpheme itself mentioning *робота, дія, експлуатація, обробка* in different contents as well as more English elements *soil working* being equivalent to shorter Ukrainian version exempling *грунтообробіток*.

Morpheme “Worm - черв'як, шнек, гвинт, шнековий” nesting potency is appeared in six varieties: 1) *worm gear*- *черв'ячна передача*, 2) *worm wheel*- *черв'ячне колесо*, 3) *conveying worm* -*шнековий транспортер, шнек*, 4) *feeder worm* - *подавальний шнек, живильний шнек*, 5) *mixing worm* - *шнековий змішувач*, 6) *raising worm*-*черв'як механізму піднімання*.

The structural feature is existence of two elements Noun, Participle 1 compounds. The difficulty in term translation is association with commonly used word as well as two variants perception of *conveying worm* as *шнековий транспортер* or *шнек* as well as perception of *feeder worm* as *подавальний шнек* or *живильний шнек*.

4.4.1.2 Block 2 and Block 3 agrotechnical terms observation

At the second stage we observed the agrotechnical terms with the 16-26 nesting varieties potential as well the agrotechnical terms with the 27-37 nesting varieties

The results of agrotechnical terms with the 16-26 nesting varieties observation were introduced into table 2.

Table 2

The agrotechnical terms with the 16-26 nesting varieties potential

Number of item order	Block 2 Agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
1	arm	19
2	linkage	24
3	nozzle	26
4	pressure	25
5	vehicle	18

According to the distinguishing number of nesting varieties there are such three more bright variable morphemes within other ones which obtain 16-26 nesting varieties potential as *nozzle*, *pressure* and *linkage* to be more in student's touch.

The achieved goals of adequate students' linguistic observation according to the represented table 2 were noted in the following statements.

Morpheme "Arm - плече, важіль" nesting potency is observed in nineteen varieties: 1) *arm arm - плече рукоятки*, 2) *compressor arm - пакувальник в'язального апарата*, 3) *digging arm - стріла екскаватора*, 4) *discharge arm - скидальний важіль жатки-снопов'язалки*, 5) *disk culter arm - стояк дискового ножа*, 6) *ditching arm - стріла екскаватора*, 7) *extendible arm - подовжувач стріли*, 8) *fork arm - вилчастий робочий орган*, 9) *gripper arm - затискач ложечки (садильного апарата), розсадотримач*, 10) *hitch arm - гідрофікована стріла*, 11) *hitch arm - стріла з гідроциліндром*, 12) *lift arm - піднімальний важіль, стріла навантажувача, важіль гідронідіймача*, 13) *lift shaft arm - підіймальний важіль начінного пристрою*, 14) *lifter arm - стояк копача*, 15) *link arm - розкіс тяг начінного пристрою*, 16) *loader arm - стріла навантажувача*, 17) *lower linkage - нижня тяга начінного пристрою*, 18) *marker arm - штанга маркера*, 19) *needle drive arm - повідець голки*.

The structural feature is the existence of two or three components word combinations, being formed from Adjectives-Nouns combinations like *hydraulic arm*. Some of them in comparative degree like *lower linkage* and Noun-Noun

combination like *marker arm* as well as Participle 1 within word compound *ditching arm*.

The specific feature of translation is not equal quantity of elements concerning English-Ukrainian varieties of translation meaning the more components in Ukrainian translation. The samples to prove are such statements as two components English version to be translated as three component Ukrainian version within such statements as *link arm* - *розкіс тяг начіпного пристрою* or *gripper arm* - *затискач ложечки (садильного апарата), розсадо тримач*. Moreover, it is noticed that the phenomenon of the term *lift arm* which is translated in three variants of translation at once exempling *піднімальний важіль, стріла навантажувача* or *важіль гідропідіймача* as well as two meanings of the nesting morpheme “Arm” itself to be at once translated either as *плече* or *важіль*.

Morpheme “Linkage - зв'язок, з'єднання, тяга, начіпний пристрій, важільний механізм, передача важелями і тягами” nesting potency is represented in twenty four varieties: 1) *linkage mounted* - *навісний*, 2) *bucket linkage*- *шарнірний механізм навішування ковша*, 3) *draft control linkage*- *начіпний пристрій з автоматичним силовим регулюванням*, 4) *fixed linkage*- *фіксоване навішування, навішування з примусовим опусканням і запиранням*, 5) *four-point linkage*- *чотирьохточковий начіпний пристрій*, 6) *free linkage*- *плаваюче навішування*, 7) *hitch linkage*- *начіпний пристрій*, 8) *hoist linkage*- *піднімальний пристрій*, 9) *hydraulic lift linkage*- *начіпний пристрій з гідромеханізмом*, 10) *implement-attaching linkage*- *начіпний пристрій*, 11) *lifting linkage*- *начіпний пристрій*, 12) *parallel lift linkage* - *паралелограмний піднімальний механізм, паралелограмний начіпний пристрій*, 13) *parallel-motion linkage*- *паралелограмний начіпний пристрій*, 14) *power linkage* - *начіпний пристрій з механізмом піднімання*, 15) *rear linkage* - *задній начіпний пристрій*, 16) *rear lift linkage*- *механізм заднього колеса плуга*, 17) *side linkage* - *бічний начіпний пристрій*, 18) *single-axis linkage* - *одноосний начіпний пристрій*, 19) *single-point linkage* - *одноточковий начіпний пристрій*, 20) *three-point hitch linkage* - *трьохточковий начіпний пристрій*, 21)

transport linkage - шарнірний механізм піднімання знаряддя в транспортне положення, 22) *two-axis linkage*- двоосний начіпний пристрій, 23) *two-point linkage*- двоточковий начіпний пристрій, 24) *linter linkage* - стрічкокремлювач, пуховідокремлювач.

The structural feature is the existence of some four components word combinations exemplifying *three-point hitch linkage* in parallel to more spread three components word combinations like *single-axis linkage* or two components word combinations like *linter linkage*, being formed from the Nouns to express Numerals meaning within the words like *two-point linkage* as well as Noun-Noun (exemplifying *linter linkage*) or Adjective-Noun (like *single-axis linkage*) combinations. Besides, there are some structures where the less amount of Ukrainian word elements are noticed exemplifying *linter linkage* to be translated as *стрічкокремлювач* or *пуховідокремлювач*. But it's a rare phenomenon because of reversible dependence existence concerning this morpheme.

There are more expressions with the Ukrainian quantity of words dominancy exemplifying six components Ukrainian variant *шарнірний механізм піднімання знаряддя в транспортне положення* to be translated in two English word components mentioning such English phrase as *transport linkage*. The similar dependence suits also for such six components Ukrainian equivalent as *фіксоване навішування, навішування з примусовим опусканням і запиранням* to be translated as *fixed linkage*.

Moreover, it's a wide range of the meanings to be chosen while translating nesting morpheme *linkage* itself being regarded in six meanings variants. These first three translating Ukrainian equivalents statements which include morpheme *linkage* into their structure are to be introduced in such words as *зв'язок, з'єднання* and *тяга*. Other three relevant Ukrainian additional translated adequate variants include such translated word combinations. as *начіпний пристрій, важільний механізм and передача важелями і тягами*.

Morpheme "Pressure- тиск, прес" nesting potency is noticed in twenty five varieties: 1) *pressure instability* - нестійкість тиску, 2) *chamber filter pressure-*

фільтр-прес камерний, 3) *baling pressure* - пакетирувальний пакувальний прес, 4) *bolt pressure*- прес для штампування болтів, 5) *brikette pressure*- брикетувальний прес, 6) *bull cam pressure* - ексцентриковий прес, 7) *coining pressure*- карбувальний, штампувальний прес, 8) *crank pressure*- кривошипний тиск, 9) *cupping pressure* - витяжний прес, 10) *dial pressure* - прес з автоматичним обертанням, 11) *drill perforating pressure*- перфоратор, 12) *extrusion pressure*- екструдинг-прес, 13) *filter pressure*- фільтрпрес, 14) *forging pressure*- кувальний прес, 15) *lever pressure* - важельний прес, 16) *lubricating pressure*- змащувальний прес, 17) *molding press*-формовочний прес, 18) *nipping press* - зажимний прес, 19) *notching pressure*- вирубний прес, 20) *nut press*- прес для штампування гайок, 21) *power pressure* - прес з механічним приводом, 22) *riveting pressure* - клепальний прес, 23) *screw pressure*- гвинтовий прес. 24) *size pressure*- клеїльна машина, 25) *stamping pressure*-штампувальний прес.

The structural feature is the existence of either two (like *molding press*) or three components word combinations (exempling *drill perforating pressure*) being regarded to such parts of speech as Noun-Noun combinations (like *power pressure*)or Participle 1-Noun (exempling *notching pressure*) from which the last ones are dominated.

The specific features of translation is more or less accordance of both language equivalents for the same word combinations but there are some unpredictable stable constructions like *dial pressure* to be translated as *прес із автоматичним обертанням* or *size pressure* to be translated as *клеїльна машина*.

Morpheme ‘Nozzle - сопло, форсунка, наконечник, розпилювальний наконечник’ nesting potency is represented in twenty six varieties: 1) *nozzle for fertilizer application* - розпилювальний наконечникч - сопло для внесення добрив, 2) *adjustable spray nozzle* - регулювальний розпилювальний наконечник, 3) *fog nozzle* - дрібнокраплинний розпилювальний наконечник, 4) *fumigant nozzle*- розпилювальний наконечник для фуміганта, 5) *gun jet nozzle*- далекобійний розпилювальний наконечник, 6) *hard center nozzle*- розпилювальний наконечник зі зносостійкою вставкою, 7) *high-pressure*

nozzle- розпилювальний наконечник високого тиску, 8) *high-volume nozzle*- розпилювальний наконечник для великооб'ємного обприскування, 9) *hollow-cone nozzle*- наконечник з порожнім конусом розпилення, 10) *hydraulic nozzle* - наконечник для гідравлічного розпилення, 11) *injector nozzle*- інжекторний жиклер для внесення рідких добрив, 12) *intake nozzle*- забірна труба пневмотранспортера, приймальний патрубок пневмотранспортера, 13) *jet nozzle* - розпилювальний наконечник, 14) *jetagitor nozzle* - сопло гідравлічної мішалки, 15) *L-nozzle* - колінчатий розпилювальний наконечник, 17) *lime-wash nozzle*- розпилювальний наконечник для вапняного розчину, 18) *low-pressure nozzle*- розпилювальний наконечник низького тиску, 19) *low-volume nozzle*- розпилювальний наконечник малооб'ємного обприскування, 20) *taper nozzle*- розпилювальний наконечник із зовнішньою різьбою, 21) *no-drift nozzle*- розпилювальний наконечник із пристосуванням для запобігання знесенню струменя вітром, 22) *vacuum nozzle* - сопло - засмоктувач бавовнозбиральної машини, 23) *vermorel nozzle* - розпилювальний наконечник із завихрювальною пластиною, 24) *wide-angle nozzle* - широкозахватний розпилювальний наконечник, 25) *widespray nozzle* - широкозахватний розпилювальний наконечник, 26) *wing-tip nozzle* - розпилювальний наконечник на кінці крила літака.

The structural feature is the existence of two components word combinations exemplifying *vacuum nozzle* or three components word combination like *hard center nozzle* obtaining Noun-Noun structures to be in dominance. Besides, it is noted the different number of components meaning the larger amount of Ukrainian variant version in such expressions as two components English expression *vermorel nozzle* to be translated as four components Ukrainian expression in such version as *розпилювальний наконечник із завихрювальною пластиною*. Moreover, we admitted different Ukrainian variants of meaning to percept one term exemplifying *intake nozzle* to be translated either as *забірна труба пневмотранспортера* or *приймальний патрубок пневмотранспортера*. The same dependence is concerned with the abovenamed morpheme itself distinguishing

morpheme ‘Nozzle’ in four variants. The first two translated meanings are regarded to such Ukrainian words as *сопло* and *форсунка*. The other two meanings deal with Ukrainian agrotechnical word *наконечник* as well as with the added specified version *розпилювальний наконечник*.

Morpheme ‘‘Vehicle - транспортний засіб, засіб доставки, автомобіль, засіб пересування’’ nesting potency is found in eighteen varieties: 1) *bulk vehicle- транспортний засіб з кузовом для насипних вантажів*, 2) *cross-country vehicle- автомобіль-всюдихід*, 3) *draft vehicle - тягач*, 4) *egg collection vehicle- яйцезбиральний візок*, 5) *high-sided vehicle - транспортний засіб з високими бортами*, 6) *horse-drawn vehicle - кінний візок*, 7) *load-carrying vehicle - вантажний автомобіль*, 8) *milktank vehicle- цистерна для транспортування молока*, 9) *off-road vehicle- автомобіль-всюдихід*, 10) *pneumatic discharge vehicle- вантажний автомобіль із пневматичним розвантаженням*, 11) *rear-unloading vehicle - вантажний автомобіль із заднім розвантаженням*, 12) *road vehicle- транспортний засіб, вантажний автомобіль*, 13) *self-loading vehicle - самонавантажувальний візок, вантажний автомобіль із самонавантажувачем*, 14) *self-propelled vehicle - самохідний транспортний засіб*, 15) *tilting vehicle - самоскидний візок, самоскидний вантажний автомобіль*, 16) *tipper vehicle - самоскидний візок, самоскидний вантажний автомобіль*, 17) *tower vehicle - самохідна вишка*, 18) *wheeled vehicle - колісний транспортний засіб*.

The structural feature is the existence of mainly two components word combinations exemplifying Participle1- Noun combination (like *tilting vehicle*), Participle 2-Noun combination (exemplifying *wheeled vehicle*) or Noun Noun combinations (representing *road vehicle*).

Besides, the special feature of translation is the larger amount of Ukrainian equivalents comparing to the English version exemplifying) *high-sided vehicle* to be translated as *транспортний засіб з високими бортами* or *tipper vehicle* to be adopted as *самоскидний вантажний автомобіль*. At the same time it was also noted reversible dependence like *draft vehicle – тягач* but in rare cases. The

wide range of meanings is related to the represented morpheme itself defining morpheme ‘Vehicle ’ in four variants meaning such translation for the abovenamed morpheme itself as *транспортний засіб* and *засіб доставки* as well as *автомобіль* or *засіб пересування*. Besides, there are some variants of *English* statements to be further specified by content because of more one meaning of the Ukrainian translated variant. In this case we mean *self-loading vehicle* to be translated either as *самонавантажувальний візок* or as *вантажний автомобіль із самонавантажувачем*,

Now it’s a time to introduce the agrotechnical terms with the 27-37 nesting varieties potential. The results of such observation were introduced into table 3.

Table 3

The agrotechnical terms with the 27-37 nesting varieties potential

Number of item order	Block 3 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
1	exchanger	29
2	lever	34
3	link	33
4	shaft	32
5	pump	31
6	transmission	28

The represented table 3 switched the existence of six types of Block 3 generally involving word compounds with 27-37 nesting varieties potential among which morphemes *lever*, *link* and *shaft* became more attractive for the further student’s usage because of their more numbers of nesting varieties.

The decoding and specification of the represented table is explained within some following statements.

Morpheme ‘Exchanger- теплообмінник’ nesting potency is observed in twenty nine varieties: 1) *heat exchanger* - теплообмінник, 2) *air-cooled heat exchanger* - теплообмінник з повітряним охолодженням, 3) *cartridge heat exchanger*- теплообмінник змішаного типу, 4) *cool exchanger*- регенеративний

теплообмінник, 5) cooling heat exchanger- регенеративний теплообмінник, 6) corkscrew-like heat exchanger – теплообмінник з гвинтовою поверхнею нагріву, 7) crossflow heat exchanger – теплообмінник з перехресним потоком, 8) countercurrent heat exchanger – протипоточний теплообмінник, 9) cryogenic heat exchanger - криогенний теплообмінник, 10) double pipe heat exchanger- теплообмінник типу труба в трубі, 11) direct contact heat exchanger- змішувальний теплообмінник, 12) finned heat exchanger – теплообмінник з реберною поверхнею, 13) flow –reversible heat exchanger- теплообмінник з реверсуючим потоком, 14) helic coil heat exchanger - змієвиковий теплообмінник, 15) jacket water heat exchanger - теплообмінник з водяною ємністю охолодження, 16) lumped heat exchanger- блочний теплообмінник, 17) mixed heat exchanger - змішаний теплообмінник, 18) oil-to-oil heat exchanger - масляний теплообмінник, 19) open type heat exchanger - контактносний теплообмінник, 20) platen heat exchanger – ширмовий теплообмінник, 21) plate heat exchanger – пластинчастий теплообмінник, 22) refrigerative heat exchanger - холодильний теплообмінник, 23) slurry heat exchanger – теплообмінник для каталізатора суспензії, 24) spiral passage heat exchanger – спіральний теплообмінник, 25) spiral plate heat exchanger - теплообмінник із спіральними пластинами, 26) straight-tube heat exchanger - прямотрубний теплообмінник, 27) tube-to- tube heat exchanger - теплообмінник типу труба в трубі, 28) vapor-heat exchanger - пародистиляторний теплообмінник 29) vapor-to oil heat exchanger- паромасляний теплообмінник.

Structural feature is the equal majority of three components word combinations (like *plate heat exchanger*) as well as four components agrotechnical stable statements (examplng *open type heat exchanger*). They are considered to be in Noun-Noun relations, Adjective - Noun relations (taking into account *spiral passage heat exchanger*) as well as Participle 1-Noun relations (like *cooling heat exchanger*) or Participle 2 – Noun relations (taking into consideration *finned heat exchanger*).

The adequate morpheme nest combinations are translated some cases with difficulties meaning *cool exchanger* to be translated as *регенеративний теплообмінник*. The same difficulty concerns expression *platen heat exchanger* too

because it is to be translated in unpredictable way as *ширмовий теплообмінник*, etc. The special feature of no adequacy of words components length tending to overload English variant agricultural terms statements content exempling three components English compounds like *passage heat exchanger* to be translated as two components Ukrainian variant *спіральный теплообмінник* or four components English term *spiral passage heat exchanger* to be also translated as two components Ukrainian variant *спіральный теплообмінник*.

Morpheme “Lever- піднімати, пересувати важелем, важіль, балансир” nesting potency is appeared within thirty four varieties: 1) *reel height hydraulic adjuster lever* - важіль гідравлічного регулювання підійманням мотовила, 2) *reel horizontal adjustment lever* - важіль регулювання виносу мотовила, важіль регулювання горизонтального переміщення мотовила, 3) *reel lift lever*- важіль керування підійманням мотовила, 4) *reel moving lever* - важіль регулювання виносу мотовила, 5) *reel speed adjusting lever* - важіль регулювання швидкості обертання мотовила, 6) *reel speed control lever* - важіль регулювання швидкості обертання мотовила, 7) *remote operation cylinder lever* - важіль керування виносними циліндрами, 8) *reverse gear lever* - важіль реверсивної передачі, 9) *seed rate lever* - важіль регулятора висіву, 10) *selector lever*- рукоятка регулятора начінного пристрою, 11) *spout-adjusting lever*- важіль регулювання вивантажувального шнека, 12) *steering lever*- важіль керування, 13) *steering clutch lever*- важіль керування муфтою повороту, 14) *steering lock lever* - стопорний важіль рульового керування, 15) *stop feed lever* - рукоятка зупинки приймального транспортера, важіль вимикання подачі хлібної маси, 16) *table height hydraulic adjuster lever* - важіль гідрокерування підійманням жатки комбайна, 17) *table lift lever* - важіль керування підійманням жатки комбайна, 18) *tank discharge lever* - важіль розвантаження бункера, 19) *threshing control lever* - важіль керування молотаркою, 20) *threshing drive lever* - важіль вмикання молотарки, 21) *threshing engagement lever*- важіль вмикання молотарки, 22) *threshing mechanism clutch lever* - важіль керування муфтою привода молотильного апарату, 23) *threshing mechanism control*

lever - важіль керування молотильним апаратом, 24) *throttle lever* - важіль керування дросельною заслінкою, 25) *throw-out lever* - важіль вимикання, 26) *tilting lever* - важіль механізмі нахилу, 27) *top sieve adjusting lever* - важіль повороту гребінок полов'яного верхнього решета, 28) *traction lever* - важіль регулювання поступальною швидкістю, 29) *traction speed lever* - важіль регулювання поступальної швидкості, 30) *traction speed control* - важіль керування варіатором ходової частини, 31) *trip lever* - важіль вмикання, відкидний важіль в'язального апарата, 32) *trip-over lever* - важіль повороту оборотного плуга, 33) *unloading auger clutch lever* - важіль вмикання муфти вивантажувального шнека, 34) *variable-speed control lever* - важіль керування варіатором.

The structural feature is usage mainly of four or three components Participle 1-Noun word combination (like *unloading auger clutch lever*), Noun-Noun compounds (representing *traction speed control*) or Adjective-Noun word combinations (examplimg *variable-speed control lever*).

The specific feature of translation is tending to more elements for Ukrainian variant of translation examplimg two meanings of three components English phrase *stop feed lever* to be associated either with one four components *рукоятка зупинки приймального транспортера* or another equivalent - *важіль вимикання подачі хлібної маси* as well as *trip lever* being translated as *важіль вмикання* or with more components - in the version of *відкидний важіль в'язального апарата* or four components English phrase *top sieve adjusting lever* to be translated as six components Ukrainian variant meaning *важіль повороту гребінок полов'яного верхнього решета*.

The difficulty concerning morpheme *lever* translation starts from recognizing verb or noun meaning accepting further content because such nesting morpheme has possibility to translate either as verb *піднімати* and verb *пересувати важелем* or get noun meaning like *важіль* or *балансир*.

Morpheme “Link - зв'язувати, куліса, передаточний важіль, коротка тяга, шарнір, ланка, зв'язок, з'єднання, тяга” nesting potency is appeared in thirty three

varieties: 1) *link connection* – шарнірне з'єднання, 2) *link rod* - поздовжня рульова штанга, причинний шатун, 3) *compression link* - верхня центральна тяга начіпного пристрою, 4) *control link* - верхня центральна тяга начіпного пристрою, 5) *draft link* - нижня подовжня тяга начіпного пристрою, 6) *draft-sensing link* - тяга начіпного пристрою з автоматичним силовим регулюванням, 7) *drag links* - ланцюговий загортач, 8) *drop link*- розкіс начіпного пристрою, 9) *dynamometer link* - динамометрична ланка, 10) *flight link*- ланка транспортерного ланцюга зі шкребком, 11) *hitch link*- тяга начіпного пристрою, 12) *hook link* - крючкова ланка, 13) *hydraulic link*- гідравлічна динамометрична ланка, 14) *inside link* - внутрішня тяга, 15) *lift link*- нижня подовжня тяга начіпного пристрою, розкіс начіпного пристрою, 16) *lower link* - нижня подовжня тяга начіпного пристрою, 17) *lug link* - ланка ланцюга з лапкою, 18) *outside link* - зовнішня тяга, 19) *racker link* - ланка механізму пакувальника, 20) *pin link* - зовнішня пластина втулково-роликового ланцюга з валиками, 21) *pressure link* - верхня центральна тяга начіпного пристрою, повідець сошника, 22) *raising link* - піднімальна тяга, 23) *rod elevator link* - ланка пруткового елеватора, крючковий пруток елеватора, 24) *steering link*- тяга кермового механізму, 25) *table lift link* - тяга піднімання жатки комбайна, 26) *telescopic link* - телескопічна ланка, телескопічна тяга, 27) *tension link*- тяга, нижня поздовжня тяга начіпного пристрою, 28) *tipping top link*- верхня центральна тяга начіпного пристрою з роз'єднувачем для перекидання кузова, 29) *top link* - верхня центральна тяга начіпного пристрою, 30) *towing link* - нижня поздовжня тяга начіпного пристрою, 31) *tractor link* - тяга начіпного пристрою трактора, 32) *trash link* - пруток транспортера для видалення сміття, 33) *upper link* - верхня центральна тяга начіпного пристрою.

The structural feature of word combination is usage of Noun-Noun combination (like *tractor link*), Partciple 1-Noun (representing *towing link*) or Adjective- Noun relations (examplimg *telescopic link*).

The specific feature of translation is translation with much more Ukrainian components exemplifying two components English compound *pin link* to be understood as six components Ukrainian equivalent meaning *зовнішня пластина втулково-роликового ланцюга з валиками* as the example for this case as well as usage of *tipping top link* as a equivalent for Ukrainian *верхня центральна тяга начіпного пристрою з роз'єднувачем для перекидання кузова*.

Reviewing such morpheme it is worth to pay attention on such fact that the regarding nesting morpheme is associated in several nine translating equivalents at once mentioning nine basic equivalents mentioning the first one as *зв'язувати*, regarding to the second variant of translation as *куліса*, naming third translating variant as *передаточний важіль* as well as understanding the fourth variant as *коротка тяга*.

Besides, there are some additional variants of translation more meaning such equivalents as *шарнір*, *ланка* or *зв'язок* as well as *з'єднання* or *тяга*.

Moreover, there is some additional phrases like *rod elevator link* to be associated with such two meanings as *ланка пруткового елеватора* or *крючковий пруток елеватора*. It's worth to underline the wide range list of such morpheme Ukrainian meanings ranging from *зв'язувати*, *куліса*, *передаточний важіль* *коротка тяга* and lasting translating activity to be mentioned within such translating varieties as *шарнір*, *ланка* and *зв'язок* as well as such additional translating variants like *з'єднання* or *тяга*.

Morpheme "Moldboard - полиця" nesting potency is represented in twenty eight varieties: 1) *belt moldboard - пасова полиця*, 2) *blackland moldboard-напівгвинтова полиця із плоским крилом для важких липких ґрунтів*, 3) *breaker moldboard - цілинна гвинтова полиця*, 4) *cylinder moldboard - циліндрична полиця*, 5) *cylindrical moldboard - циліндрична полиця*, 6) *digger moldboard - культурний циліндрична полиця*, 7) *general-purpose moldboard - гвинтоваполиця, культурна циліндрична полиця з похилими конструкційними елементами*, 8) *helical moldboard - гвинтова полиця*, 9) *helicoidal moldboard - гвинтова полиця*, 10) *high-speed moldboard - полиця для швидкісної оранки*, 11) *lean moldboard - гвинтова полиця для лугів подовжена крутопоставлена*,

12) *left-handed moldboard* - лівообертальна полиця, 13) *prairiebreaker moldboard* - цилінна гвинтова полиця, 14) *ridger moldboard* - полиця підгортача, 15) *right-handed moldboard* - правообертальна полиця, 16) *rod – type moldboard* - пруткова полиця, 17) *roller moldboard* - роликова полиця, 18) *screw-shaped moldboard* - гвинтова полиця, 19) *semidigger moldboard* - напівгвинтова полиця, 20) *moldboard setnihelicoidal moldboard* - напівгвинтова полиця, 21) *slat moldboard* - вирізна полиця, 22) *snake moldboard* - гвинтова полиця, 23) *soft-center steel moldboard* - полиця із тришарової сталі, 24) *solid steel moldboard* - одношарова сталева полиця, 25) *spiral moldboard* - гвинтова полиця, 26) *steep sharply turned moldboard* - полиця для підгортанням на великий кут, 27) *stubble moldboard* - напівгвинтова крутопоставлена полиця для стерні, 28) *winding moldboard* - гвинтова полиця.

The structural feature is existence mainly of two components (like *winding moldboard*), three components (exampling *moldboard setnihelicoidal moldboard*) obtaining Adjective-Noun (representing *spiral moldboard*) or Noun-Noun compounds (like *prairiebreaker moldboard*).

The specific feature of translation is tending to the multistructural translating equivalents comparing to English less loaded content exampling such two components expression as *stubble moldboard* to be translated as four components Ukrainian equivalent as *напівгвинтова крутопоставлена полиця для стерні* two components English compound *ean moldboard* to be represented in someone's mind as *подовжена крутопоставлена гвинтова полиця для лугів*. The difficulty concerning perception of the abovenamed morpheme starts from the scientific ignoring of common every day use word *shelf* to translate *полиця* in general but regarding to the *mouldboard* concerning mainly the part of agricultural equipment. It's comparatively a high level of difficulty of translation concerning this morpheme because of many cases of unpredictable varieties of translation.

According to the focused statements we mean such two different Ukrainian translating variants concerning *general-purpose moldboard* mentioning the first

one as short Ukrainian equivalent *гвинтоваполиця* and mentioning the second variant as the long structure in such variant as *культурна циліндрична полиця з похилими конструкційними елементами*.

Besides, it's difficult to adopt the phrase *stubble moldboard* as *напівгвинтова крутопоставлена полиця для стерні* or *prairiebreaker moldboard* concerning such dictionary translation as *цилінна гвинтова полиця*.

Morpheme "Pump - насос" nesting potency is existed in thirty two varieties: 1) *dry vacuum pump*- *сухий вакуумний насос*, 2) *extraction pump* - *відкачуючий насос*, 3) *feed pump*- *насичуючий насос*, 4) *fluid-flow pump*- *рідинний насос*, 5) *fuel pump*- *вакуумний насос*, 6) *injection pump*- *паливний насос*, 7) *fuel booster pump* - *насос підкачки палива*, 8) *gear pump*- *шестеренчастий насос*, 9) *grease pump* - *прес-масляний насос*, 10) *jet pump*- *струминний насос-ежектор*, 11) *motor pump*- *насос з електродвигуном*, 12) *multicellular pump* - *багатокамерний насос*, 13) *multistage pump* - *багатоступінчастий насос*, 14) *oil gas pump*- *насос відкачки газу*, 15) *to oil pump* - *масляний насос*, 16) *piston pump*- *поршневий насос*, 17) *plunger pump*- *плунжерний насос*, 18) *power pump* - *приводний насос*, 19) *pressure pump*- *нагнітаючий насос*, 20) *priming pump* - *самовсотуючий насос*, 21) *steam pump* - *паровий насос*, 22) *suction pump* - *всотуючий насос*, 23) *transfer pump* - *перекачуючий насос*, 24) *turbine pump* - *турбінний насос*, 25) *two-stage pump* - *двоступінчастий насос*, 26) *waveless pump* - *безклапанний насос*, 27) *wing pump* - *крильчастий насос*, 28) *vane pump* - *крильчастий насос*, 29) *water-jet pump* - *водоструминний насос*, 30) *to pump out* - *викачувати*, 31) *to pump up*- *накачувати*.

The structural feature is domination mainly of two components compounds obtaining Noun-Noun relations (like *turbine pump*) or Participle1-Noun relations (like *priming pump*) and even some Verbs in their structure (examplimg *to pump out*).

The specific feature of translation is the existance of unpredictable translating cases examplimg *priming pump* to be accepted as *самовсотуючий насос*, *grease pump* to be understood as *прес-масляний насос* as well as *jet pump* to be translated in dictionaries as *струминний насос-ежектор*.

Morpheme “Shaft- вал, вісь, шпindelь” nesting potency is represented in thirty two varieties: 1) *bent shaft* – колінчастий вал, 2) *bolt shaft*- стрижень анкера, 3) *boring shaft*- розточний шпindelь, 4) *boring bar shaft* - шпindelь розточної оправки, 5) *brake shaft*-тормозний вал, 6) *cam shaft* - кулачковий вал, 7) *capstan shaft*- спрямовуючий вал, 8) *drive shaft* - спрямовуючий вал, 9) *first-motion shaft*- спрямовуючий вал, 10) *cardan shaft* - карданний вал, 11) *center shaft*- вісь, цапфа, шийка вала, 12) *change shaft*- змінний вал, 13) *clamp shaft*- тормозний вал, 14) *driven shaft* - слідуєчий вал, 15) *feed shaft* - вал ходової подачі, 16) *idle shaft*- проміжний вал, 17) *main driveshaft* - головний привод, 18) *output shaft*- вихідний вал, 19) *pinion shaft*-вал-шестерня, 20) *power shaft*- приводний вал, 21) *skewed shaft shaft* - гвинтовий вал, 22) *splined shaft* - шлицевий шпоночний вал, 23) *stepped shaft*- ступінчастий вал . 24) *stiff- shaft* - жорсткий вал, 25) *straight shaft* - прямолінійний вал, 26) *takeoff shaft* - вихідний вал -, 27) *tapered shaft* - конічний вал, 28) *top gear shaft* - верхній вал редуктора, 29) *torsional shaft*- торсіонний вал, 30) *transmission shaft* - передавальний вал, 31) *traverse shaft* - ходовий вал, 32) *worm shaft*- шнековий вал.

The structural feature is the the existence of Participle 2-Noun structure (like *splined shaft*), Adjective-Noun construction (exampling *torsional shaft*) or Participle 1-Noun structure (representing *boring bar shaft*).

The specific feature of translation is mainly equal number of components either for English or Ukrainian translating equivalents as well as different perception of the nesting morpheme itself because *shaft* may be translated either as *вал* or *вісь* and *шпindelь*.

Morpheme “Transmission- передача” nesting potency is noticed in twenty eight varieties: 1) *a.c. power transmission* - передача змінного струму, 2) *all-indirect transmission*- коробка передач без прямої передачі, 3) *analogue transmission*- аналогова передача, 4) *asynchronous transmission*- асинхронна передача, 5) *auxiliary transmission*- додаткова передача, 6) *beam transmission*- спрямована передача, 7) *belt transmission* - ремінна передача, 8) *centre-shaft drive transmission*- трансмісія з приводом через центр вала, 9) *clash transmission*- коробка передач

без синхронізаторів, 10) *duplex transmission*- одночасна передача, 11) *friction clutch transmission*- дискове зчеплення, 12) *gear transmission* - зубчаста передача, 13) *gear-shift transmission* - корнер-коробка швидкостей, 14) *fluid transmission* - гідропередача, 15) *hydrostatic transmission*- гідропередача, 16) *hydraulic transmission* - гідравлічна передача, 17) *hydromechanic transmission* - гідромеханічна передача, 18) *manual shift transmission* - трансмісія ручного управління, 19) *parallel transmission* - паралельна передача, 20) *planetary gear transmission* - планетарна передача, 21) *power transmission*- передача електроенергії, 22) *serial transmission* - послідовна передача, 23) *shuttle transmission*- передача з сервоприводом, 24) *simultaneous transmission* - одночасна передача, 25) *six-phase transmission* - шестифазна передача, 26) *three-speed power shift transmission* - трансмісія трьох швидкостей, 27) *two-way transmission* - двостороння передача, 28) *variable speed transmission* - передача із плавною зміною швидкостей.

The structural feature of the focused morpheme is dominance of two components expressions exemplifying *hydraulic transmission* or three components English expressions exemplifying *manual shift transmission*. The specific feature of translation is existence of the agrotechnical word combinations in Adjective-Noun relations (like *hydromechanic transmission* or Noun relations (regarding to *fluid transmission*) where there are more Ukrainian translating components concerning to three components Ukrainian variant *коробка передач без синхронізаторів*, to be translated as *clash transmission*) or vice versa there are some compounds with more English translating components comparing to Ukrainian equivalents. The sample of such components may be reviewed as two components English statement *fluid transmission*- to be translated in one component Ukrainian word *гідропередача* or three components English statement *planetary gear transmission* to be understood as such two components Ukrainian compound *as планетарна передача*,

4.4.1.3 Block 4 and Block 5 agrotechnical terms observation

At the next stages we observed the agrotechnical terms with the 38-48 nesting varieties potential as well as the agrotechnical terms with the 49-59 nesting varieties potential. The results 38-48 nesting varieties potential observation were introduced into table 4.

Table 4

The agrotechnical terms with the 38-48 nesting varieties potential

Number of item order	Block 4 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
1	lift	42
2	motor	42

The table 4 represented the existence of two types of Block4 generally involving such word compounds with the 38-48 nesting varieties potential as *lift* and *motor* to be both equal in the number of nesting varieties.

The decoding and specification of the represented table is explained within some following statements.

“Lift – ліфт, підіймач, піднімальний механізм, тяга (*начінного пристрою*), викопувати, підкопувати, піднімати, збирати урожай” nesting potency is associated in forty two varieties: 1) *lift arm*– піднімальний важіль (*начінного механізма трактора*), 2) *lift linkage* - піднімальний механізм, 3) *lift rod*- піднімальний важіль-тяга, 4) *air lift*- пневмopідіймач, газоструминний водopідіймач, 5) *cable lift*- тросовий підіймач, 6) *chain water lift*- ланцюговий водopідіймач, 7) *churn lift*- флягонідіймач, 8) *clutch lift*- храповий автомат підняття, 9) *culter lift* - механізм піднімання сошників, 10) *disk gang lift*- механізм піднімання дискової батареї, 11) *electric power lift*- електричний підіймач, 12) *foot lift* - педальний механізм підняття, 13) *fork lift*- вилчатий захват, вилчатий навантажувач, вилчатий підіймач, 14) *front power lift*- піднімальний механізм для знарядь фронтального навішування, 15) *header lift*- механізм піднімання жатки комбайна, 16) *hub lift*- автомат піднімання з приводом від ходового

колеса, 17) *hydraulically operated lift*- гідронідіймач, 18) *hydraulic power lift* - гідронідіймач, *начінний пристрій з гідроциліндром*, гідромеханізм *начінного пристрою*, 19) *hydraulic ram lift*- *начінний пристрій з гідроциліндром*, 20) *hydraulic table lift*- гідромеханізм *піднімання жатки комбайна*, 21) *independent hydraulic lift* - *незалежний гідронідіймач*, 22) *milk lift*- *молоконідіймач*, 23) *tower lift* - *механізм піднімання різального апарата косарки*, 24) *parallel lift*- *паралелограмний піднімальний механізм*, *паралелограмний начінний пристрій*, 25) *parallel link lift*- *паралелограмний начінний пристрій*, 26) *pickip lift*- *механізм піднімання підбирача*, 27) *platform lift*- *механізм піднімання жатки комбайна*, 28) *power lift* - *автомат піднімання*, *механізм піднімання*, 29) *rack lift*- *рейковий автомат піднімання*, 30) *ratchet lift*- *храповий механізм піднімання*, 31) *reel lift*- *механізм піднімання мотовила*, 32) *gori-operated lift*- *тросовий механізм піднімання*, 33) *screw lift* - *гвинтовий механізм піднімання*, 34) *spiral water lift* - *гвинтовий водонідіймач*, 35) *straw walker lift*- *висота піднімання клавіші соломотряса*, 36) *table lift* - *механізм піднімання жатки комбайна*, 37) *three-point lift* - *трьохточковий начінний пристрій*, 38) *tractor fork lift*- *тракторний вилковий навантажувач*, 39) *two-stage lift* - *двоступінчастий піднімач*, 40) *vacuum-operated milk lift* - *вакуумний молоконідіймач*, 41) *vertical hydraulic lift* - *вертикальний гідронідіймач*, 42) *water lift* - *водонідіймач*, 43) *winch lift*- *лебідковий піднімальний механізм*.

The structural feature is existence of some compounds (mostly in Adjective-Noun relations (*vertical hydraulic lift*) or Noun-Participle 2 - Noun relations exempling *vacuum-operated milk lift*. Besides, there are some structures with more amount of translating elements comparing to Ukrainian less loaded compounds exempling three element English structure *vertical hydraulic lift* to be translated as two components Ukrainian equivalent *вертикальний гідронідіймач* or it is reversible dependence exempling two elements English variant *winch lift*- to be translated as three components Ukrainian version exempling *лебідковий піднімальний механізм*.

The specific feature of translation is a wide range of the translating meanings concerning nesting morpheme *lift* to be translated either as Noun in four variants (involving *ліфт, підіймач, піднімальний механізм, тяга начіпного пристрою*) or verb in four variants (including *викопувати, підкопувати, піднімати, збирати урожай*).

Moreover, there are some word combinations with unpredictable translating perception to translate *table lift* as *механізм піднімання жатки комбайна* or *ratchet lift* to be understood as *храповий механізм піднімання*.

Morpheme “Motor - мотор, двигун” nesting potency is represented in forty two varieties too: 1) *abutment motor*- *осевий двигун*, 2) *air motor*- *пневматичний двигун*, 3) *arch motor* - *асинхронний двигун*, 4) *auxiliary motor* - *додатковий двигун*, 5) *axial-piston motor* - *аксіально-поршневий двигун*, 6) *brake-cage motor*- *асинхронний двигун*, 7) *capacitor motor* - *компенсаторний двигун*, 8) *closed motor*- *закритий двигун*, 9) *constant current motor* - *двигун з незмінним струмом*, 10) *constant-speed motor*- *двигун з незмінною швидкістю*, 11) *control motor*- *керований двигун*, 12) *differential motor*- *двигун з диференціальним змішаним збудженням*, 13) *electric starting motor*- *пусковий мотор*, 14) *fan-cooled motor*- *двигун з вентилятором*, 15) *geared motor* - *редукторний двигун*, 16) *high voltage motor*- *двигун з високою напругою*, 17) *hydraulic motor* - *гідролічний мотор*, 18) *inductor motor* - *індукційний двигун*. 19) *integrated motor* - *вбудований двигун*, 20) *line-fed motor* - *двигун з живленням від мережі*, 21) *linear induction motor*- *лінійний асинхронний електричний двигун*, 22) *loadstart motor*- *двигун з пуском під навантаженням*, 23) *multipolar motor*- *багатополосний двигун*, 24) *open motor* - *двигун відкритого типу*, 25) *piston motor*- *поршневий двигун*, 26) *poliphase motor* - *багатофазний двигун*, 27) *reduction motor* - *двигун для зменшення споживання енергії*, 28) *reversible motor*- *двигун з зворотнім ходом*, 29) *rotary field motor*- *двигун з обертовим полем*, 30) *self-cooled engine*- *двигун з самоохолодженням*, 31) *self-excited motor*- *самозбуджуючий двигун*, 32) *self-ventilated motor*- *двигун з природним охолодженням*, 33) *series motor* - *двигун з послідовним збудженням*, 34) *wound motor*- *двигун з послідовним збудженням*,

35) *shunt –wound motor* - *двигун паралельного збудження*, 36) *single phase motor-однофазний двигун*, 37) *slave motor- підпорядкований двигун*, 38) *split-field motor-двигун з розщепленням постійного струму*, 39) *turbine air motor - турбопневматичний двигун*, 40) *two-pole motor* - *двополюсний двигун*, 41) *variable speed motor- електродвигун з регульованою змінною швидкістю обертання*, 42) *varying speed motor- електродвигун з регульованою змінною швидкістю обертання*.

The structural feature is the existence mainly of two or three English compounds in Participle 2- Noun relations (like *self-exited motor*), Participle 1- Noun relations (examplimg *varying speed motor*) as well as Noun-Noun relations(like *piston motor*) or Adjective- Noun relations (like *multipolar motor*).

The specific feature of translation is existence of some structures with unpredictable Ukrainian recording examplimg *split-field motor* to be translated as *двигун з розщепленням постійного струму*, which attract attention because of their much more compositing activity comparing to English variants.

Besides , there some usual common words lie *slave* within the above named structures which changed their common perception as *раб* and are translated within stable term word combination as *підпорядкований* examplimg the statement *slave motor- підпорядкований двигун*.

Morpheme “Shoe – башмак, колодка, лижа, опорна плита, опорна подушка, станина, решітний стан, сошник” nesting potency is represented in forty seven varieties: 1) *brake shoe- гальмівна колодка*, 2) *bumper shoe- копіювальний башмак з амортизатором*, 3) *cleaner shoe- решітний станочистки*, 4) *cleaning shoe - очистка комбайна, решітний стан очистки*, 5) *divider shoe- мис подільника, башмак подільника*, 6) *double-cleaner shoe - дворешітний стан очистки*, 7) *drag shoe - гальмівний башмак*, 8) *drilling shoe- решітний станочистки*, 9) *drill shoe - сошник для рядової сівби*, 10) *finder shoe- копіювальний башмак*, 11) *floating shoe - плаваючий самоустановлювальний башмак*, 12) *fumigation shoe- сошник для фумігації ґрунту*, 13) *furrow opening shoe - сошник*, 14) *gatherer shoe- мис подільника*, 15) *gauge shoe- копіювальний*

полозок, копіювальний башмак, обмежувач глибини ходу сошника, 16) *glide shoe* - копіювальний башмак, 17) *ground shoe*- копіювальний полозок, копіювальний башмак, обмежувач глибини ходу сошника, 18) *guide shoe* - полозковий копир, 19) *header shoe* - копіювальний башмак жатки комбайна, 20) *inner shoe* - внутрішній башмак, 21) *inside shoe* - внутрішній башмак, 22) *leveling shoe* - стабілізатор, виносна опора, 23) *main shoe*- внутрішній башмак, 24) *marker shoe* - диск маркера, слідопокажчик, 25) *tower-inner shoe* - внутрішній башмак косарки, 26) *outer shoe* - зовнішній башмак, 27) *outside shoe* - зовнішній башмак, 28) *pickup shoe* - копіювальний башмак підбирача, 29) *planting shoe* - сошник сажалки, 30) *platform shoe* - копіювальний башмак жатки комбайна, 31) *recleaner shoe* - решітний стан другої очистки, 32) *root-cutting shoe* - корчувальний різак, 33) *runner shoe* - копіювальний башмак, 34) *scalping shoe* - верхній решітний стан, 35) *screen shoe* - решітний стан, 36) *self-leveling shoe* - решітний стан з механізмом вирівнювання, 37) *shaker shoe* - решітний стан, 38) *shoe sieve*- нижнє решето, 39) *sieve shoe*- решітний стан, 40) *skid shoe*- копіювальний башмак, опорна лапа навантажувача, 41) *sliding shoe*- копіювальний башмак, 42) *straw shoe*- розчісувач снопів, 43) *stripper shoe*- щілинний знімач бавовнозбиральної машини, 44) *subsoil shoe*- леміш ґрунтопоглиблювача, 45) *tacing shoe*- копіювальний башмак, 46) *track shoe*- башмак гусениці, 47) *two-tier dressing shoe*- двостанна решітна очистка.

The structural feature is the majority of two elements English word combinations basing upon usage of such relations as Participle 1- Noun relations for *sliding shoe*, Noun-Noun relations exempling *compound marker shoe*.

The specific feature of translation is that there is a range in perception of one English agrotechnical compound in two Ukrainian translating equivalents mentioning *cleaning shoe* in the first meaning as *очистка комбайна* or in the second meaning as *решітний стан очистки*.

The same dependency touches upon such compound as *divider shoe* too to be perceived either as *мис подільника* or *башмак подільника*.

Besides, like the majority of the previously observed compounds there are many word combinations with morpheme *shoe* which have more elements loading within the Ukrainian variants translation exempling two elements *platform shoe* to be translated as four components Ukrainian equivalent *копіювальний башимак жатки комбайна*.

Moreover, there some usual common words like *shoe* within the above named structures which changed their common perception as *черевики* and are translated within a wide range of every adequate combination being varied in such meanings as *знімач, розчісувач, очистка лапа, башимак, решето, решітний стан, леміш, різак, диск, виносна опора, мис, колодка* as well as such previous meanings as *лижа, опорна плита, опорна подушка* or *станина*.

Similar tendency is concerned to up-to date perception of *setrack shoe- башимак гусениці* being understood as the detail of agricultural equipment but not as something being related to animal world.

Now it's time to speak about the agrotechnical terms with the 49-59 nesting varieties potential.

The results of such observation were introduced into table 5:

Table 5

The agrotechnical terms with the 49-59 nesting varieties potential

Number of item order	Block 5 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
1	capacitor	50
2	drive	57
3	engine	56
4	gear	52
5	knife	53

The table 5 represented the existence of five types of Block5 generally involving different adequate word compounds with the 49-59 nesting varieties potential among which such morphemes as *drive, engine* and *knife* obtain the more dominant position comparing with the other representatives of such category.

The decoding and specification of the represented table is explained within some following statements .

Morpheme “Сapacitor- конденсатор” nesting potency is achieved in fifty varieties being represented at the following way: 1) *aerial capacitor- повітряний конденсатор*, -2) *air capacitor - повітряний конденсатор*, 3) *air-and water capacitor- повітряний конденсатор з орошенням водою*, -4) *air-cooled capacitor- конденсатор з повітряним охолодженням*, 5) *backflow capacitor-зворотній холодильник*, 6)-*barometric jet capacitor - струминний барометричний конденсатор*, 7) *bleeder-type capacitor- орошувальний конденсатор*, 8)*bubbler-capacitor- барботер-конденсатор*, 9)*cascade capacitor - випарник-конденсатор*, -10) *shell-and tube capacitor - горизонтальний сухо трубний конденсатор*, 11) *coil capacitor - змієвиковий конденсатор*, -12) *coil-in-box capacitor –занурений конденсатор-конденсатор з зануреним змієвиком*, 13) *contact capacitor - змішуючий конденсатор*, -14)*direct-contact capacitor- змішуючий орошувальний конденсатор*, 15)*double-circuit capacitor - двосекційний конденсатор*, 16) *dry capacitor - сухий конденсатор*, 17) *economizer capacitor- конденсатор з невеликим випарюванням води*, 18) *evaporative capacitor - орошувальний конденсатор*, 19) *evaporative surface capacitor- орошувальний конденсатор-холодильник*, 20) *feedback capacitor- конденсатор зворотнього зв'язку*, 21) *finned-condiuii capacitor- конденсатор з реберних труб*, 22) *hot reflux capacitor- конденсатор гарячого зрошення*, 23) *ice capacitor- льодяний конденсатор*, 24) *immersed capacitor- занурений конденсатор*, 25) *indirect capacitor - холодильник із зовнішнім охолодженням*, 26) *jet capacitor- струминний конденсатор*, 27) *mesh capacitor- конденсатор із дротяними ребрами*, 28) *multicircular capacitor- багатосекційний конденсатор*, 29) *multipass capacitor- багатохідний конденсатор*, 30) *multitube overhead capacitor- конденсатор нагорі ректифікаційної колони*, 31) *parallel flow capacitor- конденсатор з паралельним потоком пари та води*, 32) *partial capacitor- дефлектор*, 33) *plate fin capacitor- листотрубний конденсатор*, 34)*reflux capacitor- парціальний конденсатор*, 35)*refrigeration capacitor- холодильна машина*, 36) *rotary capacitor- синхронний*

конденсатор, 37) *shell-and-coil capacitor*- кожухотрубний конденсатор, 38) *side entry capacitor*- конденсатор з боковим входом пари, 39) *side inlet capacitor*- конденсатор з боковим входом пари, 40) *single-shell capacitor*- односекційний конденсатор, 41) *split capacitor*- багатохідний конденсатор, 42) *spray steam-jet capacitor* - пароструйний конденсатор, 43) *submerged capacitor*- конденсатор із зануреним змієвиком, 44) *surface capacitor*- поверхневий конденсатор, 45) *total capacitor*- повний конденсатор, 46) *tube-on-sheat capacitor* - листотрубний конденсатор, 47) *tubular capacitor* - трубний конденсатор, 48) *vacuum capacitor* - вакуумний конденсатор, 49) *vent capacitor* - випарник, *water-cooled capacitor*- водострумний конденсатор, 50) *water jet capacitor* - водострумний конденсатор.

The structural feature of the morpheme “*capacitor*” is existence of different types of varieties among which it’s worth the pay attention at some two components word combinations in Noun-Noun relation (like *contact capacitor*), Participle 2-Noun relation (like *submerged capacitor*), Adjective-Noun relation (examplimg *rotary capacitor*) or three components word combinations in Noun-Noun relation *water jet capacitor* as well as four components word combinations according to this part of speech. The specific feature of translation is more amount of words loading concerning English version translation comparing to Ukrainian variant examplimg four components English statement *spray steam-jet capacitor* to be translated only in two Ukrainian terms as *пароструйний конденсатор* or two components English compound *vent capacitor* to be translated as only one Ukrainian word *випарник*.

Morpheme “Drive- привод, передача” nesting potency is represented in fifty eight varieties: 1) *accessory drive*- привод допоміжного механізму, 2) *accutulator drive*- акумуляторний електропривод, 3) *battery drive* - акумуляторний електропривод, 4) *adjustable drive* - регульований привод тягодувної установки, 5) *advance unit drive*- привод вузла випередження, 6) *all-wheel drive*- привод на всі осі, 7) *alternative current drive*- привод змінного струму, 8) *ancillary drive*- допоміжний привод, 9) *auxiliary drive*- допоміжний привод, 10) *axle drive*- вогевий привод, 11) *back drive*- привод зворотнього ходу,

12) *belt drive*- ремінний привод, 13) *bevel gear drive* - конічна зубчата передача, 14) *cam drive*- кулачкова передача, 15) *camshaft drive*- привод кулачкового валу, 16) *capstain drive* - передача ведучого валу, 17) *caterpillar drive* - гусеничний привод, 18) *chain drive* - ланцюговий привод, 19) *direct current drive* - привод постійного струму, 20) *disk drive* - дисковий привод, 21) *electric drive*- електричний привод, 22) *fluid drive* - гідропривод, 23) *liquid drive*- гідропривод, 24) *gear drive*- шестеренчаста передача, 25) *pinion drive* - привод, 26) *gearless drive*- безредукторний привод, 27) *generator drive* - привод генератора, 28) *high-speed drive* - високошвидкісний привод, 29) *impeller belt drive* - ремінна ланцюгова передача, 30) *induction drive* - асинхронний електропривод, 31) *machine axis drive* - привод подачі робочого органа верстата, 32) *main drive* - головний привод, 33) *manual drive* - ручний привод, 34) *master drive* - ведучий привод, 35) *mold drive* - привод коливання кристалізатора, 36) *motor drive* - обертальний привод, 37) *motorized drive*- механічний привод, 38) *negative drive* - м'яка передача, 39) *piston drive*- поршнева передача, 40) *planetary drive* - планетарна передача, 41) *positive drive*- жорстка передача, 42) *power drive* - силовий привод, 43) *pulley drive*- ремінний привод, 44) *rack-and gear drive* - рейкова передача, 45) *ram drive*- поршнева передача, 46) *ratchet drive*- храповий привод, 47) *rope drive*- канатна передача, 48) *spring drive*- пружинна передача, 49) *spring-sprocket drive*- передача на ведучу зірочку, 50) *stand by drive*- запасний привод, 51) *steam drive*- парова передача, 52) *tandem drive*- здвоєна передача, 53) *toothed drive*- зубчата передача, 54) *variable fluid drive*- регульований гідропривод, 55) *V-belt drive*- клиноремінна передача, 56) *driveline drive* - карданна передача, 57) *voltage drive*- керування напругою.

The structural feature of the morpheme “drive” is existence of two components Noun-Noun Compound (examplimg *pulley drive*) or Participle 2-Noun compound (representing *toothed drive*) as well as three Adjective- Noun compounds like *variable fluid drive*. Moreover, it's worth to notice that the majority of the represented structures do not obtain conjunctions or preposition except of *by* within word combination *stand by drive* or *and* within *rack-and gear drive*.

The specific feature of translation concerning reviewed morpheme is more elements Ukrainian translation comparing to English variant representing five components Ukrainian word combination *привод подачі робочого органа верстата* to be understood in three components English word combination *machine axis drive*.

Morpheme “Engine – двигун” nesting potency is associated in fifty six varieties: 1) *accelerating engine* - розгоночний двигун, 2) *adiabatic air engine*- пневматичний двигун, 3) *air-cell engine*-повітряно-камерний двигун, 4) *air-cooled engine*- двигун з повітряним охолодженням, 5) *jet engine*- реактивний двигун, 6) *internal combustion engine* - двигун внутрішнього згоряння, 7) *external combustion engine* - двигун зовнішнього згоряння, 8) *hybrid engine*- гібридний двигун, 9) *starting engine* - стартер, 10) *ordering engine* - стартер, 11) *air-injection engine* - компресорний двигун, 12) *arrow engine* - двигун з подібним розташуванням циліндром, 13) *bare engine* - двигун без допоміжного агрегату, 14) *engine - air-feed-jet*- повітряно-реактивний двигун, 15) *basic engine* - повітродувка, 16) *blowing engine* - повітродувка, 17) *blown engine* - двигун з турбонадувкою, 18) *brake engine*- гальмівна двигунна установка, 19) *by-pass engine* - двоконтурний двигун, 20) *catalytic engine* - двигун з каталізатором у камері спалювання, 21) *centrifugal expansion engine* - центробіжний детандер, 22) *conventional engine* - нормативний двигун внутрішнього згоряння, 23) *computing engine*- обчислювальна машина - процесор, 24) *dead engine*- заглухий двигун, 25) *diesel engine*- дизельний двигун, 26) *donkey engine*- допоміжний двигун, 27) *double row engine*- дворядний двигун, 28) *expansion engine*- детандер - машина для охолодження газу шляхом його розширення, 29) *external engine* -двигун зовнішнього згоряння, 30) *fire engine*- пожежна машина, 31) *four-cycle engine*- чотирьохтактний двигун, 32) *four-stroke engine*- чотирьохтактний двигун, 33) *gas engine*- газовий двигун, 34) *gasoline engine*- бензиновий двигун, 35) *petrol engine*- бензиновий двигун, 36) *gas turbine engine*- газотурбінний двигун, 37) *heavy duty engine* - двигун великої потужності, 38) *high efficiency engine* - економний двигун з високим ККД, 39) *horizontal engine* - двигун з горизонтально розташованим циліндром, 40) *hybrid-propellant engine* - двигун на твердодорідкому

паливі, 41) *industrial application engine* - двигун для промислового використання, 42) *lift engine* - підйомний двигун, 43) *long stroke engine* - довго ходовий двигун, 44) *multifuel engine* - багатопаливний двигун, 45) *oil engine*- дизельний двигун, 46) *pancake engine* - двигун з горизонтально розташованим опозитивним циліндром, 47) *propulsion engine* - головний двигун, 48) *rotary engine*- роторно-поршневий двигун, 49) *stock engine*- серійний двигун, 50) *switch engine*- маневровий двигун, 51) *tee engine* - T-подібний двигун, 52) *transverse engine* - поперечно розташований двигун, 53) *turbojet engine* –турбореактивний двигун, 54) *turboprop engine* - турбогвинтовий двигун, 55) *water-cooled engine* - двигун з водяним охолодженням, 56) *W-type engine* - трирядний двигун.

The structural feature is existence mainly of two components compounds of agrotechnical terms in Noun-Noun relations (like *propulsion engine*) more frequently than in Adjective-Noun relations (exampling *horizontal engine*) as well a paralell three components exampling *hybrid-propellant engine* or *high efficiency engine*.

The specific feature of translation is existence of more elements Ukrainian variant comparing to less components English variant representing two elements English word combination *transverse engine* to be translated as *поперечно розташований двигун* similar to translating two components English variant *rotary engine* in accordance to three elements Ukrainian version- *роторно-поршневий двигун*.

The majority of word combinations obtain adequate translation except of *propulsion engine* to be translated in unpredictable version- as *головний двигун*. The unpredictable version of translation concerns statement *heavy duty engine* because of the losses of common previous perception of first view translating variant *двигун важкого обов'язку* into more correct dictionary form exampling *двигун великої потужності*.

There is also interesting linguistic phenomenon concerning transformation of commonly used in every day speech title of domestic animal *donkey* into the structure

of scientific agrotechnical statement after its involving into such combination as *donkey engine* to be translated as *допоміжний двигун*.

Morpheme “Gear- шестерня” nesting potency is observed in fifty two varieties:

1) *bevel gear* - конічне колесо з прямими зубами, 2) *brake gear* - гальмівна передача, 3) *buffer gear* - буферний пристрій, 4) *camshaft gear* - шестерня розподільчого валу, 5) *counter gear* - шестерня розподільчого валу, 6) *cardan gear* - карданний привод, 7) *clutch gear* - зубчаста муфта-механізм зчеплення, 8) *cluster gear* - блок з колесом, блок-шестерня, 9) *control gear* - система управління, 10) *crank gear* - шестерня кривошипного валу, 11) *cut gear* - шестерня з нарізними зубами, 12) *crown gear* - шестерня з нарізними зубами, 13) *disconnecting gear* - механізм відключення-розчеплення, 14) *drive gear* - ведуча шестерня, 15) *driven gear* - слідує шестерня, 16) *expansion valve gear* - паророзподіл з розширенням, 17) *external feed gear* - зубчасте колесо механізму подачі, 18) *friction gear* - конічна зубчаста передача, 19) *friction grip gear* - запобігаючий механізм, 20) *helical gear* - стопорний механізм, 21) *spiral gear* - скосозубне колесо, 22) *lock gear* - стопорний механізм, 23) *stop gear* - стопорний механізм, 24) *mating gear teeth* – парні зуби шестерні, 25) *middle gear* - середня швидкість, 26) *top gear* - вища швидкість, 27) *bottom gear* - найменша швидкість, 28) *first gear* - перша швидкість, 29) *second gear* - друга швидкість, 30) *gear pinion* - шпонка, 31) *pinion sun gear* - менша шестерня у парі, 32) *planetary gear* - планетарна шестерня, 33) *pulley gear* - передача за допомогою шківів, 34) *ratchet gear* - храпове колесо, 35) *reducing gear* - колесо ходозменшення, 36) *releasing gear* - шестерня розчеплення, 37) *ring gear* - передача з внутрішнім зчепленням, 38) *rod gear* - стрижнева передача, 39) *rotation gear* - поворотний механізм, 40) *spur gear* - циліндричне прямозубне колесо, 41) *thrust gear* - штовхаючий механізм передачі, клапанний розподіл, 45) *gear box* - коробка передач, 46) *gear case* - коробка передач, 47) *gear train* - зубчаста передача, 48) *gear cutter* - зуборізний інструмент - зуборізна фреза, 49) *gear drive* - зубчастий привод, 50) *gear pinion* - ведуча шестерня, 51) *gear ratio* - передаточне число, 52) *gear-shift* - переключення передач.

The structural feature is majority of two components word combinations in Noun-Noun relations like *gear cutter*.

The specific feature of translation is existence either of compounds with more amount of Ukrainian variant elements (like two elements English *friction gear* to be translated as three components Ukrainian variant *конічна зубчаста передача* or three elements *friction grip gear*-to be translated as less components - two elements Ukrainian variant - *занобігаючий механізм*).

Moreover, it was noted some cases of unpredictable translation of common word *train* in version *gear train* to be translated as *зубчаста передача* but not *зубчатий потяг (поїзд)*. Besides, it's worth to mention that in some cases English versions without additional prepositions or conjunctions in Ukrainian variant obtain it exempling such English statement as *cluster gear* to be translated as *блок з колесом-блок-шестерня* or *bevel gear* to be translated as *конічне колесо з прямими зубами*. Interesting linguistic phenomenon within morpheme *gear* statements observation deals with the transformation of the title of natural lighting object which gives life on the planet Earth into technical projection meaning expression *pinion sun gear* to be translated in unpredictable way – as *менша шестерня у парі*.

Morpheme "Knife - ніж, ніж косарки, різець, різати ножем, різальний апарат" nesting potency is observed in fifty three varieties: 1) *knife back*- *спинка ножа (косарки)*, 2) *knife clip*- *натискна лапка пальцевого бруса косарки*, 3) *knife head*- *головка ножа косарки*, 4) *knife section*- *сегмент -лезо ножової полоси косарки*, 5) *knife stroke*- *хід ножа косарки*, 6) *knife -headball*- *шар головки ножа косарки*, 7) *knife angled* - *похилий різальний апарат*, 8) *knife anhydrous ammonia application* ~ *сошник для внесення в ґрунт безводного аміаку*, 9) *application knife*- *підживлювальний ніж, сошник для внесення добрив*, 10) *band-cutter knife* *ніж для перерізування перев'язів снопів*, 11) *sane knife*- *мачете (ніж для рубання цукрового очерету)*, 12) *chopper knife*- *ніж подрібнювального апарата*, 13) *comb-cutting knife*- *ніж подрібнювача стрижнів качанів кукурудзи*, 14) *covering knife*- *загортач*, 15) *cutting knife*- *різальний апарат*, 16) *cylinder knife*- *ніж барабанного подрібнювача*, 17) *dividing knife* - *подільник з різальним апаратом, різальний*

апарат подільника, 18) knife double-edged reversible flail knife- гострий з обох боків оборотний бич, 19) double-throw knife- ніж з подвійним пробігом, 20) fixed shear knife- ніж - відсікач пресувальної камери –пресу підбирача, 21) flail knife- шарнірний ніж, бич, цін, 22) flywheel knife- ніж дискового подрібнювального апарата, 23) free-swinging knife- шарнірний ніж, бич, цін, 24) garden knife - садовий ніж, 25) injection knife- підживлювальний ніж , 26) tower knife - ніж різального апарата косарки, сегмент різального апарата косарки, 27) nursing knife - підживлювальний ніж, 28) plunger shear knife- ніж- відсікач поршня прес-підбирача, 29) ram knife - ніж- відсікач поршня, прес-підбирача, 30) reducing knife- ніж подрібнювального апарата, 31) revolving knife - обертювий ніж, 32) scuffle knife- однобічна плоскорізальна лапа-бритва, 33) serrated -section knife- ніж різального апарата з насіченими сегментами, 34) shear knife – ніж - відсікач пресу-підбирача, 35) sickle knife-ніж різального апарата, 36) side knife - протирізальна пластина, 37) silage knife- ніж для різання силосу, 38) slicing knife - ніж- відсікач плунжера, прес-підбирача, 39) smooth-edged knife- ніж різального апарата з гладенькими сегментами, 40) smooth-section knife- ніж різального апарата з гладенькими сегментами, 41) soil knife- ґрунтовий ніж, 42) spiraled knife- гвинтовий ніж, 43) stationary knife- нерухомий ніж , 44) stemmer knife- ніж для відокремлення бобів арахісу від стебел, 45) swinging hook-shaped knife- колінчатий бич (цін), 46) tailing knife- ніж для обрізування корінців коренеплодів, 47) topping knife- гичкозрізувальний ніж, ніж для зрізування верхівок цукрового очерету, 48) top-serrated knife- ніж різального апарата із сегментами з верхньою насічкою, 49) trash knife- ніж для видалення сміття качановідривного апарата, 50) twine knife- ніж вузлозав'язувача, 51) underserrated knife - ніж різального апарата із сегментами з нижньою насічкою, 52) upper serrated knife- ніж різального апарата із сегментами з верхньою насічкою, 53) weeding knife - прополювальна лапа.

The structural feature is existence of mainly two components Participle 2-Noun relations version (like *underserrated knife*) or Participle 1-Noun relations

version (examplimg *topping knife*) as well as two components agricultural terms strictures (taking into account *soil knife*).

The specific feature of translation is very wide range of agricultural area instruments specification meanings starting from the varieties list of nesting morpheme *knife* dealing with such translated variants range as *ніж, ніж косарки, різець, різати ножем, різальний апарат* being noted as the first point of dictionary representation with additional meaning variants like *лапа, бич, цін, бритва, відсікач, прес*, etc.

Moreover, it's noticed much more word loading in Ukrainian translation comparing to Ukrainian equivalents mentioning two elements *trash knife* to be translated as five elements Ukrainian version examplimg *ніж для видалення сміття качановідривного апарата*. Moreover, it's noticed some word combinations without additional propositions and conjunctions which are tending to change such adequacy in Ukrainian variant examplimg using preposition *із* to translate *top-serrated knife* in such version as *ніж різального апарата із сегментами з верхньою насічкою* or using preposition *для* to translate *trash knife* in such version as *ніж для видалення сміття качановідривного апарата*.

4.4.1.4 Block 6 and Block 7 agrotechnical terms observation

-At the next stages we observed the agrotechnical terms with the 60-70 nesting varieties potential as well as the agrotechnical terms with the 71-81 nesting varieties potential. The results 38-48 nesting varieties potential observation were introduced into table 6. The agrotechnical terms with the 60-70 nesting varieties potential. The results of such observation were introduced into table 6.

Table 6

The agrotechnical terms with the 60-70 nesting varieties potential

Number of item order	Block 6 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
1	elevator	62
2	control	71

The table 6 represented the existence of two types of Block 6 morphemes among which the morpheme *control* obtains a little bit more nesting potency than another morpheme *elevator* but in general both of two may be worth to be mentioned as the representatives of the abovenamed category.

The decoding and specification of the represented table is explained within some following statements.

Morpheme “Elevator – вантажопідіймач, (планковий) транспортер навантажувач, ліфт, піднімач, похилий транспортер (комбайна), елеватор (зерносховища)” nesting potency is admitted in sixty two varieties: 1) *force-fedauger elevator*- шнековий елеватор із примусовою подачею, 2) *front elevator*- основний елеватор картоплекопача, 3) *full-width elevator* - прямоточний елеватор, 4) *general-purpose elevator*- універсальний елеватор, 5) *gleanings elevator* - колосовий елеватор, 6) *grain elevator*- зернонавантажувач, зерновий елеватор, зерносховище, 7) *grain-and-returns elevator* - елеватор вороху, 8) *gravity-discharge elevator*- елеватор із гравітаційним розвантаженням, 9) *hay elevator*- снопоклад, 10) *hay-and-straw elevator*- снопоклад, 11) *hinged discharge elevator* - консольний вивантажувальний елеватор, 12) *inclined elevator* - похилий транспортер, 13) *indoorstorage elevator* - елеватор для роботи всередині сховища, 14) *initial elevator* - основний елеватор, 15) *main lifting elevator* - основний елеватор, 16) *meal cube elevator* - елеватор для кормових брикетів або гранул, 17) *mobile grain elevator*- пересувний зерновий елеватор, 18) *multilevel elevator* - багаторівневий елеватор, елеватор із регульованою висотою завантаження і вивантаження, 19) *open-web elevator*- прутковий елеватор, 20) *raddle-type elevator*- скребковий елеватор, 21) *pea elevator*- підбирач гороху, 22) *perfect elevator*- ковшовий елеватор з відтискною зірочкою, 23) *pickup elevator*- підбирач-навантажувач, 24) *platform elevator*- похилий транспортер жатки комбайна, 25) *pneumatic elevator*- пневматичний елеватор 26) *positive-discharge elevator*- ковшовий елеватор з натяжною зірочкою, 27) *potato elevator* - картоплекопач, 28) *primary (lifting) elevator*- основний елеватор, 29) *receiving elevator*- приймальний елеватор, 30) *returns elevator*- колосовий елеватор, 31)

rod-chain elevator- прутковий елеватор, 32) *rod-link elevator*- прутковий елеватор, 33) *roll gang elevator* - роликівий транспортер, рольганг, 34) *root elevator*- елеватор для коренеплодів, 35) *rubber-flight elevator*- елеватор з гумовими скребками, 36) *sacker elevator*- елеватор для подачі сипучих матеріалів у тару, 37) *scraper elevator*- скребковий елеватор, 38) *screw elevator*- шнековий елеватор, 39) *seed elevator*- насінневий елеватор, 40) *separate haulm elevator*- гичковиделяючий елеватор, 41) *sheaf elevator*- елеватор сноів, 42) *shelled corn elevator* - зерновий елеватор кукурудзозбирального комбайна, 43) *side-delivery elevator* - поперечний елеватор, елеватор для бічного вивантажування, 44) *side-discharge elevator* - поперечний елеватор, елеватор для бічного вивантажування, 45) *slatted elevator* - прутковий елеватор, 46) *snapper elevator*- елеватор качанів, 47) *soil-extraction elevator* - елеватор-очисник коренеплодів від ґрунту, 48) *stacking elevator*- снопоклад, 49) *star elevator*- кулачковий елеватор, 50) *straw elevator*- соломонідіймач, 51) *table-to-cylinder elevator*- приймальний елеватор комбайна, 52) *tailings elevator*- колосовий елеватор, 53) *top elevator* - гичковиделяючий елеватор, 54) *trailer-loading elevator* - елеватор збиральної машини для вивантаження урожаю в причіп, елеватор-навантажувач, 55) *trowel elevator* - скребковий елеватор, 56) *truck elevator* - елеватор збиральної машини для вивантаження урожаю в автомобіль, причіп, 57) *turnover elevator*- колосовий елеватор, 58) *twin-chain elevator* - двухланцюговий ковшовий елеватор, 59) *undershot elevator* - елеватор із нижньою робочою віткою, 60) *unloading elevator* - вивантажувальний елеватор, 61) *wagon elevator* - елеватор (збиральної машини) для вивантаження врожаю в причіп, 62) *water elevator* - водопіднімач.

The structural feature is the majority of usage of two components English agrotechnical terms word combinations being differed mainly accoring to such item as part of speech representing such cases as Noun-Noun relations (exampling *truck elevator*), Participle 1-Noun relations (exampling *unloading elevator*), Pariciple 2- Noun relations (exampling *shelled corn elevator*) or Adjective-Noun relations (representing *pneumatic elevator*).

The specific feature of translation is existence of the cases with unpredictable translation in general and concerning one English agrotechnical term with the abovenamed morpheme itself. We mention such statement as *truck elevator* to be translated either in many components phrase *елеватор збиральної машини для вивантаження урожаю в автомобіль* or as one component word *причип*. It's also noticed interesting linguistic phenomenon with transformation of title of the night sky natural lighting object star into part of phrase to name agrotechnical object within the phrase *star elevator* which is unpredictably translated in dictionary as *кулачковий елеватор*.

The difficulty with Ukrainian translated versions adoption also concerns the phrase *perfect elevator* to be translated in dictionary as *ковшовий елеватор з відтискнутою зірочкою* but not as *чудовий підіймач* as it might be previously forecast.

Morpheme "Control- управління, регулювання" is mentioned in seventy varieties: 1) *control usage*- використання важеля, використання керуючого пристрою, здійснення процесу контролювання, здійснення процесу регулювання, здійснення процесу управління, 2) *control accuracy* – точність регулювання, 3) *control action*– регулюючий вплив, 4) *control agent* - регулююче середовище, регулююча речовина, 5) *control algorithm* – алгоритм - дозволяючий метод управління, 6) *control automation* – автоматизація управління, 7) *control band*-зона регулювання, діапазон регулювання, 8) *control board*-1.панель управління, 2.щит управління,3.дошка приладів, 9) *control button*– кнопка управління, 10) *control cabinet* – щиток керування, 11) *control cable*– кабель дистанційного управління, 12) *control channel*– канал управління, 13) *control characteristic* – характеристика регулювання, 14) *control center*- диспетчерський пункт, пункт управління, пункт регулювання, 15) *control circuit* – схема налаштування, 16) *control console*–1.панель управління,2. контрольний щит, 17) *control function* – функція управління, 18) *control grid* – управляючий електрод, 19) *control index* – контрольний індекс, 20) *control lever* – важіль управління, важіль регулювання, 21) *control light* – контрольна лампа, 22) *control path* – ланцюг взаємодії, 23) *control performance* – стійка управління, 24) *control point adjustment* –

налаштування контрольної точки, налаштування регульованої величини, 25) *control process* – процес управління, 26) *control regulator* – управляючий регулятор, 27) *control relay* – релейний управляючий пристрій, 28) *control setup* – установка регулювання, 29) *control switch* – командний вимикач, 30) *control unit* – блок управління, 31) *control wiring* – ланцюг управління, схема управління, 32) *control desk* – пульт управління, дошка приладів, 33) *control engineering implements software* – реалізація програмного забезпечення інженерних систем управління, 34) *control index setting* – установка заданого значення, 35) *control instruction counter* – лічильник команд, 36) *control knob* – ручка управління, головка управління, головка регулятора, 37) *control lag* – запізнювання регулювання і управління, 38) *control level* – рівень управління, 39) *control limit* – межі регулювання, 40) *control of automata operation* – управління роботою автоматів, регулювання роботи автоматів, важіль управління автоматів, 50) *control panel* – панель управління, 51) *control parameters* – параметри управління, 52) *control point adjustment* – налаштування точки регулювання, задатчик, 53) *control positioning accuracy* – точність слідкуючого позиціонування, 54) *control pulse* – керуючий імпульс, імпульс до керування, 55) *control range* – діапазон регулювання, 56) *control rate* – швидкість регулювання, швидкодія регулятора, 57) *control relay* – релейний управляючий пристрій, 58) *control setup* – установка регулювання, 59) *control systems* – системи управління, 60) *control system of growing vegetables in greenhouses* – системи управління вирощування овочів у теплицях, 61) *control system with neural network forecasting of external disturbances* – система управління з нейронною мережею прогнозування зовнішніх порушень - збурень, 62) *control unit* – блок управління, 63) *controlling the processes of forage distribution* – управління процесом роздачі кормів, 64) *controlling the lighting regime within cattle barns* – управління світловим режимом стійл худоби, 65) *controllability of automatic installation* – контрольованість автоматичної установки, 66) *controls* – елементи, підпорядковані керуванню, 67) *controlled condition* – регульована величина, регульований параметр, регульована координата. підконтрольна умова, 68) *controlled plant characteristics* –

характеристика об'єкта, який підлягає регулюванню, 69) *controlled value range* – діапазон змін регульованої величини, 70) *controlled variable* – змінна, здатна до видозміни, 71) *controller of heating and cooling processes* – стабілізатор процесу нагріву та охолодження.

The structural feature is existence of different length English word combination with different parts of speech, with or without additional prepositions and conjunctions.

The example of three components word combination with morpheme *control* is concerning Participle 2-Noun relations (examplimg *controlled value range* phrase). The example of four-components statements in Participle 1-Noun relations with conjunctions and prepositions deals with the phrase *controller of heating and cooling processes*.

The specific feature of translation is usage of cases dealing with two and more Ukrainian versions of abovenamed morpheme translation.

According to the representatives of two versions translation we mean for example *control lever* to be translated either as *важіль управління* or *важіль регулювання*. Besides, this case deals with the agrotechnical word combination *control band* too because of its double Ukrainian translated meaning too regarding to *зона регулювання* or *діапазон регулювання*.

In general two versions of Ukrainian perception concerning one English statement is spread phenomenon, it deals with such statement as *control point adjustment* too because of such variants of translation as *налаштування точки регулювання* or *задатчик* as well as perception of phrase *control wiring* in such two meanings as *ланцюг управління* or *схема управління*.

The abovenamed description deals with *control desk* too because of its double translation in Ukrainian in such variants as *панель управління* or *дошка приладів*.

According to the representatives of three versions translation we mean for example *control center* to be translated in Ukrainian not only in the version *диспетчерський пункт* but also as *пункт управління* or *пункт регулювання*. The same description deal with three Ukrainian meanings of the phrase *control board* to

be represented in dictionary version either as *пульт управління, щит управління* or *дошка приладів*.

Representation of three versions translation is not a rare phenomenon concerning morpheme *control* agrotechnical term word combinations because students noticed the abovenamed adequacy concerning the phrase *control of automata operation* too. It appeared that this term may be translated as *управління роботою автоматів* as *регулювання роботи автоматів* or as *важіль управління автоматів*. Moreover, three version perception belongs to the Ukrainian perception of English phrase *control knob* too adopting such translated versions as *ручка управління*, *головка управління* or *головка регулятора*,

According to the representatives of four versions translation we mean for example *controlled condition* to be translated either as *регульована величина* or *регульований параметр*. In order to continue the range of adequate translated versions it's worth to mention *регульована координата* or *підконтрольна умова* too.

According to the representatives of five versions translation we mean for example *control usage*. The first two variants of this statement perception are *використання важеля* or *використання керуючого пристрою*. The last three variants of this statement perception are *здійснення процесу контролювання* *здійснення процесу регулювання* or *здійснення процесу управління*.

In order to distinguish the specific features of morpheme *control* derivative compounds it's worth to say about unpredictable translation of *control action* in dictionary version *регулюючий вплив* but not as *підконтрольна дія*. The same difficulty to be remembered deals with the phrase *control grid* – *управляючий електрод* too because of the unpredictable transformation - ignoring previous perception of word *grid* in general meaning as *network* or *system* but as the direct synonym to *electrode*.

Such phenomenon concerns the statement *control cabinet* too because in dictionary its translation noted as *щиток керування* - as the nearby synonym to *fusebox* but not to the room of administrative staff. The same adequacy concerns

perception of *control agent* too to be noted in dictionary either as *регулююще середовище*, or *регулююча речовина* but not concerning the person to be engaged into controlling administrative processes.

4.4.1.5 Block 7 and Block 8 agrotechnical terms observation

At the seventh stage we observed the agrotechnical terms with the 71-81 nesting varieties potential as well as within 82-92 nesting varieties potential.

The results of such observation were introduced into table 7 and 8.

Table 7

The agrotechnical terms with the 71- 81 nesting varieties potential

Number of item order	Block 7 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
	----	0

Table 8

The agrotechnical terms with the 82- 92 nesting varieties potential

N	Block 8 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
	----	0

The just reviewed two tables (either Table 7 or Table 8) proved the previous absence of the agrotechnical compounds either with 71-81 nesting varieties potential or with the 82- 92 nesting varieties potential staying in position of the deeper further investigation concerning searching some representatives involving different vocabularies being devoted to the representation of multicomponent agrotechnical terms in their relations with other words to conclude word combinations. Moreover, these tables assume the further shortening the list of naming agrotechnical terms themselves.

4.4.1.6 Block 9 and Block 10 agrotechnical terms observation

At the eighth stage we observed the agrotechnical terms with the 93-103 nesting varieties potential to be represented in one item. We came to conclusion that despite of little representatives amount it's worth mentioning it in table 9.

Table 9

The agrotechnical terms with the 93-103 nesting varieties potential

Number of item order	Block 9 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
1	wheel	99

Table 9 shows the existence of only one type of adequate morpheme with 93- 103 nesting varieties potential to be further regarded in students' investigation as *wheel*.

Morpheme "Wheel - колесо" nesting potency is represented in ninety nine varieties: 1) *geneva wheel-мальтійський хрест*, 2) *set of toothed wheels- набір зубчастих механізмів*, 3) *spade-typepuller wheel- вижимной диск із лопатками*, 4) *spider wheel - спицеве колесо, пальцеве колесо, наколю вальне колесо, голчастий диск*, 5) *spiked pickur wheel - наколювальне колесо бурякокозбирального комбайна*, 6) *spinner wheel - кидальне колесо*, 7) *splitpress wheel- розрізний прикочувальний коток*, 8) *spoke(d) wheel- спицеве колесо*, 9) *squeeze wheel- витискний диск, диск овий конач*, 10) *stabilizing wheel- опорне (підтримувальне) колесо*, 11) *star wheel- зірочка*, 12) *star-feed wheel- висівна зірочка*, 13) *star-metering wheel- мірне колесо (механізму вмикання в'язального апарата прес-підбирача)*, 14) *steering wheel- кермове колесо, напрямне колесо*, 15) *wheelstud wheel- штифтова катушка висівного апарата*, 16) *supporting wheel- опорне (підтримувальне) колесо*, 17) *swivel wheel - самовстановлювальне колесо*, 18) *tail wheel- заднє колесо*, 19) *thrust wheel- опорне підтримувальне колесо*, 20) *tine(d) wheel- пальцеве колесо*, 21) *tongue wheel- опорне підтримувальне колесо на спиці*, 22) *tooth ed wheel - голчастий диск*, 23) *topper wheel- диск гичкозрізувального апарата*, 24) *traction wheel - ведуче колесо*, 25) *tractor wheel- колесо трактора*, 26) *transport*

wheel- транспортне колесо, ходове колесо, 27) traveling wheel - приводне колесо жатки, 28) twin wheels - спарені з dvoєні колеса, 29) vacuum dropper wheel - шлюзовий затвор, 30) variable-track wheel- колесо на осі з регульованою шириною колії, 31) V-tire wheel - колесо з жолобчастим ободом, 32) water wheel- водяне колесо, 33) wind wheel - вітряне колесо, 34) wheel adjustment wheel-черв'як регулювання коліс, 35) hoe wheel - мотичний диск, 36) idler wheel-натяжне колесо гусениці, 37) kicker wheel- струшувальне колесо, 38) knife wheel- ножовий диск, 39) land wheel- польове колесо, ведуче колесо самохідної машини, 40) leading wheel- переднє колесо, 41) leaning wheel- похиле колесо, 42) lifter wheel- вижимний диск, дисковий копач, 43) lugged wheel - колесо з ґрунтозачепами, 44) main wheel- приводне ходове колесо, ведуче колесо самохідної машини, 45) metering wheel- мірне колесо(механізму вмикання в'язального апарата прес-підбирача), 46) muddy-field wheel- колесо для заливних полів , 47) nearside wheel- ліве колесо, 48) nose wheel- штифтова катушка висівного апарата, 49) oblique-rolling wheel - колесо на похилій осі, 50) open-center wheel- колесо з вирізом у середній частині обода, 51) open-tire wheel-колесо з незамкнутим малюнком протектора шини, 52) outrigger wheel- зовнішнє опорне колесо секції, 53) racker wheel - прикочувальний коток, 54) racking wheel-прикочувальний коток, 55) raddle wheel - лопатеве колесо, 56) rap wheel- заднє бороздове колесо, 57) ricker wheel - вичерпувальний диск картоплесаджалки, висівна катушка бавовняної сівалки, 58) rickier wheel- опорне колесо підбирача, наколювальне колесо бурякозбирального комбайна, 59) rickier carrier wheel- опорне колесо підбирача, 60) pilot wheel- штурвал піднімання жатки, 61) planting wheel- садильне колесо розсадосадильної машини, 62) pneumatic-tire wheel- колесо з пневмошинною, 63) power wheel- колесо привода (автомата піднімання), приводне ходове колесо, 64) power-driven wheel- колесо з примусовим приводом, 65) power-shift wheel- колесо на осі із силовим механізмом регулювання колії, 66) press wheel- прикочувальний коток, 67) pronged wheel- голчастий диск , 68) puller wheel - витискне колесо, бральне

колесо, 69) *pull-typefinger wheel*- ведене колесо, 70) *push-typefinger wheel* - ведуче колесо, 71) *ram drive wheel*- шестерня привода плунжера пресувального механізму, 72) *ratchet wheel*- храповик, храпове колесо, 73) *rear wheel*- заднє колесо, 74) *repeller wheel*- ролик-відбивач висівного апарата, 75) *retainer wheel* - диск затискання шпагату вузлов'язувача, 76) *ridged wheel*- колесо з ребордою, 77) *road wheel*- транспортне колесо, ходове колесо, 78) *rotary hoe wheel*- диск ротаційної мотики, 79) *rotating conveyor wheel*- піднімальний барабан, 80) *row-crop wheel*- колесо для просапних тракторів, 81) *rubber-tire wheel* - колесо з гумовою шиною; колесо з гумовим ободом, 82) *scoop wheel* - черпальне колесо, 83) *screw-controlled depth wheel*- опорне колесо з гвинтовим регулюванням, 84) *seed wheel* - висівний диск, 85) *selector wheel*- висівний диск, 86) *self-castering wheel*- самоустановлювальне колесо, 87) *self-centering wheel* - самоустановлювальне колесо, 88) *semipneumatic wheel* - колесо з пневматичною шиною з атмосферним тиском, 89) *shelling wheel* - диск луцильника, 90) *side wheel* - бічне колесо, 91) *skeleton wheel* - пруткове колесо, 92) *wheel barrow* – тачка, 93) *wheel driven* - з приводом відходового колеса, 94) *wheeled tractor* - колісний трактор, 95) *wheel-hub* - маточина колеса, 96) *wheeling* - час перебування машини в русі, 97) *wheelspan* – колія, 98) *wheelspin* – буксування, 99) *wheeltrack* – колія.

The structural feature is the existence of majority of two components word compounds in Participle 1-Noun relations (like *self-centering wheel*), Noun-Noun relations (exampling *wheel barrow*), Adjective- Noun relations (like *semipneumatic wheel*) as well as word-compositions with Participle2-Noun relations (representing *wheeled tractor*).

The specific feature of translation is existence of unpredictable variants of translation concerning *wheelspin* to be translated not as *колісна спиця* but in separated dictionary version - as *буксування* as well as *selector wheel* to be translated not as the first look version but *вибіркове колесо* but as *висівний диск*.

Besides, it's worth to say about unpredictable translation of *geneva wheel* as *мальтійський хрест* being unpredictably related to the kind of gear mechanism which is similar to object of historical treasure because of its shape.

Moreover, it's worth to pay attention at *picker wheel* with the specific translation concerning concrete operating agricultural machinery mechanism being relative to *вичерпувальний диск картоплесаджалки* as well as to *висівна катушка бавовняної сівалки*. The same difficulty is noticed concerning translation of *pickup wheel* because of its double meaning regarding either to *опорне колесо підбирача* or to *наколювальне колесо бурякозбирального комбайна*.

Now it's time to represent the selected list of agrotechnical terms with the 104- 114 nesting varieties. potential but unfortunately the students' searching observation concerning the above named quantity of adequate nesting representatives was failed during the mentioned period of pedagogical linguistic experiment. Thus such goals results were represented within the table 10.

Table 10

The agrotechnical terms with the 104- 114 nesting varieties potential

N	Block 10 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
	----	0

We consider that the represented table shows the gaps for the further attention accents and gave the motivation to shorten the types of agrotechnical terms naming them with another nesting varieties potential. We consider no results to be important results too in such case.

4.4.1.7 Block 7, Block 8 and Block 10 agrotechnical terms observation

-At the next stages we observed the agrotechnical terms with the 115-125 nesting varieties potential as well as the agrotechnical terms with the 126-136 as well as 137-147 nesting varieties potential.

The results of such observation were introduced into several tables too namely Table 11 dealt with the agrotechnical terms with the 115- 125 nesting varieties potential, Table 12 dealt with the agrotechnical terms with the 126-136 nesting varieties potential and Table 13 dealt with the agrotechnical terms with the 127-147 nesting varieties potential.

Students were able to find even one adequate morpheme to fill the table 11 without zeros.

Table 11

The agrotechnical terms with the 115- 125 nesting varieties potential

Number of item order	Block 11 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
1	valve	124

The decoding of the represented goal conclusion may be represented in a following way.

Morpheme “Valve- клапан клапан, золотник, затвор, створка, вентиль, засувка, шибер- клапан, золотник nesting potency is noticed in one hundred twenty four varieties: 1) *adjusting valve* - *регулюючий клапан*, 2) *admission valve*- *впускний клапан*, 3) *intake valve* - *впускний клапан*, 4) *air valve*- *клапан впуску повітря*, 5) *air inlet valve*- *клапан впуску повітря*, 6) *air-operated valve*- *пневматичний клапан*, 7) *air outlet valve*- *клапан випуску повітря*, 8) *release valve*- *клапан випуску повітря*, 9) *angle valve*- *кутовий вентиль*, 10) *amplifying valve*- *підсилюючий клапан*, 11) *back valve* - *зворотний клапан*, 12) *ball valve*- *шаровий клапан*, 13) *globe valve*- *шаровий клапан*, 14) *bleeder valve*- *впускний повітряний клапан*, 15) *blower valve*- *клапан сифона*, 16) *blow-off valve* – *продувний клапан*, 17) *butterfly valve*- *дросельний клапан*, 18) *by-pass valve*- *перепускний клапан*, 19) *charging valve*- *насичуючий клапан*, 20) *feed valve* - *насичуючий клапан*, 21) *control valve* - *регулюючий клапан*, 22) *cup valve*- *чашковий клапан*, 23) *delivery valve* - *нагнітаючий клапан*, 24) *pressure valve*- *нагнітаючий клапан*, 25) *diagram valve* - *мембранний клапан*, 26) *discharge valve*- *розвантажувальний клапан*, 27) *disk*

valve- тарільчастий дисковий клапан, 28) distribution valve- розподільний клапан, 29) main valve - розподільний клапан, 30) double-seat valve - двосідільчастий клапан, 31) draining valve - зливний клапан, 32) ejection valve - зливний клапан, 33) emergency valve- запобіжний клапан, 34) safety valve - запобіжний клапан, 35) escape valve- запобіжний клапан, 36) emptying valve - вихлопний клапан, 37) escape valve- вихлопний клапан, 38) exhaust valve - вихлопний клапан, 39) expansion valve- відсічний клапан, розширюючий клапан, розвальцьований клапан, 40) flap valve- відкидний клапан, 41) fourway valve - чотиритактний клапан, 42) iris valve- трубопровідний клапан, 43) operating valve - розподільчий клапан, 44) self-closing valve - самозапірний клапан, 45) shut valve - запірний клапан, 46) shut-off valve - відсічний клапан, 47) slide valve - золотник, 48) starting valve - впускний клапан, 49) stop valve - запірний клапан, 50) suction valve - всотуючий клапан, 51) turning valve - поворотний клапан, 52) transfer valve - перепускний клапан, 53) throttle valve - дросельний клапан, 54) three-way valve - триходовий клапан, 55) valve trains - зубчаста передача клапану, 56) transforming valve - редуційний клапан 57) tube valve - зубчастий клапан, 58) transforming valve - редуційний клапан 59) tube valve- трубчастий клапан, 60) triple valve- потрійний клапан, 61) vacuum valve- вакуумний клапан, 62) water-cooled escape valve - запобігаючий клапан парового котла, 63) valve guide - напрямна втулка клапана, 64) valve lifter- штовхач клапана, 65) valve motion- газорозподільний механізм, 66) valve pushrod- стержень штовхача клапана , 67) valve spring- пружина клапана 68) valve stem- стержень клапана, 69) valve timing- фази розподілення, 70) air valve -пневмоклапан, заслінка вентилятора, 71) back valve - зворотний клапан, 72) balepressure control valve клапан регулювання щільності пресування паків, 73) ball valve - кульковий клапан, 74) boot valve-запірний клапан штанги обприскувача, 75) boot ~ гніздоутворювальний клапан(сошника), 76) bucket control valve-розподільник гідрокерування ковшем, 77) bypass valve-перепускний клапан, 78) check valve- запірний клапан, зворотний клапан, 79) checkrow-гніздоутворювальний клапан, 80) closed-centerslide valve- золотник з проходом, закритим у нейтральному положенні, 81) cluster-forming valve- гніздоутворювальний клапан, 82)

compensator valve-компенсаційний клапан , 83) *control valve*- розподільний клапан, розподільник, 84) *cutoff valve*- запірний клапан, відсічний клапан, 85) *deceleration valve*- сповільнювальний клапан, 86) *delayed action valve* сповільнювальний клапан, 87) *delayed lift valve*- клапан послідовного вмикання піднімальних циліндрів, 88) *delivery valve*- нагнітальний клапан, 89) *diaphragm valve*-мембранний клапан, 90) *directacting valve*- клапан прямої (негайної) дії, 91) *direction control valve* - розподільний клапан, 92) *discharge (-service) valve*- нагнітальний клапан, розвантажувальний клапан , 93) *distributor valve*- розподільний клапан, 94) *valve guide* - напрямна втулка клапана, 95) *valve lifter*-штовхач (клапана) , 96) *valve motion*- газорозподільний механізм, 97) *valve pushrod*- стержень штовхача клапана, 98) *valve spring*- пружина клапана, 99) *valve stem*- стержень клапана, 100) *valve timing*- фази розподілення , 101) *air valve*- пневмоклапан, заслінка вентилятора, 102) *back valve*- зворотний клапан, 103) *balpressure control valve*- клапан регулювання щільності пресування паків, 104) *ball valve* - кульковий клапан, 105) *boot valve* - запірний клапан штанги обприскувача, 106) *boot valve* - гніздоутворювальний клапан сошника, 107) *bucketcontrol valve*- розподільник гідрокерування ковшем, 108) *bypass valve* - перепускний клапан, 109) *check valve* - запірний клапан, зворотний клапан, 110) *checkrow valve* - гніздоутворювальний клапан, 111) *closed-centerslide valve* - золотник з проходом, закритим у нейтральному положенні, 112) *cluster-forming valve* - гніздоутворювальний клапан, 113) *compensator valve*- компенсаційний клапан , 114) *control valve*- розподільний клапан, розподільник, 115) *cutoff valve*- запірний клапан, відсічний клапан, 116) *deceleration valve* - сповільнювальний клапан, 117) *delay edaction valve* - сповільнювальний клапан, 118) *delayedlift valve*- клапан послідовного вмикання піднімальних циліндрів, 119) *delivery valve*- нагнітальний клапан, 120) *diaphragm valve* - мембранний клапан, 121) *directacting valve*- клапан прямої негайної дії, 122) *direction control valve*- розподільний клапан, 123) *discharge service valve*- нагнітальний клапан, розвантажувальний клапан, 124) *distributor valve*- розподільний клапан.

The structural feature is existence of two components word combinations to conclude such parts of speech combination as Noun-Noun (like *diaphragm valve*) or Participle 1-Noun (representing *directacting valve*), etc. The specific feature of translation is existence of several Ukrainian meanings variants to be translated into English as one equivalent exemplifying *cutoff valve* to be understood as *запірний клапан* or *відсічний клапан* in parallel to understand *discharge service valve* as *нагнітальний клапан* or *розвантажувальний клапан*.

Now it's time to say about 126- 136 nesting varieties potential features to be involved into table 12:

Table 12

The agrotechnical terms with the 126- 136 nesting varieties potential

Number of item order	Block 12 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
	----	0

The differ result was observed concerning terms with the 137- 147 nesting varieties potential terms too to be represented in table 13.

Table 13

The agrotechnical terms with the 137- 147 nesting varieties potential

Number of item order	Block 12 agrotechnical terms representatives	The number of nesting varieties
	automatic	140

There was admitted only one representative of such category of agrotechnical words but it's worth to say about it because of the most spread range of nesting activity representatives comparing with all previous categories.

Morpheme “Automatic – автоматичний” is observed in one hundred forty one varieties: 1) ABC (*Automatic Brightness Control*) – *автоматичне регулювання яскравості*, 2) AAC (*Automatic Amplitude Control*) – *автоматичне регулювання амплітуди*, 3) AAPS (*Advanced Automatic Power System*) – *удосконалена автоматична енергетична система*, 4) AAR (*Automatic Alternative Routing*) – *автоматична альтернативна маршрутизація*, 5) AATS (*Advanced Automatic Test*

System) – удосконалена система автоматичного контролю, 6) *ABT (Automatic Bench Test)* – автоматичне лабораторне обладнання для проведення тестування, 7) *ас. (Automatic Control)* – автоматичне керування, 8) *АСАР (Automatic Circuit Analysis Program)* – програма автоматичного аналізу схем, 9) *АСАС (Automatic Component Assembly System)* – автоматична система збірки комплектуючих, 10) *АСАУ (Automatic Calling and Answering Unit)* – пристрій автоматичного виклику та відповіді, 11) *АССС (Automatic Communications and Control System)* – автоматизована система управління і зв'язку, 12) *АСЕ (Automatic Checkout Equipment)* – автоматичне контрольно-дослідне обладнання, 13) *АСЕС (Automatic Checkout and Evaluation)* – автоматична система перевірки та оцінювання, 14) *АСОС (Automatic Control Operation Center)* – автоматичний оперативний центр управління, 15) *АСОЕ (Automatic CheckOut Equipment)* – автоматична контрольно-вимірювальна апаратура, 16) *АСОС (Automatic CheckOut Set)* – автоматична контрольно-дослідна установка, 17) *АСРЕL (Alternating Current Relay)* – реле змінного струму, 18) *AD (Automatic Design)* – автоматичне проектування, 19) *ADAMS (Automatic Dynamic Analysis of Mechanical Systems)* – автоматичний аналіз динаміки механічних систем, 20) *АДАТ (Automatic Data Accumulator and Transfer)* – автоматичний пристрій накопичення і передачі даних, 21) *АДДАР (Automatic Digital Data Acquisition and Recording)* – автоматичний збір і реєстрація цифрових показників, 22) *АДДС (Automatic Data Distribution System)* – автоматична система розповсюдження показників, 23) *АДР (Automatic Data Processing)* – автоматична обробка показників, 24) *АФС (Automatic Frequency Control)* – автоматичне регулювання частоти, 25) *АЕА (Automatic Error Analysis)* – автоматичний аналіз помилок, 26) *АФС (Automatic Frequency Control)* – автоматичне підлаштування частоти, 27) *АІД (Automatic Internal Diagnosis)* – автоматичне виявлення несправностей, 28) *АНL (automatic noise limiter)* – автоматичний обмежувач поміх, автоматичний обмежувач шуму, 29) *АОВ (Automatically Operated Valve)* – автоматичний клапан, 30) *АР (Automatic Programming)* – автоматичне програмування, 31) *АРС (automatic phase control)* – автоматичне регулювання

фази, 32) *APCS (automatic phase control systems)* – системи автоматичного регулювання фази, 33) *APD (automatic data processing)* – автоматична обробка показників, 34) *ATC (Automatic Tuning Control)* – автоматичне налаштування, 35) *auto ovlд (automatic overload)* – автоматичний запобіжник перевантаження, 36) *auto recl (automatic reclosing)* – автоматичне регулювання напруги, 37) *AUTOPROPS (automatic programming for positioning system)* – автоматичне програмування позиційної системи, 38) *AVC (automatic voltage control)* – автоматичне регулювання напруги, 39) *avr (automatic voltage regulation)* – автоматичне регулювання напруги, 40) *automatic acceleration* – прискорення, здійснене автоматичним чином, 41) *automatic actions* 1. машинальні дії 2. машинальні реакції 3. автоматизовані роботи, 42) *automatic aerosprayer* – автоматичний авіаобприскувач, 43) *automatic air supply to the burner* – автоматична подача повітря до пальника, 44) *automatic alarm* – автоматична аварійна сигналізація, 45) *automatic aligning* 1. з ресурсом автоматичного самовирівнювання 2. з ресурсом автоматичного самоналаштування, 46) *automatic balancing* 1. Автоматичне урівноважування 2. автоматичне налаштування на нуль, 47) *automatic billing* – автоматичне табелювання, 48) *automatic block* – автоблокування, 49) *automatic drying* – автоматична сушка, 50) *automatic boost*, 1. автоматичне прискорення 2. автоматичне посилення, 51) *automatic breaker* 1. автоматичний вимикач 2. автоматичний перемикач, 52) *automatic calculation* 1. автоматичний розрахунок, 2. автоматичне обчислення, 53) *automatic calculus* – автоматичне обчислення, 54) *automatic check* - 1. автоматичний контроль, 2. блок автоматичного контролю, 55) *automatic changeover* – автоматичний механізм повороту, 56) *automatic control* - 1. автоматичне керування, 2. автоматичне регулювання, 57) *automatic control algorithm of multispectral camera parameters* – алгоритм автоматичного керування параметрами мультиспектральної камери, 58) *automatic control of biogas complex* – автоматичне керування біогазовим комплексом, 59) *automatic control of energy flows* – автоматичне регулювання енергопотоків, 60) *automatic control circuit* – схема автоматичного управління, 61) *automatic control*

technology system – система технологій автоматичного управління , 62) automatic conveying – автоматичне транспортування,. 63) automatic corn validity registration – автоматичний облік придатності зерна, 64) automatic couple -1. автоматична зачіпка 2. автоматична муфта, 65) automatic cycle – автоматичний цикл, 66) automatic data exchange – автоматичний обмін показниками,67) automatic database concluding – автоматичне укладання бази показників, 68) automatic definition of robots details interchange – автоматичне визначення взаємозамінності деталей роботів, 69) automatic determination of amount of nitrogen in wheat leaves – автоматичне визначення кількості азоту у зеленій масі пшениці, 70) automatic determination of plant diseases – автоматичне визначення захворюваності рослин,71) automatic determination of nutritious solution concentration – автоматичне визначення концентрації поживних речовин у розчині, 72) automatic determination of pests presence – автоматичне визначення наявності шкідників, 73) automatic drive of agricultural machinery – автоматичне управління сільськогосподарською технікою, 74) automatic error discovering – автоматичне виявлення збоїв, 75) automatic evaluation of absolute humidity – автоматичне оцінювання абсолютної вологості, 76) automatic evaluation of biological objects state – автоматичне визначення стану біологічних об'єктів, 77) automatic evaluation of carbon dioxide CO₂ concentration state – автоматичне оцінювання концентрації вуглекислого газу, 78) automatic evaluation of plants nutrition state – автоматичне оцінювання наявності поживних речовин у рослині,79) automatic evaluation of solar radiation state– автоматичне оцінювання стану сонячного випромінювання, 80) automatic field weakening – автоматичне послаблення поля,81) automatic forecast data – автоматичне прогнозування показників,82) automatic hitch - автоматичне зчеплення, 83) automatic hydraulic system – автоматична гідравлічна система,84) automatic livestock waterer – автоматична поїлка для худоби, 85) automatic indication – автоматична індикація,86) automatic means of production – автоматичні засоби виробництва,87) automatic measuring tools – автоматичні вимірювальні пристрої,88) automatic meter prover – автоматична установка для

перевірки лічильників, 89) *automatic metering devices* – автоматичні вимірювальні прилади, 90) *automatic multiple shot reclosing* – багаторазове автоматичне повторне вмикання, 91) *automatic limiter* – автоматичний обмежувач перешкод, 92) *automatic operating lever* – важіль автоматичного керування, 93) *automatic packaging* – автоматичне пакування, 94) *automatic performance* – автоматизм, 95) *automatic phase comparison circuit* – схема автоматичного порівняння фази, 96) *automatic phytomonitoring of plants* – автоматичний фітомоніторинг рослин, 97) *automatic plant raw materials processing* – автоматична переробка рослинної сировини, 98) *automatic processing*-автоматична обробка, автоматичний технологічний процес, 99) *automatic processing of agricultural materials* – автоматична переробка сільськогосподарської продукції, 100) *automatic production control system* – система управління автоматичним виробництвом, 101) *automatic purification of sewer waters* – автоматична очистка стічних вод, 102) *automatic reclosing* – автоматичне повторне вмикання, 103) *automatic regulation of energy consumption in greenhouse* – автоматичне регулювання енергоспоживання у теплицях, 104) *automatic regulation of energy resources in cattle barn* – автоматичне регулювання енергоресурсів для тваринницьких приміщень, 105) *automatic regulation of energy resources in dairy plant* – автоматичне регулювання енергоресурсів на молокозаводі, 106) *automatic regulation of energy consumption in poultry farm* – автоматичне регулювання енергоспоживання на птицефабриці, 107) *automatic regulation of lighting regime* – автоматичне регулювання світлового режиму, 108) *automatic regulation of mushroom vegetation* – автоматичне регулювання вирощування (пророщування) грибів, 109) *automatic regulation of soil moisture* – автоматичне регулювання зволоженості ґрунту, 110) *automatic regulation of temperature regime* – автоматичне регулювання температурного режиму, 111) *automatic regulator* - автоматичний регулятор, автоматичний термометр, автоматичний кутомір, 112) *automatic regulation of wind speed* – автоматичне регулювання швидкості вітру, 113) *automatic reset* – автоматична установка на нуль, 114)

automatic release– *автоматичне роз'єднання*, 115) *automatic sampler* - *автоматичний пробовідбирач, автоматичний щуп*, 116) *automatic screw machine*– *гвинтонарізний автомат*, 117) *automatic search circuit* – *схема автоматичного пошуку*, 118) *automatic selection of dry matter* – *автоматичний підбір сухої речовини*, 119) *automatic selective soldering operations and dosing operations* – *автоматичні селективні операції пайки та дозування*,120) *automatic simulation model* – *автоматична імітаційна модель*, 121) *automatic stabilization of cleaning process* – *автоматична стабілізація процесу прибирання*, 122) *automatic stabilization of forage distribution process* – *автоматична стабілізація процесу роздачі кормів*,123) *automatic stabilization of power feedback indicators* – *автоматична стабілізація показників електроживлення*, 124) *automatic stabilization of power station operation* – *автоматична стабілізація роботи електростанції*, 125) *automatic stabilization of pressure indicators* – *автоматична стабілізація показників тиску*, 126) *automatic stabilization of store batteries feeding* – *автоматична стабілізація підзарядки акумуляторів*, 127) *automatic stabilization of voltage indicators* – *автоматична стабілізація показників напруги*, 128) *automatic stabilization of watering process* – *автоматична стабілізація процесу поливу*, 129) *automatic systems design* – *проективання автоматичних систем, розробка автоматичних систем*, 130) *automatic systems development* – *вдосконалення автоматичних систем*, 131) *automatic systems testing* – *випробування автоматичних систем*, 132) *automatic systems for production of agricultural products* – *автоматичні системи виробництва сільськогосподарської продукції*, 133) *automatic systems for proceeding of agricultural products* – *автоматичні системи переробки сільськогосподарської продукції*, 134) *automatic traction equipment* – *автоматичне тягове обладнання*, 135) *automatic transmission* – *автоматична коробка передач*, 136) *automatic up-to-date machinery exhibition* – *виставка новітнього автоматичного обладнання*, 137) *automatic voltage regulator* – *автоматичний регулятор напруги*, 138) *automatic tools* – *автоматичні засоби*, 139) *automatic watering* – *автоматичний полив*, 140) *automatic wiring charging* –

автоматична підзарядка, 141) automatic actions - машинальні дії, машинальні реакції, автоматизовані роботи

The structural feature is the existence of mainly two components word combinations of Adjective-Noun origin like *automatic transmission* or three components word combinations of Adjective-Noun origin exemplifying *automatic voltage regulator*. Besides, there are several complicated statements obtaining prepositions (like *automatic selection of dry matter*) or even conjunctions (exemplifying *automatic selective soldering operations and dosing operations*).

The specific feature of translation is to translate several Ukrainian equivalents in one English version exemplifying *automatic regulator* – which is to be translated three versions: either as *автоматичний регулятор, автоматичний термометр* or *автоматичний кутомір*.

In general there was the last stage table with the data of the reviewed table 14.

Table 14

The review of previous agrotechnical terms compounds blocks amount

Previous Blocks title	Adequate range words amount	The number of representatives
Block1	5-15	34
Block 2	6-26	5
Block 3	27-37	6
Block 4	38-48	2
Block 5	49-59	5
Block 6	60-70	2
Block 7	71-81	0
Block 8	82-92	0
Block 9	93-103	0
Block 10	104-114	0
Block 11	115-125	1
Block 12	126-136	0
Block 13	137-147	1

This table represents that the quantity of blocks should be shortened from 13 up to 7 because of the small amount of representatives and be represented within the table 15. In general, there was the last stage table with the data of the reviewed table 15.

Table 15

The review of last version agrotechnical terms compounds blocks amount

The last version Blocks title	Adequate range words amount	The number of representatives
Block1	5-15	33
Block 2	6-26	6
Block 3	27-37	6
Block 4	38-48	2
Block 5	49-59	5
Block 6	60-70	2
Block 7	71-147	2

Table 15 summarized the data to represent the next conclusions.

The first conclusion says that it's worth to divide agrotechnical terms into seven blocks, among which the most spread ones were distinguished on the basis of representatives amount. The most spread ones became Block 1 within the 5-15 range words amount with 33 representatives, Block 2 within the 6-26 range words amount and Block 3 with the 27-37 range words amount with 6 representatives, Block 5 with the 49-59 range words amount with 5 representatives. The less spread blocks with only two representatives either for Block 4 within the 38-48 range words amount, Block 6 with the 60-70 range words amount and Block 7 with the 71-147 range words amount.

The second conclusion deals with the information that agrotechnical compounds include mainly either two or three word combination without additional prepositions or conjunctions, with more or less structural components in Ukrainian or English translation equivalents tending to overload Ukrainian variant content involving different parts of speech tending to obtain Noun-Noun, Adjective-Noun, Participle 1-Noun, Participle 2-Noun relations within agrotechnical terms statements composition.

The second conclusion touches upon the information that the most actual linguistic work would like to deal with professional usage, paying attention and focusing students' attention to distinguish own communicative intention concerning such ten morphemes with the most amount of nesting potency representatives (starting from fifty items) like *capacitor, engine, gear, knife, elevator* as well as *control, wheel, valve* and *automatic*.

The third conclusion proves us that it's worth to attract future engineers' interest to the difficulties in translation concerning different Ukrainian meanings according to one English version content as well as existence of unpredictable versions of translation as well as transformation of common words into stable agrotechnical terms structures.

In general we think that preliminary detection of unfamiliar professional notions texts, inventory of existing lexical units being associated with the specification of the terms of the exact field of knowledge and the identification of the most commonly professional terms-phrases are important for the background for the more responsible communicative-oriented stages of working with the terminology system. The prospect of the study is to describe such further stages to work with the terminology units on the practical lessons of the professionally oriented English language as the narrowing the circle for practical use at the choice of students; finding the most useful phrases after familiarization with auxiliary communicative tables to represent different communicative intentions; consolidation of the received linguistic knowledge in business games and dialogues-duels paying attention on the translating meanings specific features.

REFERENCES

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014. № 1678-VII. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
2. Кодекс етики українського журналіста. URL: <https://www.cje.org.ua/ua/code>.
3. Михайлин І. Л. Основи журналістики : підручник. 5-е вид., переробл. та допов. Київ : ЦУЛ, 2011. 496 с.
4. Здоровега В. Й. Теорія та методика журналістської творчості : підручник. 2-ге вид., переробл. та допов. Львів : ПАІС, 2004. 268 с.
5. Александров П. Гуманізм і християнство в журналістиці: вічна боротьба протилежностей. Вісник Львівського університету. Журналістика. Львів, 2004. № 25. С. 197–204.
6. Дерябина А. С. Правдивість, об'єктивність и гуманізм в восприяттии журналистов различных СМИ. Медіаскоп. 2016. (№3). URL: <http://www.mediascope.ru/node/2133>.
7. Кузнецова О. Громадянський гуманізм – основа морального вибору журналістів України. Вісник Львівського університету. Журналістика. Львів, 2011. № 34. С. 123–129.
8. Смірнов Г. Ю. Поняття та особливості мови ворожнечі: цивільно-правові аспекти. Часопис Київського університету права. 2016. (№ 2). С. 403–406.
9. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи No 97(20) : рекомендації Ради Європи від 30.10.1997. № R(97)20. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_093.
10. Мова ворожнечі у ЗМІ: міжнародні стандарти та підходи : проект «Без Кордонів» ГО «Центр «Соціальна Дія» / за ред. О. Бондаренко, М. Буткевич, І. Федорович. Київ, 2015. 63 с.
11. Мова ворожнечі у ЗМІ: якою вона буває та до чого призводить (інфографіка). URL: <https://imi.org.ua/advices/mova-vorojnechi-u-zmi-yakouy-vona-buvae-ta-do-chogo-prizvodit-infografika-i2374>.
12. Бокальчук В. О. Суспільно-політичний вимір протидії мові ворожнечі (нетерпимості) в Україні. Аналітична записка. Київ, 2016. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-12/mova-8e1e2.pdf>.
13. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. Стратегічні пріоритети. Політика. 2016. (№ 4). С. 90–97.

14. Семигіна Т. В., Зубець І. В., Грига І. М. ВІЛ/СНІД на сторінках українських газет і журналів: соціальний аспект проблеми. Наукові записки НаУКМА. Київ, 2005. (№47). С. 77–83
15. Нематіан золбін Д. Х. Правила подолання дискримінації хворих на ВІЛ/СНІД. Права людини в медіаосвіті та медіадіяльності : матеріали першої наук.-практ. конф., м. Київ, 30 листопада 2018 р. Київ, 2018. С. 151–153.
16. Понад 250 000 людей з ВІЛ проживає в Україні. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ponad-250-000-lyudej-z-vil-prozhyvaje-v-ukrajini>.
17. Центр громадського здоров'я МОЗ України. Статистика ВІЛ і ТБ в Україні: лютий 2021 року. URL: <https://phc.org.ua/news/statistika-vil-i-tb-v-ukraini-lyutiy-2021-roku>.
18. Fauci A, Inzerro A. Challenges and similarities in HIV, COVID-19 crises: a Q&A with Anthony Fauci, MD. The American Journal of Managed Care. 2020. Vol. 26, No 7. P. 282–283.
19. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996. № 39. Дата оновлення: 21.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
20. МОЗ. Вся неправда про ВІЛ/СНІД: розвінчуємо популярні міфи. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/vsja-nepravda-pro-vilsnid-rozvinchujemo-populjarni-mifi>.
21. Дєдова А. С. Мова ворожнечі щодо ВІЛ-позитивних людей: тенденції та причини вживання. Перший крок у науку : матеріали XI студ. конф., м. Суми, 23 лютого 2020. Суми, 2020. С. 185–186.
22. Давидова М. Ті, кого не можна називати: неетична лексика. Частина 1. ВІЛ. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/ti-koho-ne-mozhna-nazyvaty-neetychna-leksyka-chastyna-1-vil/>.
23. Andreichuk, N. I. (2013). The life of the Englishman of the late XV– early XVII centuries in institutional discourse (linguosemiotic analysis). Thesis for the doctorate degree in philology. Speciality 10.02.04 – Germanic languages. Odessa. Andreichuk N. I. Zyttyevyj svit anhljcia kincia XV– pochatku XVII stolit u vymiri instytucijnoho diskursu (linhvosemiotychnyj analiz). Dissertatsiia na vchene zvannia doctora nauk. Specialnist10.02.04. – Hermanski movy. Odessa.
24. Андрейчук Н. І. Життєвий світ англійця кінця XV– початку XVII століть у вимірі інституційного дискурсу (лінгвосеміотичний аналіз): дис. д-ра. філол. наук.: 10.02.04. Одеса.
25. A new English dictionary on historical principles: founded mainly on the materials collected by the philological society (1919). / by J. A. H. Murray. Oxford: Clarendon Press,. Vol. IX, pt. II: V–Z. P. 131.

26. A new English dictionary on historical principles: founded mainly on the materials collected by the philological society (1919) / by J. A. H. Murray. Oxford: Clarendon Press,. Vol. IX, pt. II: V–Z. P. 131.
27. A New English dictionary on historical principles: founded mainly on the materials collected by the philological society (1919) / by J. A. H. Murray. Oxford: Clarendon Press,. Vol. IX, pt. II: Su-Th.
28. Barwise J., Perry J. (1983). Situations and attitudes. Cambridge, MA: MIT Press. 352 p.
29. Bullowa, v. Gladding. 40 R. I. 147 (R. I. 1917) Available at: https://casetext.com/pdf-downloaded?download_redirect=bullowa-v-gladding&utm_source=Iterable&utm_medium=email&utm_campaign=prospecting-emails&utm_content=pdf_Download
30. Campbell K., Jamieson K. (1978). Form and Genre in Rhetorical Criticism. An Introduction: form and genre. Shaping rhetorical action. Speech Communication Association. P. 9-33
31. Cooper, R., Kamp H. (1991). Negation in Situation Semantics and Discourse Representation Theory. Situation Theory and its Applications. Stanford: Stanford University, Vol. 2. P. 65–87.
32. Devlin, K. (1991). Logic and information. Cambridge: Cambridge University Press.
33. Devlin, K. Situation theory and situation semantics. Available at: https://web.stanford.edu/~kdevlin/Papers/HHL_SituationTheory.pdf. (Date of access: 07.12.2016).
34. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 v. (1970–1980). Kyiv / Slovník ukraïnskoi movy v 11 t. Kyiv/ Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, Т. 9.
35. Ferland, C. What is the meaning of Last Will and Testament? Available at: <http://info.legalzoom.com/meaning-last-testament-3948.html>.
36. Firth J. R. (2005). Ethnographic analysis and language in reference to Malinowsky's view. Man and culture: An evaluation of the work of Bronislaw Malinowsky. London and New York: Routledge and Kegan Paul. P. 93–118.
37. Gustafson, M. (1984). The Syntactic features of Binominal Expressions in Legal English. An Interdisciplinary Journal of Language, Discourse and Communication Studies. Vol. 4, iss. 1–3. P. 124–142.
38. Halliday, F. E. (2000). England: a concise history. London: Thames & Hudson Ltd.
39. Herbert W. (1901). A concise treatise on the law of wills. Ohio State University: Law Book Publisher. Available at: <http://www.archive.org/details/cu31924018798789>.
40. Hutton, Ch. (2009). Language, Meaning and the Law. Edinburgh University Press.

41. Lindström, S., (1983). CRITICAL STUDY Jon Barwise and John Perry, Situations and Attitudes / Available at:<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.99.5867&rep=rep1&type=pdf>].
42. Liubchenko, M. (2015). Language and law: a matter of ratio. Bulletin of the National Academy of Law in Ukraine. № 2 (81). P. 36–44. / Liubchenko M. Mova i pravo: pytannia spivvidnoshennia. Visnyk Nacionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. № 2 (81). P. 36–44. / Любченко М. Мова і право: питання співвідношення. Вісник Національної академії правових наук України. № 2 (81). P. 36–44.
43. Longman Exam Dictionary. Your key to exam success. (2006). Pearson Education Limited.
44. Makarov, M. L. (2003). Fundamentals of discourse theory. Moscow. / Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва: Gnosis. / Основы теории дискурса. Москва: Гнозис.
45. Malinowsky, B. (1960). A Scientific Theory of Culture and other essays. New York: Oxford University Press.
46. Malinowsky, B. (1935). An ethnographic theory of language. Coral gardens and their magic. London: Allen and Unwin, Vol. II, pt. IV.
47. Malinowsky, B. (1935). Coral gardens and their magic. London: George Allen & Unwin Ltd, Vol. II.
48. Mechkoor, C. Overview of situation theory and its application in modelling context. Available at:https://diuf.unifr.ch/main/pai/sites/diuf.unifr.ch.main.pai/files/education_situation_theory_smechkoor.pdf.
49. Miller C. R. (1994). Rhetorical Community: The Cultural Basis of Genre. Genre and the New Rhetoric. London: Taylor and Francis. P. 67–78.
50. Schiffrin, D. (1994). Approaches to Discourse. Oxford: Cambridge, MA.
51. Sneddon, K. J. (2011). In the name of God, Amen: language in the Last Wills and Testaments. Quinnipiac Law Review. Vol. 29. P. 665–727.
52. Swinburne H., Wake J. (1803). A treatise of Testaments and Last Wills compiled out of the laws, ecclesiastical, civil and canon. Available at: <http://www.books.google.ci>
53. Wills Act 1837. Available at:http://www.nzlii.org/nz/legis/consol_act/wa1837121.pdf. (Date of access: 04.05.2016).
54. Wolf, G. (1989). Malinowski's "Context of situation". Language and Communication. Vol. 9, №. 4. P. 259–267.

55. Арнольд И. В. (1993). Читательское восприятие интертекстуальности и герменевтика. Интертекстуальные связи в художественном тексте. Межвузовский сборник научных трудов. СПб.
56. Lachmann, R. (1997). *Memory and Literature. Intertextuality in Russian modernism*. Transl. By Roy Sellars and Anthony Wall. The University of Minnesota Press. 170 p.
57. Величко С. В. (1848 – 1864). Лѣтопись событий в Югозападной Россіи въ XVII вѣкѣ...: в 4 т. К. : Изд. Временной комиссии для разбора древних актов. Т. 1. 1848. 510 с. Т. 2. 1851. IV, 612 с., XVII, II с. Т. 3. 1854. 568 с.
58. Грабянка Г. (1878) . Дѣйствія презѣльной и отъ начала поляковъ крвавшой небывалой брани Богдана Хмельницкого...Року 1710. К. : Тип. ун-та, 1854. XXIX, 374 с. .
59. Летопись самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического». (1878). Киевская временная комиссия для разбора др. актов. К. : Тип. Милевского, 472 с.
60. Фатеева Н. А. (1998). Типология интертекстуальных элементов и связей в художественной речи. Москва. Известия РАН, Сер лит. и яз.. Т. 57, № 5. С. 25–38.
61. Дзира Я. І. (1991). Самійло Величко та його літопис. Історіографічні дослідження в Українській РСР. К. С. 12.
62. Кузьмина Н. А. (2004). Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка. М. : Едиториал УРСС. 272 с.
63. Арнольд И. В. *Стилистика современного английского языка*. – 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1981. – 295 с.
64. Москвин В. П. *Выразительные средства современной русской речи: терминологический словарь-справочник / Владимир Павлович Москвин*. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 248 с.
65. *Історія української літератури*, II, 1956, 389 Академічний тлумачний словник української мови в 11 томах. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/rytorychnyj>
66. Ахманова О.С. *Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова*. – М.: Рипол Классик, 2013. – 614 с.
67. Балли Ш. *Французская стилистика / Шарль Балли [Пер. с франц. яз. К. А. Долинин]*. – 2-е издание, стереотипное. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 392 с.
68. Cicerón: *Catilinarias (I)*. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://olmo.pntic.mec.es/jrivero/textos.pdf/catilinar.pdf>

69. Han Ch. Interpreting interrogatives as rhetorical questions / Chung-hye Han // *Lingua* 112 – Institute for Research in Cognitive Science, University of Pennsylvania, 2002. – Pp. 201 – 229. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.sfu.ca/~chunghye/papers/lingua112-3-2.pdf>
70. Gutiérrez-Rexach J. Rhetorical Questions, Relevance and Scales / Javier Gutiérrez-Rexach // *International Journal Revista Alicantina de Estudios Ingleses*. – Vol.11. – Universitat d'Alacant, 1998. – Pp. 139 – 156.
71. Молодоженя О. Ю. Генетичні і стратегічні типи мовної гри (на матеріалі іспаномовного художнього і мас-медійного дискурсів): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Олена Юріївна Молодоженя. – Київ, 2014. – 214 с.
72. El Cantar del Mío Cid. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.caminodelcid.org/cid-historia-leyenda/cantar-mio-cid/aspectos-literarios/>
73. El romancero Español. Romances y canciones– [Electronic resource]. – Access mode: <http://amediavoz.com/romancero.htm>
74. Marsé J. Últimas tardes con Teresa. / Juan Marsé. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.rulit.me/books/ultimas-tardes-con-teresa-read-99429-10.html>
75. Vargas Llosa M. Los cachorros / Mario Vargas Llosa. – Madrid: Santillana USA Pub Co Inc, 1995.
76. La Biblia. Evangelio de Lucas. –[Electronic resource]. – Access mode:<https://www.bibleonline.ru/bible/spa/42/13/#8,9>
77. Бикман Дж. Не искажая Слова Божия / Дж. Бикман, Дж. Келлоу – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litresp.ru/chitat/ru/%D0%91/bikman-dzhon/ne-iskazhaya-slova-bozhiya/19>
78. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1999. 896 с.
79. Величко С. В. Літопис. Т. 2. Київ : Дніпро, 1991. 642 с.
80. Верба Т. Ю. Жанрово-стильова еволюція української історичної повісті ХХІ століття про козацтво. Дис. 10.01.01. Запоріжжя, 2021. 200 с.
81. Голобородько К. Ю. Ідіостиль Олександра Олеся : лінгвокогнітивна інтерпретація. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2010. 527 с.
82. Костомаров М. І. Галерея портретів : Біографічні нариси. Київ : Веселка, 1993. 326 с.
83. Костомаров М. І. Гетьманованє Ивана Выговского и Юрія Хмельницького. Тернопіль : Друкарня Іосіфа Павловського, 1891. 234 с.
84. Крип'якевич І. П. Богдан Хмельницький. Львів: Світ, 1990. 412 с.
85. Крип'якевич І. П. Історія України. Львів: Світ, 1990. 520 с.

86. Луняк Є. М. Юрій Хмельницький у свідченнях французьких дипломатів другої половини XVII ст. Український історичний журнал. 2012. № 1. С. 143-152.
87. Мала українська енциклопедія. За ред. проф. Є. Онацького. Т. 5. К. Буенос-Айрес : Адміністрація УАПЦеркви в Аргентині, 1959. 692 с.
88. Мицик Ю. А. Іван Виговський. Харків: Фоліо, 2019. 120 с.
89. Мушкетик Ю. М. На брата брат. Харків : Фоліо, 2007. – 317 с.
90. Мушкетик Ю. М. Гетьман, син гетьмана. Харків: Фоліо, 2013. 220 с.
91. Нахрачева Г. Л. Глагольные метафоры боли в обско-угорских языках. Вестник угроведения. 2020. Т. 10, № 2. С. 292-302.
92. Ромашенко Л. Інтерпретація національної історії в українській прозі ХХ століття : автореф. дис. ... доктора філол. наук. 10.01.01. Київ, 2006. 40 с.
93. Русанівський В. М. Знайдене слово (про мову творів Ю. Мушкетика). Мовознавство. 2000. № 4/5. С. 4-7.
94. Савчук Н.О. Українська держава за гетьманування Ю. Хмельницького (1659-поч. 1663 рр.). Кам'янець-Подільський, 2001. 236 с.
95. Словник української мови : в 11 томах. Голов. ред. І. К. Білодід. Т. 5 : Н-О. К. : Наукова думка, 1974. 840 с.
96. Словник української мови : в 11 томах. Голов. ред. І. К. Білодід. Т. 10 : Т-Ф. К. : Наукова думка, 1979. 660 с.
97. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків : в трьох томах. Т. 2. Львів : Світ, 1991. 392 с.
98. Балясникова О.В. «Свой – чужой» в языковом сознании носителей русской и английской культур [Текст] : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.19. Москва : Ин-т языкознания РАН., 2003. 24 с.
99. Буланов П. Г. Аксиологическая парадигма лингвокультурных типажей в оппозиции «свои – чужие» в афроамериканском дискурсе [Текст] : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.04. Самара: Поволж. гос. соц.- гуманитар. акад 2011. 18 с.
100. Геранина Г. А. Социально-философский анализ проблем формирования религиозной идентичности в современном религиозноведческом образовании [Текст] : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 09.00.11. Архангельск : Помор. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова, 2011. 21 с.
101. Канчани П. Оппозиция «свои – чужие» как прагматическая доминанта политического дискурса [Текст] : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.19; Москва: Моск. гос. лингвист. ун-т., 2007. 24 с.

102. Кашкин В. Б. Этноним в наивной философии языка и картине мира [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kachkine.narod.ru/Articles2003/KachkineIdentity2002.htm>
103. Курнаева Н. А. Свои и Чужие в идентификационных стратегиях гендерного дискурса. Материалы Третьей международной конференции (27–28 ноября 2003). Гендер: Язык, Культура, Коммуникаци. Москва: 2003. С. 70-71.
104. Шевченко О. М. Методология конструктивизма в социально-философском исследовании ксенофобии. Теория и практика общественного развития. 2013. № 11. С. 30-34.
105. Allport G. W. The Nature of Prejudice. Cambridge, 1954.
106. Tajfel H., Turner J. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. The Psychology of Intergroup Relations. Chicago, 1986.
107. Влизько О.Ф. П'яний корабель: Морські вірші. Харків-Київ: Література і мистецтво, 1931. 51 с.
108. Гординський С. Розстріляний – але живий (Олекса Влизько). На переломі епох. Львів: Світ, 2004. 506 с.
109. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2004. 522 с.
110. Корсунська Б.Л. Поезія нового світу. Київ: Наук. думка, 1967. 332 с.
111. Науменко Н.В. Образ макросвіту у мікросвіті художнього твору: символ у формозмістовому полі української новели: монографія. Київ: Видавництво «Сталь», 2013. 356 с.
112. Науменко Н.В. Образи його серця...: формозмістові домінанти пісенної лірики Стінга: монографія. Київ: Видавництво «Сталь», 2019. 256 с.
113. Науменко Н.В. Серпантинні дороги поезії: природа та тенденції розвитку українського верлібру: монографія. Київ: Видавництво «Сталь», 2010. 518 с.
114. Неврлий М. Українська радянська поезія 20-х рр. ХХ ст. у мікропортретах і довідках. Київ: Вища школа, 1991. 271 с.
115. Ніколенко О.М. Поети французького символізму: Бодлер. Верлен. Рембо. Харків: Ранок, 2003. 144 с.
116. Ніцше Ф. Народження трагедії. Повне зібрання творів: критично-наукове видання. Т. 1. Львів: Астролябія, 2004. 770 с.
117. Обломиевский Д.Д. Французский символизм. Москва: Наука, 1973. 303 с.
118. Рембо А. П'яний корабель. Поезії / пер. з франц. В. Ткаченка. Київ: Дніпро, 1995. 221 с.

119. Семенюк Г.Ф., Гуляк А.Б., Науменко Н.В. Літературна майстерність письменника: підручник. Київ: Видавництво «Сталь», 2015. 405 с.
120. Славутич Яр. Розстріляна Муза. Твори: У 5-ти т. Т. 3. Київ: Дніпро; Едмонтон: Славута, 1998. 424 с.
121. Стецкович О.В. Сильова еволюція авторської творчості Стінга. Культура України. 2021. Вип. 74. С. 73–80.
122. Франко І.Я. Із секретів поетичної творчості. Вибрані твори. Харків: Ранок, 2003. 368 с.
123. Царик Д.К. Типология неоромантизма. Кишинев: Штиинца, 1984. 167 с.
124. Эпштейн М.Н. «Природа, мир, тайник вселенной...»: Система пейзажных образов русской поэзии. Москва: Высшая школа, 1990. 303 с.
125. Sting (Sumner, G.M.) Ballad of the Great Eastern. The Last Ship. URL: <https://www.sting.com/discography/lyrics/598> (access date 07.02.2022)
126. Байтұрсынов А. Әдебиет танытқыш. – Алматы: «Атамұра», 2003. – 208 б.
127. Қабдолов З. Сөз өнері. – Алматы: «Санат», 2002. – 360 б.
128. Әдебиеттану. Терминдер сөздігі. – Алматы: «Ана тілі», 1998. – 384 б.
129. <https://adebiportal.kz/kz/news/view/15823>
130. Нұрғали Р. Жеті томдық шығармалар жинағы. Т 2. – Астана: «Фолиант», 2005. – 472 б.
131. Ахметов З. Өлең сөздің теориясы. – Алматы: «Мектеп», 1973. – 212 б.
132. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. – Алматы: «Дайк-Пресс», 2008. – 968 б.
133. Международный день нравственности. ООН и ЮНЕСКО. Исполнительный совет 209EX/29. ПАРИЖ, 11марта 2020, - 5 с. Интернет ресурс: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372952_rus
134. Report of the Social and Human Sciences Commission (SHS) ЮНЕСКО. Генеральная конференция, программные документы и документы совещаний, 41st, 2021 [815]. - 39 с. Интернет ресурс: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379920_rus
135. Коваль Н.А. Духовность в системе профессионального становления специалиста. /Н.А.Коваль// Дисс. док. психологических наук, 1997. -465 с. Интернет ресурс: <https://www.dissercat.com/content/dukhovnost-v-sisteme-professionalnogo-stanovleniya-spetsialista>
136. Five Different Types of Spiritual Practices. Сайт: ashleytreatment.org. <https://www.ashleytreatment.org/five-different-types-of-spiritual-practices/>

137. Юлдошев У. Р. Педагогические условия формирования духовно-нравственной личности студентов-медиков в борьбе против экстремизма и терроризма / У. Р. Юлдошев, М. Р. Назарова, В. А. Должикова, Салимов Д. С., Р. Р. Камолова // Сайт: [Tajmedun](http://Tajmedun.ru). Интернет источник: <https://www.tajmedun.tj/ru/novosti/universitet/pedagogicheskie-usloviya-formirovaniya-dukhovno-nravstvennoy-lichnosti-studentov-medikov-v-borbe-pro/>
138. Тарарышкина М. А. Формирование профессионально-личностной культуры студентов в образовательном процессе высшей медицинской школы / Диссертация на соискание звания к. пед. наук, 2007. - 179 с.
139. Ахмедова М. А. Основные аспекты духовно-нравственного воспитания при формировании личности будущего врача / М. А. Ахмедова, С. Ш. Абдусаттаров, Ш. Ш. Абдусаттаров // International Scientific Journal "Internauka", 2013. - 5 с. Интернет источник: <http://www.inter-nauka.com/>
140. Spirituality in medical school curricula: findings from a national survey Harold G Koenig, Elizabeth G Hooten, Erin Lindsay-Calkins, Keith G Meador Int J Psychiatry Med. 2010;40(4):391-8. <https://doi.org/10.2190/PM.40.4.c>
141. Current status of teaching on spirituality in UK medical schools. Neely D, Minford EJ. Neely D, et al. Med Educ. 2008 Feb;42(2):176-82. doi: 10.1111/j.1365-2923.2007.02980.x. Med Educ. 2008. PMID: 18230090 Review.
142. The Sacred Sites of Houston: A Novel Experiential Course for Undergraduate Medical Education on Religion and Spirituality. King N, Nelson S, Joseph S, Chowdhury M, Whitfield B, Hanjra P, Lin LO. King N, et al. J Relig Health. 2021 Dec;60(6):4500-4520. doi: 10.1007/s10943-021-01325-3. Epub 2021 Jul 10. J Relig Health. 2021. PMID: 34245437
143. Stuart Z. Charmé (2014) When Yoga is Kosher but Kabbalah is Not: Spirituality and Cultural Appropriation in Jewish Education, Religion & Education, 41:3, 273-289, DOI: 10.1080/15507394.2014.888905
144. Needs Assessment for Standardized Medical Student Imaging Education: Review of the Literature and a Survey of Deans and Chairs. Webb EM, Naeger DM, McNulty NJ, Straus CM. Webb EM, et al. Acad Radiol. 2015 Oct;22(10):1214-20. doi: 10.1016/j.acra.2015.03.020. Epub 2015 Aug 8. Acad Radiol. 2015. PMID: 26259548 Review.
145. Spirituality and health in the curricula of medical schools in Brazil. Lucchetti G, Lucchetti AL, Espinha DC, de Oliveira LR, Leite JR, Koenig HG. Lucchetti G, et al. BMC Med Educ. 2012 Aug 18;12:78. doi: 10.1186/1472-6920-12-78. BMC Med Educ. 2012. PMID: 22900476 Free PMC article.
146. Степанов Ю. С. Концепт. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. - М.: Школа «Языки русской культуры», 1997.
147. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. - Запоріжжя: Прем'єр, 2008. - 332 с

148. Радзієвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст-соціум-культура-мовна особистість: моногр. / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАНА України. – К.: Інформ.-аналіт. Агентство, 2010. – 419 с.
149. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. – М: Филологические науки, 2001 – № 1. – С. 64-72.
150. Штерн И. Б. Энциклопедия в зеркале когнитивной парадигмы. – Научно-техническая информация. – Сер. 2.– 1998. – №1.
151. Бабушкин, А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. – Воронеж: Изд.-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 104 с.
152. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М., 1996. – 411с.
153. Лихачов Д. С. Концептосфера русского языка. Известия ОРЯ, Серия литературы и языка, т. 52, №1, 1993. – с. 8-9
154. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. – С. П., 2003. – 233 с.
155. Карасик В. И., Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Сб. науч. тр. / Под ред. И. А. Стернина. – Воронеж: ВГУ, 2001. – с. 77.
156. Селіванова О. Принципи концептуального аналізу // Актуальні проблеми металінгвістики.– Київ, Черкаси: Брама, 1999. – С. 11-14.
157. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / пер. с англ. А. Д. Шмелева под ред. Булыгиной. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
158. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения. – М., 1997. – 327с.
159. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: 3-е изд., перераб. и доп. – Минск, 2008.
160. Попова З. Д., Стернин И. А. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 2000. – 30 с.
161. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке / Языковая личность: культурные концепты. – Волгоград-Архангельск, 1996.
162. Єфименко О. Є. Концепт «степ» в українській мові: словникова, текстова і психолінгвістична парадигма: автореф. – Х., 2005. – 19 с.
163. Арутюнова Н. Д. Введение // Логический анализ языка. Ментальные действия. – М., 1993.
164. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). – Л.: Вид-во Львів, ун-ту, 1989. – 216 с.

165. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка [2-е изд., перераб.]. – М., 1996. – 344 с.
166. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
167. Рецкер, Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. – М.: Р. Валент; Издание 2-е, 2006. – 240 с.
168. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке // Лексикология и лексикография: избранные труды [Электронный ресурс]. – М., 1986 – С. 140-161– Режим доступа: <http://www.lingvotech.com/vinogradov-77d>
169. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. – М., 1985. – 196 с.
170. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка [Электронный ресурс]. – М., 1958. – 459 с. – Режим доступа: <http://www.scribd.com/doc/36844989/>
171. Архангельский В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке. – Изд-во Ростовского ун-та, 2004. – 315 с.
172. Реформатский А. А. Введение в языкознание. – М.: Аспект-Пресс, 2008. – 536 с.
173. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
174. Влахов С. И., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Р. Валент, 2006. – 448 с.
175. Солодухо Э. М. Теория фразеологического сближения. – К., 1989. – 304 с.
176. Казакова Т. А. Практические основы перевода. – СПб: Союз, 2000. – 234 с.
177. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. – К., 1973. – 759 с.
178. Пименова М. В. «Оценка концептов внутреннего мира человека / [Электронный ресурс], 2000. – Режим доступа: <https://www.dissercat.com/content/kontsepty-vnutrennego-mira-russko-angliiskie-sootvetstviya>
179. Соловьева Е. А. Концепты HEART/MIND/SOUL как объекты лингвокультурологического анализа // Ethnohermeneutik und Antropologie. – Landau: Verlag Empirische Pädagogik, 2004. – С. 147-160.
180. Погорелова Е. А. Концепт «mind» в английской языковой картине мира. – С.-Пб.: Изд-во ЛГОУ им. А. С. Пушкина, 2003. – Том VII. – С. 41-42.

181. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). – М.: Филологи три, 2002. – 416 с.
182. Федоров М. А. Восприятие времени в русской и американской культурах (концептуальный анализ на материале фразеологии русского и английского языков). – Улан-Удэ: Изд-во Бурятского госуниверситета, 2011. – 98 с.
183. Паршин А. В. Теория и практика перевода [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://linguists.narod.ru/downloads.html#parshin>
184. Мирам Г. С. Основы перевода: курс лекций; учебное пособие. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2002. – С. 248.
185. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К. Т. Баранцев. – К.: Знання, 2005. – 1052 с.
186. Закон України про рекламу діяльність : (електронний ресурс). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text> – Дата звернення: 03.05.2022.
187. Ніколенко, Г.А. Лінгвістичні характеристики рекламних текстів і способи їх перекладу / Г.А. Ніколенко, І.А. Гулакова // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – 51 с.
188. Ashar, Waskito Inderagiri. A pragmatic analysis of slogan used in car advertisement / Waskito Inderagiri Ashar // School of Teacher Training and Education Muhammadiyah University of Surakarta. – 2013. P. 1-12.
189. Bass, B. M. Stogdill's Handbook of Leadership. New York : Free Press, 1981.
190. Cosmopolitan: (електронний ресурс). Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=T6koVdn4MM4> - Дата звернення: 01.05.2022.
191. Deyer, C. Advertising as Communication / C. Deyer. – London : Methnen, 1982. – 226 p.
192. Excpresive meanings : (електронний ресурс). Режим доступу: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-476-04624-6_32 - Дата звернення: 01.05.2022.
193. Gentzler, Edwin. Contemporary Translation Theories. Shanghai : Shanghai Foreign Language Education Press, 2006.
194. Gillette: (електронний ресурс). Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=E3INirebru0> - Дата звернення: 01.05.2022.
195. Skittles: (електронний ресурс). Режим доступу: <http://www.online-english.club> - Дата звернення: 01.05.2022. Whiskas: (електронний ресурс). Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=nGnXY1C_gPM - Дата звернення: 01.05.2022.
196. Wikipedia : (електронний ресурс). Режим доступу: <https://en.wikipedia.org> – Дата звернення: 02.05.2022.

197. Железняк М. Архаїзми. Енциклопедія сучасної України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=44751
198. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов: навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2004. –464с.
199. Ukrainian dumy: original texts translations by George Tarnawsky and Patricia Kilina; introd. by Natalie K. Moyle. Toronto : Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1979. 217 p.
200. Етимологічний словник української мови В 7 т. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. К.: Наук. думка, 1982.
201. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. голов. ред. В.Т. Бусел]. К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2009. 1719 с.
202. Коваль А. П. Слово про слово. К.: Рад. шк., 1986. 384 с.
203. Illustrated Oxford Dictionary. DK Publishing, 2003. 1008 p.
204. Collins Cobuild English Dictionary for Advanced Learners. Harper Collins Publishers, 2001. 1824 p.
205. Гайдученко Г. Застаріла лексика як засіб художнього втілення принципу історизму. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/920>
206. Wisner L. Archaism, or Textual Literalism in the Historical Novel. URL: https://trace.tennessee.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1872&context=utk_graddiss
207. Volianskyi , S.M., Chapala L.I., Oliinyk A.d., Berezova, L.V.(2009). Anglijsko-ukrajinskyi slovnyk z mechenizatsii silskiho hospodarstva [English-Ukrainian dictionary in afgricultural mechanics Kyiv: Agrarna osvita". 370.
208. Tkachenko, N.D. (2011). Anglo-ukrainskyi slovnyk z inzhenernoi mehaniky [English-Ukrainian dictionary in engineering mechanics]. Kyiv,NUHT.55
209. Yakushko, K.H. (2018). Osoblyvosti leksychnoho skladu ta chastotnosti vzhyvannia anglijskykh termonologichnykh spoluk z morfemoju aut [Lexic structure and frequency usage features of English terminological compounds with morpheme aut]. Molodyi vchenyi 7 (59). 154-158.
210. Yakushko, K.H. (2020).The analysis of the basic land manager's vocabulary nesting morphemes . Scientific journal of Polonia university. 38. 237-243. DOI <http://doi.org/10.23856/3871><https://doi.org/10.23856/3871>
211. Yakushko, K.H., Dudnyk, A.O., Grabovska, I.V., Miroshnyk ,V.O., Lusenko ,V. P. (2020). Anglijsko-ukrajinskyi slovnyk stavykh vyraziv: avtomatyzatsia APK [English-Ukrainian dictionary of the stable word-combinations: agricultural automation] Kyiv: DDP"Ekspo-Druk". 272.

212. Селіванова О. О. (2008). Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми.
Полтава : Довкілля. 712 с.